

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

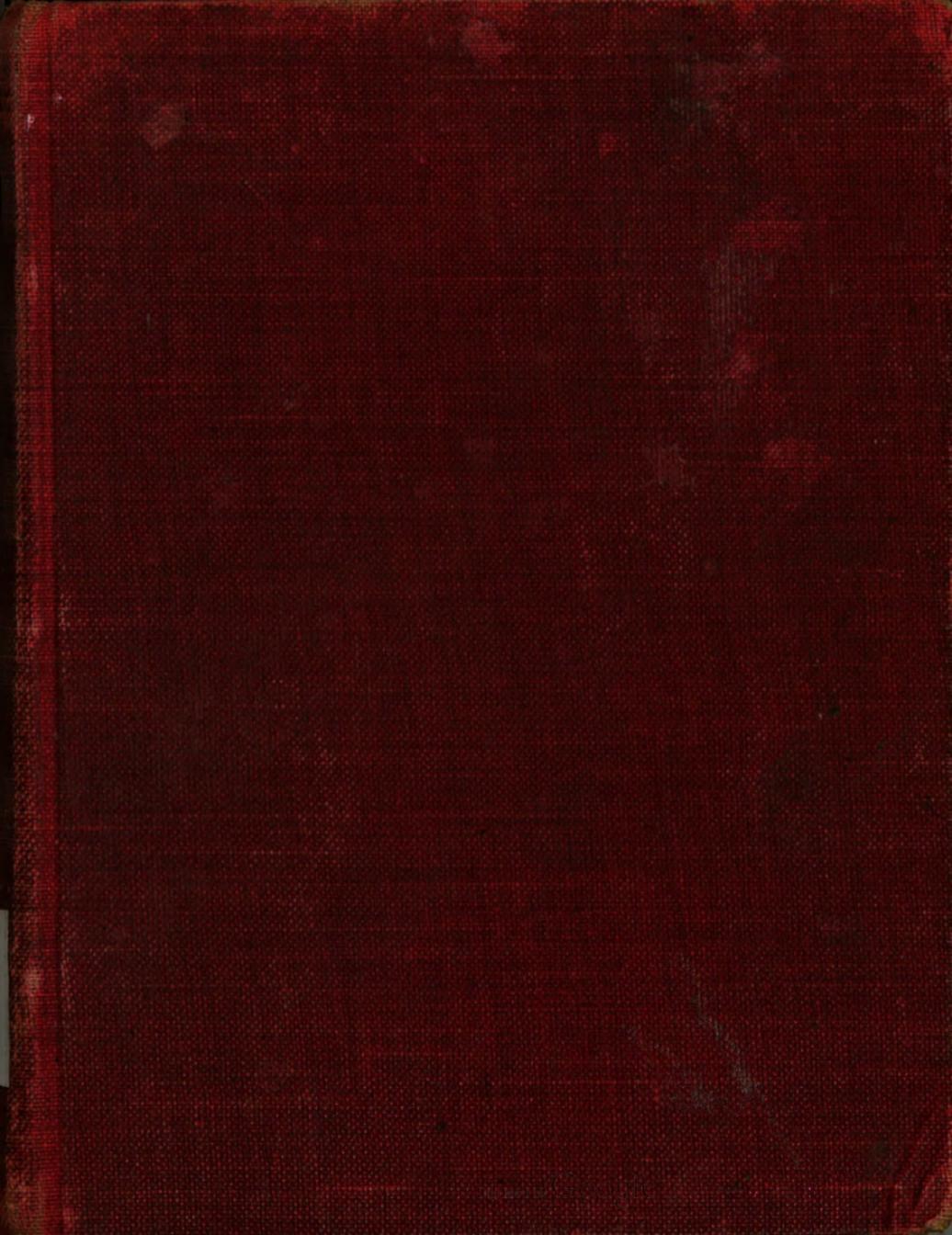
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.73

S561

0oUp

7.178. ~~7.91~~

Бібліотека для рускои молодежи
пѡдъ редакцею Юліана Насальскаго.

Выпускъ ХLI.

Томъ LXX.

Рѡкъ XI.

БАТЬКО.

Оповѣдане А. В. Штерна.

Зъ великорускаго перевѣвъ

МАТВѢЙ ПОПОВИЧЬ.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатью А. І. Мизевича.

1904.

891.73

8561

00Цр

I.

Дверцѣ вагонѣвъ уже зачинились, однакъ громадки вѣдпроваджающихъ людей стояли еще коло вѣконѣ, дожидаячи послѣднаго звоненя. Була се хвиля того натягненого настрою, що звыкло наступаетъ передѣ розлукою.

Людымъ, щирымъ приятелямъ, здае ся, що богато еще не договорили, але слѣвъ уже забракло, та хотяй видять еще одній другихъ, однакъ межи ними лягла вже перегорода. Другій, що стоять рѣвнодушній зъ примусовыми усмѣхами та зле укритою нетерпячкою, ждуть лише на свистъ, щобы освободити ся вѣдъ того стояня на вѣтрѣ и спѣшити до своихъ занять, забуваячи о тѣмъ, кого вѣдпровадили.

До третого звоненя зѣставала ледви одна хвиля, коли слуга зъ хорошимъ ручнымъ куферочкомъ, въ товариствѣ молодого чоловѣка въ гарнѣмъ унѣформѣ одного зъ высшихъ науковыхъ закладѣвъ, вѣдчинивъ дверцѣ вагона II. клясы. Та ледви мѣхоншь поукладавъ рѣчи, отримавъ на напитокъ и спромѣгъ ся зѣскочити на плятформу, якъ поѣздъ рушивъ зъ мѣсця.

Вагонъ не бувъ биткомъ наповненный подорожними, якъ то буваетъ при поспѣшныхъ або бли-

скавичныхъ поѣздахъ въ маю, вересню и на початку зимы. То бувъ третій тыждень великого посту и рухъ межи столицями бувъ слабый.

На канапцѣ, где сѣвъ молодой чоловікъ, помѣстивъ ся коло вѣкна лишь оденъ старшій чоловікъ въ сканковѣй шубѣ и бобровѣй шапцѣ. Напротивъ сидѣли двѣ дамы: одна пѣдстарша, друга цѣлкомъ молоденька, круглолица, звычайно одягнена дѣвчина, очевидно своячка сусѣда, що сидѣвъ коло студента, бо вѣнъ часто обертавъ ся до ней, называючи еѣ Настею.

— Ну, отъ и ѣдемо, Настуню! — сказавъ плечистый панъ, здѣймивши шубу и вѣшаючи еѣ на гакъ.

Студентъ также знявъ пальто и оглядавъ ся, где его помѣстити бы.

— Давайте ваше пальто сюда! — сказавъ плечистый панъ дальше. — Повѣсимо его на гакъ разомъ зъ моимъ кожушкомъ; менѣ вѣнъ не буде на завадѣ.

И примѣстивъ пальто и оглядавъ добродушнымъ поглядомъ молодого чоловіка.

— Далекое ѣдете? — спытавъ дальше.

— До Р...! — коротко вѣдповѣвъ студентъ.

— Далека дорога, та до того въ М. приѣде ся еще довго чекати на поѣздъ!

Молодой чоловікъ ничъ не казавъ на ту замѣтку. Его лице зъ темно-сѣрыми очима и червоными губами, отѣненными бѣлявымъ вусикомъ, ды-

шѣло тою надутостію молодыхъ лѣтъ, що то незнає еще про якусь неудачу. Молодець очевидно вѣривъ въ свою силу, въ непоборимѣсть своєї молодости и въ правоту своихъ поглядѣвъ. Вѣнъ державъ голову высоко и легко прижмуреными гордыми очима оглядавъ сопутникѣвъ.

Хороше лице молодого чоловѣка очевидно заняло старого сусѣда и той, не уважаючи на коротку вѣдповѣдь студента, не переставъ говорити и зновъ обернувъ ся до него зъ пытанємъ...

— Якъ-же то, вы въ часѣ занятій покидаєте столицю? Якась важна справа має бути!

— Та и суть же такі люде, котрымъ все знати треба! — подумавъ зъ досадою студентъ, але стрѣтивши взѣръ невеличкихъ проймающихъ очей, змякъ. — Дуже важна справа! — вѣдповѣвъ.

И не хотѣвъ дальше разводитись. Але якесь тайне бажане овладѣло нимъ, подѣлити ся своєю тревогою зъ незнакомымъ сопутникомъ.

— Батько захорувавъ! — додавъ коротко.

Старый сусѣдъ зъ сочувствомъ покивавъ головою, стара дама зѣтхнула, а молода дѣвчина жалѣсливо поглянула на студента.

— Такъ! — сказавъ замашистый панъ, котрого студентъ въ своѣй гадцѣ вже охрестивъ „вупцемъ“. — Чи богато до клопоту? Сегодня здоровъ, завтра лежитъ! Вашъ татуньо служитъ в Р...? Менѣ то мѣсто трохи знакове!

— Батько єсть учителемъ въ мужескѣй и женьскѣй гѣмназіи...

— О невдячный, тяжкѣй трудъ! И давно вже учителює, не молодой вже вашъ татуно?

— По-за пятьдесятъ!

— Пятьдесятъ лѣтъ не богато! И менѣ пятьдесятка, та я еще пѣдкову гну! — додавъ вѣнѣ зъ добродушною перехвалкою, выставляючи свои здоровѣ кулаки. — Ну, та и то правда: работа моя була не то, що вашого татуня!... Невдячный трудъ!... Огъ вже васъ на иншу дорогу направивъ...

— Я самъ выбравъ сю дорогу...

— Самѣ? На сѣй дорозѣ хлѣбъ...

— Але дорога досыть терниста! Оденъ лишь конкурсѣ при вступѣ щось значить, а скѣлько труда, яка утрата енергѣи! — сказавъ студентъ, потрохи оживляючись.

— Дѣйсно, дѣйсно! — потакнувъ старѣй чоловікѣ, поглядаючи своими невеликими очима въ лице молодця. — Конкурсѣ, богато труда, страта енергѣи! Але еще одно забули вы додати, молодче: скѣлько пѣйшло на васъ труда, скѣлько енергѣи вашого тата на тоє, щобы поставити васъ на ноги и удержувати въ тѣмъ науковѣмъ закладѣ!

Молодой чоловікѣ зъ-легка усмѣхнувъ ся.

— Цѣлкомъ природно, о чѣмъ тутъ говорити! — подумавъ.

Сусѣдъ замѣтивъ той усмѣхъ.

— Батько не въ модѣ у теперѣшнаго поколѣня! — продолжавъ. — Въ занедбаню теперь имя батька! Я не до вашей особы се говорю, сохрани Господи! Я знаю, що вы ѣдете побачити вашего батька середъ школьного року, и то вже щось значить, дуже богато значить и ладно на теперѣшнїи часы. Я говорю не о васъ, не о Петрѣ або Павлѣ, я говорю загально! — и обертаючись до дамы напротивъ, котра очевидно слухала сихъ слѣвъ зъ великою увагою и неутаєнымъ сочувствомъ, продолжавъ. — И неправду я говорю, добродѣйко? Вы то мусѣли замѣтити, вы довше живете на свѣтѣ, чимъ той молодой мѣй сусѣдь. Неправду я говорю, що все на свѣтѣ мовь-бы перевернулось? Ёй Богу! Бувало давными часами дѣти, прийшовши до лѣтъ, уважали за свѣй обовязокъ поддерживать жите родичѣвъ; а теперь старїи родичѣ годують ось якихъ дѣтей! — вѣнь показавъ рукою на студента, але заразъ таки рукою ласкаво притуливъ ся до его плеча и додавъ: — Ради Бога, не гнѣвайте ся, молодче, я-жь не противъ васъ! Я такъ розважаю въ загаль...

Дама на знакъ згоды покивала головою бездѣльникови.

— Такъ, такъ! — говорила слабымъ, надѣрванымъ голосомъ. — У дѣтей нема до насъ сердца, нема сердца...

Она вѣдвернулась до вѣкна, не докѣнчивши

слѡвъ, и студентови выдало ся, що на ви слабїи
очи навернулись слезы.

— Я заступлю ся за наше поколѣне — ска-
завъ вѡнъ — и не виджу, чимъ оно бѡльше нѣжь
другїи провинилось передъ батьками...

— Не видите? — сказавъ сусѣдъ. — А я,
молодче, на ваше заступництво вѡдповѣмъ пыта-
немъ: котрый вамъ рѡкъ?

— Двадцять-четвертый! — вѡдповѣвъ сту-
дентъ, цѣкавый, що выйде зъ того допыту.

Его починавъ занимати той подорожный.

— А кѡлько еще лѣтъ намѣряете тратити
вашу енергїю на науку и сидѣти на карку ва-
шого батька?

Молодый чоловѣкъ згѡрдно двигнувъ плечима.

— На каждый случай наше поколѣне не вин-
но, що такъ зложило ся житє. Намъ приходит ся
довго учити ся, и вы вѡддайте намъ справедливѡсть!
Мы енергїчнѣйшїи вѡдъ нашихъ батькѡвъ, мы безъ
широкомовства идемо до своєї цѣли, мы довго
учимо ся, за то вѡдъ разу стаємо на ноги и вы-
борюємо собѣ мѣсце!

— Такъ коло року трийцятого вы зачнете
загребувати грошѣ и то поряднїи: обставите ся
хорошимъ урядженємъ, оженитесь, будете возити
жѣнку въ повозѣ и т. д. Я то знаю, я то знаю...
Ну, а не видите вы въ тѡмъ складѣ рѣчей щось не-
правильного? Не лучше-жь по нашому, по мужиц-

ки? Сынъ вѣдъ 18-го року житя уважае ся робѣтникомъ въ хатѣ, тягло тягне, якъ говорилось въ давнѣй лѣта, а интелігентъ (выгадали нове слово!) — сусѣдъ обернувъ ся до дамы — интелігентъ сидить на батькѣвскѣмъ карку до трийцятого року житя!... Я гадаю, що то псуе молоде поколѣне. Чи повиненъ молодой двайцятипяти або шестилѣтній парѣбокъ допускати до того, щобъ старушки працювали на него? А теперѣшне молоде поколѣне принимае такую роботу безъ встыду...

Твердѣ губы молодого чоловѣка знова зложились на легку погордливу усмѣшку.

— Що-жь дѣяти! — сказавъ вѣнъ. — Такий стрѣй нашего житя и батьки роблять ся цѣлкомъ природно нашими помѣчниками. Тажь мы не можемо переинакшити житя...

— Згода, — сказавъ бесѣдливый сусѣдъ — вы не можете переинакшити житя... Берѣть же вѣдъ батькѣвъ все, що можете взяти, нехай такъ! Пытане лишъ, якъ то вѣдноситесь до того, що берете? Чи вы чувствуете, чимъ вы обовязанѣ супротивъ батькѣвъ? Чи вы бажаєте дати ему вѣдпочинокъ? Уважаєте то за свѣй обовязокъ? Если такъ, то щастя вамъ Боже!... Але-жь бѣольша часть дѣтей не почувае нѣякого обовязку супротивъ батькѣвъ! Станувши крѣпко на ноги, они устроюють ся, не сказавши батькамъ навѣтъ „Спаси-Бѣгъ!“... Вы недовѣрчиво усмѣхаєтесь, молоде, а я мѣгъ бы вамъ

навести сотки примѣровъ. Такъ, що тутъ балакати? Вы и самі знаєте. Скажу одно: я споглядаю зъ такою самою жалостію на молодѣжь, котра теряе почуте морального довгу, якъ и на батькѣвъ, у котрыхъ нема вже бѣльше правдивыхъ сынѣвъ...

— У васъ дивне понятє о моральности! — сказавъ студентъ. — Чей-жежь мусимо допустити, що батько менѣ не чужій чоловѣкъ, що у него есть моральный довгъ супротивъ мене. Чи батькамъ кидати дѣти на волю судьбы?

Мы, бачу, не понимаемо оденъ другого! — сказавъ старый. — Я не вѣдгороджую вѣдъ васъ батькѣвъ; берѣть вѣдъ нихъ все, що вамъ треба, але вѣдплачуйте имъ вѣ замѣну, чимъ можете. Позвольте имъ вѣддыхнути на склонѣ ихъ дѣвѣвъ, окружѣть ихъ старанемъ, ласкою, скажѣть имъ спасибѣгъ за то, що они здѣлали для васъ! Та вамъ и то трудно, вы не хочете того дѣлати. Вамъ далеко лекше вѣдвернути ся вѣдъ старушкѣвъ, коли ихъ силы не потрѣбнѣ вамъ бѣльше. И вы вѣдвертаетесь!... „Доживай, мовлявъ, вѣку, старе драньтє!“

Старый господинъ розгорячивъ ся, лишь перестанокъ вѣ Л. троха охолодивъ его.

Вернувшись зъ буфету, вѣнъ уже не вступавъ бѣльше вѣ разговоръ зъ молодымъ подорожнымъ, а заглубивъ ся вѣ читанє часописей; але Настунцѣ, дочцѣ его чи свояццѣ, потрѣбно було якогось

узлика зъ сѣтки. Старый нанъ, дѣстаючи его, на-
твнуувъ ся на пышный куферочокъ студента и не
змѡгъ вытерпѣти...

— Хороша, мѡцна рѣчь! Кѡлько вы дали за
него? — кликнуувъ зъ досадою.

— Стосунково не дуже богато! Всего 60 ко-
ронъ! — вѡдповѣвъ молодець.

Старый вѡдъ разу впавъ въ злѡсть.

— Ну, ось и тѣште ся, люде! — кликнуувъ
вѡнъ, обернувшисъ до мовчаливой дамы. — Отець
по лекціяхъ бѣгає, ледви якихъ 1000 злр. заробляє
на рѡкъ! Чейже я знаю, що таке учитель на про-
винці... а сынъ, чи бачите вы, куферочки собѣ
за 60 коронъ купує!

— Позвольте! — забувши на свою звычай-
ну здержанѡсть, крикнуувъ молодой чоловѣкъ и гу-
сто зарумянѣвъ ся. — Хто давъ вамъ право, обы-
жати незнакомаго вамъ чоловѣка? Я мѡгъ бы
цѣлкомъ не вѡдповѣдати на ваші обыдливі слова
и лишъ зъ уваги на ваші поважні лѣта скажу,
що рѣчи тѣ куплені за власні зароблені грошѣ...
Чейже вамъ вѣдомо, — пояснявъ вѡнъ дальше,
утихомирившисъ трохи — що мы, студенты ***
института, маємо лѣтомъ значный зарѡбокъ... Насъ
охотно берутъ до будущихъ ся желѣзницъ и тымъ
подѡбныхъ робѡтъ...

— Даруйте, даруйте, я и не подумавъ объ
тѡмъ! — говоривъ старый, пѡтрясаючи руку сту-

дента. — Може бути прецѣнь, що вы зѣ власного зарѣбку жите и за науку платите? Я буду дуже радъ, если покаже ся, що моя неправда...

Молодой чоловікъ стягнувъ брови.

— Нѣ! — сказавъ вѣнь твердо, упорно дивлячи ся на бесѣдника. — Отець мене удержуе...

— А ваш зарѣбокъ, вашъ значный зарѣбокъ, на щожь обертае ся? Ось на се?

И старый зѣ презирствомъ стукнувъ палкою въ куферочокъ.

— Ну, якось се не по нашому! — продолжавъ вѣнь. — Встыдъ тратити грошѣ на такі рѣчи!

— У кожного своя навичка! — зѣ явнымъ невдоволенемъ кликнувъ молодой чоловікъ, стараючись здержати себе. — Одному подобають ся хороший рѣчи, другому нѣ!

— Хороші рѣчи каждому подобакть ся, — тягнувъ старый розгоряченный — лишь не кождый буде выкидати на такі рѣчи грошѣ тай у кого есть сердце, той хто умѣе поняти, якъ тяжко приходится старому праця, той хто разумѣе, якъ вѣдродно видѣти батькови старане сына, его жичливість для себе, той не стане такъ собѣ кидати зарѣбокъ власный, вѣнь и его ужие инакше!... Ехъ, я сказавъ бы вамъ еще неодно, молодой чоловіче, та нема часу, бо доѣздимо. Збирай ся, Настуню!

Старый зѣ своєю молодою товаришкою вы-
сѣдавъ въ Ч.

Закимъ знявъ зѣ сѣтки свои рѣчи и надяг-
нувъ шубу, вѣнъ значно успокоивъ ся и коли по-
ѣздъ становъ, вѣжливо попрощавъ ся зѣ дамою
и цѣлкомъ добродушно протягнувъ свою руку до
молодого студента.

— Може бути, я наговоривъ вамъ трохи че-
резъ верхъ, може обидивъ васъ; — сказавъ вѣнъ —
та щожъ робити? Вже занадто то пытанє влѣзло
менѣ въ душу. И ось, коли побачу таке славне,
честне, молоде лице, якъ ваше, такъ и хоче ся
выговорити. Ну, прощайте, не гнѣвайте ся на ста-
рого воркуна! Дай вамъ, Боже, татуня здоровымъ
застати!

II.

Коло девятои години худошава, зѣ слезавы-
ми очима дама уложила ся до спаня, попросивши
свого товариша подорожи закрыти свѣтло. Сту-
дентъ чемно выповнивъ просьбу дамы, а самъ схи-
ливши голову въ кутокъ канапы, такожь зажму-
ривъ очи, щобы подрѣмати. Телеграма, що надѣй-
шла зѣ дому, розбудила его вчасно, черезъ день
въ клопотахъ вѣнъ почувъ змученя; але теперь
нервы упали и вѣнъ бувъ жадный вѣдпочинку.

Колеса монотонно гудѣли, его колысало на

мягкихъ подушкахъ канапы, вѣнь любивъ той однообразный уколывающій его шумъ поѣзду. Молодой чоловѣкъ старавъ ся о нѣчѣмъ не думати и заснути... заснути якъ найскорше. Але надармо притискавъ себе ближше до подушки канапы, надармо жмуривъ очи; сонъ его не бравъ ся. Що лишъ дрѣмка починала его розбирати, заразъ недавный его товаришь, той панъ въ сканковѣй шубѣ, являвъ ся передъ нимъ и зъ тихою усмѣшкою говоривъ обурющіи рѣчи; и вѣнь вѣдкрывавъ очи и въ сумерку вагона бачивъ передъ собою поколысуючу ся то сюды, то туды стать товаришки подорожи, прикриту плетеною хусткою, видѣвъ сивеньку, закручену въ колѣсце косу и худу шию зъ глубокою ямкою и космыками волося, що выдѣзали зъ-пѣдъ косы.

Отся женщина чомусь-то нагадувала ему его матѣрь, хотяи цѣлкомъ не була до неи подѣбна. И сердце его частѣйше починало пукати и мысли роємъ якъ искры зъ комины лѣокомотивы неслись, путаючись и гаснучи и зновъ займаючись.

Студентъ звавъ ся Андрей Морозъ. Вѣнь бувъ старшимъ сыномъ въ родинѣ, котра складала ся зъ двоихъ дѣтей. Бувъ вѣнь и сестра, двома-трема лѣтами молодша вѣдъ него.

Андрей, котрый уже любивъ класифікувати людей и дѣлити ихъ на розряды, ставъ уважати

своихъ родичѣвъ людьми „сучными“ пѣдъ кож-
дымъ оглядомъ.

Батько, закиданный роботою, завсѣгды бувъ поважный, згрыженный, мовчаливый; мати.. лагѣдна, любяще слабе сотворѣне. Андрей запамятавъ еѣ, що все томила ся господарскими клопотами, шитемъ и цированемъ бѣлизны та всѣлякого домаш-
ного шмата. Цѣле ви жите такъ уплыло; здае ся, при тыхъ клопотахъ не було навѣтъ часу шо перечитати.

— Нема чимъ журити ся! — зѣ презир-
ствомъ думавъ Андрей.

Вѣнъ не мѣгъ того поняти, якъ родичѣ его могли вдоволяти ся жалѣстною невидною ролею на сценѣ житя. Дѣмъ и цѣлый складъ домашнего житя здавали ся ему незносно-сучными, нужден-
ными. Зѣ сестрою вѣнъ не бувъ въ дружбѣ. Спо-
сѣбный, дѣяльный, стѣйкого характеру, зачеркнув-
ши собѣ цѣль житя, до котрой зѣ поспѣхомъ змѣ-
ривъ, Андрей не мѣгъ симпатизовати зѣ сестрою,
що вѣчно скучала и була невдоволена своєю до-
лею, що не збумѣла вырвати ся зѣ домашнего
воздуху и выбороти собѣ становище по-за нимъ.
Послѣдний разъ, коли Андрей видѣвъ ся зѣ се-
строю, говоривъ вѣнъ до неи звычайнымъ пѣвшут-
ливымъ, пѣвзгѣрднымъ голосомъ...

— Я радивъ бы вамъ, сестричко, не гаючись,
поки не стратили красы, шукати жениха. При ва-

шомъ выглядѣ вамъ ходити бы въ атласахъ та шовкахъ, а вы мусите вдоволяти ся вовняными сукнями...

Не можна сказати, щобы у Андрея не було серця до своихъ рѣднихъ. Вѣнъ любивъ батька и матѣрь, вѣнъ памятавъ то дивне чувство любви, майже обожаня, яке вливали они въ него въ часѣ далекого дитячого вѣку. Вѣнъ зроставаъ яко хоро-витый хлопакъ, нѣжнѣсть и пестошѣ були ему потрібнѣ якъ воздухъ, и вѣнъ справдѣ бувъ окру-женный нѣжностю и пестошами. Але уже давно-давно вѣнъ ставъ обходити ся безъ тыхъ пестошѣвъ; вѣнъ вчасно ставъ сильнѣйшимъ, змужнѣвъ и по-чавъ ладненько учити ся. На пятнаѣцятѣмъ роцѣ житя вѣнъ зъ хорощимъ свѣдѣцтвомъ вступивъ до четвертой клясы гѣмназіальной. Въ тѣмъ часѣ вѣнъ уже встыдаваъ ся матерныхъ пестошѣвъ и волѣвъ товариство школярѣвъ нѣжъ рѣдний дѣмъ, где було такъ невесело, такъ убого... охъ якъ у-бого! Въ шестѣй клясѣ вѣнъ выробивъ собѣ ра-зомъ зъ другими способнѣйшими приятелями цѣ-лый плянъ житя. Вѣнъ сказавъ собѣ, що не може вдоволяти ся скромною ролею житя, що возьме вѣдъ житя все, що можна взяти: грошѣ, почести, особисте щастѣ. Учивъ ся все хорошо, але въ по-слѣднихъ двохъ клясахъ подвоивъ пыльнѣсть и вѣрвый своимъ цѣлямъ, мѣсто того, щобы вписа-ти ся на университетъ, поѣхавъ до П. робити

конкурсный испытъ до многообѣщующаго на дорожѣ житя института. На зависть многимъ и многимъ хлопцамъ, котрѣ провалились, Андрей здавъ испытъ однимъ зъ першихъ.

Передъ выѣздомъ въ П., т. е. передъ конкурсными испытями, бувъ у него зъ батькомъ важный розговоръ въ той малесенькѣй комнатѣ, котру въ родинѣ Мороза звычайно называно кабинетомъ.

Теперь притулившись головою до поруча каннапы и слѣдчи за летомъ искрѣ, Андрей чомусь-то выразно згадавъ той розговѣръ, выразно нагадавъ собѣ стать батька, якъ вѣнь сидѣвъ сухій, згорбивши ся въ кутику своєї повытиранои каннапы зъ погаслымъ папѣросомъ въ довгихъ и худыхъ пальцахъ, зъ похиленою на груди головою. Вѣнь точно бачивъ теперь той пригнобленный поглядъ, якимъ дививъ ся батько на него, коли вѣнь повѣдомивъ его о своимъ намѣреню. Ему выдало ся, що отецъ хоче вѣдказати его просьбѣ, тому вѣнь поквапивъ ся перебити ему...

— Вы не маєте права перешкаджати менѣ въ тѣмъ, тату! — промовивъ вѣнь. — Я не для того учивъ ся, щобы загрязнути въ якѣй-тамъ канцелярія, або бѣгати по лекціяхъ. Я не маю намѣру сховати свѣй талантъ... я пушу его въ оборотъ и вѣнь повиненъ принести менѣ стовротный зыскъ... Я не буду себе жаловати, я буду

працювати, я вироблю собі имя, я вибую ся зъ того стану, зъ того жалбсого стану, въ котрѣмъ мы всѣ живемо. Нѣ, досыть, досыть того нужденного житя.. я хочу вѣддыхнути повными грудьми!...

На поважныхъ губахъ батька появилъ ся усмѣхъ.

— Милый друже, — сказавъ вѣнъ — я не перешкаджаю тобѣ; ты маєшь лѣта и самъ знаешь, що робишь! Але щобы ити тою дорогою, яку ты собѣ выбравъ, потрѣбно въ протягу пяти-шести лѣтъ тратити на тебе одного 500 — 600 злр... грошѣ трохи за великій на нашѣ лихѣ гаразды. На першій рѣкъ я дамъ тобѣ тѣ грошѣ; але дальше ты мушишь виробити собѣ стипендію... Ты способный, не боишь ся працѣ, а тымъ, що добре учать ся, не трудно роздобути стипендію...

Андрей розѣзливъ ся.

— Пускати ся на интриги? — кликнувъ вѣнъ. — Нѣколи, нѣколи! Если вы не хотите поратувати мене въ тыхъ рокахъ, такъ и скажѣть, вѣдмовте... вѣдмовте вѣдъ разу! Тогда я знаю, що зроблю зъ собою, але о стипендію старати ся не буду!

Теперь, коли минуло богато лѣтъ пѣсля того розговору, Андрей нагадавъ собѣ, якъ на его мудрѣй слова батько зробивъ великій очи; але тогда вѣнъ удававъ, що не замѣтивъ того погляду, и ду-

же гордивъ ся, що удержавъ ся въ роли и нѣ въ чѣмъ не уступивъ старому.

— Не може бути, — думавъ вѣнъ тогды — щобы старый не наскладавъ за цѣле жите бодай зъ пять тысячъ на чорный день! Вѣнъ жие такъ бѣдно, такъ скупю, куда-жь дѣвае ся его зарѣбокъ? Вѣтчияй, старый, мошонку! Передъ кимъ-же и показати все, якъ не передъ сыномъ?

Въ пересвѣдченю, що его правда, вѣнъ вступивъ въ институтъ и одягнувшись въ мундуръ на коштъ батька та заплативши за години, що мѣсяця ставъ дѣставати своихъ 35 злр. Дѣставши грошѣ, зъ-разу вѣнъ все вѣдпису вавъ щось въ родѣ подяки або повѣдомленя и то бувъ его що мѣсячный листъ до батькѣвского дому. Коли-жь наближили ся испыта, вѣнъ переставъ повѣдомляти; вѣнъ просто дѣстававъ и... конецъ.

Въ першѣмъ еще роцѣ ставало ему батькѣвской запомоги: вѣнъ займавъ комнату зъ однимъ своимъ товаришемъ, обѣдавъ въ дешевой реставраци, до театру ходивъ на галерію. Тая умѣркованѣсть тревала однакожь не довго. На слѣдуючій уже рокъ вѣнъ помѣрковавъ, що безъ порѣвнаня бѣльше выгоды жити самому. Ъду зъ причины побѣльшеныхъ трудѣвъ вѣнъ такожь постановивъ конечно змѣнити; дешева кухня уже не могла его вдоволити. Вѣнъ затыгнувъ довгъ. На довгъ пошивъ собѣ такожь нову тужурку, бо знайшовъ

собѣ хорошихъ знакомыхъ, а въ дѣмъ, где були дамы, не мѡгъ прецѣнь входить въ якихъ старыхъ лахахъ. Наслѣдкомъ всего того въ кѡнци року було письмо до вѡтця и матери слѣдуючого змѣсту...

— Не знаю, що вы думаете про мене, та менѣ здае ся, що я годенъ того, щобы про мене погадати. Адже не можете гадати, що молодой чоловікъ, студентъ *** института, може дыхати за назначеній вами грошѣ. Розумѣе ся, я затыгнувъ довгъ и влѣзу ще въ бѡльшій довги, если не пѡдвыспите пѡддержки.

Вѡнъ знавъ напевно, що таке письмо выкличе вражене, що старі наполохають ся.

— Нехай! — подумавъ собѣ. — Старыхъ треба зъ-рѣдка потрясти! Довгъ на 150 злр и якихъ 10—15 злр. додатку на мѣсяць не зничить ихъ, а щобы працювати, якъ належить ся, я повиненъ бути матеріально обезпеченый. Недостатки убиваютъ мою молоду енергію!...

Батько не вѡдповѣвъ ему, але слѣдуюча пѡддержка була прислана зъ жаданымъ додаткомъ и мати писала:

— Милый Андрею! Батько посылаетъ тобѣ грошѣ и велить сказати, що надѣе ся въ будущемъ мѣсяци сплатити и твоій довгъ. Вѡнъ взявъ двѣ нові лекціи и занятый теперъ вѡдъ рана до ночи. Если бы вѡнъ позволилъ менѣ, я написала бы тобѣ богато, сыну; але старенькій мѡй

каже, що двайцятидвольтного чоловіка словами не навчишь. Нехай, каже, житє навчить его!... Охъ, сыну мѡй, желаю, щобы науки, якѡ приготовляе для тебе житє, були менше жестоки, нѣжь тѡ, котрѡ даеє вы намъ старымъ.. А впрочѣмъ не скажу бѡльше нѣ слова... батько велѣвъ мовчати. Навѣть зѡ мною не зачинає бесѣды; видно за надто болесно прийшовъ ему сей ударъ!...

На се письмо матери Андрей нѣчого не вѡдповѣвъ. Не потреба було починати сварню, особливо передъ испитами... вѡнъ уважавъ на себе. Вѡнъ написавъ вже ажъ по испитахъ, здавши свѣтло всѣ предметы и дѡставши выгѡдне мѣсце на часъ вакацѡй. До роботы треба було спѣшити ся.

Щобы побачити ся зъ родичами, обѣцявъ приѣхати домѡвъ ажъ по скѡнченю лѣтнихъ робѡтъ.

III.

И приѣхавъ вѡнъ въ осени вельми вдоволенный, навѣзъ дорогихъ дарункѡвъ и на нѣчо непотрѣбныхъ нѣсенѣтницъ для рѡднѣ, тай перебувши дома три дни, не згадувавъ нѣ о своимъ власномъ письмѣ нѣ о письмѣ, що писала мати до него. Такъ, якъ-бы не було нѣякои заплаты его довгу и пѡдвысненя мѣсячної запомоги, вѡнъ поѣхавъ, взявши зъ найспокоѡйнѣйшою совѣстѡю зъ рукъ батька пѡврѡчну платню за свою науку, хо-

тяй въ его власнѣмъ куферку мѣстивъ ся ладный масточокъ, котрый вѣнъ думавъ ужити на закупно всѣлякихъ паньскихъ дурничокъ, конечныхъ каждому порядному молодому чоловікови.

Зъ той поры Андрей не бачивъ батька бѣльше якъ рѣкъ, и теперь... тѣ три дни, пережитѣ дома Андреєви выходили якось тоскно. Батька вѣнъ бачивъ дуже мало, вересень вже кѣнчивъ ся, приватнѣ лекціи и въ гѣмназіи наука почались вже давно и батько ходивъ на свою службу еще раньше, нѣжъ сынъ будивъ ся зѣ сну. Вертавъ ся вѣнъ ажъ на обѣдъ зъ сумнымъ и змученымъ выгладомъ, борзенько вѣвъ и зновъ ишовъ на приватну лекцію, або поправлявъ зошиты въ своѣй комнатѣ.

Зъ сыномъ вѣнъ якось мовъ-бы нарочно уникавъ бесѣды, а навѣтъ простого балаканя. Андрей памятає оденъ лишъ спѣръ, въ котрѣмъ батько бравъ живу участь и надъ мѣру роздражненный супротивлявъ ся гадкамъ сына.

— Що тутъ спорити? — сказавъ вѣнъ вставши. — Мы стоимо зъ собою на противныхъ бѣгунахъ! — махувъ рукою и вышовъ, вышовъ поспѣшною, роздражненою, старечюю ходою.

Теперь-же, пригадуючи собѣ ту передвчасно-зѣгнуту стать, ту непевну старечю ходу, Андрей стрясъ ся... Вѣнъ по своему любивъ батька, въ скрытыхъ нѣдрахъ своєи душѣ вѣнъ шанувавъ его за тоє, за що его явно гордивъ, именно за

его рѣвнодушнѣсть до богатства и всякихъ достатковъ свѣта сего; вѣнъ шанувавъ его за его праведнѣсть, хотяй не разъ насмѣвавъ ся зъ той правоты, мовячи, що она нѣкому на нѣчо не придала ся и не придасть ся.

И поневоли Андрей вернувъ ся до часѣвъ своєї молодости, до тыхъ раннихъ дѣточихъ лѣтъ, коли то вѣнъ еще не гордивъ пестощами, и ему представилось, ясно-ясно представилось, якъ вѣнъ входитъ въ комнатку батька, въ тую маленьку, дрѣбненьку комѣрчину, где ледви мѣстивъ ся его письменный стѣлъ та низенька софка. Батько якъ звичайно сидить, зѣгнувшись надъ своимъ столомъ, а вѣнъ, шестилѣтній Андрусь, карабкае ся на спинку крѣсла и зъ-заду обѣймае его, а батько якось трохи неспрятно, але нѣжно хватае его за рученята.

— Прийшовъ вѣдвѣдати батенька? — говорить вѣнъ нѣжно. — Ось заразъ, еще трошка и татунцо скѣнчить... Посидь на софцѣ... я заразъ... заразъ...

И маленькій Андрусь сѣдавъ зъ ногами на софцѣ и терпеливо ждавъ дивлячи ся, якъ бѣдный батько поправляе зошиты, оденъ за другимъ, цѣлу купу; тогда батько выдававъ ся ему роботягою, вѣнъ зъ цѣлого сердца жаловавъ его. И батько скоро укѣнчивъ та зъ своєю доброю, мягкою усмѣшкою нахиливъ ся надъ маленькимъ сыномъ.

— Бѣдный татунцю, — говоривъ Андрусъ, закидаючи батькови руки на шию. — Коли-жь буде конецъ твоѣй работѣ?

Отець дививъ ся на своего сына лагѣднымъ зоромъ и нѣжно притискавъ его до своихъ грудей.

— Каждый чоловікъ повиненъ працювати! — говоривъ. — Теперь татко для Андруса працюе и буде працювати, поки силъ стане. Прийде часъ, татко постарѣе ся, очи его будутъ кепско видѣти, руки ослабнуть, тогда Андрусъ буде татка и маму годувати, на нихъ робити. Правда, що буде?

— Якъ лишь вырасту, — вѣдповѣдае Андрусъ, крѣпко притулившись до батька, зъ очима полными слезъ, широко и зъ запаломъ — посаджу татунця на софку, а самъ буду за него працювати...

И ось минуло не мало лѣтъ, шестилѣтній хлопакъ ставъ вже давно дорослымъ, батько его постарѣвъ ся, згорбивъ ся и такъ якъ давнѣйше працюе на него, на молодця полного силы.

Кѣлька днѣвъ тому назадъ, коли невадѣйно для самого Андрея выпала ему розмова зъ русявою хорошенькою Анною Стрыйскою, сказавъ вѣнъ вѣй, що оженити ся зъ нею не буде ему можна ажъ за два роки, коли вѣнъ скѣнчить курсъ, а то тому, що нема надѣи переломити самолюбовство родичѣвъ.

— Нема на свѣтѣ бѣльше самолюбивыхъ людей, якъ тѣ старушки, — думавъ вѣнъ собѣ —

котрі вже все взяли вѣдъ житя, що лишъ могли взяти, а теперъ не хотять дати жити дѣтямъ. Помѣркуйте лишъ, ждати два роки! Два роки! А чи буде она еще чекати два роки? Якъ удержати си любовь, коли у неи десятки поклонникѣвъ?

Ось, що вѣнъ думавъ кѣлька днѣвъ тому назадъ. Думавъ, сердячись на батька. Вѣнъ видѣвъ тогды, якъ то перелякала бы батька его женитьба передъ скѣнченемъ курсу. И вѣнъ думками говоривъ зъ нимъ...

— Такъ, — думавъ вѣнъ — если бы ты не бувъ старымъ самолюбомъ, то ты урядивъ бы щасте свого сына та пѣдратувавъ бы его семію два роки. Ты думаешь, легко працювати, коли кровь кипить въ жилахъ? Ты бажавъ бы оженити мене, коли буду поганимъ, старымъ... О, менѣ знае твоє самолюбство, хотяй ты самъ въ дваццятипяти лѣтахъ бувъ женатый...

Вѣнъ знавъ, що вѣдповѣсть ему отецъ...

— Я нѣкому не лѣзъ на каркъ зъ своєю семією, — скаже — я бувъ малымъ вдоволенный. Бѣды мы не знали для того, що не волѣкли ся за другими, не то, що ты зъ своєю погордою до бѣдности...

— Такъ, — говоривъ собѣ Андрей на тоє — ваші доходы не вдоволити бы мене, въ тѣмъ твоя правда, старый; але ты мѣгъ бы на якихъ два роки уладити жите мое якъ треба... И я бувъ бы

щасливый, спокôйный, я працювавъ бы лучше, моя думка не блукала бы за женщиною, женщина була бы тутъ коло мене...

Теперь, коли вôнъ спѣшивъ въ мѣсце, где ожидавъ его хорый батько, тая хороша дѣвчина зблѣдла въ его уявѣ.

Случайна стрѣча зъ тымъ паномъ въ сканковôй шубѣ, его доказы, котрѣ, доки вôнъ ихъ слухавъ, уважавъ за дурницѣ, розбудили въ души Андрея глубоко заховане чувство, такъ що вôнъ навѣтъ не пôдозрѣвавъ, що оно тамъ есть. Чувство се бувъ..- встыдъ. Вôнъ и теперь не называвъ того чувства правдивымъ именемъ, але оно збудилось и тревожило его.

— Щожь. — говоривъ вôнъ собѣ — буцѣмъ то я оденъ! Добра половина учащои ся молодежи жие, якъ я, на коштъ працюючихъ батькôвъ. Не всѣ батьки збумѣли зôбрати собѣ грошикôвъ... тымъ гôрше для нихъ...

Але чувство встыду, якого вôнъ дôзнававъ, крѣпшало еще и вôдъ того, що нѣ разу еще не сказавъ вôнъ своему батькови нѣ письмомъ нѣ устно простого слова „Спасибôгъ!“ Межи вимъ а батькомъ давно-давно станула якась тѣвь. Андрей не старавъ ся усунути тоє, що стануло межи ними. На що? Одно поколѣне нѣколи не розумѣе другого... Се вѣчна истинна. Много бесѣды, много роздражненя...

Але теперъ збудилось въ нѣмъ щось тревожного. Вѣнъ и самъ не розумѣвъ, що то таке, але ему хотѣлось чимъ скорше... чимъ скорше побачити батька. Поѣздъ, здавало ся ему, иде ходюю черепахи.

— Чижь можливо, — подумавъ вѣнъ собѣ — щобы я батька не заставъ живымъ?

И вынявъ зъ кипенѣ тужурки депешу, тихонько вставъ, мимоходомъ поглянувъ на спячу женщину, котра опять нагадала ему матѣрь, и вѣдквивувши заслону зъ лампы такъ, щобы свѣтло не падало на спячу, перечитавъ телеграму...

— Батько захорувавъ, приѣжджай заразъ! — стояло въ телеграмѣ.

— Захорувавъ! — думавъ Андрей. — Захорувати не значить еще умерти.. Чому-жь мавъ бы я єго не застати? Нѣ, то не може бути, я мушу зъ нимъ побачити ся!...

И Андрей, що переживъ два роки безъ всякого серця до свого дому, до матери, до батька, почувъ якесь неодолиме бажанє, побачити ихъ сейчасъ, въ ту саму хвилю.

— Ахъ, кобы не було тыхъ перегородъ, того вѣддаленя!

Въ двацятѣмъ третѣмъ роцѣ житя Андрей бувъ чоловѣкомъ статочнымъ и гордивъ ся тымъ. Вѣнъ знавъ, куда вѣнъ иде. Вѣнъ ишовъ пошукати знаня на тоє, щобы крѣпкою ногою стати на

суспôльнôй драбинѣ, щобы мати можливôсть зарабляти великій грошѣ. Въ своихъ думкахъ про будучнôсть вôнѣ конечно видѣвъ себе женатымъ, въ кружку родини. Та думаючи о женитьбѣ, вôнѣ нѣколи не представлявъ собѣ женитьбу по страсти, такъ само, якъ не думавъ женити ся зъ грошевого рахунку. Вôнѣ допускавъ можливôсть одного и другого, але волѣвъ бы здѣлати выбôръ безъ хвилевого порыву и оженити ся зъ дѣвчиною душевно и тѣлесно здоровою и конечно зъ значной поважаною семію. Нѣякихъ фантастичныхъ мрѣй про будучнôсть, нѣякихъ споминѣ зъ минувшости не бравъ въ рахубу.

Але сегодня, якъ нарочно, спомини опанували его. Въ его уявѣ вставали безперестанно образы матери, батька и сестры; вôнѣ видѣвъ себе дитиною и щось таке давне, непрошене, дитиняче находило на него.

Успокоившись троха що до змѣсту талеграмы положивъ ся на канапцѣ. Змученѣ, монотоннôсть колысаня и шумъ поѣзду приспали его.

И приснилось ему, будто вôнѣ приѣхавъ до дому, будто стрѣчае его мати и веде до батька. Батько лежить на своѣй отоманочцѣ въ кабинетѣ, худый, довгій, зъ блѣдымъ лицемъ, зъ широко вôдчинеными вôдъ радости очима.

— Ты пожаловавъ мене, прийшовъ? — говорить вôнѣ, протягаючи до сына руки.

И явійсь захватъ, якого нѣколи на явѣ не дѣзнавъ, обхоплює душу Андрея. Дусячись вѣдъ слезъ, вѣнъ кидає ся до батька.

— Прости, прости! — вымавляє одно лишъ слово.

И вѣдкрыває очи. Передъ нимъ въ пѣвсвѣтлѣ вагона рѣвномѣрно колыше ся сива голова его со-путницѣ, рухає ся якась тѣнь надъ дверми, гремѣть колеса, искры несуть ся коло вѣкна... все якось дивно, будьто не на явѣ... и душа его гей-бы обвита сномъ. Слезы такъ близко пѣдступили до очей...

IV.

Въ Москву поѣздъ прибувъ о осмѣй годинѣ, а до дванайцѣтой, коли вѣдходивъ курієръ до Р., зѣоставало кѣлька годинъ. Андрей жаловавъ, що не просивъ, щобы ему телеграфувано зъ дому въ Москву о станѣ здоровья батька. Приходило ся перебути кѣлька тяжкихъ годинъ безъ дѣла.

— Впрочѣмъ — подумавъ вѣнъ — еслибъ лучилось щось незвычайного, они домѣркували бы ся телеграфувати до Москвы...

И пѣйшовъ вѣдшукувати тую шафку, въ котру звычайно выставляють письма и телеграмы. Ихъ було много. Зъ заумирающимъ сердцемъ вѣнъ почавъ читати адресы.

— „Андрей!“... Нѣ! Слава Богу! Се якійсь Андрей Мостовичь...

Вѣнь точно перечитавъ всѣ адреса... до него телеграмы не було. Вѣнь принявъ то за добрый знакъ и рѣшивъ выкористати свободный часъ и поѣхавъ оглянути памятникъ императора Александра II.

Погода була нестала, морозу не було, але дувъ проймаючій вѣтеръ и гнавъ облаки зъ неимо-вѣрною быстротою. На небѣ то прояснялось цѣлкомъ то набѣгали хмары зъ дощемъ и крупами.

Тогды, якъ Андрей вѣжджавъ въ Кремль Спаскими воротами, быстро надлетѣла хмара и кинула тѣнь на памятникъ, коли мѣжь тымъ лѣва сторона галеріи була ясно облита сонцемъ. Фігуры Александра не було еще видно.

— Если статуя выйде зъ тѣни перше, закимъ я єѣ побачу, то батька застану повертаючимъ до здоровья! — мѣркувавъ собѣ Андрей.

И вѣнь заопадно ставъ слѣдити за пересуваючою ся хмарию. Ось вже тамта сторона галеріи стала яснѣти, ось и на тѣни заблыснувъ промѣнь сонця, ось и фігура царя выступила въ цѣлѣй своей величи, ярко освѣчена сонцемъ.

Андрей повеселѣвъ. Прекрасный, величный видъ памятника, дрѣбнѣй штучнѣй на немъ окрасы, громадка людей вже вѣдь ранку, користаючи зъ святочного дня, наповняюча галеріи, чудный видъ на

Замоскворѣче, все разомъ вплынуло на молодого Мороза утихомиряючо.

— Я застану его здоровымъ, — думавъ вѣнъ — кобы лишъ хутше поѣздъ довѣзъ мене!

Та до вѣдходу потягу було еще далеко. Вѣнъ сѣвъ на одну зъ широкихъ лавочокъ и ставъ любовати ся Москвою, освѣченою ранѣшнимъ сонцемъ. Въ короткомъ однакъ часѣ сѣрй быстро летучй хмары затьмили свѣтло, картина приняла скучный сѣравый тонъ, якъ-бы яка заслона спустилась на землю... гейбы дощъ, гейбы снѣгъ. Замоскворѣче зъ его рѣзновидными домами и церквами покрьлось туманомъ. Стало холодно.

— Еще разъ обѣйду памятникъ и... на дворець! — подумавъ Андрей. — Якъ разъ приѣду на часъ.

Та поглянувши на годинникъ, вѣнъ на свѣй перелякъ побачивъ, що не пробувъ коло памятника и пѣвъ години. Тому перейшовъ ся еще разъ по галеріи, думаючи о тѣмъ, якій бы вѣнъ, еслибъ бувъ рѣзбаремъ, выстроѣвъ памятникъ на тѣмъ чудномъ мѣсци. Вѣнъ не окружавъ бы царя-освободители галерією; вѣнъ у пѣднѣжа его величюи фйгуры згруповавъ бы освобожденый черезъ него народъ, котрого любовію выдвигнувъ ся памятникъ; тутъ були бы и дебели старць въ сорочкахъ и мужъ, повнй силъ, и жевщины пѣдносячй дѣтей... всѣ, котрй зъ захватомъ и обожанемъ вѣдносили ся до

освободителя. Здивована молодѣжь, жвава, перетискала бы ся въ передѣ, надрываючи груди, хвалячи его.

Особливо одна фігура ясно представлялась Андреєви. Вѣнъ поставивъ бы єѣ у самого пѣдвожа памятника. Се хлопакъ вѣсѣмнадцяти лѣтъ зъ розкудовченимъ волосемъ, постать его повна руху, одна нога вже на ступени, щобы двигнути ся впередѣ, та вѣнъ обернувъ лице на Замоскворѣче немовъ-бы кликавъ: „Ходѣть, дивѣть ся, слушайте!“

Потонувши въ мрѣяхъ, Андрей не замѣтивъ, що пустивъ ся добрый дощъ, товпа наоколо памятника зрѣдла, фіякрѣвъ не було. Вѣнъ теперъ налякавъ ся, що запѣзнитъ ся до потягу, и мало не летѣвъ пѣдъ зливнымъ дощемъ на Червону площу, где и взявъ пѣдводу.

Курієръ до Р. вѣдходивъ о дванайцятѣй въ полудень, а приходивъ на мѣсце ажъ о дванайцятѣй годинѣ вечеръ. Провести нѣчь въ вагонѣ не такъ скучно якъ цѣлый день. Андрей постаравъ ся о кѣлька чисель рѣжныхъ часописей, але читати не мѣгъ... якось не ишло въ голову прочитане. Дивити ся въ вѣкно такожь не представляло нѣчого интересуючого: дощъ, не уймаючись, зъ монотоннымъ шумомъ обливавъ вѣкна, утѣкаюча передѣ очима мѣсцевѣсть гинула въ туманѣ. Сусѣды були скучнѣи и говорити не хотѣлось.

Выйшовши на однѣй стаціи, щобы закусити

зъ нудѣвъ, Андрей здыбавъ ся коло буфету зъ однимъ Р-скимъ знакомымъ, тоже зъ учительского свѣта, якъ его батько.

— А, панцю, — сказавъ той весело — якъ то вы въ такій нездалый часъ вѣдрываетесь вѣдъ выкладѣвъ! — и не выждавши вѣдповѣди, додавъ — А я днѣвъ тому три, передъ самымъ вѣдѣздомъ въ Москву, зъ татунемъ вашимъ про вашъ институтъ розбалакавъ ся. Сынка своего не знаю где подѣти; сего року кѣнчить реально...

— Зъ батькомъ?! — запытавъ Андрей, здивований и урадованый. — Коли вы его видѣли?

— Ну, въ день мого вѣдѣзду въ Москву. Я на одну добу ѣздивъ, бо орудка була спѣшна.

— Батько бувъ здоровъ?

— Здає ся, о скѣлько я мѣгъ замѣтити.... Схудъ черезъ зиму, та правду сказавши работа тяжка... Може вамъ писали зъ дому що о здоровю батька?

— Такъ... т. є. властиво нѣчого грѣзного! — сказавъ Андрей.

Єму не хотѣло ся згадувати о телеграмѣ, котру дѣставъ вчера; вѣсти о батьку, переданій тымъ паномъ, успокоили его.

— Черезъ одень тамъ день не могло зайти нѣчого такъ страшного! — думавъ вѣнъ и коли перейшовъ до передѣлки своего знакомого, почавъ

слухати всѣлякї сплетнѣ, що занимали тої зими богоспасаємый городъ Р.

Все то було такє будденне, такє похоже на Р-скї порядки и звичаѣ! И въ мѣру того, якъ п. К. розказувавъ о гїмназіяхъ мужескѣй и женьскѣй, где вѣнъ учивъ разомъ зъ батькомъ, Андрея все бѣльше и бѣльше опановувала вѣра, що таки вѣщо не стало ся. Вѣнъ навѣтъ прирѣкъ, завтра таки побачити ся зъ сыномъ К. и дати ему ко-нечнї інформаціи що до института. Коли смеркло ся, К. положивъ ся спати, наказавши Андрееви, щобы збудивъ его въ Р., такъ якъ Андрей запевнявъ, що спати не буде. Вѣнъ думавъ теперь о стрѣчи зъ батькомъ безъ всякого розжаленя; враженя балаканки господина въ сканковѣй шубѣ и вчерашного сну цѣлкомъ счезли. Нервы Андрея такъ утихомирили ся, що незамѣтно вѣдъ гадокъ вѣнъ перейшовъ до сну и цѣлкомъ пропустивъ послѣднїй перестанокъ передъ Р.

Наразъ вѣнъ зѣрвавъ ся, якъ-бы его хто сильно пхнувъ. Але его вѣхто не пхнувъ. Потягъ стоявъ, чути було бѣготню и гамѣръ голосѣвъ, якъ звичайно на бѣльшихъ стаціяхъ. К. термосивъ за плече Андрея.

— Ось то богатырскї сонъ! — говоривъ вѣнъ смѣючись. — Ледви розбудити васъ, ей Богу! Мы вже десять минутъ стоимо въ Р...

На площї коло двѣрця Андрей розлучивъ ся

зъ К. Кождый сѣвъ на своего фіякра.

— Всего доброго! — добродушно, весело, прощавъ ся К., минаючи Андрея. — Отже не забудьте, приходѣть завтра такъ по другой!

Ледво К. скрывъ ся въ темнотѣ (его конь бувъ быстрѣйшій), якъ Андреемъ зновъ овладѣла мука невѣдомости того, що его незадовго чекае. Передъ нимъ була дорога досыть довга и тяжка. Дворецъ бувъ вѣддаленый вѣдъ мѣста добрый двѣ версты. Брукована грубыми плитами дорога, широка, обтыта ровами, цѣлый часъ ишла въ долину. Заѣзджена, выбита черезъ зиму тяжкими возами, теперь коли зачинала вже добре пускати заморозь, она була зарѣвно нездала анѣ для колесъ анѣ для санокъ. Савки Андрея дѣйстно валились въ якусь баюру, або заточувались, або дерли о камѣнь. Змучена коняка ледви лѣзла...

— Може наворачнешь по-за рѣвъ! — сказавъ Андрей. — Тамъ мабуть бѣльше снѣгу, бодай нема камѣня...

Але вѣзникъ лишь махнувъ вѣдчаянно рукою и ставъ объѣжджати довго и нескладно надтягаючи возы зъ наборомъ.

Рѣдко стоячи лѣхтарни млаво освѣчували дорогу. По тамтѣй сторонѣ рова такожь блыщали свѣтла въ низкихъ хаткахъ розтягнутого передмѣстя. Вѣтеръ сумно гудѣвъ по телеграфичныхъ дротахъ и вѣсь молодеви просто въ лице якусь

мовру погань. На небѣ не видко було анѣ одной звѣздочки: все затыгнуло ся наче оловомъ.

И поневоли страхъ вкрадавъ ся до душѣ молодого чоловіка...

Та ось и камѣнна дорога и Андрей вѣжджає до мѣста.

— Ану, троха скорше! — говорить вѣнъ своему вѣзникови.

Той цвягає коняку, але она лишъ выхилає ся и не прискорює кроку.

Крокомъ переѣхали довгій мѣсть на рѣцѣ.

Ось и сама люднѣйша, торгова часть мѣста. Та въ склепахъ свѣтла уже погашені, лѣхтарнѣ стоять густѣйше, але свѣтять блѣдо. Гдеколи переплете ся вѣзникъ зъ гостемъ, або троха хутше перебѣжить рысакъ зажиточного мѣщанина. Лишь коло реставраціи оживлено. Тутъ стоять „трѣйки“, стовпилось кѣлькохъ вѣзникѣвъ, иде голосно перемовка. Изъ вѣконъ поверха розливає ся свѣтло нафтовыхъ лампѣ, чути гудящій звуки машины, мѣсто еще не цѣлкомъ спить.

Та ось зновъ звернули въ бѣдну часть, зновъ зъ бѣльшими домами пѣшли въ перемѣшь маліи пяти- и тривѣконні будынки. Уже заразъ... заразъ и домокъ батька... лишъ наворачути на скрутѣ.

— Если лѣхтарня на розѣ засвѣчена, — думає Андрей — я застану батька повертающимъ до здоровья...

Лѣхтарня на розѣ горить, навѣтъ чогось яснѣйше якъ звычайно, и молодой чоловѣкъ зѣтхае повными грудьми. Якъ буде вѣнъ смѣяти ся, розказуючи дома о своихъ страхахъ!

— Куды-жь то вамъ? До учителя може? — пытае вѣзникъ.

— Очевидно въ дома все добре! Вже вѣзникъ знавъ бы, якъ-бы що зайшло! — думае собѣ Андрей. — Такъ, такъ, онъ пѣдъ той рундукъ! — вѣдповѣдае вѣзникови.

Вѣконницѣ запертї у всѣхъ пяти вѣкнахъ; але черезъ „серця“ въ трехъ, що ближше були до пѣдвѣзду, вѣнъ видить свѣтло.

— Ёще не спять, вечерають! — мелькае въ головѣ Андрея. — Вѣнъ живой, вѣнъ живой!...

Выскочивъ зъ санокъ, хотѣвъ задзвонити; дзвѣнокъ завязаный...

— Слава Богу, слава Богу! Дзвѣнокъ завязаный, щобы не тревожити батька... добрый знакъ! О, кобы бодай на оденъ день, на одну годину, застати его живымъ! Постукати? Але и стукомъ можна занепокоити хорого. Та хтось уже зачувъ, хтось иде!...

Свѣтло показало ся въ сѣняхъ. Босї ноги быстро допотяты, кухарка Явдоха, очевидно, бѣжить Андрееву на зустрѣчь. Явдоха така розхрѣстана якъ звычайно; хустка зъ головы зѣхала на бѣкъ.

— Батеньку, свѣтку мѡй! — кличе она. — Та я и вгадала, що се ты! Лишь що ино прилягла, а зачула, що хтось пѡдѣхавъ. Звѡнокъ я завязала нарочно. Що лишь задрѣмала наша бѣдолашна! Ахъ, стѡлько ночей не спала!

Андрей стоитъ розсѣяный...

— А батько?... А панъ?... — хоче поспытати.

Але голосъ не слухавъ его.

— А депешу вы дѡстали? — пытае Явдоха. — Нынѣ рано такъ коло одинайцяти години Богу душу вѡддавъ нашъ Дмитро Николаевичъ... Лишь зѡтхнувъ, тай по всѣмъ...

Та запаскою обтерла очи, вѡдчиняючи дверѣ зъ балкона до передпокою.

— Панъ наша дуже пригноблена... такъ плаче... такъ плаче... Ось що лишь теперь трохи здрѣмнула. Я знаючи, що ты приѣдешъ, и завязала дзвѡнокъ... Нехай спѡчне бѣдака...

Увѡйшовши до передпокою, Андрей не знавъ, що ему дѣяти теперь. Вѡнъ не вѡдчувавъ тяжкого горя: слезы не выступали ему на очи, виски ему мовъ бы сцѣпенѣли, колесо, що рухало цѣлу машину, ставуло, мысли и чуте здѣлали ся оспалѣ, руки звисли, ему не хотѣло рушиться...

— Щожь теперь? Куда теперь? — махиально вымовивъ вѡнъ.

Явдоха зрозумѣла его по своему.

— Ходи сюда! — сказала она. — Я тобѣ

въ кабинетъ постѣль зладила...

До кабинета батька ишли дверь просто зъ передпокою; не треба було ити до салѣ, зъ-вѣдки чути було сильный контральный голосъ черницѣ, котра тихо читала псалтирю надъ покійнымъ. Переходили коло зачиненыхъ дверей вѣдъ салѣ.

— Поклонѣть ся, Андрею Дмитровичу, татуневи! — сказала она.

Въ торжественныхъ хвилихъ она говорила Андрееви „вы“.

И хотѣла вѣдчинити дверь до салѣ, але Андрей, не оглядаючись, хутко перейшовъ до кабинета.

— Не страшно тобѣ тутечки самому? — запытала она шепотомъ, такъ якъ за стѣною была спальня его матери, а Явдоха не хотѣла ѣй перешкодити. — Такъ, такъ, я знаю, ты не умѣешь бояти ся! — додала по хвили.

Андрей зробивъ знакъ, щобы она мовчала, та Явдоха не могла оперти ся покусѣ, щобы перша не оповѣла жалѣбну подѣю.

— Ёще въ четверть на ногахъ бувъ голубчикъ наш! — сказала она, пѣдираючи бороду рукою. — Лекцію дававъ... Отъ нещастѣ, отъ нещастѣ!

Андрей опять кивнувъ рукою, щобы мовчала, сѣвъ на софу, где ему была приладжена постѣль, та Явдоха не могла уняти ся такъ хутко. Она

треты, а надъ самымъ столомъ до писаня хороша гравіюра Сикстиньскои Богородиць... одинока прикраса сеи бѣдно урядженои комнаты.

На столѣ до писаня Андрей зъ самого дитинства запамятавъ однѣи и тѣ самѣ рѣчи, великій чотырогранный каламарь, велике пуделко зъ оловцями и перама, сталевый трикутникъ, що служивъ батькови за линійку, а часомъ и за нѣжь до розтинаня, кавальчикъ порфиру, обглаженого лишь зъ одной стороны. Всѣ тѣ рѣчи разомъ зъ кѣлькома школярскими зошитами и теперь 'були розложенѣ въ порядку на столѣ бути може еще рукою батька...

Андрей вставъ махиально и пѣдойшовъ ближе. Ось велика пляма вѣдъ чорнила на старѣмъ вытертѣмъ сукнѣ стола. То вѣнъ, Андрей, хлопцемъ лѣтъ десяти перекинувъ ненадѣйно каламарь. Всякій разъ, коли вѣнъ видѣвъ сю пляму, нагадувалась ему цѣла картина того wypadку, пригадалась и теперь. Мати пѣслала его до кабинету за оловцемъ, а вѣнъ мѣсто того, щобы взяти оловець и ити собѣ якъ Богъ приказавъ, бувъ цѣкавый побачити, чи всюды ладно-гладко наклеене нове сукно, пѣднѣсь тяжкій каламарь и перекинувъ его. Вѣнъ ахнувъ, захопивъ ся за голову и обернувъ ся. Въ дверехъ стоявъ якъ разъ батько.

— Ахъ свинка мала, хто тебе просивъ? — закричавъ.

Про те нове, що лишь налѣплене сукно стѣлько було розговорѣвъ! Отець такъ радувавъ ся тѣй обновѣ! Андрей наляканный стоявъ, схопившись за голову; ему здавало ся, що прийшовъ его конець... батько рознесе его. Але у батька лице було бѣльше засмучене, чимъ розгнѣване; та все таки вѣнъ схопивъ сына за ухо. .

— Не иди, не иди тамъ, где тебе не кличуть! — приговоривъ и выпровадивъ его за дверѣ.

Якъ-бы се теперъ сталося, стоить батько передъ Андреемъ; вѣнъ памятає стать его, лице зъ выразомъ щирого огѣрченя, космикъ волося, що звисавъ на чоло, и чув интонацію его голосу...

Андрей утѣкъ зъ плачемъ и довго не мѣгъ утихомирить ся. Не черезъ бѣль уха вѣнъ плакавъ (вѣнъ впрочемъ и не почувавъ нѣякого болю), але черезъ почутѣ, що заподѣявъ батькови прикрѣсть, котра не дасть ся направити. Вѣнъ такъ плакавъ, що самъ таки батько прийшовъ его потѣшати. А вѣнъ, Андрей, цѣлювавъ его по рукахъ и просивъ у него wybаченя...

Блаженный, щасливый, неповоротный часъ!...

Андрей такъ задумавъ ся, що ему выдало ся, будьто скрипнули дверѣ; вѣнъ стрясъ ся и пѣднѣявъ голову, чи не батько се? О, яке то було бы щастѣ, побачити его! Теперъ Андрей, що такъ зъ-высока, такъ рѣвнодушно вѣдносивъ ся до батька, вѣддавъ бы половицю житя, щобы на

одну лише хвилинку стрѣтити єго поглядъ. Пляма, чорнѣйша нѣжь пляма зъ атраменту на столѣ до писаня, лежала у него на души.

— Чи не пойти бы поглянути на лице того, котрый вѣлька днѣвъ тому назадъ сидѣвъ еще за тымъ столомъ и бути може думавъ про сына-первенця?

И Андрееви представивъ ся отецъ въ кабинетѣ за столомъ до писаня, якъ вѣнь сидѣвъ въ послѣднѣй дни передъ своєю слабостію и думавъ о нѣмъ. Такъ, Андрей знавъ, вѣнь напевно знавъ, що батько думавъ о нѣмъ... Чому таке опечалене и таке сумне представляє ся єму лице батька? Чи вѣнь не щасливый своимъ сыномъ? Чи не на зависть всѣмъ батькамъ та матерямъ выховавъ вѣнь єго? Здоровый, уродливый. умный, повный енергїи и молодой вѣдваги... широка будучнѣсть вѣдкрыта передъ нимъ... Чому-жь здає ся Андрееви, що сердце батька повне горечи и безнадежности? Ба, чи не чужій єму сей молодець, що выросъ всѣмъ на диво? Чи не сынъ вѣнь єму часомъ лишь по плоти?

Єго мысли, стремленя, весь єго духовый свѣтъ... се все чуже старому, и нема въ души молодця нѣ жалости нѣ сочувства до батька. На одну коротку хвилю Андрей будь-то переселяє ся въ душу батька и єму стає стрѣшно за-для той бездонной горечи, яку бачивъ въ души старця.

Але се представлено лишь мелькае въ головѣ молодого Мороза; за хвилию вѣнъ вже успокоюе себе, заколысуе свое тревожене чувство.

— Нѣтъ, я не поѣду дивити ся въ лице мерцеви. Що може сказати, що може вѣдкрити менѣ се мертве тѣло? Смерть нѣколи нѣчого у мене не збуджувала, кромѣ вѣдразы... Треба роздягнути ся и лягти; я утомленный безсонною ночею...

Андрей роздягнувъ ся, лягъ за софу, на котрѣй бывало вѣдпочивавъ батько, згасивъ свѣчку и въ коротцѣ забувъ ся. Але въ полуснѣ, въ котрѣмъ вѣнъ находивъ ся, ставъ тревожити его привидѣ: напротивъ него сѣдѣвъ господинъ въ сканковѣй шубѣ и дививъ ся на него то добродушно то насмѣшливыми очима то грѣзно докоряючими. Андрей стрясавъ ся и выбивавъ ся зѣ сну.

— Що се? Где я?

Тихій, монотонный голосъ, що розлягавъ ся за дверми, нагадувавъ ему о тѣмъ, где вѣнъ находить ся; вѣнъ нагадувавъ слова своего товариша дороги.

— Нѣтъ, не твоя правда! — говоривъ Андрей, обертаючи ся гадками до господина въ сканковѣй шубѣ. — Ты не можешь бути правый... Вы взяли свое вѣдъ житя, теперь наша черга... Поколѣня живутъ здобутками попередныхъ поколѣнь... такій законъ природы! Если въ тѣмъ естъ трагедія, то трагедія неминуемости...

Але господинъ въ сканковѣй шубѣ глядѣвъ на него.

— Такъ, такъ, — здавало ся говоривъ своєю усмѣшкою — а чогажъ ты не квапишь ся и не пойдешь подивити ся на того, котрого ты убивъ своєю теорією?...

Андрей стрясавъ ся и опять закрывавъ очи, стараючись заснути. Надъ ранкомъ вѣнъ дѣйсно заснувъ крѣпкимъ сномъ и пробудивъ ся ажъ тогда, коли почувъ, що вѣнъ... не самъ!

VI.

Вѣнъ отворивъ очи.

На краю софы, такъ щобы не збудити его, сидѣла мати и сумными очима глядѣла на него.

— Ось, — сказала она — ось якъ намъ довелось побачити ся!

И склонивши ся до его плеча, зарыдала. Ёму хотѣлось бы притиснути до груди ей сиву голову, та пестошѣ не були въ звычайу у Андрея. Навѣть въ такѣмъ випадку, якъ сей, вѣнъ обмеживъ ся лишъ поцѣлункомъ въ чоло.

— Ну, досыть, досыть! — промовивъ, вѣдаляючи матѣрь незначно. — Слезы горю не помогутъ... Смерть неминуца, нѣчого не вдѣшь. Досыть, моя бѣдненька!

Въ сихъ послѣднихъ словахъ однако була

незвычайна нѣжнѣсть и мати почула се и зарыдала сильнѣйше.

— Иди до себе, дай менѣ одягнути ся, мамо! Скажи Явдосѣ, щобы воды принесла! — сказавъ Андрей.

— Воды? Заразъ, заразъ, скажу принести. Чаю для тебе, чи кавы? Може молока напешь ся?

Она дивилась на него очима повными слезъ, але звычайна господарска стараннѣсть вже почала опановувати еѣ.

— Сестры ты не бачивъ еще? Мабуть спить въ лѣжочку. Такожь не мало вытерпѣла за той часъ!

До сестры Андрей вѣдносивъ ся цѣлкомъ рѣвнодушно. Замѣтка матери о еи смутку не тронула еѣ.

Одѣвшись прихапцемъ, Андрей черезъ коридаръ перейшовъ до спальнѣ. Саля и гостинна, щобыла на самѣмъ краю, не маючи дверей на коридаръ, стояли цѣлкомъ особнякомъ, такъ щобы въ спальню не доходивъ голосъ читающей монахинѣ. Андрей, входячи въ спальню, заразъ таки замѣтивъ, щобылѣжка батька уже вынесене, лѣжка матери присутнене до стѣны, и комната показала ся стѣлько просторою, щобы тамъ мѣгъ стати досыть великій стѣлъ, накрытый чистою скатертею зъ цѣлымъ приборомъ до чаю.

Перемѣна въ сѣй комнатѣ неприятно вра-

зила Андрея. Особливо неприємно єму було, що вынесено батькове лѣжко.

— Выслуживъ и конецъ! — подумавъ собѣ. — Уступивъ на бѣкъ, всѣ признали сей фактъ... Навѣтъ она, женщина, що єго такъ сильно любила...

— Сѣдай! — сказала мати, кладучи на столѣ кошачокъ зъ хлѣбомъ и присуваючи филижанки. — Явдосю-серце, чому-жь ты масла не принесла? Принеси та панночку збуди! Пора... знать заразъ панахида...

— Нехай спить, чого будити? — сказала Явдоха. — Єще має часъ! И домовины єще не принесено...

Будденнї рѣчи, якї говорились одночасно зъ тымъ, що домовину заразъ мають принести для єго батька, котрый вчера єще живъ вѣ сѣмѣ домѣ, мысливъ, страдавъ, якось неприятно разили Андрея, хотяй вѣнъ хотѣвъ переконати себе, що оно такъ має бути, що жите иде поручъ зѣ смертю.

— Видѣвъ ты єго? — спытала мати, передаючи Андреєви филижанку. — Якъ живой лежить мѡй голубчикъ!... Бери масла! Масло, хороше, свѣже! — продовжала тымъ самымъ слезаво-сумнымъ голосомъ, котрымъ говорила про батька.

Коли Андрей взявъ ся до кавы, она стала розповѣдати...

— Упадокъ силъ — говорила Софія — робѣвъ два якъ почавъ ся... Памятаєшь, ты листъ

тогда написавъ... Дуже вѣнъ розстроивъ ся тогда. Того самого дня першій припадокъ бувъ : колька въ грудяхъ, будто воздуха не ставало, душило его... Я заразъ послала его до доктора. Той каже : „Нервы, вѣчого не бѣйтесь; вѣдпочати бы вамъ лишь треба!“ А якій тутъ вѣдпочинокъ? Вѣнъ новій двѣ години взявъ въ гѣмназіи та вечерами зачавъ давати лекціи... Якосъ нѣбы нѣчо, поправивъ ся, напады слабости не повторились цѣлу зиму, ажъ зъ весною разъ за разомъ стали повертати ся. Лѣтомъ будто вѣдпочавъ, опять здоровѣ трохи поправилось. А вже сеи зими дуже тяжко ему приходило. Виджу, по-надъ силу працює старенькій... „Покинь, кажу, понадъ мѣру робити!“ А вѣвъ здѣлавъ такі великі очі... „А...а, якъ можна, каже, менше працювати? А дѣти? Щожь скажуть дѣти, нашій судіи? Нѣть, каже, еще за рано сходити зъ свого становища!“ „Та що? кажу я до него, ты жартуєшь, чи що, чи просто хочешъ заморити себе!“ И цѣлу зиму була я сама несвоя, по правдѣ, я и сподѣвалась того. Пѣдлога затрѣщити, крикне хто, я такъ и налякаю ся... Вже здає ся менѣ, що зъ моимъ Дмитромъ щось стало ся. Однакожь нѣчо! Ходить собѣ на силу, а ходить до гѣмназіи и дає лекціи вечерами, выгадавъ навѣть по ночахъ сидѣти, зошиты поправляє. Я розгнѣвалась. „Щожь то, кажу, нѣкому тобѣ зошитѣвъ поправити, чи що?

Выхопила я у него ті зошиты и занесла до Любки та зô злостію говорю: „Анѣ не гадай собѣ, щобы вѣдпекувати ся!“ Я гадала, що она по своему звичаю стане суперечити; однако Любка взяла. Та видно уже за пѣзно було... пѣдѣрвавѣ вѣнѣ силы тыми лекціями. Появилась у него якась бѣль вѣ грудяхѣ, почались проявы дѣхавицѣ.. по два разы на день часомѣ. Я хотѣла, було, написати до тебе. Вѣнѣ каже: „Не пиши! Не треба, мине ся“. И справдѣ лекше єму стало, болѣ вѣ грудяхѣ переминули. Повеселѣвѣ вѣнѣ, повеселѣла я. Вѣнѣ опять взявѣ ся до своєи роботы, походивѣ зѣ тыждень. Ажѣ вѣ пятницю сторожѣ зѣ гѣмвазѣи прибѣгѣ до мене: „Панѣ, каже, змилуйте ся, скорше! Дмитро Николаєвичѣ умирає!“ Хороба держала єго кѣлька годинѣ; стане вѣддѣхати, и зновѣ и зновѣ... Директорѣ каже: „Не буду таяти передѣ вами...“ А я вже и сама бачу! А вѣнѣ промовляє: „Знать прийшовѣ часѣ розстати ся зѣ тобою, моя бѣдолашна!...“

Софія охлыпнула, але обтерши очи продовжала.

— „Чи не хочеш, кажу, зѣ сыномѣ побачити ся?“ Вѣнѣ помовчавѣ, якѣ-бы надумуючись. „Щожѣ, каже, телеграфуй! Встигне приѣхати, каже, добре, а не встигне, такѣ мусить бути!“ И гѣрко такѣ усмѣхає ся... Цѣлу добу вѣнѣ мучивѣ ся та про тебе не згадувавѣ. Ажѣ ранкомѣ вже пытає: „Телеграма вже выслана?...“ А менѣ вже

нѣчо не въ головѣ, лишь дивлюся, якъ-бы помочи ему та зменьшити его муки, и тому я не порозумѣла, про яку вѣнь телеграму говорить. А вѣнь такъ зъ сердца: „До сына, до сына телеграму ты послала?“ „Послала“ кажу. „Коли поздно приѣде, скажи ему: батько сповнивъ свѣй довгъ до кѣнця...“ Щось хотѣвъ вѣнь еще жадати, але закашлявъся, крикнути лишъ спромѣгъся: „Зоню, Боже мѣй!...“ И ставъ кѣнчати ся на моихъ рукахъ...

Андрей слухавъ, безперестанно дивлячи ся на матѣрь.

— Чомъ-же она не скаже менѣ просто въ очи, що я убивъ батька? — думавъ. — Нехай сказала бы вже безъ обвинякѣвъ! — И рѣдъ якоись злобы ставъ опять пѣднимати ся въ нѣмъ. — Пѣсля самолюбной теоріи старыхъ выходитъ, буцѣмъ то я убивъ батька!...

Увѣйшла Любка, висока, тонка, въ чорной жалобѣ. Она схудла, си прекраснѣй очи обдали ся темными кругами, губы були стисненѣй, страждане и смерть батька очевидно вѣдбили ся на нѣй. Але Андрей замѣтивъ лишъ, що безъ огляду на смутокъ она змогла пѣдчесати волося и легонько напудровала нѣсъ, що почервонѣвъ вѣдъ плачу.

— На все есть пора, на все часъ! — подумавъ вѣнь, холодно витаючись зъ сестрою, якъ-бы они що лишъ вчера бачились и ничъ незвычайного не лучилось вѣдъ часу ихъ послѣдной стрѣчѣ.

Любка була дивне подвійне єство: чужі мали єѣ за веселу, живу, дома-жь була она завсѣгды вяла, надута, не вносяча вѣ семію нѣ свого труду нѣ свои молодой веселости. Она немовъ разъ на все загнувдалась на батька-матѣрь за тоє, що они не дали їй нѣ розкоши нѣ радости, якихъ у нихъ домагались она чула ся вѣ правѣ, и нагнувавшись, она затаила вѣ собѣ гнѣвѣ, замовкла и сховала ся вѣ свѣтѣ фантазіи, уявляючи себе до часу вѣ тюрмѣ и дожидаючи якого тамъ спасителя.

— Грызе мене любка! — неразъ говорила Софія до чоловѣка. — Не знаю, якъ и пѣдѣйти до неї... Чи у неї єсть яка тайна душѣ, чи що, не можу змѣркувати...

И Морозы, сихъ двоє чесныхъ людей, що провели свое жите вѣ трудѣ, сї люде, що стѣлько любви вложили вѣ свои дѣти, зѣ дивомъ видѣли на кѣнци свого жита, що дѣти чужі для нихъ. Для чого? Где крыла ся того причина? Чи они старі виннѣ, чи дѣти вѣдтрунули ихъ?

Любка сѣла за стѣлъ и не сказавши нѣ слова, взяла зѣ рукъ матери филижанку. Она выглядала мовъ гѣсть, що припадково зайшовъ вѣ хату.

— Домовину принесено! — входячи, сказала Явдоха. — Жадають на пиво. А майстеръ пытає ся, коли будуть платити: заразъ, чи потѣмъ прийти?

— Нехай потѣмъ приїде! — сказала Софія,

перетрясаючи кишению. — Ось, — продовжала обертаячись до сына — у Стефана Игоревича 500 злр. позичила я на похоронь! Славити Бога, що добрый чоловікъ найшовъ ся... Коли теперь вѣддамъ?

— Хиба-жь у батька не було вѣдложенихъ на лиху годину?

— У насъ грошѣ? Шо ты, любчику? Перехрестись! Зъ-вѣдки? Нѣ на ясну нѣ на чорву годину не було... все ишло на житя. Теперь въ голову заходжу, що менѣ зъ тобою робити, Андруско, якъ то до окѣнченя курсу..

Андрей сильно зачервонѣвъ ся.

— О тѣмъ потѣмъ, мамо, потѣмъ! — сказавъ вѣнѣ. — Якосъ обѣдусь, помѣщу ся въ бур-сѣ, зароблю...

— Чому-жь ты за его житя, Андруско, не здѣлавъ того, если можна було? Чому-жь ты не пожалувавъ мого старенького?

Сынъ нахмурилъ брови.

— Лишѣть се на потѣмъ! — сказавъ вѣнѣ. — Потѣмъ поговоримо...

Але мати зъ докоромъ и зъ якоюсь гѣркою пѣвъусмѣшкою, хитаючи головою, глядѣла на него.

За хвилию прибѣгла Явдоха и сказала, що священникъ прийшовъ правити панахиду. Софія зѣрвала ся, рукою пригладила волосе и не дивлячись въ зеркало, надѣла чорный чѣпокъ.

Андрей въ слѣдъ за матерію и сестрою перешовъ черезъ передпокій, где тиснуло ся кѣлька бабокъ и женщинъ въ чорныхъ хусткахъ подѣбныхъ до черницъ, и станувъ въ дверехъ салѣ. Просто передъ нимъ, головою до дверей гостиной комнаты, на столѣ лежало тѣло его батька, прикрыте китайкою. Домовина стояла на подлозѣ коло стола, готова примѣстити покѣйника.

Въ сали, по-пѣдъ стѣны, дожидаячи панахиды, стояло кѣлькохъ товаришѣвъ покѣйника въ пѣвъ-унифармахъ и въ чорныхъ позапинаныхъ сурдутахъ и кѣлька дамъ въ жалобѣ.

Кадило вже дымило ся въ рукахъ паламаря и въ комнатѣ чути було запахъ ладану разомъ зъ запахомъ якоисъ дезинфекціи. Панъ-отець, рослый, повный, молодой еще мужчина, зъ рѣшучими манерами, въ старенькѣй надто короткѣй ризѣ, щось голосно и поважно розпоряджавъ.

А воды свяченои вы не приготовили? Якъ же такъ? Заразъ приносѣтъ свяченои воды!...

Узрѣвши Софію, якъ входила, священникъ наблизивъ ся до неи и зъ розмахомъ поблагословивъ.

— И сынокъ приѣхавъ? — сказавъ. — Жаль, жаль, що не дочекавъ небѣщикъ поблагословити. Що дѣяти? На все воля Бога! Кажете зачина-ти? — запытавъ розказуючимъ жестомъ, показуючи Явдошѣ, где мае поставити сосудъ зъ свяченою водою.

Священикъ прочитавъ приписаніи молитвы, о-кадивъ и окропивъ свяченою водою домовину и о-глянувъ ся... треба було піднести покôйника. Двоє людей высунуло ся зъ передпокою; выступивъ и К, той самъ товаришь покôйного, зъ котрымъ вчера стрѣтивъ ся Андрей въ часѣ дороги.

Андрей, пропустивши коло себе людей, инстинктивно подавъ ся назадъ. Та енергичный священикъ вôдшукавъ его очима.

— Потрудѣть ся сюды молодче! — сказавъ своимъ сильнымъ, поважнымъ голосомъ. — Сынови належить ся перше мѣсце въ тôмъ дѣлѣ...

Двѣ дамы подали ся на бôкъ, оглядаючи студента.

Андрей майже безъ свѣдомости пôдôйшовъ до покôйника въ самъ часъ, коли знимано покрываючу его китайку.

Ся выпростована стая, сѣ мертво зложеніи на грудяхъ руки... все було чуже для Андрея.

— Я не погляну ему въ лице! — говоривъ вôнъ собѣ, встрясаючись цѣлымъ внутромъ.

— Берѣть же ось такъ! — сказала одна зъ бабокъ и положила руки его пôдъ плечѣ покôйника.

Андрей послухавъ.

Теперь лице батька було просто передъ нимъ. Вôнъ хотѣвъ було закрыти очи, вôдвернути ихъ, але то було неможливо... Вôнъ не мôгъ не дивити ся въ лице мерця...

Се буда якъ-бы одна хвилька, се перенесена тѣла изъ стола до трумны, але нѣколи не забуде Андрей сеи хвильки! Огненнымъ знакомъ она буде лежати въ его житю ..

Лице батька мало змѣнило ся, навѣтъ космикъ волося. вѣчно непокорный, и теперь, при першомъ движеню Андрея, вѣддѣливъ ся вѣдъ прочого волося, звисъ на чоло и додавъ житя обличю. Але, Боже мѣй, яке страждане выражали сѣ черты! Якій усмѣхъ, повный шпечи въ складахъ того рта! Зъ якою невымовною тоскою стягнулись позбавлені житя брови!...»

Холоднѣючи Андрей дививъ ся въ лице батька... Ему здавало ся, що замерзлый его мозокъ не мыслить... Тымчасомъ якій хаосъ гадокъ, мыслей и чувствъ въ сю коротку хвильку, доки вѣдъ державъ трупа батька, перелетѣвъ черезъ его голову!

Якими низкими, якими слабыми, якими мало-значными показались ему его бажаня, стремлѣня и задачѣ житя, котрѣ вѣдъ уважавъ такими серіозными и важными! Якъ малоцѣнною выдала ся ему вся та хвалена молода енергія, котра мала довести его до богатства, славы, почестей! Якимъ бридкимъ показалось ему молоде, самолюбне жите! Якій докоръ для себе вычитавъ вѣдъ въ сихъ чертахъ, позбавленыхъ житя, але печать стражданя еще заховуючихъ!

Все житє батька перелетѣло передъ нимъ, се трагічне въ своѣй простотѣ, трудове житє, зъ дня на день безъ просвѣтку. Що могло прикрасити се житє? Дѣти єго рѣднїй, сынъ и дочка, въ якихъ вѣнъ вложивъ свою душу, на якихъ працювавъ, не розгинаючи рукъ, четвертину вѣку. И що дали єму дѣти?

Вѣнъ не бачивъ вѣдъ нихъ нѣ приязни нѣ ласки нѣ спѣвчута. Вѣнъ двигавъ на собѣ всѣ семейнїй тягары и нѣхто зъ нихъ не сказавъ єму ласкавого слова и не захотѣвъ улєкшити єму надмѣрного труда. Андрей зъ-высока дививъ ся на чоловѣка, що не умѣвъ жити, и загадувавъ показати єму, якъ молоде поколѣнє, люде будучого вѣку, завоюють щастє... але не стало часу... И вѣнъ, якъ мученикъ, стягнувши брови, безмовно шле єму докѣръ...

— Я завинивъ! — проголошує зъ свѣдомо-стію Андрей. — Тату, прости, прости!

О, не дармо вѣнъ такъ бажавъ застати єго живого! Кобы бодай на одну хвилину вѣнъ мѣгъ отворити очи, щобы Андрей мѣгъ прочитати въ нихъ прощенє!...

— Тату, чи бачишь мене? — шептавъ Андрей, перебираючи безсловными устами. — Чи чуєшь? Я тутъ, завѣса спала зъ очей моихъ, душа моя розкрылась... Тату, тату, прости!...

Коли Андрей прочунявъ вѣдъ своихъ мыслей,

до его усть хтось притуливъ склянку зъ водою, якась рука пѳдтримувала его, комната еше мовьбы колысала ся... Але вѳнъ ясно видѳвъ батька въ трумнѳ. Батько бувъ вже не той, якимъ представлявъ ся ему кѳлька хвиль передъ тымъ..Вѳночокъ, що окружавъ его голову, вѳдѳбравъ всю живѳсть лица...

Два дячки спѳвали: „Житейское море...“

Андрей поглянувъ на матѳрь. Она клячѳла коло дочки, свѳчка дрожала въ еи безпомѳчныхъ пальцяхъ, очи еи, повнѳ слезъ, були пѳднесенѳ въ гору... Она молила ся...

Андрей цѳлымъ ествомъ своимъ линувъ до неи.

— Батьку, чи чуешъ мене? — проголосивъ въ души, обертаючись до батька. — Я буду еи вѳрнымъ сыномъ, вѳрнымъ сыномъ до смерти... Присягаю тобѳ та тое!

1901.

Бібліотека для рускои молодежи
ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ ЮЛІАНА НАСАЛЬСКОГО.

Выпускъ ХLI.

Томъ LXXI.

Рѣкъ XI.

ДОБРЫЙ СЫНЪ

фантастичвѣй образокъ драматичный въ 4 актахъ.

Для молодыхъ и старыхъ написавъ

І. Я. Луцыкъ.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

ОСОБЫ.

Анна.

Стефанъ, ея сынъ лѣтъ 16.

Дѣдусь.

Иванъ

Олекса { хлопцѣ, въ вѣцѣ Стефана.

Данило }

Злый духъ.

Мана.

Краса.

Чортикъ I.

Чортикъ II.

Чортикъ III.

Хлопцѣ, дѣвчата...

Дѣе ся : въ актѣ першомъ въ хатѣ Анны, въ актѣ другомъ и четвертомъ въ вольной околицѣ, въ актѣ третомъ въ палатѣ Маны.

Увага. Чортиковъ повинни, а ввгядно можуть грати тотѣ самѣ, котрѣ грають трехъ хлопцѣвъ.

Зъ декорациѣ потрібна есть сельска хата, звичайный покой и вольна околиця. Задна стѣна мусить пѣдтягати ся въ гору, або скоро усувати ся на бѣкъ.

АКТЪ I.

Сцена представляе сельску хату. Анна сидитъ на лавѣ, дуже блѣда и ослаблена. Стефанъ клячить у ея нѣгъ.

Анна. Иди, Стефанку, на свѣтъ такъ гарно и на причудъ любо! Соненько сѣе золотомъ на землицю Богу, любуе ся каждою ростинкою, кожде стебельце травицѣ пестить своимъ веселымъ а теплымъ поцѣлункомъ. Спѣвае пташка, бренишь мушка, журчитъ потѣкъ, веселымъ шепотомъ водзывають ся ланы колосистѣ... Иди, сыну, иди, Стефане, погуляй по лугахъ и поляхъ, у гай заглянь, послухай пташиного голосу та принеси зъ собою трошки той весноньки, котра для всѣхъ посестрою завитала, а лише для мене мачохою стала!...

Стефанъ встает. Нѣ, мамо, не пойдю я нѣ въ поле нѣ въ гай. Вы слабѣ, вы безсиленѣ, и где-жь менѣ кидати васъ, а самому тѣшити ся и веселити? Дастъ Богъ, прийдете до здоровья, отъ тогды то, якъ и перше, пойдемъ у гай и на царину. А нынѣ... то я лишу ся при васъ...

Анна. Богъ оденъ знае, сыну мѣй, чи вернутъ еще коли мои силы... Здае ся, що зъ кождымъ днемъ менѣ тяжше и тяжше, тѣло слабне, а душа збирае ся въ далеку, дуже далеку дорогу...

Стефанъ. Не говорѣть такъ, мамо! Господь Богъ не лишитъ насъ своєї опѣки. И день и нѣчь

я Ёго молю и прошу и слезою землю рошу, щобы вернувъ тобѣ, матусенько, здорове и потѣшивъ тебе. А прецѣнь Вѣнъ такъ добрый для насъ и молитвы щирого сердца выслухае напевно!

Анна. И я молю Ёго о се, молю кождымъ тхомъ зболѣлой груди, кождою слезою погасающо-го ока, кождою гадкою и кождымъ словомъ. Я про-шу Ёго о здорове не для того, щобы жите було таке солодке, але для того, що не хотѣла бы я здати тебе на опѣку чужихъ людей, не хотѣла бы дати на поталу свою сироту-дитину.

Стефанъ. Мамо, я маю упованіе въ Господѣ! Якъсь въ снѣ я бачивъ, мовь-бы то ты сидѣла на золотѣмъ престолѣ, въ блеску соненька, въ о-дежи зъ мѣсячныхъ лучѣвъ тканѣй, а зѣроньки такъ и стелили ся пѣдъ твои ноги; а я бувъ при тобѣ и середь чудесной левады зрываваъ цвѣточки и кидавъ ихъ тобѣ пѣдъ ноги. Отъ се вже самъ сонъ вѣшуе, що заживемо красной долѣ: вы прийдете до силъ, а я тѣшити ся буду вами.

Анна. Чистѣ сердца навѣдуе Господь ангель-скими снами. Та зѣ снѣвъ не вымѣркуешъ Божои волѣ, якъ изъ звѣздъ не вычитаешъ Ёго судьбы. Стефано, а еслибъ волею Божею було, щобы я умерла...

Стефанъ *перебивае*, Мамо, не говорѣть того!

Анна. Тогды, мѣй сыну, памятай, що полишу тебе опѣцѣ Пречистѣй Матери, а тая своимъ по-

кровомъ стане за сиротою. Дитино моя, вѣдь початку свѣта вже судило ся такъ, що найкрасшій на нивѣ людскихъ судьбъ жнива, бо въ плодъ найбогатшій.. то терпѣне и смутокъ та плачь и недоля. Та за те суть хвилѣ, коли въ серци такъ спокѣйно, такъ любо, такъ солодко...

Стефанъ. Знаю я се, матусенько... Неразь то ажъ радѣсть зъ серця переливає ся: я радъ бы кожного притиснути до серця, я радъ бы кождому цѣлу душу свою вѣдати...

Анна. Бо чиста въ тебе душа тотѣ и неповинне твоє серденько. О, якъ радо замкнула бы я свои очи, колибъ знала, що серце твоє всегда остане такъ непорочне, якъ нынѣ. Люби, дитинко, святу правду и ступай по дорозѣ чесноты, люби братнею любовію всѣхъ... ворогѣвъ навѣтъ, а тогды по дорозѣ недолѣ и смутку перейдешъ спокѣйно и щасливо!...

Стефанъ. А вы, мамо, не говорѣть о смерти, бо менѣ такъ лячно слухати того! Вы мусите жити и жити будете довго, дуже довго. Мине ся лихолѣте, настане красшій часъ и щаслившій и ясне изъ-за хмары сонце намъ засвѣтитъ...

Анна. Дай, Боже и Ты, Мати Пречиста! Та все такъ, дитинко моя, чую я, що гаснуть мои силы и що ладити ся треба тамъ, где нынѣ чи завтра покличе насъ Господь...

Стефанъ. Матусенько, скажѣть, где шукати

— 5 —
воды, котра помогла бы вамъ? Я на вколѣшкахъ
пбйду и той воды шукати буду, кобы лишь вамъ
помогла...

Мамо, скажи лишь, где бы шукати
Воды такой, що помагае
На всяку немѵчь, що изцѣляе...
Тѣло и душу? Где, где глядати?
Ней кровь скрапляе кожду частинку
Дороги той... кожду стежинку
Кервавымъ потомъ радо обмыю
И радо душу власну положу,
Ней лишь здобуду якусь надѣю
На ласку неба, на помѵчь Богу!

Анна. Стефане, не знаю, где шукати бы воды
такой, та знаю, що вѵдѣ слѵвъ твоихъ мевѣ лек-
ше стае. Бо для серця матери то наилучшій лѣкъ,
коли бачить, що дитина любить еѣ такъ горячо,
якъ того сердце собѣ бажае! О, кобы всѣ дѣти були
такими!

Стефанъ *здивованый*. Мамо, а чи-жь знайшовъ
бы ся хто на свѣтѣ, хто не любивъ бы рѵднень-
кои матери? О, я повѣривъ бы скорше, що можна
не любити сонця и ясного погѵдного неба; але
щобы матери не любити, се нѣколи!

Тажъ вѣ гадцѣ кождый се вѣчно мае,
Якъ тая бѣдна ненька страдае,
Якъ печалить ся, якъ ся мозолить,
Якъ при колысцѣ сонъ зѣ очей гонить,

Тысячну слезу що днини ронить
И якъ Пречисту Матѣнку молитъ,
Щобъ въ кождой днинѣ, въ кождой хвилині
Въ помѣчь спѣшила бѣднѣй дитинѣ...

Анна. А прецѣнь лучають ся и лихѣ дѣти,
та на жаль такихъ есть бѣльше, нѣжь добрыхъ.
Будь всегда такимъ, якъ нынѣ, а се буде най-
чудеснѣйше злѣе и наилучша бо помѣчна вода на
мои болѣ и страсти !

Стефанъ. А прецѣнь, мамо, я мушу допыта-
ти ся лѣку для васъ и маю въ Бозѣ надѣю, що
найду его. Нехай сповнитъ ся сонъ мѣй, нехай же
ты, матусенько, будешъ здорова и щаслива !

Сцена II.

Входить Дѣдусь дуже старенькій зъ сивою довгою бородою и зъ
саквами черезъ плече.

Дѣдусь. Слава Іисусу Христу !

Анна и Стефанъ разомъ. На вѣки слава ! Витай-
те, гостеньки !

Анна сама. Сѣдайте, просимъ ! Чи зъ-далека
идете, дѣдусю ?

Дѣдусь сѣдав. Вѣдъ краю свѣта, изъ-за деся-
той горы, изъ-за сотной водицѣ. День по дни иду
свѣтомъ Божимъ и благословлю тымъ, що добре
творять... А тамъ, где слезы дощевою хмарою о-
сѣдають, тамъ добрымъ умѣю розрадати словомъ...

Стефанъ въ початку несмѣло. Дѣдусю, вы бачите тольکو свѣта, прошу, порадѣте и менѣ.

Дѣдусь. Скажи, дитинко, що за журбонька за-сѣла на твоимъ невинномъ серденьку? Скажи смѣло!

Стефанъ смѣльйше. Дивѣть, се моя матуся! И спустивъ Богъ на ню свѣтъ досвѣдъ и ось она тяжко хора! Не помагають лѣки, а слаба моя дитиняча молитва не досягає еще неба... А я такъ люблю мою неньку єдину, мою матѣвнку, що душу радъ я дати за ню (умоляючо складає руки). Кажуть, що гдєсь тамъ далеко єсть жерело, а въ томъ жерелѣ вода цѣлюча, а хто напе ся той воды, той здоровый стане. Скажѣть, дѣдусю, где шукати жерела того, а я, я пѣйду, соколомъ долину, кобы лише принести воды той, щобы спасти маму!

Дѣдусь. Добра дитинко, єсть жерело таке, єсть оно... за тысячною водою, за тысячнымъ верхомъ, за сотными лѣсами!... Чи зайдешь такъ далеко?

Стефанъ. Пѣйду, на край самого свѣта пѣйду...

Дѣдусь. И день и нѣчь ити потреба до сонця всходу. А хто въ дорозѣ разъ огляне ся, той не найде вже дальшой дороги.

Стефанъ. Я не огляну ся певно нѣ разу.

Дѣдусь. И не вѣльно єму зѣрвати цвѣтки, бо радости сего житя не для него. Хлѣбъ и вода мусить бути вѣдою єго. Не вѣльно розперезати ременя у нѣгъ и мягкой прибрати на себе свитины.

И впрокомъ не вольно зъ простои зойти дороги,
бо хто улякне ся або назадъ поверне, то трудъ
его даремный... Чи чуешь, дитинко?

Стефанъ. Чую и тямлю все добре! О не у-
лякну ся, не улякну ся нѣчого, не дамъ звести
ся зъ простои дороги нѣякою маною нѣ покусою,
не забажаю нѣчого надъ хлѣбъ и воду, не посяг-
не рука моя по цвѣтку.. Пойду и привнесу воды
той цѣлючои и спасу тебе, матусенько моя!

Анна. А кому-жь мене лишишь, Стефане, и
кто поведе тебе гдесъ далеко, въ незнаный свѣтъ!
Прошу тебе, любый сыну, не иди, не иди на чу-
жину, бо въ чужинѣ Богъ тамъ знае, яка доля
тя чекае!

Стефанъ.

Мамо! Сей Господь, що тамъ по-надъ нами
Завѣсивъ сонце и звѣздъ міліоны
И свѣтъ создавъ весь словомъ, не руками,
Що малой пчолцѣ давъ для обороны
Жало, а птычцѣ летъ легкой и скорый,
И все хоронить... той самъ Богъ, который,
Править могучо нашими судьбами
И числить слезы, воздыхи и стоны...
Той васъ не лишитъ и мене не лишитъ...
Въ хвиляхъ тревоги вспоможе-потѣшитъ,
Додасть вѣдваги, новой додасть силы
И допоможе ставути у цѣли!

Дѣдусь. А хто стане у тои цѣли, той избран-
ный изъ всѣхъ сынѠвъ землѣ. Богъ надгородить
вѠтцѣвскою любовію того, хто для сынѠвскои лю-
бови посвятить свое житє.

Стефанъ бере торбинку черезъ плече и палицю дуже вы-
соку и клякае передъ Анною. **Благослови, мамо, на до-
бру дорогу!**

Анна. Сыну, мене лишаєшь? Скажи, кому?

Стефанъ. Богу и Ёго ласцѣ и Ёго опѣцѣ!

Анна. Ты-жь моя радѠсть єдина на свѣтѣ!
Тебе не стане, вже менѣ не жити!

Стефанъ. Мамо, Богъ-батько буде тебе крѣ-
пити, а я поверну зъ водою вѠдрады... **Благосло-
ви мене, мамо!**

Анна. Боже, будь зъ тобою!

Стефанъ припадає до нѠгъ матери, она простягає надъ нимъ долонѣ.

Дѣдусь велично.

А одна для Руси спасеня дорога,

Въ правдѣ та въ трудѣ, и въ любвѣ до Бога.

Заслона спадає.

АКТЪ II.

Сцена представляе вѣльну околицю. Среди скель веде дорога
зъ горы на долину.

Сцена I.

Злый духъ прибранный въ одѣжъ путника, въ черную борѣдку,
зъ невеличкими рѣжками на головѣ.

Злый духъ. Стѣлько часу вже иду за нимъ
и въ нѣчѣмъ не могу его искусити. Бррр... мо-
литъ ся и иде на передъ. Утомленный спочине на
хвильку и зъ побожною пѣснею иде дальше. Ин-
шой гадки нема у него, лише гадка о Бозѣ и о
своѣй матери... Га, пекло цѣле смѣяло бы ся зъ
мене, если бы я не зъумѣвъ искусити тоту ди-
тину. Стану пробувати всѣхъ средствъ, а мушу
на своѣмъ поставити. До теперъ не видѣвъ вѣнъ
мене еще въ людскѣй постати; нынѣ представляю
ся ему яко товаришь дороги. Але перше всего
пѣдмовлю тыхъ ось-тамъ пастушкѣвъ, щобы они
пробували его зъ дороги збити. Вѣдходить, зъ против-
ной стороны входить Стефанъ.

Сцена II.

Стефанъ пристае. Не знаю, кѣлько днѣвъ иду,
ноги болять, утома ѣсть тѣло.... та славити Госпо-
да Бога иду на передъ. Тамъ дома матуся моя
слабонька нетерпеливо жде на мене и молитъ ся
Богу за сына своего. О, иду, иду вже дальше, щобы
чимъ скорше дѣйти до жерела правды и зачерпну-

ти тои водиць, що верне здорове матусь моїй...
Та нї, спочита туть мушу бодай хвилинку, инакше
утомленї ноги не зайдуть далеко (кладає палицю.) Але
перше всего молитвою мушу поблагодарити Господа
и вдяку єму зложити за єго помѳчь, за єго опѳку
надѳмною.

Славенъ будь, Боже, славенъ въ Сїонѳ!

О скѳлько тѳлько велично може

Кождѳське серце, въ кѳрнѳмъ поклонѳ

Нехай спѳває: Славенъ будь, Боже!

Ласки росю Ты насъ скрѳпляєшь,

Отцемъ Ты добрымъ въ людскѳй родинѳ,

Слабыхъ скрѳпляєшь, грѳшныхъ прощаєшь,

Несєшь потѳху въ журбы годинѳ...

Передъ Тобою всѳ свѳта части,

Земля и море, то порохъ земный;

Бо хто границѳ важить ся класти

Твоѳй державѳ? Трудъ се даремный...

Двигнутись гадка людска не смѳе

Повыше ступнѳвъ Твоего трона;

Розумъ понятї навѳть не вмѳе,

Якъ єсть могучїй Господь Сїона.

Серце однако добре се знає,

Що умомъ нашимъ Богъ необнятый

Тепломъ любви ресь свѳтъ плѳняє,

Въ любовь безмѳрну єсть пребогатый.

Тожь вся вселенна вдячности хоромъ
Нехай взлѣтае въ облаки сині,
Тамъ ней ся лучить зъ Святыхъ Соборомъ
И пѣснь спѣвае въ кождой годинѣ:

Славенъ будь, Боже, славенъ въ Сіонѣ!
О скѣлько тѣлько велично може
Кождѣське серце, въ кѣрнѣмъ поклонѣ
Нехай спѣвае: Славенъ будь, Боже!

(Хвилю мовчить, опѣсла сѣдае и кладе коло себе узликъ. Наразъ вбѣ-
гають Олекса, Иванъ, Данило.)

Олекса. Гей, хлопче, а зѣ-далека ты?

Иванъ. Певно зѣ-вѣдси не видко!

Данило. Певно зѣ-вѣдтамъ, где козамъ роги
бують...

Олекса. А дивѣтъ, на нѣмъ свитка не така,
яку у насъ носять!

Иванъ. Певно зѣ мамуненого хребта...

Данило. Гей хлопче, ходи до насъ, пѣйдемъ
въ жмурки грати ся. Ходи, тамъ ось (показуе) суть
такі зрѣлї, краснї яблока!

Иванъ. Выкупаешъ ся въ рѣцѣ, вода якъ слеза
чиста, а тепленька, що ажъ гей!...

(Злий духъ, тихенько пѣдкравши ся, забирае узликъ и крые ся.)

Олекса. Та бо то якійсь бовдуръ... не вѣдзы-
вае ся! Гей, чувъ, ты куда выбравъ ся, що?

Стефанъ. Я иду по воду для моєи слабонькои
матусѣ...

Иванъ. А дивѣть, дурень! Где, по яку воду ты выбравъ ся?

Олекса. Гляди, тамъ-ось за тымъ горбкомъ жерело бѣ! Иди, напий ся и мамунѣ въ жмени принеси!

Данило. Ну, ходи зъ нами! Забавишь ся весело и попоѣшь солодкихъ яблोकъ...

Стефанъ. Не пѣйду я зъ вами! Дорога моя веде ось-туда просто, а яблोकъ не буду ѣсти и не розвяжу ремня у ногъ моихъ, щобы ихъ скупати...

Данило. Та то якійсь дурный, навѣдженный!

Иванъ. Розуму не має болванище дурне...

Олекса. Ходѣмъ, по що дивити ся на дурня...

(Вѣдходять).

Сцена III.

Стефанъ самъ. Мамо, для твоєї то любви зиошу я таку зневагу! А однакъ знесу все, щобы лише дѣйти до жерела, щобы лише спасти тебе. Оглядає ся въ округъ себе. Клуночокъ мѣй гдесъ пропавъ... Хтось лакомивъ ся на кусень твердого хлѣба. Нехай буде єму на здорове! Не першій се разъ, що голодъ схоче собѣ зъ мене пожартувати...

Сцена IV.

Стефанъ и Злый духъ.

Злый духъ. Витайте! О, маю товариша...

Стефанъ. Витайте въ имя Бога...

Злый духъ перебиваючи. А то добре, пойдёмъ разомъ. Я, видите, иду до жерела правды по воду, котра лѣчить всякѣ слабости...

Стефанъ. Що, и вы идете до того жерела? А знаете дорогу? Скажѣть, чи далеко оно еще?

Злый духъ. Чи я знаю дорогу? Тажъ не першій вже разъ иду тамъ.. Зъ завязаными очима дѣйду...

Стефанъ. О, скажѣть, чи довго еще треба менѣ ити, щобы тамъ стати?

Злый духъ. И довго и недовго. Пняти ся тою дорогою, то потребае дуже довго, але пойти на прошки, то за день стати можна. Ходѣть за мною! Перейдемъ черезъ горбокъ и станемъ на рѣвноій простѣй дорозѣ. Хто ишовъ бы передъ себе и мучивъ ся?

Стефанъ. А однакъ я пойдю просто себе. Такъ менѣ радили добріи люде и такъ вѣдай мусить бути добре. Пойду довше, але певнѣйше...

Злый духъ до себе. И зновъ не удало ся! голосно. А я гадаю, що теперъ здалобы ся покрѣпитись. Отъу мене єсть знаменита ковбаса и вина флашка, (выймае все го зъ торбы) тожъ прошу васъ на гостину...

Стефанъ. И за се дякую. Крѣмъ хлѣба и воды не возьму нѣчого до губы. Але хлѣба кусень ради Хри..

Злый духъ перебивае .. Прощу, дуже прощу...
Самъ маю лише кавальчикъ, однакъ менѣ не треба!

Стефанъ бере хлѣбъ и крестить; хлѣбъ падае ему зъ рукъ и котить ся за горбъ.

Злый духъ до себе. Прокляте! Ховае фляшку и ковбасу до торбы. Дивнї чудеса дѣють съ на свѣтѣ! Отъ видите, той цвѣтъ, а его тутъ повно, (зривае цвѣтъ) мае таку силу, що если нимъ потерти ноги, то и не болять и скорше иде ся...

Стефанъ. Що, скорше иде ся? до себе. О Мати, до тебе скорше, до тебе! Вытягае руку до цвѣта.

Злый духъ до себе. Ну, прецѣнь! голосно Смѣло, рвѣтъ два, три...

Стефанъ вздержуе руку. Прочь, покусо! Боже, що дѣе ся зѣ мною? Хвиля, а було бы все пропало!... И не введи насъ во искушенїе...

Злый духъ. Ну, и що, молодче, боишь ся всего? Раджу я тобѣ, вертай до дому, за далека для тебе дорога, не зайдешь до жерела. Видишь, мати твоя конае нынѣ, умирае... чуешь?

Стефанъ скоро. Бо...же!...

Злый духъ. Бррр... чуешь, умирае, а ты тутъ? Що тобѣ поможе ити по воду, коли тамъ нѣколи не зайдешь? Не на твои то силы!... Лучше вертай, покрѣпи ся, а все буде добре! Мамы не спасешь.. Она назначена на тоє, чтобы лежала въ гробѣ, а сусѣды вѣдправлять надъ нею тризну.
Стефанъ закрывае лице руками. **Злый духъ** до себе. На всякій

случай дальшу дорогу засѣю єму тернемъ (кидає жменю чогось на дорогу, потѣмъ голосно). Ну, а що, молодче? Ноги твои окервавлевѣ, голосъ тихне, а ось у мене и добра страва и добра дорога, выгѣдна, широка!

Стефанъ. Не заманить мене анѣ страва, анѣ широка, выгѣдна дорога. За ширѣсть вашу я дякую вамъ и пѣйду дальше! До печерѣ смока або ильва вступю, черезъ огонь пушу ся, а своего дѣпну...

Злый духъ. Що, черезъ огонь пѣйдешъ? Диви, ось цѣле пекло горить: если любишь матѣрь свою, иди въ пламя, то проста дорога! (дає знакъ рукою и въ тѣй хвили бенгальскій огонь освѣчує дорогу).

Стефанъ. Во имя Бога Отца.. Мамо, иду смѣло! (вступає на освѣтлену дорогу).

Злый духъ. А!... (счезає, огонь гасне).

Стефанъ. Що то? Господи, то була покуса! О дякую Тобѣ, що давъ Ты менѣ силу, остояти ся и побороти дѣвола. А теперъ хотяй якъ и бажаю, ити еще не могу дальше. Терне впиває ся въ мою ногу... Слабо менѣ.. О Господи!... О мамо!... (омлѣлый падає).

Сцена V.

Входитъ Дѣдусь и стае надъ Стефаномъ.

Дѣдусь. Щасливый мужь, що не иде на совѣтъ нечестивыхъ! Добрый сыну своєї матери, не одну еще перейдешь покусу (клякае и натирае чоло его). О такъ, спи, а въ надгороду я покажу тобѣ то, чого бажає твоє сердце!.. (Свѣтло стемнює ся, а черезъ сцену переходить дуже зъ-вѣльна Анна, стає зъ боку сячого Стефана, простягає надъ нимъ руки. Дѣдусь стоить непорушимо зъ боку, бенгальске свѣтло освѣчує сцену).

Заслона спадає.

АКТЪ III.

Сцена представляе комнату въ замку. На боцѣ богатый престолъ, побѣчь него другій меншій. На сценѣ три чортики, поперебирани богато, утѣкають въ усѣ куты передъ Злымъ духомъ, а той по черзѣ хватаетъ ихъ и окладаетъ цыбухомъ.

Злый духъ. А чортове насѣне! Теперъ скаву-лишь, а слухати не хочешъ? Що я сказавъ? До люльки чисту сѣрку менѣ класти, не мѣшати зѣ смолою!... Що, вы думаете, що коли на свѣтѣ люде все фалшуютъ и циганяють, то вже и вамъ вѣльно на се задивляти ся? Я васъ тутъ цыбухомъ! (бѣгавъ на всѣ стороны та наразѣ падае. Чортята, перескакуючи черезъ него, падають всѣ на него. Входитъ Мана въ богатѣмъ строю, зъ короною на головѣ, за нею кѣлька служницъ.

Мана. Що то такого дѣе ся? Крики такі, мовь-бы на свѣтѣ въ корчмѣ або на соймикахъ, ажъ въ ухахъ лящитъ!

Злый духъ вылѣзаетъ и вѣтае та що хвиля бере ся за боки и колѣна, чи цѣлїи). А певно, що лящитъ! Не досыть, що зле зрѣбать, еще и нищати стали... (до чортикѣвъ) Прочъ менѣ зъ очей, бо васъ за кару пѣшлю на свѣтѣ, людскї дѣти учити!...

Чортики зъ крикомъ Ой, ой, ой! ховають ся за престолъ.

Мана. Отже стало ся, якъ ты казавъ. На сѣредѣ дороги стоить палата и тутъ вѣнъ попаде ся въ сѣть. Моя буде въ тѣмъ голова...

Злый духъ. Лише не мудруй дуже, бо зъ нимъ не легка справа! Я вже досвѣдчавъ всѣхъ спосо-

бѣвъ, а знаєшь, що я всѣ испыта на чорта здавъ
знаменито, та нѣчо не помогло!

Мана. А все таки ты дуракъ и конецъ! Треба
знати, чимъ приманювати та искушати молодыхъ
людей. Нынѣ побачишь, що вѣнъ попаде въ мои руки.
А то цѣкава рѣчь буде побачити, якъ вѣнъ стане
заводити, коли наразъ побачить ся не въ палатѣ,
а въ болотнистѣмъ ровѣ, и стане проклинати самъ
себе, що давъ обдурити ся...

Злый духъ. Слухай, Мано, если удасть ся тобѣ
звести зъ простиои дороги того молодця, я жертвую
тобѣ на снѣданокъ душѣ всѣхъ мудрагелѣвъ,
що то хотять свѣтъ до горы ногами перевернути.
Я уживъ всѣхъ знаныхъ менѣ способѣвъ, анѣ на
легкодушнѣсть, анѣ на лакомство. анѣ на бракъ
вѣдваги не давъ ся вѣнъ поймаги. На щожъ ты
его заманити хочешь?

Мана. На славу, на богатство, на красу дѣ-
вочу и на добродушнѣсть. Если першій три спосо-
бы не помогутъ, то послѣднѣй дѣпне певно своего.
Та теперъ не пора розказувати про способы, а тре-
ба брати ся до работы. Гей, єсть тамъ котрый?
Всѣ три чортики выбѣгають.

Злый духъ. Якъ навѣджені скачете! Мушу
я приказати, щобы вамъ менше давано сѣрки, бо
вы розбрыкали ся дуже. А теперъ слушайте добре
и уважайте, бо цыбухъ буде въ работѣ!...

Мана. Рѣжки поховати добре, щобы не було

ихъ видно. Идѣть передъ палату, тамъ надѣде молодчикъ, що простою иде дорогою. Ёму поклонѣть ся чемно и скажѣть, що добра княгиня Мана велить ёму сказати: Молодче, проста твоя дорога веде черезъ си палату. Ходи, бо она бажае тебе бачити и пожелати щасливого кѣнца дороги. (до Злого духа.). А ты змѣни ся на старого лѣвкаря и докинь свое слово, коли буде потреба! Идѣть и справуйте ся добре!

Злый духъ. А то кажу вамъ, що коли хто зѣ васъ наробить якихъ дурницъ, то на рѣкъ замѣню ёго въ жидѣвского коня, що глину возить! Побачите! (чортики вѣдходять въ одну, а Злый духъ въ другу сторону.)

Сцена III.

Мана сама. Побачимо, чи всѣ мои способы поможуть, чи нѣ. Гей, кобы то люде знали, якъ-то покуса и мана умѣють ослѣпити душу и запоморочити розумъ! Здае ся молодому чоловѣкови, що щасте отъ вже при нѣмъ, а се нещасте, се блудный огникъ на багнѣ и трясовиску. Вытягае до него руки и иде на ослѣпъ! А хто разъ зѣйшовъ зѣ простой дороги, тому не легко вже на ню повернути...

Сцена IV.

Вѣбгае оденъ чортикъ.

Чортикъ. Вже иде, молитъ ся, иде дуже скоро.

Гамтѣ два побѣгли напередъ него, а я даю знати.

Мана. Гей, всѣ ходѣть тутки! (сѣдае на престолѣ, выходятъ дѣвчата и хлопцѣ. мѣжь ними Краса, ослонена цѣла бѣлымъ серпанкомъ, и сѣдае на другомъ престолѣ).

Мана. Заспѣвайте красну пѣсню на привитане молодця, котрый сейчасъ явить ся тутки!

Всѣ спѣвають.

Гуляймо весело, пора днесь и часъ,
Спѣваймо охочо, спѣваймо всѣ вразъ!
Журбою объ землю, а горе минай,
Богатство и слава, се земскій нашъ рай!

Спѣвъ можна въ потребѣ опустити.

Сцена V.

Входятъ три чортики, за ними Стефанъ, стае передъ трономъ.

Мана, Чесный молодче! Знаю я, где ты идешь, и знаю добре твое сердце. Я есмь Мана, княгиня тои землѣ. Витаю тебе радо тутъ въ той палатѣ, черезъ котру веде твоя дорога. Но тутъ и конецъ твоѣй дорогѣ. Жерело правды находить ся въ моѣмъ княжествѣ и я велѣла принести для тебе тои воды. Чула я за твое добре сердце и за всѣ труды, якѣ ты поносишь, щобы спасти свою матѣрь. Отъ я заняла ся тобою и судьбою твои матери. То не тыждень, а довгѣ лѣта идешь ты вже въ голодъ и холодъ простою дорогою. За тое належитъ ся тобѣ надгорода. Ты зробишь то, чого нѣхто доси не зробишь! Гей, всѣ поклонѣть ся ему! (Всѣ кланяють ся, музыка грае.) до себе. **Наколи ли-**

ше гордѣсть вступить до его сердца, тодѣ вѣнъ вже мѣй! (голосно) Привесѣть найкрасшу королѣвску одѣжь, принесѣть дїяментами и жемчугомъ украшену корону и мечъ зъ широго золота и приберѣть его! Розвяжѣть ремѣнь зъ збодѣлыхъ его нѣгъ и намастѣть ноги его дорогоцѣнною мастїю! (чортики приносять корону и мечъ на золотѣй подушцѣ). Принесѣть стѣльки золота, скѣлько вѣнъ самъ забажае! А ты, молодче, бери все и будь щасливый! Вѣдъ початку той бесѣды Злий духъ зъ сивою бородою стоить за престоломъ.

Стефанъ. Дякую тобѣ, княгине, за золото и за корону и за мечъ. Я остану ся у тѣй убогѣй одежинѣ и твердый ремѣнь полишу на моихъ ногахъ. Дорога моя такъ далека вже и довга, а все таки я пѣйду дальше и дальше...

Мана. Молодче, послухай моєи доброй рады! Куда пѣйдешъ? За сотною еще горою лежить жерело правды... Ноги твои страшно оболѣли и каждый ихъ крокъ то новый бѣль. Тѣло вѣдъ жару сонця, вѣдъ слоты и голоду, увиле и слабе. Лиши ся тутъ, послухай слѣвъ тыхъ:

Журбою обѣ землю, а горе минай,

Богатство и слава... се земскїй нашъ рай!

Я дамъ тобѣ напити ся такой воды, що забудешъ на все, що було и що перетерпѣло ся. Я зроблю тебе вождомъ моихъ вѣйскъ и зъ ними ты поборешъ цѣлый свѣтъ. Я тебе зроблю королемъ великой землѣ и слава твоя лунати буде

свѣтами, понесе ся по-пѣдъ хмары и кождый скаже: Се Стефанъ полководецъ! Журба не хопить ся нѣколи твоего сердца... ты будешь щасливый надъ всѣхъ. Ну, чи годишь ся на се?

Стефанъ. И еще разъ дякую тобѣ, княгине! Та слава не для мене! Менѣ осталась одна лишь дорога: въ трудѣ та въ правдѣ та въ любви...

Злый духъ перебивает дуже голосно Княгине, власне привесли чудесну воду зъ жерела правды! (подае флашку!).

Мана. Видишь, молодче, все добре скѣнчить ся! Послухай еще! Маю я дочку, Красною зве ся. Цѣсарѣ того свѣта на колѣна падали передъ моимъ престоломъ и просили, щобы я вѣдала имъ еѣ за жѣнку. Она така красна, що звѣзды меркнутъ при нѣй, а сонце блѣдне, а дуга гасне цѣлкомъ. Еѣ дамъ тобѣ за жѣнку, лишь остань ся при менѣ! (здѣймае ослону зъ Красы).

Всѣ зъ подивомъ А...! Краса протягае до Стефана руки.

Стефанъ рухомъ руки не допускае еи до себе. Княгине, краса твоя дѣньки велика, але мои очи не бачать еи. Пусти мене въ дальшу дорогу! Я вдячный тобѣ буду за все, но мушу дальше ити, щобы почерпнути надѣйной воды...

Мана. Сыну добрый и чесный! Я досвѣдчала тебе и ты выдержавъ пробу. Теперь же тѣшь ся! Не мине тебе анѣ вѣнецъ, анѣ царствоване, анѣ слава, по цѣлѣмъ лунаюча свѣтѣ, анѣ любовь и

рука дочки мои... Отъ, маешь воду зъ жерела правды. . дальше ити не потребуешь!

Стефанъ. Княгине, довго довго я вже въ дорозѣ... здає ся забувъ вже число днівъ и тыжнівъ, а може и мѣсяцѣвъ. Я выбравъ ся, щобы самому зачерпнути чудесной воды и самому спасти свою маму. И чи по стѣлькѣ трудахъ я маю зъ чужихъ рукъ принимати добродѣйство? Нѣ, я самъ пойдю и самъ стану у жерела того, хотяй бы мавъ я на вколѣшкахъ ити!...

Злый духъ. Княгине, скажи тому молодцеви, що дорога тота еще дуже далека! Слуги твои ѣхали тамъ три роки и назадъ стѣльки вертали... А они спѣшили ся, бо знали, що жеде ихъ добра надгорода...

Стефанъ. Если слуги за заплату дѣйшли тамъ, то той, кого веде чиста любовь своей матери, той певно дѣйде тамъ. О пустѣть, пустѣть мене чимъ скорше въ дальшу дорогу!

Мана. Теперь дочерва бачу, що въ твоихъ грудяхъ бе шляхотне сердце. Я хотѣла пересвѣдчити ся о томъ. Видишь. я заняла ся твоею судьбою. Мати твоя есть тамъ, въ тамтѣй комнатѣ. Она дуже слаба... ледво, що привезли еѣ тутъ. Возьми воду тую и иди, верни ѣй здорове и щасливѣ будьте зѣ мною разомъ...

Стефанъ. Що, матуся моя тутъ? Могло бы се бути?

Мана. Слухай! робить знакъ рукою. Чуєшь?

Голосъ Анны за сценою. Стефане, сыну мѣй, ходи до мене! Злый духъ уемѣае ся лукаво.

Стефанъ. Матуся! То си голосъ! Вытягае руки напередъ, вже хоче бѣгчи въ тую сторону, наразъ встрясае ся. Нѣ, се не може бути! Менѣ прочуло ся! Се сонъ, дивный сонъ! Простою ити маю дорогою и пойдю нею, на потворы и василиска наступлю, а не улякну ся покусы. Во имя Христа Разпятого пускайте мене!

Всѣ зъ крикомъ А! утѣкають, Оба престолы скоро вытягають ся за кулисы, задна стѣна иде въ гору, видно вѣльну околицю.

Стефанъ. Отже се була покуса, страшна покуса!... Дрожу цѣлый... Серце такъ било ся въ менѣ... Богатство, слава, царскій вѣнецъ, розкоши свѣта!... А потѣмъ голосъ матери!...

О Боже, Боже, скрѣпи мои силы,
Додай вѣдвaги и будь все зѣ мною!

Якъ вѣтцѣ нашѣ все Тебе просили,

Такъ и я прошу духомъ и слезою:

Боже могучій, о будь Ты зѣ мною!

Твоя опѣка буде менѣ щитомъ,

А Твоя помѣчь крѣпка охорона

Передъ покусы невольнымъ навѣдомъ...

О Боже, Боже, о Творче Сіона,

Ты веди мене, Ты будь все зѣ мною!

Заслона спадае.

АКТЪ IV.

Сцена представляе вѣльну околицю, черезъ меншу половину сцены уряджену такъ, щобы можна еѣ якъ въ третѣмъ актѣ въ одной хвили пѣдтягнути въ гору. На задней стѣнѣ може бути декорація зъ акту III, котру видить ся доперва по пѣднесеню середной стѣны. На боцѣ бе жерело, закрыте корчемъ. Выходить Стефанъ зъ довгою сивою бородою и стае зъ краю сцены.

Стефанъ. Ледви ногами волочу; кровь здае ся вся вытекла зъ жилъ моихъ. Не знаю, коли се було, чи тыждень чи рѣкъ тому, якъ выйшовъ я вѣдъ матери. Мамусю, чи знаешь ты, кѣлько гѣръ и холмѣвъ и рѣкъ перейшовъ я? Та все те забувае ся, щобы чимъ скорше дѣйти до цѣли, щобы зачерпнути спасающей воды и тобѣ еѣ подати... Тѣлько, що слабнуть мои ноги и немѣвъ колуду тягну ихъ за собою. Отъ и теперъ дальше вже не могу ити... (зъ трудомъ клякае.) О Отче Небесный, наколибъ воля твоя була, щобы грѣбъ покрывъ мое тѣло, то прошу Тебе тѣлько о одно, дай менѣ власными руками почерпнути чудесной воды! Нехай хто другій занесе еи моѣй матусѣ, нехай мои очи не радуютъ ся еѣ видомъ, нехай мое ухо не пестить ся звукомъ дорогого еи голосу, кобы лише она була здорова и щаслива! Укрѣпи мои силы и дай менѣ дѣйти до цѣли моѣи дотоги! (хоче вставати, не мае силы.)

Сцена II.

Входить Дѣдусь, підносить его.

Стефанъ. Дѣдусю, то вы? О якъ-же я радый, що васъ тутъ бачу! Дѣдусю, иду просто, просто передъ себе. Хлѣбъ и вода то кормъ мѳй, не зѳрвавъ я цвѣту нѳ одного, поборовъ покусы, а еще не дѳйшовъ. Молодѳи въ мене ноги, а однакъ оловомъ тяжать менѳ, а однакъ, щобы не прогнѳвити Господа, я и не пытаю, чи далеко еще до жерела правды. Тѳлько може знаѳте, чи жиѳе матуся моя?

Дѣдусь. Жиѳе и жде доброго сына... Кажешъ, що молодѳи твои ноги ослабли! Га, бути може, та радуй ся и тѳшь ся! Ходи, (веде его до жерела) диви ся, ось жерело правды! Ты еси у цѳли твоѳи дороги...

Стефанъ. Господи, о будь Тобѳ слава!
Слава будь Богу, который сѳе
Надѳйне зерно на нивку нашу
И однимъ словомъ своимъ умѳе
Змѳнити въ радѳсть горести чашу;
И въ дѳянты слезы змѳняѳ,
Росою щастя свѳтъ орошаѳ,
А въ кождѳмъ серцю якъ въ книзѳ пише
Своѳи ласки мудрѳ завѳты
И свою помѳчь шле всѳмъ намъ зѳ-выше
И своему сонцю каже свѳтити
На злыхъ и добрыхъ; мечъ свого гнѳву
Въ благословеня жезль замѳняѳ,

Павшихъ по́дносить, виновныхъ прощае
 И на дорогу веде правдиву
 И дае ласку щедрю и многу...
 Слава будь Богу, слава будь Богу!

(приклякае, не въ жерела, встаетъ сильный) до Дѣдуся Дѣдусю, чи може то бути? Въ кристалю воды побачивъ я, що лице мое цѣлкомъ старече и сивый мѡй волосъ. А прецѣнь я молодцемъ выйшовъ въ тоту дорогу, а она не була така довга...

Дѣдусь. Послухай, мѡй сыну! Вѣкъ цѣлый, довгій вѣкъ перейшовъ ты, щобы дойти до жерела правды. Проста дорога... то дорога обовязку, тверда и вузка. А прецѣ хто своѣй матери щастя бажае, той мусить ити такою дорогою. Хто не зойде зѡ стежки обовязку, той щасливый. Хлѣбъ и вода, що були кормомъ тобѣ, то жите твердо, нерозгульне. Бо хто догодити хоче смакови, той забуде и о наилегшѡмъ обовязку. Не зѡрвавъ ты цвѣту по дсрозѣ, то знакъ, що умѣешь побороти пристрасти и злї похоти людскї. Не заманила тебе покуса до легкого набутя славы и майна, то се велика твоя заслуга, бо се лише всть правдиве щасте, котре здобудемъ власною працею. Краса дѣвоча не заненокоила твого сердца, бо въ тѡмъ серци царствуе наибѡльша любовь Бога и любовь твоеи матери. Невинный и чистый перейшовъ ты дорогу и не знавъ, що тревала она довгї лѣта. У кого совѣсть чиста, той сердцемъ всегда оста-

не ся молодой и невинный и тому не почувъ ты тягару вѣку своего. А теперь станувъ ты у свои цѣли. Чистота сердца, сповнене обвязку, тверде житье, повне посвященя, таке, котре велить забувати на себе, а посвятити ся для другихъ, ото дорога, котра веде до жерела правды и безсмертности. О, кобы варôдъ нашъ рускій всегда ступавъ тою дорогою, то певно дôйшовъ бы до жерела правды! Але дорога сеся то дорога тяжкого труда и пожертвованя .. Кто иде нею, той спасеный... Почерпни же воды тои и диви ся!

Стефанъ клякае при жерелѣ, Дѣдусь стае передъ самою середною стѣною при еи краю бокомъ и простягае руки; стѣна подноситъ ся, на престолѣ сидитъ Анна, въ краснôмъ княжôмъ, або народнôмъ строю, на головѣ княжій вѣнецъ, въ рукахъ крестъ. У нôгъ еи сидятъ дѣвчата и хлопчики зъ книжками въ рукахъ. Надъ Анною написъ : „Свята Русь“. Сильне свѣтло червоне).

Стефанъ вытягаючи руки. Мати моя!

Дѣдусь.

Одна для Руси спасеня дорога,

Въ трудѣ та въ правдѣ и въ любвѣ до Бога!

Заслона спадае.

1903.

Бібліотека для рускои молодежи
пѡдъ редакцією Юліана Насальскаго.

Выпускъ XLI.

Томъ LXXIII.

Рѡкъ XI.

ДВѢ ВѢДЬМЫ

повѣстка.

Написавъ

Андрей Веретельникъ.

КОЛОМЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

I.

Въ селѣ Темнискахъ напротивъ черезъ дорогу жили двѣ богатѣ сусѣдки, Василиха та Олексиха. Ёще вѣдъ маленкосты стали собѣ обѣ товаришувати и такъ широ заприязли ся, що якъ то кажуть одна безъ другои и дыхнути не могла. Бувало где не глянь, то они обѣ разомъ! Чи грають ся на улицы, чи до церкви идуць, чи где, все они обѣ-нерозлучнѣ. А якъ сердечно они любилсь, то и рѣднѣ сестры нѣколи такъ не любяць ся! Часомъ, якъ радѣе одна, то радѣе и друга, а якъ сумуе котра, то и друга засмутить ся.

И такъ минали роки за роками. За той часъ много змѣнилось. Зъ пѣдлѣткѣвъ повыврастали они на дѣвки и повывходили замужъ, але сердечна ихъ приязнь и любовь не змѣнились. Якъ перше такъ и теперъ були они для себе такѣ самѣ.

Пѣзнѣйше поблагословивъ ихъ Богъ и дѣточками та гдеякими клопотами, звычайно якъ въ людскѣмъ житю бувае. И часомъ здавалось, що се або те отъ-отъ перерве золоту нитку ихъ довголѣтної любви та приязни; та на щасте до сего нѣколи не приходило.

— Ну, вѣдъ нынѣ певно вже бодай погниѣвають ся нашѣ „сестрички“ нерѣднѣ, коханѣ! — зрадѣе бувало часомъ яка сусѣдка.

— Вже?! А давъ бы то Господь! — сплесне зъ радости въ долонѣ друга и цѣкаво выбалушить очи. — А що-жь тамъ такого стало ся mezi ними, голубонько? — запытає нетерпеливо.

— Та отъ що! Олексишинъ хлопець такъ по-частувавъ Василишину дѣвчину, що тая ажъ кровію умылась, а въ додатку гдесъ еще якъ штурхнувъ камѣнюкою, то курку убивъ. Страхъ, якій-то шибенникъ той Олексишинъ хлопець!

— О то, то, то! Нехай! Нехай вже разъ и они мѣшка пошарпають mezi собою! Що-жь то, въ цѣлѣмъ селѣ майже кожда сусѣдка зъ сусѣдкою можуть посваритись, а они вѣколи?! — кричала претенціонально баба.

И сусѣдки, ждучи нетерпеливо, все незамѣтно виглядали и наслуховали, коли почують сварню Василихи зъ Олексихою. Ждали, виглядали, наслуховали кѣлька день, але вѣщо не могли дочекати ся. На превелике ихъ диво по кѣлькохъ дняхъ побачили они еще, що Василиха зъ Олексихою идуть въ недѣлю рано на Службу Божу, такъ якъ всегда розмовляючи щиро. А по Службѣ Божій пѣйшла Василиха пѣдъ Олексишину розложисту стару липу, пѣдъ котрою въ тѣни сидѣла Олексиха.. сѣла и стали розмовляти, вѣдъ часу до часу усмѣхаючись одна до другою.

Дивлять ся на се сусѣдки, здвигають раме-

нами, пытають себе очима, дивують ся и мовчать.

— Агіі! — вѣдыває ся одна по хвили. —
А то що зъ ними? И они нѣколи не посварять ся?

На се не могли собѣ дати рѣшучої ясної вѣдповѣди и мовчки розхѣдились невдоволені. Они дуже завидували такої невиданої приязни и сусѣдскої любви, яка була мѣжь Олексихою и Василихою, бо такої нѣ межи собою нѣ въ цѣломъ селѣ не бачили. Се ихъ грызло и непокоїло; по ночахъ черезъ тов не бравъ ся ихъ сонъ. Тому було великимъ ихъ бажанємъ, щобъ Олексиха зъ Василихою вже разъ посварились, щобъ порѣжвились межи собою та стали ворогами бодай на короткій часъ.

— Гей, коли мы вже дочекаємось того, щобъ вы посварились? — не вытерпить бувало сусѣдка и запытає Василиху або Олексиху, такъ гейбы жартомъ. — На селѣ вы лише двѣ такі, що не сваритесь зъ собою и зъ нѣкимъ..

— Видко, що намъ дуже добре зъ тымъ, що мы нѣколи не сваримось! — вѣдповѣдає усмѣхаючись Олексиха або Василиха. — А до того еще и се вамъ скажу, що, якъ бачите, безъ сварнѣ можна такожь жити, и то далеко щасливійше, а и цѣлкомъ щасливо, нѣжь зъ сваркою. Отъ скажѣть менѣ, сусѣдо, чи добре оно сваритись та жертись зъ людьми? Хиба сварня принесла коли яку користь? Кажу вамъ, вы и самі мусите бути

пореконаній о тѣмъ, що сварня приносить людямъ лише шкоду, и то велику! Отъ по перше, сварня... образа Бога и грѣхъ противъ Божои гарной заповѣди „Люби ближнього свого, якъ себе самого“; по друге, черезъ сварню повстають рѣжнї нещастя, ворогованє и смерть, а все тоє веде до великого лиха mezi людьми... Але що то говори-ти?! Скажу лишь одно: сварка се найбѣльша погань на свѣтѣ!

Ось-такъ каже одна зъ нерѣднихъ „сестричокъ“ до лукавои сусѣдки, а она стоить и мовчить засоромлена, немовъ повный ротъ воды набрали. Послухає того сусѣдка цокотуха, послухає и признає вѣ душѣ слушнѣсть, бо дѣйсно она сама неразъ черезъ сварню мала зъ сусѣдами не мало клопоту.

Разъ черезъ тую сварню ставала ажъ передъ судъ и попалась була до Ивановои хаты на три doby... И кѣлько сорому она наѣлась, кѣлько нажурила ся тымъ... Тїи три doby выдались вѣ трема лѣтами, такими довгими, що ажъ страхъ!... А якъ выйшла зъ тюрмы, то не мала найменшой охоты вертати за-дня вѣ село. Мусѣла сидѣти цѣлу осѣнну днину по закуткахъ брудного вонючого мѣсточка, поки не смерклось, и ажъ вѣдтакъ пустилась до дому. Вже було дуже темно, якъ стала пѣдъ селомъ и дальше не важилаь ити. Мала переходити по-при кладовище и такъ его бояла ся,

що аж прѣла, аж терпла цѣла. Страхъ, кѣлько намучилась тогды та цокотуха Ёвка!

Потѣмъ черезъ шѣсть недѣль не смѣла мѣжь людей на село показатись. А по своему обѣйстю скрадалась мовъ злодѣй, соромилась глянути въ очи малѣй дитинѣ... Все она то тямить добре, але таки має въ собѣ горяче бажане, и то дуже горяче, щобъ Олексиха зъ Василихою бодай разъ посварились.

Разъ на веснѣ, саме тогды, якъ газдинѣ пооброблювали чепурно въ огородахъ, одного ранку прибѣгла Ёвка дуже задыхана до своєї кумы-сусѣды Максимихи....

— Ого! вже! вже! — крикнула радѣсно и зъ поспѣхомъ.

Максимиха зъ дива ажъ затревожила ся.

— Що стало ся, голубонько?

Ёвка вѣдсапувала важко и не могла бѣльше говорити. Кумы постояли хвильку мовчки...

Чуете, Ёвцю? — пытає Максимиха. — Говорѣть скорше, що тамъ стало ся! Може яке нещастє, борони Боже?...

— Охъ нѣ, чуєте, нѣ!.. Олексиха зъ Василихою вже...

— Вже посварились? — пѣдхопила радѣсно Максимиха и сплеснула въ долонѣ. — Ну, слава Тобѣ Боже! А то-то-то!

— Та еще не сварили ся, але будуть!.. — каже еще непевно Ёвка.

— Ну, а що-жь ?

— Та отъ що ! Василишина безрога всѣ грядки поперерывала и порозкидала въ Олексишинѣмъ огородѣ такъ, що и слѣду по нихъ не осталось... чисте звалище ! Выходжу я знаете рано на двѣрь, дивлю ся, а та безрога такъ бушуе по Олексишинѣмъ огородѣ, що ну ! Я стала и дивлю ся, що то буде. А она, чуєте, що приjde до грядки, та рыломъ сюды-туды, и вже ! Такъ зѣ всѣми грядками... и еще собѣ господаруе по огородѣ ! Ходѣть, побачите !

Кумы вийшли на двѣрь и Ёвка показала черезъ тынъ Максимисѣ здоровенну безрогу, яка розрывала до кѣнця грядки въ Олексишинѣмъ огородѣ.

— Дивѣть, якій городець ! Правда, гарно скопала безрога ! Ото вѣнъ зародить ! — шепчучи показувала зѣ вдоволенѣмъ Ёвка.

Полюбовались тымъ хвильку кумы.

— А знаєте що, кумо ? — каже Максимиха до Ёвки.

— А що ?

— Скочите до Олексихи и покажѣть вѣй ту копальницю въ огородѣ !...

— А и справдѣ, треба побѣгчи ! — крикнула рада Ёвка.

— Тѣлько тамъ наюдыте добре, щобъ порядно посварились ! — дораджувала Максимиха.

— Го-го, не бійте ся, я вже ум'ю! — сказала Євка и побігла до Олексихи в хату.

Максимиха прикучнула під тыномъ, щобъ ей не було видко, и ждала дуже нетерпеливо, страшно напружуючи свою цѣкавѣсть.

По кѣльохъ хвиляхъ вийшли з хаты Олексиха и Євка. Олексиха пошла и выгнала мовчки безрогу, не сказавши и слова.

— Ну, такі пакости комусь робити, то вже свѣтъ кінчити ся! — цокотила Євка нѣ то до себе, нѣ то до Олексихи, удаючи, що жалує и вѣдчує кривду Олексихину.

— Ну, що-жъ порадите, коли вже таке сталося?... — каже Олексиха на тоє цѣлкомъ спокѣйно. — Пропало, треба буде поправити грядки, тай годѣ! Иншом рады нема...

— Та, якъ то „що порадите“?! Нынѣ, щобъ пустити комусь безрогу в огородѣ?! — кричала Євка, удаючи велике обуренє.

— Безроги Василиха нарочно менѣ не загнала в огородѣ! — каже все таки спокѣйно безъ найменшого гнѣву Олексиха. — Ну, а безрога не має розуму, звичайно якъ свиня. Ворота були отворені, фіртка до огорода такожъ, отъ увѣйшла собѣ свобѣдно до огорода и стала газдувати. Що-жъ робитоньки?!

— То якъ безрога не має розуму, то ей го-

сподивя повинна уважати, щобъ не робила лю-
дямъ шкоды! — юдила Ёвка.

— Господиня тутъ не завинила, бо коли она
выгнала безрогу на выгѣнь, то не могла знати зъ
духа святого, що она пѣйде въ мѣй огорождь...

— То вы таку шкоду даруете ѣй? — до-
пытувала ся злобно Ёвка.

— Нема тутъ що дарувати и не дарува-
ти! — вѣдповѣдає Олексиха.

— О, я того нѣколи не дарувала бы, стѣлько
поновной працѣ! Навѣть рѣднѣй мамѣ и то не да-
рувала-бѣ! — наставала твердо Ёвка.

— Я знаю, вы заразъ сварку розвели бы на
пѣле село, а потѣмъ тягали бы ся по судахъ.
Я-жь зновъ нѣ! Нѣ сварити ся нѣ по судахъ тя-
гати ся не буду зъ нѣкимъ! — вѣдрубала Олексиха
и тымъ немѣ по носѣ дала Ёвцѣ.

Ёвка засоромилась тыхъ справедливыхъ слѣвъ
и вѣдѣйшла мовчки.

— А дякую вамъ, сусѣдо, — крикнула за
нею въ слѣдъ Олексиха — що показалисьте менѣ
вчаснѣйше шкоду!

Вернула Ёвка захмурена до Максимихи. Зъ
си очей пробивала ся лють.

— А то разъ запекла баба! Анѣ рушь не по-
сварить ся! — промовила Максимиха.

Ёвка похитала на тов головою и не сказавши
нѣчого, пѣйшла до себе въ хату.

II.

Зъ того часу минуло зо два роки.

Олексиха зъ Василихою все еще жили у давнѣйшій приязни, а Євка все таки не переставала завидувати имъ того. Ъй було зависно дуже, що тѣ нерѣднѣ сестрички, вѣдъ коли живутъ, нѣколи еще анѣ не посварили ся анѣ не погнѣвали ся. Чому завидувала имъ того, она сама не була того свѣдома. Ъй здавало ся, що сусѣды доконче мусять хоть коли-неколи погнѣватись або посваритись!

Пришло разъ выпавъ бувъ дуже мокрый рѣкъ. Днями и ночами цѣдило брудне небо безперестанку дрѣбненькимъ густымъ дощемъ. На поляхъ все повымокало, а дальше стало гнити. Выжатѣ збѣжа позростали ся и поплѣснѣли, сѣна постухали и цѣлкомъ погнили... Люде, дивлячись на таке нещасте, хитали сумно головами...

— Га, кара Божя на насъ! — промовляли. — Прогнѣвили мы милосердного Господа ..

Були невеселѣ, пригнобленѣ та посоловѣлѣ навѣть и богатѣ господарѣ Але тѣ мали по трохи гроша, звичайно богатшѣй лѣпше все має ся, то и не журились такъ дуже, якъ бѣднѣй. Не стане имъ хлѣба, пашѣ чи чого, то купять собѣ...

Отъ зѣйшовши ся разъ Василиха зъ Олексихою, стали собѣ розважати надъ поганимъ часомъ на свѣтѣ та надъ чорною долею убогихъ людей.

— Знаєшь, голубко, — казала Олексиха — купивъ мѡй старый сѣна въ мѣстѣ за 30 злр. и худоба анѣ разъ не хоче ѣсти его. Мусить бути квасне або щось... Богъ знає, зъ-вѡдки оно... Не те, що своє..

— Що-жь зробити, дорога? мовить Василиха. — Теперь не хоче ѣсти, але потѡмъ. якъ зголоднѣе, то зѣсть... не бѡй ся! Въ голодѣ стояти не буде худобина. Та що, отъ слава Богу, що и таке сѣнце есть! Иншій и того не мають за що купити и где мають якій хвѡстъ, выводятъ до мѣста и за пѡвъ дурно вѡддають, бо не можуть морити голодомъ худобы... Отъ нещасте! Але дарма, головою муру не пробешь... А отъ наша сусѣдка Ёвка Иванова тому вже тыждень якъ мусѣла продати свою ялѡвчину.. Дѣти ревно плакали, якъ жида вывели зъ хлѣва, бо зъ нею лише жили...

— Е, не жури ся ты, Ёвка! — каже Олексиха. — Дастъ она собѣ раду и безъ коровы! У нею и такъ безъ молока не буде!...

— Та певно, купить и буде мати молоко!... Але знаєшь, що купне, то щупне! — зауважала Василиха.

— Та такъ! Ёвка зачинає вже молоко куповати, а якъ же!

— Ну, а що-жь?

Олексиха прижмурила очи и зрѡбила таємничу мѣву.

— Ёвка безъ куина потрафить собѣ молока достати... — прошептала.

— А то-жь по якому? — запытала здивована Василиха.

— Хиба ты не знаєшь? Та-жь кажуть, що Ёвка... вѣдьма! — ледво чутно прошептала Олексиха.

На се Василиха зробила великѣ очи и обѣ замовкли на хвилию.

— Може бути... що... ая!... — промовила Василиха опѣсля, — Гмъ... не дурно то менѣ молока зменшилось вѣдь коровѣ зъ того часу, якъ у Ёвки коровы не стало.. Що разъ стає молока менше и менше... А то бачь Ёвка.. Еге!...

— Або у мене, думасьш, не поменшало молока? — зауважала Олексиха. — У мене о половину менше дають теперъ коровы, якъ перше..

— Ехъ, кобы такъ зловити еѣ! — кивнула головою Василиха.

— Нехай еѣ нечистый зловить! — сказала зъ вѣдрозою Олексиха. — Отъ треба буде вѣбратись коли до знахора! Вѣнъ порадить, що зъ нею зробити! — додала и стали балакати про вѣдьмы.

Въ кѣнци рѣшили обѣ въ слѣдуючу недѣлю по полудни пѣйти нишкомъ, щобъ нѣхто, а навѣтъ мужѣ не знали, на друге село до знахора.

Прийшло въ субботу вечеромъ, порася Ва-

силиха въ кухни и вже така нетерпелива, що їй ажъ зъ рукъ все летить; такъ бажає дочекатись вже того пополудня въ недѣлю, щобъ можна пойти до знахора! Була дуже цѣкава, що вѣнь прецѣнь скаже на ихъ справу зъ вѣдьмою.

Думаючи такъ и не чулась, якъ отворились дверѣ и въ кухни з'явивъ ся якійсь незнакомый зъ рудою борѣдкою мужчина, такъ щось нѣбы якій пѣдпанокъ. Убраный бувъ нѣ то по паньски нѣ по мѣщаньски, а убране було старе и сильно вытерте та мѣсцями пообшарпуване. Побачивши его, Василиха мало не скрикнула зъ переляку. Ёй выдалось, що се якійсь чарѣвникъ, що се вѣдьма. Незнакомый пѣзнавъ єи заклопотане...

— Слава Іисусу Христу! — промовивъ, уклонившись низенько. — Бачу налякались вы мене, газдине?... Не бѣйтесь, нѣ! Я хрешеный чоловѣкъ, подорожный! Отъ иду седомъ, дивлю ся, порядна хата, и думаю, треба вступити та попросити молока напитись, бо я зголоднѣвъ бачите...

Подорожный говоривъ такъ щиро та солодко, що Василиха попросила его заразъ сѣдати и по кѣлькохъ хвиляхъ поставила передъ нимъ великій кубокъ солодкого молока. Вѣнь перехрестивъ ся, вѣдтакъ перехрестивъ молоко и обережно покоштувавши, ставъ єму приглядати ся. Притѣмъ покручувавъ головою, морщивъ брови и показувавъ ся здивованымъ.

— Ну, и хто-бъ того надѣявъ ся? — промовивъ, глянувши на Василиху.

— Що тамъ такого? — запытала здивована Василиха.

— А отъ... тоє... молоко... — урываючи вѣдповѣвъ подорожний.

Василиха засоромилась и почервонѣла, бо пришло їй на гадку, що мусить щось бути въ молоцѣ. Несмѣло пѣдѣйшла до стола, заглянула въ молоко, а коли нѣчого въ молоцѣ не побачила, подивилась на подорожного запытливимъ зоромъ.

— Дивитесь, чи нема чого въ молоцѣ? — запытавъ усмѣхаючись подорожний.

— Ага, бачу вы щось кмитикуете надъ тымъ молокомъ! Я думала, що до молока що упало, бо то не трудно. Яке стебельце може впасти або що, тай иншій чоловѣкъ збридить собѣ и вже не буде пити! — вѣдповѣла Василиха и зновъ глянула допытливо въ очи подорожному.

— Е нѣ, моя ласкава господине, хвань Боже! Молоко чистѣсѣньке, нѣчого тамъ не впало... лише я що иншого доглянувъ въ немъ!.. — сказавъ якось дивно и таємничо подорожний.

Василиха спаленѣла на ново.

— Що-жь тамъ вы доглянули, говорѣть! А нѣ, то дайте се молоко сюды, а я другого подамъ!

— А се друге буде вѣдъ той самой коровы?

— Я маю три коровы и вѣдъ нихъ все мо-

доко зливаю разомъ, бо кожда теперъ дуже мало молока дає...

— А такъ! Ну, то не порадимо нѣчого! А за те молочко дуже красненько дякую, але пити его не можу! — сказавъ подорсжний, вѣдсуваючи вѣдъ себе кубокъ.

Се здивувало Василиху еще бѣльше.

— Що жъ я зъ тымъ молокомъ? — запытала зъ жалемъ. — Та скажѣть же вже разъ!

— Хиба вы не знаете, що дѣсь зъ вашимъ молокомъ?

— Та жъ нѣчо гѣсенько не знаю...

— Отъ же я вамъ скажу, коли не знаете! — мовивъ хитро споважнѣвши подорожний. — Молоко не молоко, лише сама сыватка...

— Не дивуйтесь, пане! Теперъ такій часъ, що оно скрѣзь однакове! — перебила его Василиха. — Отъ не має худоба пашѣ, та и доброго молока не може давати...

— Не черезъ пашу оно таке, ой нѣ, моя ласкава господине! Зъ нимъ погосподарувала, якъ пѣзнаю... вѣдьма!...

На тѣ слова Василиха зробила великѣ очи и остовпѣла.

— Вы не вѣрите? — запытавъ рѣвнодушно подорожний.

— То се правда? — запытала переражена Василиха.

— Я вамъ кажу, що такъ! — упевнювавъ подорожний. — Вы на тѣмъ не розумѣетесь, але я, бувалый чоловѣкъ, знаю про все. А про господарку вѣдьмъ на чужихъ коровахъ я такъ розумѣю, якъ „отченашъ“!

— И по якому вы пѣзнали, що мое молоко попсували вѣдьмы? — запытала по хвили зачудована Василиха.

— Се вже моя рѣчь по якому, але досыть того, що знаю! — вѣдповѣвъ зъ гордостію подорожний.

— Я вѣрю вамъ, що знаєте! — замѣтила Василиха. — Вѣдь якогось-часу я сама зауважала, що мои коровы зъ кождымъ днемъ дають менше молока и оно якесь рѣдке и несмачне... Я и такъ догадувала ся, що въ тѣмъ мусить бути справка вѣдьмы, але на певно годѣ менѣ було знати... А теперъ вы кажете...

— А що, правда, не брешу?!

— А то нещасте разъ зѣславъ Господь Богъ на мене! Якъ я зрсла, того у насъ и въ нашѣмъ родѣ нѣколи не бывало, ажъ теперъ на! маешь! — промовила зъ досадою Василиха и очима просила подорожного о пораду.

Запытала бы заразыть его о пораду, але якось не мала вѣдваги.

Кѣлька хвиль стояла мовчанка.

— Що-жь вы такъ засумувались, ласкава господине? — першій вѣдозвавъ ся подорожнй.

— Та якже-жь не сумувати, коли вчепилось таке нещасте?...

— Оно справдѣ нещасте, але такому нещастю можна еще зарадити! — сказавъ потѣшаючи подорожнй.

— Кажете, можна зарадити? — запытала махинально Василиха, роздумуючи, по якому запытати-бы его о ту пораду.

— Можна, а якъ-же можна, лише не каждому! Тому хто небудь не може зарадити!... — толкувавъ подорожнй.

— Та певно, що то не єсть що-небудь и хто небудь не може брати ся до того! — притакнула Василиха. — Ну, а вы, паночку, не умѣете часомъ справити ся зъ тымъ? — запытала и ждала нетерпеливо, що вѣдповѣсть подорожнй.

Вѣнъ лыпнувъ на ню быстрыми очима, моргнувъ, прижмуривъ лѣве око...

— Та вже-жь можете догадати ся! — сказавъ. — Коли я пѣзнавъ слѣды вѣдьмы у вашѣмъ молодѣ, то зъ певностію маю и способъ на се...

— Та певно, що такъ! — кивнула Василиха зъ поважанемъ головою. — Ну, паночку, — скрываючись запытала несмѣло — а вы моимъ коровамъ не порадили бы що, щобъ та проклята вѣдьма вѣдчепилась вѣдъ нихъ? Я за дармо не хочу!

Вынадгороджу вамъ за се, якъ самі забажаєте...

— Порадити я можу, бо тымъ власне занимаю ся, лише то трохи за дорога справа...

— Та може сотки не буде коштувати?

— А где-жь тамъ тѣлько!

— Ну, а прецѣнь? — допытувала ся зацѣ-кавлена Василиха.

— Я нѣчого не зроблю, бо не можу, лише подамъ вамъ способъ, якъ се легко самі виконаєте, и за то належить ся менѣ пять злр. и горщикъ масла зъ того самого молока. Зъ тымъ масломъ я мушу зробити где-що! — сказавъ въ кѣнци рѣшуче подорожний.

— Е, та се байка! — крикнула Василиха, утѣшена такою малою вынадгородою за такую важну штуку. — Ну, паночку, видко васъ самъ Богъ принѣсъ до мене въ самъ часъ. Бо я завтра думала выбиратись тутъ до поблизкого села до знахора зъ тою справою...

— До знахора? Бувъ бы даремный вашъ трудъ! Нѣякій знахоръ тому не порадить. Я можу порадити, але знахоръ... нѣколи! бо я лише тымъ занимаю ся и не ворожу, лише даю способы! — замѣтивъ хвалячись подорожний.

— А буде-жь певный вашъ способъ, паночку, якъ я се буду знати? — запытада недовѣряючи зъ сумнѣвомъ Василиха.

— О, мѣй способъ певнѣсенъкій такъ, якъ

солнце на небѣ! — сказавъ твердо подорожный. — Се такій певный способъ, що зловите въ руки вѣдму, а тогды робѣть собѣ зъ нею, що хотите!

— А може то дуже страшно буде зловити вѣдму?

— Цѣлкомъ нѣ! Лише зробіте такъ, якъ пораджу. Не потребуєте далеко ходити и вже будете мати вѣдму въ своихъ рукахъ! — твердивъ певный себе подорожный.

Василиха постояла кôлька хвиль задумавшись.

— Заждѣть зъ ласки своєї, — сказала опôсля — я заразъ верну...

И зъ тымъ выбѣгла зъ кухнѣ до другої хаты. За короткій часъ вернула зъ горшкомъ масла и поставила его передъ подорожнымъ, а вôдтакъ вычислила зъ жменѣ пять срѣбнякôвъ.

До блискучихъ грошей засвѣтились подорожному очи, але Василиха того не замѣтила, бо дуже поспѣшала ся

— Маєте, паночку, и говорѣть, по якому побутись вѣдмы! — говорила скоро нервово.

— Ладно, ласкава госпою! Прошу собѣ сѣдати и уважати! — промовивъ солодко подорожный.

Василиха усѣла на противнôмъ боцѣ стола и напружила свою увагу.

— Отже маєте такъ зробити! Але на кожде моє слово уважайте добре! — нахилившись до

Василихи, шептавъ таємничо подорожний.

— Ну, ну, говорѣть, буду уважати! — вѣдповѣла такожъ шепотомъ зъ нетерпеливостію Василиха.

— Отъ-же — почавъ подорожний — вѣдъ вынѣ на третю вѣчь зъ вечера не спѣть анѣ хвилики такъ ажъ до пѣвночи! Въ саму пѣвночь выйдете зъ хаты на улицу та поглянете по селѣ и где буде въ найближшій хатѣ свѣтити ся, идѣть просто въ хату, а тамъ зъ певностію на серединѣ комнаты застанете сидячу на стѣльчику женщину. Она буде выроблювати въ той часъ въ своѣй мисницѣ масло зъ вашего молока...

— И вже все? — спытала Василиха, зѣтхнувши важко мимоволѣ...

— Такъ, се вже все! Якъ застанете такъ єѣ, то се буде та вѣдьма, що забирає вѣдъ вашихъ коровъ лѣпше молоко, и тогды робѣть зъ нею, що хочете! — кѣнчивъ подорожний.

— Ну, кобы я єѣ застала! Вже она памятала бы собѣ мене! — погрозила Василиха.

— Въ кѣнци єще одно вамъ скажу... а се не забудьте, бо то найважнѣйша рѣчь! Про се, що я вамъ ось сказавъ, не вѣльно говорити анѣ слова! Розумѣете? Анѣ слова! Бо колибъ вы згадали однимъ слѣвцемъ щось за тоє, то вже все пропадо! Отже не треба нѣкому о тѣмъ згадувати, на-

вѣтъ рѣднѣй матери нѣ! — наказувавъ встаючи подорожный.

— А я, паночку, маю тутъ ось черезъ дорогу свою сусѣдку Олексиху. . Она моя найлюбѣйша приятелька, еще зъ дитинныхъ лѣтъ живемо собѣ якъ рѣднѣй сестрички! — стала розповѣдати несмѣло Василиха.

— Ну, и що? — пытавъ подорожный.

— У неї такожь вѣдьма забирає молоко!... Може бы панъ вступили до неї и такъ само порадали ѣй?

— Нѣ, голубовько, того не можна, бо та ваша найщирша приятелька власне може бути вѣдьмою, и. тому я кажу нѣкому о тѣмъ нѣчо не говорити!

— Е, то вже нѣ! Олексиха такую не може бути!... — боронила Василиха.

— Не кажѣть гопъ, ажъ перескочете! — замѣтивъ подорожный, ховаючи горшокъ зъ масломъ въ скѣряну торбу. — Нынѣ за нѣкого не можна ручити, що вѣнъ такій або сякій... Каждый бачите для себе радъ...

— Та то правда, — потакнула Василиха, — але того не можна казати на Олексиху. Я думаю на другу сусѣдку, що то она вѣдьма. Она ѣвка называєсь?...

— Нѣчого напередъ не можна говорити, ажъ переконаєтесь о тѣмъ! — сказавъ подорожный, попрощавъ ся и выйшовъ.

— Що жь робити? Якъ не можна, то нѣ!— сказала до себе Василиха. — Навѣтъ Олексисѣ не скажу нѣчого, хотяй менѣ жаль чогось не сказати ѣй. Потерплю... А завтра, якъ запытає, чому не иду до знахора, то скажу, що лучше буде пѣйти колись на буднѣмъ дни, бо въ недѣлю грѣхъ ходити по ворожитахъ... А теперъ кобы менѣ позволивъ Господь Богъ дѣждати скоро до тои третей ноци! Я цѣкава, що то буде зъ того! Нынѣ маємо суботу... Отъ-же зъ суботы на недѣлю одна нѣчь, зъ недѣлѣ на понедѣлокъ друга, а зъ понедѣлка на второкъ трета!... вычислила Василиха и взялась до своєї работы.

III.

Коли подорожный опутивъ хату Василихи, була вже темна нѣчь. Помимо того пѣйшовъ вѣнъ еще просто до Олексихи.

У Олексихи дѣти вже спали, а си чоловѣка не було еще зъ корчмы, куда заходивъ що вечера на балаканку. Олексиха сидѣла сама въ хатѣ и порала ся коло горчкѣвъ.

— Слава Иисусу Христу! — поздоровивъ ся зъ нею подорожный, усѣвъ собѣ коло стола и попросивъ молока.

Олексиха поставила на столѣ шклянку молока.

— А може и хлѣба позволите? — запытала.

— Нѣ, дякую, золота госпосе! Я хлѣба не ѣмь, лишь жию переважно добрымъ молокомъ! — сказавъ подорожный, беручи до рукъ шклянку зъ молокомъ.

Пѣднѣсь шклянку до очей, заглянувъ въ молоко и поставивъ назадъ на стѣлъ.

— А то-жь чому не пете? — запытала зачудована Олексиха.

— Такого молока я не могу пити! — вѣдповѣвъ зъ невдоволенѣмъ подорожный.

— Що-жь ему бракуе? — запытала занепокобна тымъ Олексиха.

— Ёму богато бракуе! Тое молоко есть цѣлкомъ зѣпсоване вѣдьмою! — сказавъ подорожный.

— Вѣдьмою зѣпсуге? — скрикнула повторяючи ёго слова Олексиха, переразившись такою несподѣваною новиною.

— Такъ, такъ, моя золота госпосенько! — кивавъ головою подорожный. — Ёще и якъ оно зѣпсуге!...

— А вы-жь по якому се знаете?

— Я такій чоловѣкъ, що розумѣю ся на тѣмъ, и лишъ гляну на молоко, то сейчасъ пѣзнаю, яке оно! — хваливъ ся подорожный.

— Справдѣ вы вѣдай розумѣтесъ на тѣмъ, — признала ему Олексиха — бо вже вѣдъ часу, якъ тутъ одна сусѣдка, котру пѣдозрѣвають, що есть вѣдьмою, спрдала свою корову, то у мене и у

моєи сусѣдки-товаришки вѣдъ того часу попустилось молоко и коровы що-разъ менше доять ся!...

— Може бути, що такъ, але бачите, що знаю, га? — пытавъ подорожный.

— То вы мусите знати, и яка то вѣдьма занадила ся до моихъ коровъ! — запытала зацѣ-кавлена Олексиха.

— Сего не знаю, але можу вамъ дати такій способъ, що тую вѣдьму дѣстанете въ руки! — вѣдповѣвъ зъ упевненемъ подорожный.

— А где-жь сѣ можна зловити? При коровахъ може?

— Нѣ, я такъ пораджу, що вѣдьма приїде сама до вашои хаты и вы не будете потребували нѣгде за нею ходити...

— Ану, порадьте! — крикнула Олексиха.

— Охотно пораджу! Але знаєте, я зъ того жию, що выратовую своими порадами нещасныхъ людей зъ такой бѣды, за що они вынагороджують менѣ! — сказавъ скромно подорожный.

— А Боже, чи-жь то я не розумѣю ся на рѣчахъ? — вырвала ся Озексиха. — Тажь я за дармо не хочу...

— Ну, ну, я розумѣю, я надѣюсь!... — заговоривъ скоро подорожный. — Отже слушайте и уважайте, що вамъ казати буду. Вѣдъ нынѣ на третю нѣчь приготуйте собѣ сметаны до масницѣ и якъ приїде та нѣчь, не лягайте спати! Коли

надойде півночь, засвітитъ ясно лампу, поставте насередъ хаты стôльчикъ, сядьте собѣ на нимъ и робѣть масло. Коли такъ будете сидѣти и выроблювати масло, то вѣдьма до васъ сама прийде!...

— Що вы кажете?! — крикнула здивована Олексиха.

— Святу правду кажу вамъ... Спробуйте, то переконасте ся! — твердивъ подорожний.

— Чудо та диво! — здвигаючи раменами, казала Олексиха.

— А теперъ добре собѣ ось що еще затямте! До робленя масла на третю нôчь сметана мусить бути тôлько вôдь вашихъ коровъ; дальше, про се, що я ось вамъ сказавъ и порадивъ, не вôльно нѣкому анѣ словомъ згадати, анѣ мужеви своему анѣ дѣтямъ анѣ навѣть хотяйбы и рôднôй неньцѣ и найширшôй сусѣдцѣ... вы лише самѣ можете о тôмъ знати! — наказувавъ подорожний. — Такъ все выповнѣть, якъ раджу вамъ, а певно будете цѣле жите вдячнѣ менѣ. А теперъ мушу ити дальше...

Зъ тыми словами пôднявъ ся подорожний зъ лавки.

— Дай Боже, щобъ такъ було! — мовила Василиха, вывязуючи зъ вузлика грошѣ.

— Ось, що маю, то тое вамъ даю! — сказала и подала подорожному три сръбняки.

Подорожний взявъ грошѣ и зъ поспѣхомъ сховавъ ихъ до кишенѣ.

— Що-жь робити?... — сказавъ, прашаючись. — Якъ не масте бѣльше, то нехай! Я звичайно за таку штуку беру найменше пятаку або навѣтъ десятку, але якъ нема, то нема! Бувайте здоровенькѣ!

Попращавъ ся и выйшовъ зъ поспѣхомъ.

— Ну, то вже завтра не потребую ити до знахора! — сказала сама до себе Олексиха. — Але що я тутъ Василисѣ скажу?

Тымъ трохи зажурила ся и стояла кѣлька хвиль такъ задумана.

— Вѣдъ коли жию на свѣтѣ, — промовила вѣдтакъ до себе — не говорила я нѣколи неправды, и то передъ своею найширшою Василихою... Якъ досадно менѣ черезъ тоє!... Она легко буде могла пѣзнати, що я неправду говорю, бо зъ сорому буду горѣти... Але дарма, треба захвати тайну...

На другій день була недѣля. Люде святочно прибранѣ вертали зъ церкви, а mezi ними, якъ звичайно завсѣгды, ишли Василиха зъ Олексихою.

Коли дѣйшли до своихъ домѣвъ, стали прашатись.

— Знаєшь що, моя дорога, — сказала Василиха — я думаю нынѣ не ити до знахора! Бачишь

недѣля, то яось не выпадае ходити за такимъ дѣломъ. Грѣхъ...

— И я такъ думаю!... — згодилась урадована Олексиха, що не потребуе говорити неправды.

— Пойдемо колись въ будный день! — сказала Василиха вѣходячи.

— Добре! — вѣдповѣла Олексиха.

И такъ розѣшли ся.

IV.

И почались для Василихи и для Олексихи тяжкѣ, мучачѣ, денервующѣ очѣкуваня. Годины выдавались имъ страшно довгими, вѣда анѣ сонъ не брались ихъ. Одно имъ лише було въ головѣ, щобъ якъ найскорше дочекатись той „третьей“ ночи.

Въ кѣнци надѣйшла тая нѣчь зѣ поведѣлка на второкъ... Вже стемнѣло. Василиха засвѣтила лампу, а нею такъ щось и трясе. Ноги пѣдъ нею слабнѣють, руки дрожать, по тѣлѣ немовъ мурашки лазять. А она ходитъ зѣ кута до кута, то сюды то туды, такъ конопадитъ ся. И работа еи не бере ся, а въ голову не мае приступу вѣяка инша думка, якъ лишь та одна, щобъ скорше до той пѣвночи дотягнуло...

— Прийде ся одурѣти, закимъ надѣйде тая пѣвнѣчь! — думала собѣ. — Рокомъ ставъ ся кожда година. .

Та надійшла півночь. Василиха, якъ стояла, такъ и выбѣгла скоро на двѣрь, навѣтъ не убравшись. На свѣтъ було темно, хочъ око выбери, гудѣвъ глухо вѣтеръ и на Василиху повѣяло якоюсь дивною тревогою... Ъй зробило ся якось страшно и неприятно; але въ однѣй хвили таке чувство вѣдетъ до вѣдъ неї, коли побачила ясне свѣтло у вѣкнѣ Олексихинои хаты. Зъ-дива остовпѣла и не тямила себе. Не довѣрючи собѣ, выйшла ажъ на улицу и глянула въ село; але нѣгде вже не свѣтилось, лише у одной Олексихи.

— То моя Олексиха мала бы бути вѣдьмою? — запытала себе. — Нѣ, се не може бути! Але чого-жь у неї свѣтитъ ся такъ до пѣзна и то такъ ясно, якъ нѣколи? Все одно... она чи не она, пойдю и погляну!

Зъ буючимъ сердцемъ скрадалась Василиха пѣдъ вѣкно Олексихи; запырала въ собѣ духъ и прѣла зѣ страху и якоись утомы. Въ кѣнци зближалась до вѣкна, але ступаючи несмѣло напередъ одною ногою, щобъ пѣдѣйти ближе, якось зачѣпилась спѣдницею за ломаку и повалилась до землѣ. Падаючи задуднѣла собою и лежачи на землѣ замирала зъ затриманымъ вѣддыхомъ. Ъвъ немовъ окропомъ обмыло. Затиснула зубы и кусала языкъ.

— Ого, — думала — вже по всемъ! Мусѣла Олексиха почути, якъ я упала та такъ пѣдѣмною задуднѣло.. Она ось-ось появить ся зъ хаты,

и що тогды?... А нехай вже буде, що хоче... все одно! — рѣшила Василиха.

По кѣлькахъ хвиляхъ нѣчний вогкій холодъ опамятавъ єѣ и она почала осторожно пѣдносити ся. Перше наслуховала, чи не виходить Олексига; але панувала велика тишина. Упевнившись, що Олексига не виходить, встала зъ трудомъ на колѣна, вѣдтакъ зновъ послухала хвилюку и встала на ноги. Глянула вѣ хату... Она ясно освѣчена, але якось нѣкого не видко... Приглядає ся ближше, уважнѣйше, лишенько!... На серединѣ хаты сидить Олексига, держить немовъ скованѣ передъ собою руки и все то пѣдноситъ ихъ вѣ гору, то опускає на дѣль... Приглядає ся она лѣпше, ажъ се Олексига держить межѣ колѣнами масницю и... робить масло!..

— Нѣ, се не може бути!... Се мусить бути совѣ! — шепнула, побачивши таке, Василиха и стала протирати очи.

Приглядає ся зновъ Олексисѣ разъ и другѣй и бачить не у снѣ, лишъ на явѣ выразнѣсьенько, якъ сидить Олексига середъ хаты и двигає масничѣй товчокъ то зъ горы на дѣль, то зъ долу до горы. Переконавшись про дѣйснѣсть того, що бачить, закипѣла гнѣвомъ и лютостію до Олексиги.

— Маєшь, найширѣйша приятелька твоя вѣдьма! — шепнула до себе. — Що робити? Пѣйду, пѣйду и скажу ѣѣ вѣ очи, що она вѣдьма, и зло-

влю єб на горячѣмъ учинку и тогда не маєшь нѣякого оправданя, моя голубочко невѣрна!

Такъ постановивши, нервовымъ скорымъ крокомъ переступила невысоку загороду и спробувала євнешнїй дверѣ. Они не були зачиненїи и вѣдчинились, а за ними такъ само и дверѣ до хаты. Увѣйшовши разъ вѣ хату, Василиха стала за порогомъ якъ стовпъ и не могла анѣ рушиться анѣ слова промовити. Єще бѣльше зѣ-дива остовѣла Олексиха. Она перше смерти надѣялась, якъ того, що прийде до неи яко вѣдѣми Василиха. И такъ кѣлька хвиль стояла уперта закаменѣла мовчанка.

— Не надѣялась... я того нѣколи!... — промовила перша дрожачими устами змѣшана дуже Олексиха.

— И я такожь не надѣяла ся зѣ тебе! — вѣдповѣла злобно Василиха. — Я знаю, що ты не надѣяла ся, але я знала...

— Я тебе не надѣяла ся, побачити теперь у себе; а коли такъ, то буваймо вѣдъ нынѣ здоровїи! Я не знаю тебе, а ты мене не знай! — крикнула Олексиха.

— Такъ буде найлучше! — вѣдрубала Василиха и зникла зѣ хаты.

V.

Зѣ того часу минувъ мѣсяць.

Вѣ Темнискахъ вѣдъ тогда не зайшла нѣяка змѣна; все було по старому. А навѣтъ и тоє по-

чинало старѣти ся, що Василиха и Олексиха порѣжнившись тои „третьої“ ночи, до теперь гнѣвають ся и не говорятъ до себе. Се вправдѣ дуже дивувало ихъ сусѣдокъ, але они зъ того дуже радѣли. Найбѣльше однакъ була вдоволена зъ того Євка.

— Ну, прецѣнь и на нихъ таке зайшло! — говорила до Максимихи. — Не знати лише, чи они посварились, чи тѣлько такъ погнѣвались?

— Певно, що мусѣли гдесъ посваритись! Безъ того не могло обѣйти ся! — казала Максимиха.

— Я дуже цѣкава, за що они погнѣвались! — пытала итересно Євка.

— Вже то мусѣло имѣ о щось зайти!... — зауважувала Максимиха. — Дастъ Богъ прожиемо, то дѣзнаємось...

И они були тымъ дуже вдоволені и тѣшились немовъ малі дѣти хорошою играшкою. Се замѣчала дуже часто Олексиха и дуже їй серце болѣло, що сусѣды такъ тѣшились; а коли згадала, якъ они бувало жили собѣ гарно зъ Василихою, то такій жаль огортавъ єѣ, що ажъ розплакувалась.

— Мы стѣлько лѣтъ жили зъ собою такъ приязно... — приговорювала до себе — ажъ наднесла бѣда якогось заволоку и вѣнѣ выкопавъ передъ нами таку чорну пропасть гнѣву и ненависти!... Охъ Господи, якъ-же мучить людску душу гнѣвъ и ненависть до ближнього свого... Тяжкї, тяжкї то муки, а єще до того и грѣхъ... Нѣ, довше такъ

жити я не можу, щобы не знати що! То не може бути, щобъ Василиха була вѣдьмою и моимъ ворогомъ... Тажъ она такожь жалувалась, що молоко у неї не таке, якъ було... Нѣ, въ тѣмъ мусить щось иншого бути... Мусѣла статись певно ошибка! Черезъ тѣ три дни до тѣи „третьої“ ночі я все думала о Василихѣ и жалѣ мала я великій, що не можу єї сказати тайны... Може то и думати стѣлько не можна було.. може се и пошкодило справѣ? Певно, що такъ! Се мала прийти якась инша справедлива вѣдьма, а мѣсто неї притягнула бѣда Василиху! Отже треба пѣйти до неї, перепросити єѣ и оповѣсти їѣ всю правду, а може що выяснить ся! — роздумуючи рѣшила Максимиха.

И кѣлька разѣвъ пускала ся она до Василихи та не могла вѣдвѣжитись выконати свого намѣру, и се єще бѣльше мучило єѣ. Одної ночі се такъ набилось їѣ въ голову, що мило всякихъ змагань не могла заснути. Перевертаючись зѣ боку на бѣкъ, мучилась такъ ажъ по-за пѣвнѣчь и довше не могла вже вылежати. Несупокѣй єї душѣ збѣльшавъ ся зѣ каждою хвилею.

— Доти не буду щасливою, доки зновъ не буду жити въ приязни зѣ моєю дорогою Василихою!... — думала все Олексиха.

Встала зѣ лѣжка, зѣбрала ся и вийшла на двѣръ. На свѣтѣ було єще темно и глухо, але можна було вѣдчути, що зближає ся вже день.

На всходѣ надъ землею блѣдо яснѣвъ свѣтъ, а на небѣ меркнули поволи зѣрки. Олексиха вышла на улицу и глянувши на Василишине обѣисте, стерпла зѣ перераженя. При воротахъ стояла якась женщина. Олексиха, охолонувши зѣ першого перераженя, поступила трохи напередѣ и еи зѣрѣ стрѣнувъ ся зѣ зоромъ Василихи, котра стояла въ своихъ воротахъ. Такъ хвилию вдивлялись одна въ другу...

— Не мучь мене доше! — крикнула несамотито Олексиха.

— А ты мене такожь не мучь!... — промырила дрожащимъ голосомъ Василиха. — Бачь, мене сонѣ анѣ не бере ся, такъ мучу ся страшно!...

— А мене такожь нѣ! — сказала горячково Олексиха и такъ змѣшалась, що не бачила нѣчого передѣ собою.

Въ кѣнци отямилась и звернула ся вѣдважно до Василихи...

— Слухай, дорога, той свѣтовый заволока муствѣ якась лихо зрѣбити!... Въ тѣмъ очевидна ошибка!...

— Якій заволока? — запытала здивована Василиха.

— Слухай, розповѣмъ тобѣ цѣлу правду! — почала Олексиха. — Передѣ тою ночею, якъ ты прийшла до мене, бувъ у мене якійсь подорожний и казавъ дати собѣ молока, а коли я ему подала, вѣнѣ

не пивъ, бо казавъ, що вѣдьма поцсувала его. Потѣмъ порадивъ менѣ, щобы я, нѣкому не кажучи, на третю нѣчь сѣла у пѣвочи середъ хаты и робила масло, то каже вѣдьма сама до васъ приде...

— То вѣнъ насъ отуманивъ! — крикнула Василиха. — Тажъ того самого вечера вѣнъ и у мене бувъ и такъ само порадивъ менѣ, щобы на третю нѣчь выйти въ пѣвочи на двѣрть и где буде свѣтло, тамъ увѣйти, а певно каже застанете вѣдьму сидячу середъ хаты зъ масницею, въ котроѣ буде робити масло зъ вашего молока...

— Такъ, то мы обдурені и порѣжені въ той способъ!? — крикнула Олексиха и кинулась зъ слезами на шію Василичѣ.

Обѣ плакали зѣ зворушеня и радѣли немовъ малі безжурні дѣточки.

Саме що сонце сходило и проганяло зъ села темну нѣчь, коли щасливі та спокѣйні Василиха зъ Олексихою вертали до своихъ хатъ, где вже повставала ихъ сѣмя.

Тую штучку подорожного знало заразъ цѣле село, а о. духовный, довѣдавшись о тѣмъ, такъ на се сказавъ нерѣднымъ сестричкамъ...

— Кѣлько я вамъ наговоривъ ся, що на свѣтѣ нема нѣякихъ вѣдемъ, що грѣхъ въ таке вѣрити! Ажъ теперъ самі вы переконали ся, якъ скоро найчеснѣйшѣй невиннѣй людинѣ можна зѣстати вѣдмою!

Василиха и Олексиха признали се и якъ перше, такъ и теперь живутъ собѣ дальше въ великѡй приязни, згодѣ та любви, переконанѣ, що вѣдемъ повыгадували якѣсь дурисвѣты и темнѣ люде.

Коломыя въ лютѡмъ 1904.

На Елеонѣ.

Высокоповажаной Панѣ
ЕЛЕНѢ НАСАЛЬСКОЙ
на воспоминъ сердечныхъ хвиль,
перебутыхъ въ Еи гостинной хатѣ,
присвячуе
АВТОРЪ.

Темно и дьячно... Ночни тѣни
Здвоились нынѣ... небо закрыли
Рядномъ жалобы. Вихры завили
Протяжно-страшно: о скельнй стѣны
Горь бьютъ собою... назадъ вертають,
Въ садахъ Оливныхъ гиле ломають,
Клубяты ся, свиснуть и пропадають
Гень гдѣсь у пѣтьмѣ...

Въ долинь спяче
Велике мѣсто въ мракахъ неваче
Цѣле пропало. Гдѣсь лишъ часами
Червоне свѣтло замиготѣе,
Якъ-бы надѣе

Знакъ, що въ тѣи пѣтьмѣ ще не пропало
Жите, а тѣлько теперь прибрало
Видь такъ страдальный, розпучный, чорный,
Якъ чорну здраду крые проворный
Юда.

На Блеонѣ

Исусъ, Маріи Сынъ, павъ на колѣна...
Простягъ Пречистіи свои долонѣ...
Богу ся молитъ. А тамъ въ Сіонѣ
Не чути зъ неба Ангелѣвъ спѣву...
И по-разъ першій небо сумуе
И на Голгофту глядитъ страшливу
И сю печальну молитву чуе
Изъ усть тремтячихъ Божого Сына:

Отче небесный, Творче и Боже,
Любови, правдо, жите, надѣе!
Земля... престола Твоего по́дноже!
Сонце, що свѣтамъ свѣтитъ и грѣе,
То тѣнь лишь сотна величія Твоего!
Отче небесный, сли бути може,
Ухили чашу страданя мого...
Однакъ по вѣки, всегда и всюды,
Твоя славлена воля все буди!
Отче небесный, Ты оденъ знаєшь,
Якъ полюбивъ я отсю нещасну
Людскѣсть... Ты въ свѣта судьбахъ читаєшь
И судъ и засудъ въ рукахъ тримаєшь,
Престолы буришь и созидаєшь...
Однакъ зарѣвно, Отче, бажаєшь,
Щобъ тота людскѣсть при Твоѣй власти
Щастя дожила, щобъ обгорнула
Мудрости окомъ всѣ свѣта части

И тхомъ любви на свѣтъ той тхнула,
Святой правды ишла слѣдами
И помѣжь власныхъ судебъ ланами
Свяла зерно лишень любви.
Отче небесный, власной крови
На тую жертву не пожалѣю,
Крестъ понесу я, розложу руки
На нѣмъ широко, всѣ знесу муки...
Лише скрѣпи ми въ серци надѣю,
Що въ воскресеню разомъ зѣ мною
Двигне ся зъ гробу отъ-ся нещасна
Людскѣсть... здивуе свѣты собою...
Невинна, чиста, якъ правда красна,
И къ Тобѣ, Отче, Боже въ Сіонѣ,
Простягне чистіи свои долонѣ...

. . . . .
Завили вихры еще страшнѣйше...

Еще темнѣйше, еще лянчѣйше
На свѣтъ стало...

Вже не блистало

Жадне свѣтелце. Лякъ!... Внутромъ гроба
Свѣтъ выдае ся... страшный мовь злоба
Богубѣйства. И зновъ подноситъ
Голову Божій Сынъ и вмоляє:

Отче, крвавый пѣтъ мене росить,

А тѣло слабне и омлѣває,

А душа сумно глядитъ въ будуче...

Я-жь чоловѣкомъ и они люде...
 Слабѣ, нужденнѣ... огонь въ ихъ груди
 Згасне, сли вихоръ свисне страданя...
 На ихъ дорожѣ терне колюче....
 Сосудъ ихъ тѣла... повенъ риданя
 И слезъ и горя... Если въ розпуцѣ
 Зблудять и сумѣвъ чути въ ихъ звуцѣ,
 То чи-жь Ты можешъ имъ не простити?...
 Блудному сыну, коли ся кае,
 Твоя ласкавѣсть широ прощае...
 А цѣла людскѣсть, блудного сына
 Взѣръ, зѣ-пѣдъ власныхъ немочей тына,
 Рада-бѣ до Тебе, Отче, спѣшити
 И спогадавши на власнѣ блуды,
 Тхомъ ся огрѣти Твоєи груди,
 Прибрати одѣжъ, ясну, свѣтляну,
 Зѣ Твоєи власти и ласки ткаву,
 Въ щасте змѣнити печальну долю...
 Отче, за нихъ я Тебе днесъ молю!

. . . . .
 Втихае вихоръ. Межи хмарами
 Неваче-бѣ бѣлый облочокъ бродить,
 Бѣльшій и бѣльшій Се мѣсяць сходить...
 Выйшовъ зѣ-за хмары и небесами
 Плыве поважно и свѣтло сѣе
 На горы, холмы, на садъ оливный,
 На мѣсто въ мрацѣ... вѣжно леліе
 Спячу природу. Супокѣй дивный

Наставъ въ природѣ.

Отче и Боже!

Я вже готовый на страсть сю люту...
Всѣ капли крови пролію нынѣ...
А Ты прими ихъ въ отсей годинѣ,
Прими ихъ въ жертву за позабуту
Судьбами людскѣсть! Сѣй на всѣ части
Свѣта, щобъ всюды могла попасти
Капля спасеня, щобъ загорѣло
Водѣ ней въ свѣтѣ... щобъ въ кождой груди
Лекшими стали жизненнѣ труды,
Щобъ окови изъ рукъ онали,
Щобъ лучи сонця тьму розогнали
И щобъ на свѣта княжѣмъ престолѣ
Засѣла правда Твого закона...
Щобъ свѣтѣ бувъ повенѣ щастя и долѣ,
А людскѣсть гѣдна була Сіона
И Тебе гѣдна!

Мѣсяць блукає

Дальше и дальше и повертає
Ажъ на Голгофту... Чомусь лякаєсь
Глянути низомъ; мабуть бо знає,
Що тамъ у мѣстѣ людскѣсть копає
Яму на крестне знамя для Того,
Хто несе жертву себе Самого
За ей спасенє... Передѣ очима

Спаса простора, тьмою сповита...
Цѣла земля жде-ожидае,
Святой крови посѣвъ привяти..
А мѣсяць свѣтитъ и споглядае
На свѣтъ весь Божій...

Отъ тамъ виднѣють
Кіева холмы... На нихъ спасенный
Колись засяе крестъ трираменный...
Христось го видить, благословляе
Землицю руску и умоляе
Ласки для неи Она-жь вѣками
За его страсти поїде слѣдами,
Крестъ понесе свѣй, стократъ разне ся
За святу вѣру и въ ней спасе ся...

Отче и Боже! Сли бути може,
Нехай начне ся жертва любовна,
Страсти и болю и муки повна;
Нехай почуесь разъ вже вороже
„Разни! разни Го!“ Сынъ Твоїй готовый,
И крестъ готовый... Завѣтъ любви,
Завѣтъ прощенья и благодати,
Отче небесный, зволи начати!
За цѣлу людскѣсть, за всю родину,
Що терпять страшно, я радо згину...
Єи страданя разомъ зъ собою
На крестъ прибу и потокомъ крови
Змыю, очищу... въ ясній обнови

Людскѣсть обгорну, побы надъ тьмою
Сонце засяло лучемъ спасеня...
Сонце побѣды и воскресеня!...

На Ёлеонѣ такъ тихо стало...
Що-разъ яснѣйше мѣсяць кружляе
По хмарнѣмъ поли... А тамъ помало
Зъ здрадою Юда ся приближае...
Тремтить природа... небеса млѣють...
Ангелы очи крылами крыють...
Бо се злѣсть людска, заѣла, строга,
Пѣдноситъ руку на свого Бога
И крестъ ладнае... хоче въ оковы
Ковати Спаса, Царя любви...
На Того лютѣ кладе долонѣ,
Хто все простивъ имъ вже въ Ёлеонѣ...

І. Я. Луцыкъ.

Додатокъ.

ВЫДАВНИЦТВА

Бібліотеки бля руской молодежи,

выходячого въ Коломыѣ пѣдъ редакцію

ЮЛІАНА НАСАЛЬСКОГО,

появили ся въ першѣмъ десятилѣтїю (1894—1903)

слѣдующій выпускъ:

(Выпуски, означеній звѣздкою, вже розбїшли ся.)

Въ роцѣ 1894:

*Вып. I. Т. I. ПОВѢНЬ, оповѣдане зъ житя малоруского люду, написавъ Д. Лепкій, стр. 1—48; Т. П. ЛЮНКО, оповѣдане Франца Гофмана, ня руску мову перевѣвъ Иванъ зъ Верень, стр. 1—112.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·70 к.

*Вып. II. Т. III. НЕВЫСЛѢДИМІЙ СТЕЖКИ, оповѣдане Франца Гофмана, на рускій языкъ перевѣвъ С. Покрышка, стр. 1—140.

Цѣна . . . . . 0·64 к.

*Вып. III. Т. IV. ЧУЖА КРИВДА НЕ ГРѢЄ, оповѣдане зъ житя малоруск. люду, нап. Д. Лепкій, стр. 1—70; Т. V. ДИВНА НОЧЬ, дуньске оповѣдане Вильгельма Бергзея про духѣвъ, переложила зъ нѣмецкого тексту на рускій языкъ Ольга Кобыляньска, стр. 1—50; ЗНАЙДОНЪ, небылиця зъ устѣ народа переказана Д. Г. Третьякомъ, стр. 1—86.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·70 к.

*Вып. IV. Т. VI. ПРАВИЙ ЛЮДЕ, повѣсть Франца Гофмана, на рускій языкъ переклавъ А. Сероичковскій, стр. 1—141.

Цѣна . . . . . 0·64 к.

Въ роцѣ 1895 :

*Вып. V. Т. VII. ПО ПОГОДѢ ГРОМЫ, оповѣдане зъ княжихъ часѣвъ написавъ Т. М...цъ, стр. 1—193.

Цѣна . . . . . 0-90 к.

*Вып. VI. Т. VIII. ПОКОТИГОГОШОКЪ, казка-небылица, зъ устѣ народа переказана Д. Г. Третьякомъ, стр. 1—56. Т. IX. БЛУДНЫЙ СЫНЪ, за Фр. Гофманомъ написавъ Е. Мандычевскій, стр. 1—64.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-56 к.

Вып. VII. Т. X. АЛІЙ, ПАША ЯНИНЫ, и СУЛЮТЫ, историчный образъ зъ житя южной Альбаніи, нап. Данило Млака, стр. 1—131 (зъ додаткомъ : О дванайцяти царевичахъ, заклѣтыхъ въ орлы, казка-небылица зъ устѣ народа переказана О. Булкою, стр. 133—143.

Цѣна . . . . . 0-70 к.

*Вып. VIII. Т. XI. НА ВАКАЦІЯХЪ, написавъ Стефанъ Пятка, стр. 1—55. Т. XII. БАЙКИ ВИЛЬГЕЛЬМА ГАВФА, часть I, на рускій языкъ переклала Евфрозина Билинкевичъ, стр. 1—76.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-70 к.

Въ роцѣ 1896 :

*Вып. IX. Т. XIII. а) СЫНЪ НЕВЫМОВНОГО, написавъ Стефанъ Пятка, стр. 1—26 ; б) СЕСТРЫ-ЯГОДКИ и КНЯЗЬ-ГРИБИКЪ, казка пѣдгѣрска, написавъ Теодоръ Яницкій, стр. 1—21 ; в) ВѢРНЫЙ ПЕСЬ, повѣсть Эрнеста Ютвальда, на рускій языкъ перевела Евфрозина Билинкевичъ, стр. 1—27. Т. XIV. О ДВАНАЙЦЯТИ ТАБЛИЦЯХЪ, оповѣдане пѣсля народныхъ сказокъ написавъ Ол. Булка, стр. 1—108.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-80 к.

*Вып. X. Т. XV. РОМАНЪ, КНЯЗЬ ГАЛИЦКІЙ, повѣсть истор., напис. Юліанъ Варчинъ, стр. 1—116.

Цѣна . . . . . 0-52 к.

Вып. XI. Т. XVI. ВУЙКО и СЕСТРЪНЕЦЬ, оповѣдане Франца Гофмана, на руску мову перевевъ Александръ Сероичковскій стр. 1—154, и ШВЕДЫ во ЛЬВОВѢ, исторична повѣстка, написавъ Василиій Чернецкій, стр. 156—168.

Цѣна . . . . . 0.60 к.

Вып. XII. Т. XVII. БАЙКИ ВИЛЬГЕЛЬМА ГАВФА, ч. II., на рускій языкъ переклала Евфрозина Билинкевичъ, стр. 1—111. Т. XVIII. ДВА ХИТРУНЫ, гумореска-смѣховинка, пѣся народныхъ оповѣданъ напис. Ал. Манастырскій, стр. 1—38, и НА ЯРМАРКУ, финьска новеля П. Пейверинты, зъ нѣм. тексту на рускій языкъ переклала О. Кобыляньска, стр. 39—61.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0.60 к.

Въ роцѣ 1897: 1 V

Вып. XIII. Т. XIX. ЩАСТЕ за МОРЕМЪ, повѣстка на тлѣ руской эмиграціи до Бразиліи, часть I., написавъ Ю. Варчинъ, стр. 1—102. Т. XX. ДВА ОПАСНІЙ ДНИ зъ ИСТОРИИ ШВЕДСКОЙ, истор. повѣстка написавъ В. Чернецкій, стр. 1—18. и СИ ПТАШИНА, написавъ Ал. Манастырскій, стр. 19—31. ДОДАТОКЪ, стр. 32—40.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0.64 к.

Вып. XIV. Т. XXI. ЩАСТЕ за МОРЕМЪ, повѣстка на тлѣ руской эмиграціи до Бразиліи, часть II., написавъ Ю. Варчинъ, стр. 1—92. Т. XXII. РОМАНЪ и ГЕРТРУДА, историчне оповѣдане написавъ Т. Яницкій, стр. 1—42. ДОДАТОКЪ, стр. 43—53.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0.72 к.

*Вып. XV. Т. XXIII. ЗВѢСТКИ о мвѣть ПЕРЕМЫШЛИ, написавъ Василиій Чернецкій (зъ додаткомъ „Рускій Институтъ для дѣвчатъ въ Перемышли“, написавъ

И. М.) зъ иллюстраціями, стр. 1—143. Т. XXIV ГОСТИНА ев. НИКОЛАЯ, драматична игра въ 4-хъ выходахъ, написавъ Іеронимъ Калитовскій, и ПОХОРОНЪ ЖОВНѢРА, оповѣдане зъ житя Буковинскихъ Русинѣвъ написавъ Александеръ Манастырскій, стр. 1—42.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·80 к.

*Вып. XVI. Т. XXV. ЯРОПОЛКЪ I, оповѣдане зъ першихъ часѣвъ християнства написавъ Евгеній Мандычевскій, стр. 1—57. Т. XXVI. ПѢСТУНЪ ІИСУСА, пѣсла народной легенды зъ польского на рускій языкъ переклавъ Олекса Булка, стр. 1—47.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·56 к.

Въ роцѣ 1898 :

Вып. XVII. Т. XXVII. ПО ХОВЗКѢЙ ДОРОЗѢ, оповѣдане Ал. Сероичковского, стр. 1—70. Т. XXVIII. ПЕРЛЫ въ ГЛУБИНАХЪ, Фр. Валюшка, зъ чешского переклавъ Плятонъ Карпинскій, и КОЛЯДНИКИ, оповѣдане Стефана Пятки (зъ додаткомъ: БАЙКА, ВѢЛЬХОВЫЙ КОРОЛЬ и ДО СНѢВЪ МОЛОДОСТИ), стр. 1—74.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·56 к.

*Вып. XVIII. Т. XXIX. ВАСИЛЬКО, КНЯЗЬ ТЕРЕБОВЕЛЬСКІЙ, историчне оповѣд. Данила Ленкого, стр. 1—80. Т. XXX. ОПИРЪ, смѣховинка въ 3 вѣдслоняхъ Вильг. Каммерера, зъ нѣмецкого переклавъ Яковъ Зробекъ, зъ додаткомъ: КОНИКЪ-ГОРБОНИКЪ, зъ усть народа украиньского написавъ А. Веретельникъ, стр. 1—56.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·64 к.

Вып. XIX. Т. XXXI СТРАСТНЫЙ ЧЕТВЕРЪ, повѣсть верховиньска изъ мѣсцевыхъ поговорокъ Н. Усты-

яновича стр. 1—113. Т. XXXII. ДОБРА ДИТИНА, опъдане Е. Мандычевского (зъ додаткомъ: КЕРТИЦЯ) стр. 1—17.

Цѣна обохъ томѡвъ . . . . . 0-64 к.

Вып. XX. Т. XXXIII. ДВА ПРИЯТЕЛѢ, библіине опов. Ст. Шоробуры, стр. 1—68. Т. XXXIV. ГУЦУЛЬСКА ДОЛЯ, образокъ зъ житя, и ОДИСЕЯ ПАПУГАЯ, повѣстки написані Д. Млакою (зъ додаткомъ: ПРОКЛЯТІ БРАТЧИКИ, на основъ легенды Семьенского написавъ Теодоръ Яницкій), стр. 2—72.

Цѣна обохъ томѡвъ . . . . . 0-64 к.

Въ роцѣ 1899 : / /

Вып. XXI. Т. XXXV. СПРАВДЕШНІ ГЕРОѢ, начеркъ зъ минуваности написавъ Т. М...ць., стр.1—189.

Цѣна . . . . . 0-85 к.

Вып. XXII. Т. XXXVI. ПОДОРОЖѢ до ІЕРУСАЛИМА, написавъ Тома Дуткевичъ, зъ XVI иллюстраціями, стр. 150+XVI.

Цѣна . . . . . 0-80 к.

Вып. XXIII Т. XXXVII. ЦВѢТЫ и БОДЯКИ, ч. I., образки и оповѣд. написавъ Ю. Варчинъ, стр. 1—127.

Цѣна . . . . . 0-60 к.

Вып. XXIV. Т. XXXVIII. ЦВѢТЫ и БОДЯКИ, ч. II. образки и оповѣданя нап. Ю. Варчинъ, стр. 1—143.

Цѣна . . . . . 0-64 к.

Въ роцѣ 1900 :

Вып. XXV. Т. XXXIX. СЕЛЯНЬСКА ДИТИНА, написавъ Данило Лепкій, стр. 1—59. Т. XL. ЗЪ СЕЛЬСКИХЪ ОБРАЗКѡВЪ. нап. Д. Лепкій, стр. 1—84.

Цѣна обохъ томѡвъ . . . . . 0-65 к.

Вып. XXVI. Т. XLI. ИВАСЬ БУДЕ, повѣсть Іосифа Стрѣтара, зъ словѣньского перекавъ Илько Кузъвъ,

стор. 1—57. Т. XLII. БОЖЕ БЛАГОСЛОВЕНІЄ, повѣсть д-ра Ивана Крека, зъ словиньского пере-
 клавъ Илько Кузъвъ, стр. 1—46. Т. XLIII. НАРОД-
 НІЙ КАЗКИ, ч. I., збравъ о. Мих. Мосора стр. 1—40.
 Цѣна всѣхъ трехъ томѣвъ . . . . . 0-70 к.

Вып. XXVII Т. XLIV. ДВА БРАТЯ, оповѣданє напи-
 савъ Андрей Веретельникъ, стр. 1—63. Т. XLV.
 ЗВОНОКЪ, образъ въ пяти вѣдслонахъ на рускій
 языкъ переклавъ Якѣвъ Зробекъ, стр. 1—44. —
 Т. XLVI. НАРОДНІЙ КАЗКИ, ч. II., збравъ о. Ми-
 хаиль Мосора, стр. 1—32.

Цѣна всѣхъ трехъ томѣвъ . . . . . 0.70 к.

Вып. XXVIII. Т. XLVII. ПОВѢРКА, оповѣданє Фран-
 ца Мешка, зъ словиньского переклавъ Илько Кузъвъ,
 стр. 1—42. — Т. XLVIII. ОПОВѢДАНЄ СЕЛЬ-
 СКОГО СВЯЩЕНИКА, зъ французского переповѣвъ
 Василь Трохимовичъ, стр. 1—47, и ДИВНЕ ПИСЬ-
 МО, дѣточа комедія въ однѣмъ актѣ, написавъ Те-
 офиль Медвѣдь, стр. 1—6.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-60 к.

Въ роцѣ 1901: 1 1 1 1

Вып. XXIX Т. XLIX. ДІЯ СВОИХЪ РОДНЫХЪ, о-
 повѣданє зъ жита славного чоловіка, написавъ Ан-
 дрей Веретельникъ, и ЗАГАДКИ Атаназія Гаври-
 люка, стр. 1—96. — Т. L. СИЛА МОЛИТВЫ, обра-
 зокъ зъ сельского жита написавъ Левъ Лотоцкій,
 и САЛО, народна казка, написавъ о. Михайль Мо-
 сора, стор. 1—48.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-70 к.

Вып. XXX. Т. LI. НАШІЙ ДѢТИ, повѣсть зъ народного
 жита, написавъ Стефанъ Шоробура, стор. 1—168.
 Цѣна . . . . . 0-80 к.

Вып. XXXI. Т. LII. ПОДЪ ПРАПОРОМЪ ПРАВДЫ, оновѣданє историчне написавъ Евгений Даниловичъ, стр. 1—86. — Т. LIII. ДѢВИЦЯ ОРЛЕАНСКА, зъ польского перевела Параня Шведъ, и СТРАШНА НЕСПОДѢВАНКА Андрея Веретельника и ЗАГАДКИ Атаназія Гаврилюка, стр. 1—42.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·70 к.

Вып. XXXII. Т. LIV. ТИРОЛЬСКІЙ ГЕРОЪ, зъ повѣсти Оттона Гофмана перер. Иванъ Франчукъ, стр. 1—96. Т. LV. ТРИ КНЯЖЕВИЧЪ и ЧАРОВНА ПТИЦЯ, зъ Тысяча и одной ночи, пѣсля нѣмецкого тексту перекл. Мих. Ивашко, стр. 1—45.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·70 к.

Въ роцѣ 1902 :

Вып. XXXIII. Т. LVI. НАЙДЕНА СОТКА, оновѣданє Едмонда де Амичиса, зъ италійского переклавъ Данило Бодревичъ, стр. 1—76. — Т. LVII. ВѢНЪ ЗДУРЪВЪ, смѣховинка въ трехъ вѣдслоняхъ В. Каммерера, за дозволомъ автора на рускій языкъ переклавъ Евгений Гуцайло, и ЗЪ НАШОИ БУВАЛЬЩИНЫ, нап. о. Юсифъ Застырець, стр. 1—70.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·70 к.

Вып. XXXIV. Т. LVIII. УТОПЛЕННЫЙ, оновѣданє зъ народного житя написавъ Теодоръ Яницкій, стр. 1—87. Т. LIX. ШИМЕЛЬМАНА КѢНЪ, дуньске оновѣданє про духѣвъ Вильгельма Бургзая, зъ нѣмецкого тексту на рускій языкъ перевела Ольга Кобылянская, стр. 1—36.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0·55 к.

Вып. XXXV. Т. LX. ПАНИЧЪ ЛЕОНИДЪ, образъ зъ недавного житя, написавъ Данило Млака, и ТАТАРЕ ВЪ ПАПОРТНЪ, оновѣд. нап. Г. А. П. стр. 1—133.

Цѣна . . . . . 0·65 к.

Вып. XXXVI. Т. LXI. МАРУСЯ БОГУСЛАВКА, оповѣдане зъ давной минувшины написавъ Андрей Веретельникъ, стр. 1—69. — **Т. LXII БОЖА ВОЛЯ**, оповѣдаве пѣсла народныхъ казокъ написавъ Олекса Булка, стр. 1—74.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-70 к.

Въ роцѣ 1903 :

Вып. XXXVII. Т. LXIII. ВАРВАРА, исторично-религійна драма въ 4 актахъ зъ прологомъ и епильгомъ, написавъ Всегорьевъ, стр. 1—180.

Цѣна . . . . . 0-85 к.

Вып. XXXVIII. Т. LXIV. ИСТОРИЯ КОЛА въ ПЛОТЪ, повѣсть зъ маломъщаньского жита, написавъ С. И. Я. стр. 1—70. — **Т. LXV. О ВЛАСНЫХЪ СИЛАХЪ**, ч. I., написавъ о. Кирилъ Селецкій, стр. 1—31.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-50 к.

Вып. XXXIX. Т. LXVI. ЩАСЛИВІЙ, образокъ зъ народного жита, напис. Андрей Веретельникъ, стр. 1—56. **Т. LXVII ДВА РОВЕСНИКИ**, образокъ зъ народ. жита, напис. С. И. Я., стр. 1—68. — **Т. LXVIII. О ВЛАСНЫХЪ СИЛАХЪ**, ч. II., написавъ о. Кирилъ Селецкій, стр. 1—32.

Цѣна всѣхъ трехъ томѣвъ . . . . . 0-70 к.

Вып. XL. Т. LXIX. ДРАМА на СЕЛЪ, оповѣдане Фр. Мешка, зъ словиньского перекавъ Илько Кузьвъ, стр. 1—74. — **Т. LXX. ЦАРЬ** и **ТРИ БОГО СЫНЫ**, народна казка-небылиця, написавъ Олекса Булка, и **СОНЪ ЛѢТНОЙ НОЧИ**, чарѣвна казочка зъ Шекспира, перекавъ Андрей Веретельникъ, стр. 1—45.

Цѣна обохъ томѣвъ . . . . . 0-60 к.

Конкурсъ.

Пѣдписана Редакція розписує отсимъ конкурсъ на написане повѣстей. Повѣсти мають бути:

1.) Вѣдповѣднї для руской молодежи, передовсѣмъ морального и патріотичного змѣсту;

2.) Основанї на тлѣ историчнѣмъ, або взятї зъ руского народного жита;

3.) Оригінальнї, нвгде еще испечатанї;

4.) Обнимати пѣвтретя до трехъ аркушѣвъ печати.

Праць зъ гасломъ и запечатанымъ листомъ, въ котрѣмъ авторъ повторить тоє гасло и подасть свое назвиско зъ точнымъ означенѣмъ мѣсяця своего побуту, належить прислати на адресу пѣдписанои Редакціи найдалше **до кѣнца н. ст. червня 1904 р.**

За повѣсти, рецензійною комисією за найлучшї признанї, визначає Редакція **три премїи**: першу на 80 кор., другу на 60. кор., третю на 40 кор.

Преміованї повѣсти стають ся власностію Редакціи. Що до непреміованыхъ, то Редакція буде могла зъ ихъ авторами особно порозумѣти ся.

О результатъ нынѣшного конкурсу оголосить ся въ рускихъ часописяхъ зъ кѣнцемъ вересня с. р.

Въ Коломыѣ дня 10. лат. лютого 1904.

РЕДАКЦІЯ

Бібліотеки для руской молодежи.

ібліотека для рускои молодежи
пѡдъ редакцією Юліана Насальскаго.

Выпускъ XLII.

Томъ LXXIII.

Рѡкъ XI.

БЕЗЪ ПРОВОДУ.

Оповѣдане

написавъ

Андрей Веретельникъ.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

Высокоповажаной Панъ Професоровой

Еленѣ Насальской

присвячуе

АВТОРЪ.

I.

Страшна була тогды та нѣчь, коли Василькѣвъ батько закончивъ свое житє, а еще страшнѣйшій бувъ той конецъ...

Въ невеличкѣй майже пустѣй хатинѣ було темно. Василько еще зъ вечера положивъ ся до сну на свое леговище, що знаходилось середъ хаты на соломѣ; але кѣлько насилувавъ ся, не мѣгъ анѣ рушь заснути. Ёго молодшій братъ Романко и малі двѣ сестрички, якъ лишь положились, сей часъ поснули и спали мовъ поубивані.

— Щасливі еще они, що можуть такъ спати! — думавъ Василько. — Звычайно еще имъ нѣчого не въ головѣ...

Лежавъ спокѣйно та роздумувавъ всѣляко. Въ хатинѣ було тихо, лишь вѣдъ часу до часу було чути тяжке зѣтханє та оханє Васильковой мамы, котра лежачи на полѣ, такожь не могла спати.

— Мамо, вы спите? — запытавъ нишкомъ Василько почувши, що мама его мовъ шльохає плачемъ.

— Нѣ, не сплю; а ты такожь не спишь?

— Не можу заснути... А вы, мамо, чого плачете?

— Чи-жь нема чого ?...

— Перестаньте! Плачь нѣкому еще не помѣгъ и вамъ не поможе!... — просивъ Василько. — А тато вже гдесъ незабавомъ надѣйдуть...

— Та що зъ того, що вѣнъ надѣйде? Отъ, щобъ нѣколи вже не прийшовъ, то було-бъ найлучше, а то... — сказала мати и почала голоснѣйше шльохати.

— Не плачте, мамо, не плачте! — просивъ Василько. — Що вамъ зъ плачу? Шкода здоровля лише... Довго вже терпѣти не будемо, вехай лишь я пѣдросту... Еще рѣкъ-два, и лекше намъ буде...

Марунька, Василькова мати, здушила въ собѣ плачь и успокоила ся та лежала мовчки. Василько такожь мовчавъ и думавъ.

Такъ було майже що ночи. Ёго батько Петро Козачукъ вѣдъ кѣлькохъ лѣтъ розпѣячивъ ся и пивъ день и нѣчь. Господарку свою занедбавъ цѣлкомъ, вѣдцуравъ ся жѣнки и дѣтей и нѣчого не хотѣвъ знати, лишь одну корчму. Нѣчого на тое не помагали слезы жѣнки и дрѣбныхъ дѣтей, напѣмненя Отца духовного и сусѣдѣвъ. Петро нѣкого не слухавъ, лишь пивъ тай пивъ. Попропивавъ конѣ, худобу, потѣмъ свиты и кожухи, запасы збѣжа, а въ кѣнци ставъ пити на свѣй грунтъ, на свою батькѣвщину. Жидъ-кѣрчмаръ на грунтъ дававъ напивати ся, дуже охотно, бо вѣнъ вѣдъ давна остривъ собѣ зубы на пятиморгову батькѣв-

щину Петра, що межувала зъ его хмелярнею. И вѣнъ бажавъ, щобъ Петро якъ найскорше напивъ стѣлько на свое поле, щобъ мѣгъ за тое дѣстати се поле въ свои руки. Тожъ поддававъ Петрови якъ наибѣльше пити и числивъ собѣ за все по-двѣино.

Петро запивавъ ся, а его жѣнка Марунька вяла зъ журбы та нужды. Зъ кождымъ днемъ за-глядала до хаты все бѣльша нужда и недостатокъ, а въ кѣнци и голодъ. Марунька зъ розпуки не тямил себѣ, бо не могла дивити ся на тое, якъ еи малѣ дѣточки мусять черезъ рѣдного батька хлянути зъ голоду та нидѣти зъ холоду. Мала четверо дѣтей, зъ котрыхъ чотырнацятилѣтнѣй Василько бувъ найстаршѣй. Хотъ якѣй вѣнъ молоденькѣй бувъ, а розумѣвъ и вѣдчувавъ терпѣня своеи любои матери и дуже бажавъ зарадити я-кось тому лиху, та на великѣй свѣй жалѣ, такъ якъ вѣнъ бувъ еще хлопчиною, не бувъ въ силѣ подати своѣй мамѣ якусь полекшу въ еи житю та помѣчь.

— Щобъ менѣ якъ скорше вирости на па-рѣбка, тогды инакше пѣйде наше житѣ! — казавъ неразъ до себе Василько. — Батько нехай собѣ пе, а я буду заробляти и удержувати нещасну маму та малого братчика и сестрички. А коли батько пропе вже все, тогды буде мусявъ пере-

стати, бо на п'ятику не дѣстане у мене анѣ со- тика! А скорше инакше бути не може...

Такъ думавъ и теперъ малый Василько.

— И чому оно такъ, що чоловікъ росте такъ поволи? Та колибъ я гнавъ ся такъ въ гору якъ дерево... отъ якъ примѣромъ дубъ росте!... Ехъ, кобъ я вирѣсъ якъ дубъ! О, тогды конецъ нашо- му бѣдованю! Господи милосердний, дай менѣ чимъ скорше зрѣсть и силу! Бо не можу вже зне- сти тыхъ мукъ, якѣ терплять мои мама, братчикъ и сестрички. Яке ихъ жите тяжке та мучениче!... Вѣчно плачуть и плачуть! Уже ажъ почорнѣли зъ того плачу, а зъ журбы та зъ голоду ледви ноги носять за собою...

Василько на тѣмъ прокинувъ ся зъ думокъ. Ихъ розѣгнавъ якійсь гомѣнь людскихъ крокѣвъ, що ишли зъ-надвору.

Вѣнь ставъ наслухувати.

Гомѣнь зближавъ ся и стававъ голоснѣйшій. Въ кѣнци Василько почувъ wyraзно, якъ увѣйшло на обѣйсте вѣлькохъ людей.

— Нѣ, се не батько!... — шепнувъ до себе затревоженный хлопецъ и звернувъ ся до матери. — Чуєте, мамо?

— Чую!

— Тато зъ кимось прийшли! — шепнувъ пѣдводячись Василько.

— Охъ, вже надходить моє нещастя!... — простогнала Марунька.

— Тихо будьте, мамо! Лежѣть спокійно и удавайте, що спите, бо тато якъ завсѣгды готовѣ чѣпатись васъ и зновъ возьмутъ ся до бѣйки. А досыть вже того! Я встану самъ и отворю ..

Въ тѣмъ запукано зъ-надвору сильно въ дверѣ.

— Заразъ! — крикнувъ зрываючись Василько.

Вѣнъ засвѣтивъ скоро каганця и отворивъ дверѣ, а самъ цѣкнувъ ся до хаты и ставъ зъ боку коло печи.

Почулась якась метушня и три мужики внесли въ хату дуже пьяного, цѣлкомъ безпритомного Петра. Они положили его на земли коло лавы.

— А се що зъ татомъ? — запытавъ ихъ перераженный Василько.

— Хиба не бачишь, що запивъ ся якъ безрога! — сказавъ оденъ.

— Нынѣ Берко поставивъ ему три літры оковиты и вѣнъ заложивъ ся зъ однимъ, що выпе всю горѣлку! — додавъ другій.

— Тай выпивъ, але заразъ такъ якъ пѣдкосило его. Мовъ той снѣпъ зваливъ ся пѣдъ лаву и лежавъ колодою! — сказавъ третій.

Василько похитавъ сумно головою и пѣдѣшовъ ближе до батька. Батько лежавъ безъ памяти и безъ знаку житя. Лице его було сине, ажъ чорне, а зъ рта выходила бѣла пѣна.

— А Господи, змилуй ся надъ нами!... — прошептавъ дрожачи Василько. — Они еще нѣколи не були такі пняй!..

Въ той хвили блыкнула зъ-пôдъ носа Петра синя поломѣнь.

— А се що?! — крикнувъ Василько.

— Горѣлка занялась въ нѣмь! Гей ратуйте, давайте квасного молока! — ставъ горлати оденъ мужикъ.

На тоє кивулись всѣ по хатѣ и заметушились.

— Гей, люде добрі, ратуйте єго, ратуйте! — бѣгаючи по хатѣ и заломлюючи руки, кричала Марунька.

Въ Петра лляли холодну воду, але поломѣнь не згасала. Она що-разъ выхапувалась Петрови то зъ нôздрôвъ то зъ рота. Въ хатѣ счинивъ ся крикъ. Марунька заводила, а зъ нею и всѣ дѣти, котрі побудились.

— Та не голосѣть, гей, — утихомирювавъ оденъ — а то цѣле село злетить ся! Тажъ Петрови еще нѣчого не єсть; вôнъ сильный чоловікъ, то выдержитъ. Я бачивъ, одному еще не такъ бухала поломѣнь зъ рота; бухала такъ якъ зъ комина, коли натягнувъ ся оковиты просто зъ ганта, а мимо того єму нѣчого не стало ся...

— Але-жь Петро вже не живый? — просто-гнала Марунька.

— Живый вôнъ, не бôйте ся, лишь лежить

безъ памяти! Дайте ему spokой, гасѣть свѣтло и кладѣть ся спати! А вѣнъ полежить собѣ до раня и потѣмъ встане! — сказавъ оденъ мужикъ и пѣйшвѣ зѣ хаты.

За нимъ вышли и два прочіи.

Черезъ якійсь часъ въ хатѣ всѣ успокоились. Марунька улякла надъ Петромъ и стала его будити. Кричала, термосила нимъ; але вѣнъ не встававъ, а навѣтъ и не рухавъ ся. Полонѣнъ вже не бухала зѣ него, а лице було яснѣйше, блѣдо-синє.

— Петре, чуешь? — кричала ему надъ самымъ ухомъ Марунька.

— Тату, тату, вставайте! — кричавъ такожъ и Василько.

Але дарма, Петро не будивъ ся.

Тогда Василько ставъ наслухувати, чи батько вѣддыхає; але не почувъ найменшого вѣддыху. Приглядаючись въ лице батька, заглянувъ вѣнъ на чолѣ и на кѣнци носа бѣли плямки, котрѣ стали все збѣльшуватись, а крѣмъ того на батьковѣмъ чолѣ стоявъ грубый холодный пѣтъ. Руки и ноги и цѣлый Петро були зимніи.

— Ого, вже по татови!... — прошептавъ зѣ слезами Василько.

— Татунцю нашъ! — залебедѣли дѣти, а зѣ ними Марунька.

И въ хатѣ счинило ся пекло. Всѣ почувли въ хатѣ присутнѣсть страшной смерти, яка забрала у Петра его жите, лишивши дѣтямъ холодного трупa.

Рано на другій день знало вже цѣле село, що Петро Козачукъ померъ поганою смертію вѣдъ горѣлки.

— Отъ змилосердивъ ся вже Господь Богъ надъ тою бѣдною Марунькою та спрятавъ его зъ сего свѣта! — говорили люде. — Безъ такого мужа буде вѣй лекше жити ся, бо зъ нимъ лишь мучилась. Отъ еще за рѣкъ два, пѣдросте ви старшій сынокъ и прочі дѣти тай лекше вѣй буде...

— Але дивѣть-но, — зауважували однѣ — якъ Марунька и дѣти теперъ розпадають ся за Петромъ! Плачуть, ажъ заводять...

— Та щожъ? Уважаєте, бувъ таки мужемъ и батькомъ. Якій вѣнъ не бувъ, то теперъ жаль имъ за нимъ! — вѣдповѣдали другѣ.

И справдѣ, хотяй Петро тѣлько лиха нанѣсь своѣй родинѣ и привѣвъ еѣ до великои чорнои нужды, то теперъ, коли вѣнъ вже не живъ, жалували дуже за нимъ такъ Марунька якъ и дѣти. Сердечно жалували и въ души зѣтхаючи до Всевишнього, пращали ему и перебачували все на далеку дорогу у вѣчнѣсть и желали горячо, щобъ Господь Богъ на тамтѣмъ свѣтѣ такожъ перебачивъ ему...

Поховали убого Петра тай пѣйшло для его родини вѣдъ теперъ инше жите. Кѣлька тыжднѣвъ було якось имъ сумно и кучно безъ Петра, але пѣзнѣйше привыкли и, освоили ся зъ тымъ, що его

нема, тай лекше якось вѣдѣхнули. Въ хатѣ бувъ вже завше спокѣй, не такъ якъ за житя Петра все крики, сварнѣ и плачь. Марунцѣ ишло жите цѣлкомъ спокѣйно. Она не мала топерь и половины тои грызоты, що перше. Що день ишла на зарѣбки до двора зъ малымъ Василькомъ и зъ того майже удержувала себе и прочі дѣти. Въ правдѣ мали свою хатину, огородъ и кѣлька клаптикѣвъ поля, але все те було дуже запущене. Була зима, а на весну думала Марунька дати кому засѣяти до спѣлки тоє поле, бо сама не могла спромогчи ся на зерно пѣдъ засѣвъ.

Та не прийшло до того.

Гдесъ въ половинѣ зими прийшло зѣ суду до Маруньки, що все ихъ поле, котре лишивъ Петро, перейде въ руки Берка, бо Петро стѣлько напивъ на него за кѣлька лѣтъ.

— И що варті таі батьки? — говорили довѣдавшись про те люде. — Мѣсто щобы тыхъ кѣлька кавалкѣвъ землѣ лишити для своихъ дѣтей, таі батько пропиває ихъ, не маючи для дѣтей найменьшого милосердія. И потѣмъ не досыть, що не виховає якъ належить дитины, але лишає єѣ на волю Божу та долѣ. И зъ дѣтей такихъ батькѣвъ выходять бѣдаки та безхатні зарѣбники, а то и нуждарѣ, котрыхъ у насъ зъ такои причины найбѣльше.

Якъ довѣдалась Марунька, що жидѣ має за-

гарбати єдину єи надѣю, то зновъ залила ся пекучими слезами и побѣгла до Берка.

— На кѣлько-жь вѣнъ напивъ у васъ, що всю нашу землю хочете загарбати? — запытала Берка Марунька.

— На кѣлько? Ни, я маю все записане...

— Ану, скажѣть менѣ на кѣлько?

— На що вамъ того, хѣба вы менѣ то заплатите? — запытавъ лукаво жидъ.

— Що вамъ до того? Чи заплачу чи нѣ, вы скажѣть менѣ!

Берко вынявъ зъ шуфляды якусь обшарпану стару книжочку.

— Вашъ небѣщикъ чоловѣкъ напивъ у мене кругло на сѣмъ сотокъ! Ну, а тамъ єсть шѣсть моргѣвъ поля, то якъ разъ буде за мѣй довгъ...

— И вы маєте совѣсть, выдирати не кажу вже вѣ мене, але вѣ тыхъ моихъ дѣточокъ нещастныхъ тоє послѣдне ихъ добро батькѣвске?

— Ну, а вы якъ хочете, щобы моихъ сѣмъ сотокъ пропало? — запытавъ жидъ.

— Та я не хочу вашого, нѣ, борони Боже! Лише вы землѣ не загарбуйте, бо зъ чого я четверо дѣтей выживлю? — говорила благодающимъ голосомъ Марунька.

— Ни, а щожъ зробити? Заплатите менѣ? То добре, заплатѣть, то я вашої землѣ не потребу! — сказавъ холодно жидъ.

— Та зъ-вѣдки я можу таку суму заплатити? — охнула Марунька.

— То дарма!...

— Або то не можна якъ инакше зъ тымъ порадити? — запытала Марунька.

— У мене иншої рады нема, лише або платѣть, або за тѣ грошѣ беру поле и конець! — крикнувъ вже люто Берко.

— Та не кричѣть, бо тутъ не маєте чого кричати, тѣлько ось послушайте мене! — почала Марунька. — Я бажаю, щобъ колись мои дѣти доконче мали батькѣвщину въ своихъ рукахъ, щобъ не були цѣлкомъ безземельными злидарями. Тому нехай буде такъ: Тоє поле вы собѣ уживайте доти, поки я зъ дѣтьми не выплачу вамъ того довгу, якого наробивъ у васъ мѣй мужъ. Якій то часъ потреває, сего напередъ означити не можу; але зъ часомъ мусимо заплатити и выкупити свое добро. Думаю, що въ такѣмъ разѣ буде вовкъ сытый и коза цѣла; не буде нѣ вамъ нѣ намъ найменшой кривды. Анѣ ваше анѣ наше не пропаде.

Берко подумавъ хвильку.

— Щобы вы знали, — вѣдповѣвъ — що я не такій лихій чоловѣкъ, годжу ся зъ вами на тоє, але пѣдъ услѣвемъ, що сѣмъ сотокъ довгу маєте выплатити вѣдъ нынѣ до десяти лѣтъ. Черезъ той часъ я тоє поле буду мати немѣвъ въ

заставъ и уживати его, а по десяти лѣтахъ вы менѣ грошѣ, а я вамъ поле! Згода?

— Згода! — крикнула радѣсно Марунька.

— Ни, ни, будешь ты только бачила тое поле! Я его давно потребувавъ... Она думаетъ, що десять лѣтъ такой довгий часъ! — думавъ собѣ радѣючи Берко. — Зажди, они злетятъ тобѣ, що и не зглянешь ся и не встигнешь зѣбрати только грошей! Бо зъ-вѣдки и по якому такой нуждарѣ хотябы и за десять лѣтъ могли бы стягнути ажъ сѣмь сотокъ? Нѣ, се для нихъ не можливе! Та зъ зарѣбкѣвъ на паньскѣмъ они ледви выжѣють, и то не знати! Ну, а хотайбы и зложили (але до того не прийде!), то я таки не страчу, лише буду мати еще добрый гешефтъ. Уживати черезъ десять лѣтъ шѣсть моргѣвъ при купѣ поля на загуменкахъ... принесетъ менѣ рѣчно найменше чистыхъ три сотки, то за десять лѣтъ трицять сотокъ!!

И Берко заразъ на другой день поспѣшивъ до мѣста въ судъ и зробивъ тамъ таку умову зъ Марунькою: До десяти лѣтъ Марунька має зложити або виплатити Беркови сѣмь сотъ золотыхъ, а черезъ той часъ яко заставъ лишае ся въ Берковыхъ рукахъ его шѣсть моргѣвъ поля. А коли до десяти лѣтъ не вспѣе Марунька заплатити довгу, то поле переходить на власнѣсть Берка.

— Ну, сыну мѣй, при помочи Божѣй мусимо взяти ся порядно до працѣ, щѣбъ до десяти лѣтъ

заощадити сѣмь сотокъ на выратоване твоеи батькѣвщины! — вернувши зъ мѣста, казала Марунька до Василька.

— Добре, мамо, зъ наибѣльшою охотою! Кобы лишь здорове та сила!

— Теперь будемо самѣ працювати, а пѣзнѣйше пѣдросте Романъ, Одарця та Текля и якъ станемо всѣ до працѣ, то до десяти лѣтъ зможемо при помочи Божѣй зложити бѣльше, якъ сѣмь сотокъ. Правда, мои дѣточки любѣ? — казала заохочуючо потѣшаючись Марунька и пригортала до себе свои дѣточки та цѣлувала ихъ.

— Правда! Правда! Будемо працювати всѣ, щобъ не пропала въ чужихъ рукахъ наша дорога батькѣвщина! — закричали всѣ дѣти въ разъ.

— Въ Бозѣ и у васъ моя надѣя, мои дѣточки любѣ, що запропашену батькѣвщину выдодуємо щирою для неи працею! — сказала урадована Марунька и звернулась до Василька. — А въ тобѣ, Василюню, моя наибѣльша надѣя яко въ найстаршѣмъ сынѣ. Отъ еще трохи и станеш на рѣкъ въ дворѣ за парѣбка. И отъ тую пѣвсотку можна буде смѣло вѣдложити на довгъ, а зъ ординари будемо всѣ жити, а може и зъ того гдешо продамо. Ну, а я такожь буду працювати и на рѣкъ може бодай двѣ десятки зароблю. И подумайте, дорогѣ дѣточки, коли-бъ такъ Господь Богъ позволивъ заробити намъ обоимъ рѣчно по

сѣмь десятокъ, то за десять лѣтъ якъ разъ будемо мати потрѣбныхъ сѣмь сотокъ на выкупно батькѣвщины! Але пѣзнѣйше, якъ пѣдросте Романко, то и вѣнъ щось заробить и ваша батькѣвщина, якъ такъ пѣйде, еще скорше нѣжъ за десять лѣтъ може бути выкуплена!

— Такъ, такъ, мамусю! — загомѣли всѣ дѣти. — Батькѣвщина наша не пропаде!

— А надѣ симъ я такожь подумавъ вже, дорогѣ мамо! — звертаючись до Маруньки, мовивъ Василько. — И я що до зарѣбку выдумавъ таке...

— Аву, що ты выдумавъ? — запытала зацѣквлена мати.

— Вы кажете пѣйти менѣ до двора... Добре! Але я маю прецѣнь гарне письмо и казавъ менѣ нашъ громадскѣй секретарь, що за таке письмо въ мѣстѣ мавъ бы я великѣй грошѣ. Отъ его братанокъ Мусѣйчукъ мавъ далеко поганѣйше письмо... пѣйшовъ до Львова и теперъ есть великимъ паномъ, мав ажь трийцять золотыхъ мѣсячно!

— То и ты хотѣвъ бы пѣйти до Львова за писаря? — запытала, зробивши великѣй очи, мати.

— Певно! Думаю, що се було-бъ наилучше для мене! Бо до двѣрской працѣ и такъ у мене нема силы такой, а впрочѣмъ мусѣли бы мы всѣ працювати тяжко стѣлько лѣтъ и хто знае, чи було бы що зъ той працѣ! Може зъ насъ хтось

захорувати або що... рѣжно може стати ся... А такъ я думаю пойти до Львова до Мусѣйчука, бо казавъ секретарь, що вѣнъ дасть менѣ мѣсце въ томъ урядѣ, що вѣнъ самъ пише, и стану тамъ до працѣ, а якъ Господь Богъ позволитъ, за кѣлька лѣтъ зможу стягнути сѣмъ сотокъ и вы не будете потребували такъ тяжко працювати. Бо погадайте собѣ: маючи мѣсячно трийцять золотыхъ, казавъ секретарь, на цѣле своє удержане не выдамъ бѣльше якъ 15 золотыхъ, а другихъ 15 зможу вѣдложити до касы. Отже рѣчно зложу 180 злр., а за чотыри роки буду вже мати 720. Подумайте: за чотыри лѣта... и маємо нашу батькѣвщину въ рукахъ! Бѣдувати будете не десять, а чотыри лѣта! А крѣмъ того будуть еще и такі користи: усѣвши на якѣмсь мѣсци, я не буду потребувати частки зъ батькѣвщины и братъ та сестрички будуть вѣдтакъ мати бѣльше. А друга користь еще и та, що коли скорше будете мати свою землю въ рукахъ, то скорше скѣнчить ся и ваше бѣдоване.

На тоє всѣ задумались.

— Справдѣ думка твоя не зла, сыну коханий, — вѣдозвалась Марунька по кѣлькохъ хвильяхъ молчанки — тѣлько оно не такъ легко може стати ся, якъ ты собѣ думаешь!

— А вже жъ скорше, нѣжъ пришло бы менѣ стати въ дворѣ!

— Може бути, але маємо еще часъ! Мусимо надъ тымъ застановитись та надуматись...

А Василько дуже бажавъ удатись до Львова и стати тамъ за писаря та тымъ способомъ заробляти бôльшій якъ въ дворѣ грошѣ на выкупно батькôвщины. Не мôгъ дивити ся на нужду та бѣдоване свои рôднѣ, на мôгъ знести тыхъ мукъ, якими они мучили ся.

— Тажъ есть на свѣтѣ багато людей, — роздумувавъ — що жиють красше, не мучачись такъ та не голодуючи. Не вже жь, коли чоловѣкъ схоче зажити красше безъ мукъ, то постановивши собѣ твердо, не може дôйти до того? Адже кôлько я начитавъ ся, що були люде такі, що по просту жебрали; але коли постановили собѣ твердо и взяли шире до працѣ, то дôйшли таки до того, до чого стремѣли. Убогі та нужденні поробились власными силами богатыми та славными; чому жь и я не мôгъ бы своѣй нещаснôй родинѣ улегшити бодай трохи тяжке жите такъ, щобъ оно справдѣ называлось житемъ людини!

И вôнъ все говоривъ о тôмъ матери, але она не мала якось охоты пустити его зъ села.

— Пôйдешь — казала — въ чуже мѣсто и Богъ знае, якъ тамъ може тобѣ бути...

— Якъ буде эле, то верну, мамусю! — говоривъ Василько.

И якъ ставъ намагати ся, то не перестававъ.

докучати тымъ матери цѣлый рѣкъ, ажъ она въ кѣнци мусѣла згодити ся на его волю и позволила ему пѣйти до Львова пѣдъ услѣвемъ, що якъ тамъ буде ему зле, щобъ сейчасъ вертавъ назадъ.

— Та оно безъ зла нема нѣгде на свѣтѣ, — думавъ Василько, выбираючись въ дорогу — але треба буде его всѣми силами поборювати!

II.

Коли маеве сонце доходило заходу, Василько вступавъ въ жовкѣвске передмѣсте Львова. Вѣнь бувъ босый, въ бѣломъ льняномъ плотняномъ убраню, котре було посѣрѣло вѣдъ дорожного пылу. Кругле его румяне лице було такожь запорошене и посмаглявѣло вѣдъ жару весняного сонця. Пѣдъ пахою нѣсь невеличкѣй клуночокъ, въ котромъ було бѣле, книжки, та остатокъ зъ дороги хлѣба.

Коли Василько входивъ въ передмѣсте, папѣли ему огнемъ ноги; вѣнь чувъ ся дуже утомлений. Справдѣ утомити ся було чимъ; Василько ишовъ одну вѣчь и два дни.

— А где тутъ прошу улица Городеца? — запытавъ першого переходня.

— Го-го, небоже, зъ-вѣдси буде зо три чверти милѣ! — вѣдповѣвъ незнакомый.

Покрутивъ на тоѣ Василько головою. Вѣнь бажавъ dokonче якъ найскорше допытатись до Му-

сѣйчука, щобы тамъ переночувати, бо не маючи у Львовѣ бѣльше знакомыхъ, не мавъ где пойти на нѣчь. За переночоване треба заплатити, а у Василя грошей не багато... всего 50 сѣтиковъ... Тому хотѣвъ вѣнь пустити ся въ дальшу дорогу, але силы опускали его, бо еще и голодъ ставъ въ нимъ вѣдзывать ся.

— Га, треба ступити где та що перекусити, бо дальше я не годенъ вже ити! — сказавъ до себе и увѣйшовъ до першої котру побачивъ рестаураціи.

Але ледво вступивъ тамъ на порѣгъ, мало що зъ нѣгъ не зваливъ ся. Зъ середины вдарило на него такимъ незносимымъ солухомъ, що ажъ въ очахъ ему потемнѣло та закрутилась голова и замлоило коло сердца.

— Се мабуть черезъ те такъ, що я дуже утомлений дорогою! — вытолкувавъ собѣ.

И сѣвъ при найблизшѣмъ столѣ и казавъ собѣ подати молока.

— Тутъ не молочарня! — буркнувъ грубый червоный жидъ. — Тутъ можна дѣстати горѣлку, пиво, аракъ, а молока нема...

Не було иншої рады... Василько вынявъ шматокъ свого хлѣба и ставъ вѣсти та розглядавъ ся по гостяхъ, що биткомъ наповняли брудну рестаурацію.

Були тутъ рѣжного вѣку мужчины и жен-

шины; якiсь павки, пiдпанки и обiдранцi та жовнiри. Всi пили блiде пиво зь великихъ гру-
быхъ „гальбъ“ и галасали при тiмъ на цiле гор-
ло, розмовляючи то сварячись. Воздухъ вь рестав-
рацiи бувъ густый та душный, переповнений тю-
тюневымъ дымомъ та людскими вызiвами и аль-
коголемъ. Вiдпочавши кiлька хвилинь, Василько
не мiгъ довше высидiти, бо ему все тоє, що тутъ
бачивъ, выдалось дуже обридливимъ та незноснимъ,
ажь ему духъ запирало, и вiнъ чимъ скорше вы-
нiсъ ся на улицю.

На улици свiтились лампы и товпились люде,
возы та повозы. Пустившись вь той великомiй-
скiй виръ, Василько заразъ почувъ себе дуже
погано. Та товпа, та тiснаота, той рухъ, верескъ,
гуркiтъ та гамiръ дуже неприятно вражали свi-
жого хлопчину зь лона неньки-природы. Вiнъ чувъ
ся дуже несвобiдний; все тоє дiлало на него
на скрiзь пригноблюючо. Всiми силами старавъ
ся выдiстатись зь густой товпы на передъ, але
силовани були даремнi, бо чимъ дальше ишовъ,
рухъ стававъ все бiльшiй, а товпы людей густiй-
шали.

Прийшовши улицею Жовкiвскою до улицi св.
Мартина, на розiв запытавъ Василько якогось не-
знакомаго бiдака о Городецку улицю.

— Ходи за мною, хлопче! Я зь тои самои
улицi и саме пустивъ ся тамъ ити, то заведу

тебе! — сказавъ зѣ великимъ поспѣхомъ якое непевно незнакомый.

— Дякую вамъ, коли вы такі ласкаві! — сказавъ Василько. — Добре, пойдѹ за вами...

Незнакомый змѣривъ еще разѣ Василька своимъ быстрымъ окомъ вѣдѣ головы до нѣгъ и скрутивъ на Мартина улицу. Василько ишовъ за нимъ.

При входѣ въ Паняньску улицу зновъ скрутили и по кѣльканайцяти хвиляхъ ходу увѣйшли на широку Замарстынѣвску.

— А ты до кого на Городецку улицу? — запытавъ тутъ незнакомый, звертаючись до Василька.

— А тамъ есть зѣ нашего села Мусѣйчукъ... вѣнъ пише въ урядѣ! — вѣдповѣвъ Василько.

— Мусѣйчукъ! Га, та се мѣй дуже добрый знакомый! — крикнувъ зрадѣвши незнакомый.

Та и Василь такожѣ дуже утѣшивъ ся, почувши тоѣ, и стало ему якое лекше, бо на разѣ мавъ вже знакомого бодай своего земляка.

— Та я Мусѣйчука якъ старый крейцаръ знаю! Мы разомъ мешкаемо и все! — толкувавъ незнакомый. — Отже ходѣмъ теперъ сюды на дѣль!

И пустили ся долѣ Замарстынѣвскою улицею.

Перейшовши кѣлькадесять крокѣвъ, незнакомый звернувъ зновъ на лѣво и вступили у вузеньку темнѣйшу уличку, котра була досыть довга. Василькови ажѣ вкучилось ити нею, а коли скѣн-

чилась, перейшли зновъ кѣлька коротшихъ улочекъ то въ тѣмъ то въ противнѣмъ напрямѣ и стали въ кѣнци въ темнѣмъ неосвѣченѣмъ кутѣ межи мурами якоись старой камяницѣ, зъ котрой черезъ невеличкѣй заслоненѣ темными заслонами вѣкна выходило слабе свѣтло.

— Отъ и мы вже въ себе! — мовивъ незнакомый. — Теперь ты постѣй тутъ хвильку, а я пѣйду до середины поглянути, чи есть Мусѣйчукъ...

Коли незнакомый вѣддаливъ ся, Василько зѣтхнувъ тяжко, дивлячись на зоряне небо.

— Ахъ, щобъ Господь давъ, щобъ той Мусѣйчукъ бувъ дома! — думавъ журачись Василько. — А то не дай Боже, коли бы его не було, то где я дѣну ся тутъ середъ ночи? Та я гдесъ въ таке зайшовъ, що нѣколи самъ не выйшовъ бы зъ-вѣдси!...

— А ходи до середины! — крикнувъ на Василька незнакомый. — Мусѣйчука вправдѣ нема въ дома, але се нѣчого! И безъ него переночуешь...

— А хѣба вѣнъ на нѣчь не приѣде? — запытавъ заклопотаный Василько.

— Нѣ, вѣнъ повѣхавъ на якусь комисію и не верне скорше ажъ за тыждень...

— Овъ!... — зѣтхнувъ Василько.

— Та що тамъ, ходи! — крикнувъ незнакомый.

И Василько пѳйшовъ за нимъ

— Где-жь на нѳчь дѳну ся? — думавъ. — Треба ити! Добре, що знайшовъ ся такий чоловѳкъ добрый..

Василько перейшовъ довгій вузкій коритаръ и дѳставъ ся за незнакомымъ на невеличке подѳре, котре mezi высокими стѳнами муру робило вражѳне глубокои темной ямы. Зъ-вѳдси увѳйшли они на противнѳй сторонѳ въ невеличкій передсѳнокъ и зъ-вѳдси зновъ до якоисъ комнаты.

Тутъ було повно подѳбныхъ до незнакомаго мужчинѳ. Они сидѳли за столомъ, що стоявъ по серединѳ комнаты, и грали въ „доміно“. Всѳ були въ убогихъ, дуже пообдираныхъ и полатаныхъ мѳйскихъ убраняхъ. Граючи розмовляли голосно, то сперечаючись то лаячись. На Василька не звернули они нѳякои уваги.

— Сѳдай собѳ ось тутъ, хлопче, и що хочеш, або сиди, або лягай спати! — сказавъ незнакомый, показуючи на широчезный тапчанъ, накрытый мѳшками, що стоявъ пѳдъ одною стѳною.

Василько сѳвъ несмѳло и ставъ розглядати ся по своѳй гостинници. Пѳдъ кождою изъ стѳнъ стоявъ оденъ такий тапчанъ. Крѳмъ тыхъ тапчанѳвъ та того стола, на котрѳмъ грали, та тыхъ лавокъ, на котрѳмъ сидѳли грачѳ, бѳльше тутъ

нѣчого не було. Бруднїй закопченї стѣны були пустї, лишь пописанї та порисованї вуглемь

Оглянувши хату, Василько ставь приглядати ся мовчки мужчинамъ. Було ихъ девятьохъ зъ тымъ, що привѣвъ его сюды. Мѣжь ними було чотырохъ старшихъ зъ довжезными грубыми вусами та зъ щѣтинастыми бородами. Лиця ихъ були темий, костистї, худї, а очи быстрї и блискучї. Зъ собою поводили ся они брусовато та вичемно и за кождымъ словомъ лаяли ся погано.

И тїи люде и тая хата заразъ въ першій хвили не подобали ся Василеви. Тутъ чувъ вѣнь себе гдесъ на иншѣмъ бруднѣмъ, поганѣмъ нелюдскѣмъ свѣтѣ. И се нове незвычайне окружене такъ подѣлало на него, що вѣдохотѣлось ему ѣсти, спати и всего.

— Онъ якїй панъ той Мусѣйчукъ! — думавъ вѣнь. — Якъ тутъ скрѣзь таке паньство, то я заразъ завтра утѣкаю чимъ скорше назадъ зъ-вѣдси... Все тоє менѣ вже зъ-разу выдає ся дуже осоружнымъ... я до того не привыкну... Гу, яка мерзеннѣсть тутъ!... Хата бруднѣйша якъ нашъ хлѣвъ, а тїи паны якїсь такї нелюдянї, несердечнї, хочъ и паны. Певно, що они паны, коли оденъ другому не инакше, лишь „панъ“ важе! Але бо паны такъ погано лають ся! Може бути, що тутъ у Львовѣ такїй паньскїй звычай!...

Отъ такъ роздумючи, не звертавъ Василько

на тов уваги, що ему очи клеились до сну, и въ кѣнци не счувъ ся, якъ сонъ положивъ его на тапчанъ. Василько заснувъ дуже твердо.

Сървѣло вже на дворѣ, якъ якійсь стукѣтъ збудивъ Василька зъ глубокого сну. Зъ-разу вѣнъ не мѣгъ пригадати собѣ, где знаходить ся; але коли добре розглянувъ ся, пригадавъ собѣ все. До комнаты сходились зъ-вѣдки тѣ „паны“, що грали вчера въ кѣстки, и каждый нѣсъ якійсь клунокъ, кидавъ его пѣдъ тапчанъ, а самъ кидавъ ся мовчки где мѣгъ оденъ за другимъ и скоро засыплавъ.

— Що се за люде и зъ-вѣдки они сходятъ ся? — роздумувавъ Василько.

Полежавши трохи, пѣднѣсь ся и обережно ставъ збирати ся.

Теперь, коли бувъ день, тая гостинница зрѣбила на Василя еще бѣльше вражѣне, бо теперь можна було бачити єъ въ повнѣй єи погани. Бруднѣй, вогкѣ стѣны, закѣпчена стеля, пуста, и на нехарныхъ тапчанахъ пообдиранѣ хроплячѣ сномъ якійсь люде.

— А Господи мѣй милосерднѣй, где я зайшовъ? — жузивъ ся Василько и ставъ глядѣти по нагихъ стѣнахъ, чи не побачить где-якого святого образа, та на превеликѣй его жаль нѣякого образа не було и се дуже засмутило и пригнобило бѣдного Василька. И вѣнъ упавъ на колѣна

до вѣкна и знявши очи и руки въ гору, моливъ ся горячо и широ.

По молитвѣ вставъ веселѣйшій зъ легшою душею, бо збудивъ въ своемъ сердца надѣю на Бога, що той, котрый має его въ своѣй батькѣвскоѣ опѣцѣ, допоможе ему дѣйти до цѣли. И Василько пѣдѣйшовъ до вѣкна, хотячи оглянути зъ него мѣсто. Але зъ якою великою вѣдразою вѣдвернувъ ся вѣнъ вѣдъ того одинокого вѣкна! Мѣсто мѣста побачивъ черезъ вѣкно брудну, сѣру клѣтку занечищеного подвѣря та бѣльше нѣчого.

И зновъ зробилось тяжко Василькови.

Та въ тѣмъ почувъ ся зъ-надвору людскѣй хѣдъ и брязкѣтъ, а за хвилю вѣдчинились дверѣ и увѣйшовъ зъ револьверомъ въ рукахъ полицѣйный комисарь, а за нимъ чотырохъ полицѣйныхъ жовнярѣвъ.

Василько выдививъ ся здивовано на нихъ и забувъ себе зъ дива.

— А прецѣнь разъ маемо ихъ! — сказавъ усмѣхаючись до себе комисарь, а побачивши Василька, застановивъ ся.

— А сей видко свѣжій, доперва дебютантъ мусить бути! — сказавъ, вказуючи на Василька.

Василько того не розумѣвъ и дальше мовчки приглядавъ ся комисареви, котрый становивши середъ комнаты, говоривъ дальше...

— Але яку они собѣ палату обѣбрали! Ану, панове, гей вставайте! Пора поснѣдати!

— Е, то се не якѣ-будь паны тѣ, що спять! — подумавъ собѣ Василько, почувши послѣднѣй комисаревѣ слова.

На комисарѣвъ зазывъ нѣхто не будивъ ся, бо все спало першимъ твердымъ сномъ. Тогда пѣшли до тапчанѣвъ полицѣянты зъ вынятыми острыми шаблями и стали розбуджувати спячихъ. Розбудженѣ зрывались скоро на ноги, протирали очи и здивовано глядѣли мовчки на комисаря и полицѣянтѣвъ. А полицѣянты тымчасомъ выймали ланцушки и заковували обудженихъ, сковуючи всѣхъ разомъ одного до другого.

Коли тѣ буди всѣ скованѣ, тогда приступивъ оденъ полицѣянтѣ и до Василька.

— Ну, давай рученята, ты наймолодшѣй! — сказавъ, наставляючи блискучѣ сталевѣ ланцушки до Василька.

— А Господи, а се-жь що такого?! — крикнувъ въ розпуцѣ Василько. А мене-жь за що?

— О, диви, якѣ невинный! Ёще и пытае?! Ха-ха-ха! Ну, ну, мы знаемо ся на такихъ! Давай рученьки и богато не говори! — зареготавшись грубо, промовивъ полицѣянтѣ.

— Паночку найяснѣйшѣй, та за що мене? Я нѣчого... я доперва прийшовъ зѣ села до Му-сѣйчука... — лебедѣвъ зъ плачемъ вже Василько.

— Ну-ну, нічого! Кажу тобі, давай руки и більше нічого! А там вже, як будуть тебе пытати, то про все розкажеш, який ты невинный! — сказавъ безпощадный полиціантъ.

И безъ найменшого милосердія закинувъ на Васильковѣ руки ланцуски, скувавъ ихъ ними и прилучивъ его до прочихъ позаковуванныхъ. Полиціанты выпроводили ихъ на улицу и погнаги передъ себе, якъ женуть арештованныхъ злочинцѣвъ.

— Ахъ Господи мѣ милосердный, где я доставъ ся? Чи межи якихъ розбѣйникѣвъ, чо що? Ихъ покували и мене зъ ними!... Ахъ Боже мѣ, що стало ся зѣ мною? Где я? Що буде теперъ зѣ мною? И треба було менѣ того Львова?

Такъ думавъ въ розпуцѣ Василько, переходячи улицями Львсва. Идучи не бачивъ нічого передъ собою, анѣ товпы переходячого народу, що глядѣвъ цѣкаво на Василька и его сопутникѣвъ, анѣ тыхъ пышныхъ рѣжныхъ выставъ склеповыхъ, по-при котрѣ переходили, нѣ тыхъ величавыхъ будѣвель, котрѣ минали. Всего того не бачивъ Василько, бо его очи заливались слезами...

Коли въ кѣнци пѣдѣшли передъ великій будынокъ, въ котрѣмъ на брамѣ стоявъ оденъ полиціантъ, а надъ брамою красувалась надпись „Ц к. Полиція“, Василькови сердце тѣхнуло та сильнѣйше забило ся.

— Ну, вже що буде, то буде!... — подумавъ собѣ, входячи въ браму.

И за хвилию опинивъ ся въ полиційномъ арештѣ межи рѣжного рода арештантами. Тутъ поваливъ ся въ куточку на вовгку землю и бючи головою до муру, плакавъ тяжко.

— А ты, пташку, чого плачешь теперь? — запытавъ его сильнымъ хриплымъ голосомъ одень арештантъ.

Василько не зважавъ на него.

— Ото пышна бестія! — воркнувъ арештантъ и копнувъ ногою зъ цѣлой силы Василька въ бѣкъ.

— О-й-ой! — застогнавъ зъ болю Василько и плачучи посунувъ ся дальше въ куть.

— Та дай спокѡй дитинѣ, ты розбишаку! — почувъ Василько чійсь мякшій голосъ, котрый дальше продовжавъ ся. — И где твоє людске серце, ты звѣрюко! Не знати, за що чѣпає ся бѣдного хлопчины! Агій на тебе!

Се хтось зъ арештантовъ уймавъ ся за Василькомъ, котрый пѡзнѣйше зъ плачу и розпуки понавъ въ обморокъ.

Коли Василько успокоивъ ся и трохи приишовъ до себе, тогды дѡперва побачивъ, що знаходить ся въ на пѡвъ темнѡй, бруднѡй, нехарнѡй тюрмѣ межи кѡльканайцятѣма арештантами. Тутъ не було нѣчого, нѣ стѡльцѣвъ нѣ лѡжокъ, лишь

то тутъ то тамъ виднѣла мерва стертой соломы, що служила за арештантску постелю.

— Господи, якъ тутъ страшно и погано! — зѣтхнувши подумавъ Василько. — Не дай Боже, колибъ пришло ся посидѣти тутъ зъ тыждень, то треба бы згинути!... — шептавъ до себе. — Але що се я говорю?! За що я маю тутъ сидѣти? Тажъ Богъ свѣдкомъ, що вѣчого не знаю... Догадуюсь, що я мусѣвъ попасти межи якихсь розбѣйникѣвъ або злодѣѣвъ, тай заставши межи ними и мене, думаютъ, що я такожь такій, якъ они... Але Господь добрый!... Вѣнъ выбавить мене зъ того нещастя!...

И Василько моливъ ся въ души горячо и щиро до Всевышнього, щобы выбавивъ его зъ того чорного безвѣдраднаго положеня...

Ажъ на другій день рано покликано Василька въ полиційну канцелярію до „протоколу“. Комисарь выпытувавъ его про все, по якому вѣнъ доставъ ся въ таке товариство, въ котрѣмъ и его приарештовано. Василько зѣ слезами въ очахъ говоривъ щирю правду про все, а полиційный писарь списувавъ тов все.

— Добре, — пытає его комисарь — а покажешъ ты менѣ того, що заманивъ тебе вечеромъ зъ улицѣ въ тов товариство, и чи все тов, що тутъ сказавъ ты, скажешъ ему въ очи?

— Познамъ я его, прошу ласкавого пана, — говоривъ хлыпаючи Василько — и все тое скажу, бо такъ, а не иначе було! На се Господь Богъ менѣ свѣдкомъ!

Комисарь приказавъ впровадити арештованныхъ. Було ихъ девятьохъ. Они стояли зъ заковаными передъ себе руками, зъ понуреными въ дѣль головами. Въ тюрмѣ не бачивъ ихъ Василько, бо они були въ особныхъ вѣддѣлахъ.

— Ну, и котрый-же зъ тыхъ „панѣвъ“ запросивъ тебе въ свою комнату? — звертаючись до Василька, запытавъ комисарь.

Василько, не розглядаючись довго, заразъ познавъ того незнакомаго, що запровадивъ его першого вечера въ тое товариство.

— Сей ось, прошу пана ласкавого! — вказавъ на него твердо Василько, дивлячись смѣло ему въ очи.

Комисарь велѣвъ арештованныхъ выпровадити, а лишити его одного.

— Чи правда се, що вы передвчера вечеромъ заманили зъ улицѣ того селяньского хлопця до себе? — запытавъ его комисарь.

— Такъ, се дѣйствна правда! — сказавъ отверто арештантъ.

— А въ якѣй цѣли вы заманили его на ту мниму Городецку улицу, за котрою вѣнь допытувавъ ся? — пытавъ его дальше комисарь.

— Признаю ся до всего и скажу святу правду! — заявивъ арештантъ.

— Власне говорити треба лише правду, а менша буде кара! — зауважавъ на тоє комисарь.

— Вже вѣдь довшого часу — почавъ арештантъ — потреба намъ було такого хлопчины до крадежей. Дуже часто лучали ся намъ закраткованій вѣкна такъ, що нѣхто зъ насъ не мѣгъ дѣстати ся черезъ нихъ, а иншого способу не було дѣстати ся до середины. То мы бажали выучити якого хлопчину и послуговатись нимъ въ такихъ подѣбныхъ и иншихъ случаяхъ...

— То вы для того, кажете, заманили до себе сего хлопця?

— Такъ, прошу!

— И вы були-бъ силою змушували его, коли-бъ бувъ не хотѣвъ братись до того огидного ремесла? — пытавъ комисарь.

— Такъ...

— Ладно! Теперь выпровадити его! — кивнувъ комисарь на полицая.

Полицай выпровадивъ арештанта зъ канцеляриі.

— А маєшь ты якій документи? — запытавъ дальше комисарь Василька.

— Мавъ я зъ собою шкѣльне свѣдоцтво и где-якій книжки въ клуночку, але все тоє лишилось тамъ въ тѣй хатѣ!... — вѣдповѣвъ Василько.

— А якій то бувъ клунокъ?

— Ото така зъ бѣлого полотна торбинка...

— Щожъ въ нѣй було?

— Було шкѣльне свѣдоцтво, святе письмо, молитвенникъ и календаръ та кусокъ хлѣба.

— Ну, коли такъ, — мовивъ кимисарь, — то клунокъ той есть тутъ. Зъ-вѣдтамъ забрано все.

И велѣвъ полиціянтови пошукати того клунка. За кѣлька хвиль бувъ вже Василькѣвъ клуночокъ на бюрку передъ комисаремъ. Вѣнъ розвинувъ его и повыймавши все, пересвѣдчивъ ся, що Василько про змѣсть его говоривъ правду, бо все тоє справдѣ тамъ знайшло ся.

— Отже справдѣ ты, сыну, невинный и мы увѣльняємо тебе вѣдъ всего. Масшь щасте, що въ пору вѣдкрыли мы тоє гнѣздо найбѣльшихъ мѣйскихъ злодюгъ, котрѣ своими незвычайно смѣлыми крадежами непокоили мешканцѣвъ. Мы пѣвтора року слѣдили за ними, але не могли выслѣдити ихъ, ажъ теперъ удалось намъ, и якъ кажу дякуй за тоє Господу Богу, бо они зъ певностію були-бъ зъ тебе зробили такожь злодѣя...

Почувши такі комисареві слова, Василько остовпѣвъ та задрожавъ цѣлымъ тѣломъ. Гадка на тоє, мѣжь кого вѣнъ бувъ дѣставъ ся, прошибла его навскрѣзь и вѣнъ не мѣгъ слова промовити.

— А теперъ я тобѣ дамъ полиціянта, котрый запровадить тебе на властиву Городецьку улицю

до твого земляка, котрый, якъ бачу зъ записокъ, справдѣ тамъ проживае. Але якъ лишишь ся тутъ, то добре уважай, щобы ты зновъ коди не попавъ ся въ подѣбнѣ руки! — сказавъ комисарь и кивнувъ на Василька, щобъ виходивъ.

И Василько немовъ на новий свѣтъ народивъ ся, коли вийшовъ зъ проводячимъ его полиціантомъ на велике мѣсто, котре теперъ першій разъ въ своимъ житю оглядавъ. Идучи, почувавъ себе якимсь щасливимъ та веселымъ по перебутѣмъ вступѣ до нового житя. Розглядавъ ся кругомъ цѣкаво и интересувавъ ся великими красными будѣвлями та богатыми торговлями зъ выставовыми величезными шибамы, за котрыми було всяке добро, а въ гдекотрыхъ то золото и срѣбло ажъ сїяло. Але мимо того не одно пригноблюючо дѣлало на его душу. Се примѣромъ той великомѣйскій безнастанный рухъ, та незносива тѣснота та гуркѣтъ, до чого Василько не привыкъ. Однакъ вѣнъ всѣми силами старавъ ся успокоити тѣ розбурханѣ чувства.

— Ось та камяниця, до котрой потребуешь! — сказавъ въ кѣнци по недовгѣмъ ходѣ полиціантъ, вказуючи на невеличку камяницю при Городецькѣй улици.

— Дякую! — мовивъ Василько и увѣйшовъ въ браму.

Въ коритарѣ було двоє дверей. На одній

прочитавъ Василько напись на карточцѣ „Тимотеѣ Мусѣйчукъ“.

— Ну, слава Тобѣ Господи, есть мой Мусѣйчукъ! — зѣтхнувши зъ радости промовивъ до себе и осторожно взявъ за клямку дверей. Стрѣбувавъ, але дверѣ були зачинені.

— А ты чого?! — крикнувъ Василькови за плечими дозорець камяницѣ.

Василько здрѣгнувъ и оглянувъ ся.

— Я до сего пана, до Мусѣйчука! — промовивъ несмѣло.

— А где-жь вѣнъ теперь сидить дома?! Не знаешь, що вѣнъ приходитъ зъ бюро доперва о першѣй годинѣ? Теперь що лишъ три на дванайцятю! — пояснявъ гнѣвно дозорець.

— Та я не знавъ, я доперва першій разъ тутъ! — звинявъ ся Василько.

— Ну, то мусишь зачекати! — сказавъ вѣдходячи дозорець.

И Василько мусѣвъ ждати.

Ждавъ терпеливо цѣлу годину и въ кѣнци дѣждавъ ся.

Гдесъ по першѣй годинѣ вѣгъ въ сѣни якійсь молодой дуже худый жовтолицый панокъ. Вѣнъ ставъ скоро вѣдчиняти дверѣ зъ написію „Мусѣйчукъ“ и тогда догадавъ ся Василько, що се бѣде вѣнъ.

— Слава Іисусу Христу! — проговоривъ зближаючись до панка Василько.

— На вѣки слава! А що тамъ? — запытавъ живо панокъ.

— Я до васъ, до пана Мусѣйчука! — вѣдповѣвъ Василько и подавъ письмо вѣдъ секретаря громадского зѣ свого села.

Панокъ роздеръ зъ поспѣхомъ листъ и читавъ его, стоячи вѣ вѣдчиненыхъ дверехъ.

— А витай, витай, мѣй земляче! — крикнувъ голосно панокъ, прочитавши листъ. — Та ты зъ Днѣпровичъ, сынъ небѣщика Козачука? Якъ ся маешь?!

И Мусѣйчукъ подавъ Василькови руку та попросивъ приязно до свои комнаты.

Комнатка була невеличка и досыть поѣдинчо прибрана. Старе зъ лихою постелею лѣжку, столикъ, двое крѣселъ, куферъ... се цѣла обстановка помешканя пана Мусѣйчука. Стѣны були прикрашенѣ картками видѣвъ и якимись образами. Вѣ загалѣ зъ цѣлои комнатки вѣяло не то скромностю, не то убожествомъ. До того вѣ комнатцѣ було мало свѣтла, бо невеличке одиноке вѣкно выходило до темного обѣйстя.

Усѣвши, Василько ставъ оповѣдати про новины вѣ рѣднѣмъ селѣ, за чимъ властиво приходитъ, и вѣ кѣнци оповѣвъ про першѣ свои пригоды у Львовѣ.

— Ну, се справдѣ були не абы-які пригоди на першій крокъ! — говоривъ смѣючись Мусѣйчукъ. — Але добре, що такъ минулось! Якось оно буде!

Опѣсля пѣйшли оба на обѣдъ.

— Такъ ты лишай ся въ хатѣ, а я мушу ити до канцеляріи... Верну назадъ о шестѣй годинѣ вечеромъ и тогды бѣльше поговоримо! — сказавъ Мусѣйчукъ на вѣдходѣ, лишаючи Василька у себе въ хатѣ.

Вечеромъ вернувъ Мусѣйчукъ по годинѣ шестѣй и заразъ пѣйшли разомъ оба до поблизкой реставраціи на вечеру. Була се реставраціи одна зъ другорядныхъ. Они посѣдали за мрамуровый стѣлъ и Мусѣйчукъ казавъ подати вечеру, по вечерѣ пиво. Попивали пиво и розмовляли та слухали музики, котра въ однѣмъ кутѣ реставраціи вѣдъ часу до часу выгравала. Въ реставраціи було повно людей... панѣвъ, пань и вѣйсковыхъ; всѣ пили пиво и забавляли ся. Тутъ було о много красше, якъ въ реставраціи, въ котру вступивъ бувъ Василько першій разъ передъ Жѣвкѣвскою рогачкою. Хотяй и тутъ бувъ той гамѣръ, повно тютюнового дыму и душноты, то все таки якось єму приятнѣйше и зъ бѣльшою охотою сидѣло ся тутъ. Выпивши зо двѣ шклянки пива, Василько почувъ себе якимсь иншимъ, веселѣйшимъ, живѣйшимъ и щасливѣйшимъ. Вслухувавъ ся въ ме-

льодію музики и линувъ зъ нею въ якійсь солодкій благий свѣтъ щастя та розкошей.

— Отже, земляче, маючи гарне письмо, маєшь зъ тымъ и щастє! — говоривъ ему Мусѣйчукъ. — Якъ разъ въ моимъ урядѣ єсть вѣдповѣдне для тебе мѣсце. Будешъ на разѣ „мундувати“ кавалки и за се буде тобѣ платня 18 злр. мѣсячно...

— Ажъ вѣсѣмнайцять!? — крикнувъ здивований Василько и запалавъ великою радостію, що заразъ зможе заробити на мѣсяць таку велику суму грошей.

— Такъ богато, думаєшь? — запытавъ усмѣхаючись Мусѣйчукъ. — Потѣмъ будешъ мати бѣльше. Я маю 45 злр. и се менѣ єще за мала платня...

— Добре за мала!... — похитавъ Василько головою.

— Тажъ не велика! Отъ якъ побудешъ, то и побачишь. А вже и теперъ можешъ домѣркувати ся хотяй бы зъ того, якій я обѣдъ ѣмъ и вечеру.

— Дуже порядный! Я такого нѣколи навѣтъ на Великдень не ѣвъ! — сказавъ Василько. —

— Отже бачишь, а теперъ кѣлько то коштує! Се не то, що на селѣ! Але лишѣмъ се! Завтра рано мусимо пѣйти та купити якась убране та черевики, бо въ тѣмъ не можешъ пѣйти до бюро...

— Та у мене на се грошей нема!?

— Я тобѣ поручу, а потѣмъ поволеньки будешь менѣ вѣддавати...

Страшенно радѣвъ Василько! Мѣсце знайшло ся, убране буде, и все иде якось такъ гладко! А тутъ вѣнъ чогось такій охочій та жвавий и щасливый, що якъ сидить, такъ бравъ бы всѣхъ, що сидять въ реставраціи и цѣлувавъ бы! Всѣ тѣ люде выдавались ему такій солодкій, приязній...

— Ну, гарне тутъ жите, якъ бачу! — думавъ собѣ мѣжь тымъ Василько. — Все гарно убране, все паны, веселі, забавні. А якъ добре ѣдять та кѣлько пють пива?! О, сидять собѣ, балакають, попивають пиво, розмовляють, а музыка якъ чудово грає... Ото гарне, щасливе, безжурне жите! Слава Богу, що дѣставъ ся я сюды!...

Мусѣйчукъ трактувавъ его папѣросомъ.

— Я не курю! — вѣдмовивъ Василько.

— Е, дурниця! Якъ не куришь, то вже не треба курити? А то дивный ты тай годѣ! А пиво пивъ ты?

— Нѣ.

— Ну, а пешь, бачишь!

И Василько взявъ папѣроса и куривъ. Коли выкуривъ, Мусѣйчукъ дававъ другого.

И такъ ишло дальше. Що выпють пиво, або що скурять, то Мусѣйчукъ каже зновъ подати. И та „забава“ тягнулась ажъ за пѣвнѣчь до другои години. Тогда Василько бувъ вже сонный и

запоморочений пивомъ та тютюномъ и вже не тямивъ нічого. А коли прийшли до дому, то якъ упавъ на лѣжку, заснувъ вѣдъ разу якъ убитый.

Рано другого дня збудивъ Мусѣйчукъ Василька равенько; зѣбрали ся, пѣйшли на снѣданє, а зѣ-вѣдси на мѣсто. Мусѣйчукъ купивъ Василькови цѣле убранє и чєревики, вѣ що Василько заразъ перебравъ ся, и о девятѣй годинѣ пѣйшли до бюра, где Василько вступивъ першимъ крокомъ на дорогу нового самостѣйного житя.

III.

Зѣ разу не цѣлкомъ чувъ ся Василько щасливимъ, якъ представлявъ собѣ, сидячи першого вечера вѣ реставраціи зѣ Мусѣйчукомъ. До нового житя треба було приворовитись та освоитись зѣ нимъ, а се дуже тяжко приходитъ, особливо такимъ якъ Василько. Ёму вѣ тѣмъ величезнѣмъ мѣстѣ выдавалось якось за тѣсно, несвобѣдно; ёму не подобалась тая вѣчна одностайнѣсть, тїи дома камяниї, майже всѣ подѣбниї до себе; всюды лишъ камѣне тай камѣне, а деревця не видко, а натѣшитись можна хїба лишъ зеленою деревиною, що плекаєсь на где-якихъ „валахъ“ або по огородахъ на далекихъ передмѣстяхъ. Черезъ тоє Василько

зъ-разу дуже туживъ за своимъ зеленымъ, здоровымъ, цвѣтучимъ селомъ та за родиною.

Такъ було може зъ мѣсяць. Але опѣсля Василько освоювавъ ся чимъ разъ бѣльше зъ тимъ всѣмъ, що его окружало, и зъ кождымъ днемъ чувъ ся щасливѣйшимъ.

Ставъ вѣнъ жити не такъ, якъ передъ тымъ на селѣ. Мешкавъ въ правдѣ въ поганѣй хатинѣ, але за тое вѣдживлявъ ся лучше, а що вечера ишовъ зъ Мусѣйчукомъ до якои реставраціи на пиво и музику та „забавлявъ ся“.

Коли-жь заразъ по першѣмъ мѣсяци отримавъ першій разъ платню, вѣнъ трохи зажуривъ ся.

— И по якому тутъ можна буде батькѣвщину выкупити? — пытавъ самъ себе, числячи выдатки. — Взявъ я тыхъ 18 золотыхъ, а зъ того заплативъ за харчъ и помешкане 15 здр... лишилось менѣ всего 3 здр... и що я зъ ними можу зробити? Хиба жити дешевше? Але-жь се, якъ кажутъ, за тѣ грошѣ найдешевше тутъ житѣ!...

Василько розкрывъ свою журбу Мусѣйчукови.

— А бачь, я казавъ! Го-го, небоже, ты и сто лѣтъ будь тутъ, то зъ того хлѣба батькѣвщины не выкупишь! Дякуй Богу, що самъ можешь выжити! — мовивъ Мусѣйчукъ.

— А я думавъ, що оно инакше буде! Я не знавъ, що тутъ такъ дорого все! Отъ, коли-бъ я тую платню мавъ на селѣ, то було-бъ добре!

— Ба! — сказавъ Мусѣйчукъ. — Та може бути, що удасть ся тобѣ пѣзнѣйше, коли будешь мати бѣльшу платню, зложити гдещо... чому бы нѣ! Та якъ то кажуть, чоловѣкъ на свѣтѣ все може!

Тѣ слова Мусѣйчуковѣ успокоили трохи Василька та додали єму надѣѣ на красшу будучнѣсть и вѣнъ все пильнѣйше бравъ ся до працѣ, щобъ швидше заслужити собѣ на бѣльшу платню.

Якось по шести мѣсяцяхъ вѣдѣ часу, коли Василько осѣвъ у Львовѣ, стрѣнувъ ся вѣнъ зъ отцемъ Юріємъ, молодымъ священникомъ, що бувъ въ Днѣпровичахъ передъ двома лѣтами сотрудиномъ.

— А здоровъ, здоровъ, хлопче! Якъ маешь ся та що порабляешь тутъ! — пытавъ его о. Юрій, здивований тою несподѣваною стрѣчею.

Василько оповѣвъ про все.

— Такъ ты писаремъ тутъ! — выслухавши его, мовивъ о. Юрій и скрутивъ якось дивно головою. — И якъ-же тобѣ иде?

— Та слава Богу добре!

— Але мене не тѣшитъ тоє твоє добро, бо зъ него нѣчо не буде... Отъ будешь вѣчнымъ писаремъ и не доробишь ся нѣчого, а батькѣвщины зъ того певно не выкупишь!...

— А щожъ робити, отче? — запытавъ ся на тоє Василько. — Дома чорна нужда, на котру вже дивитись не можу, а тутъ жию якось и таки маю надѣю, що зъ часомъ дороблюсь чсто. .

— Зъ такой діурны, брате мѡй, дуже тяжко доробити ся — говоривъ зъ розрадою о. Юрій — и хлѣбъ то непевный! Що не-будь лучить ся, то и забирай ся та шукай нового мѣсця, котрого трудно дѡстати, бо на свѣтѣ все такъ переповнено, що тяжко жити. Знаєшь, я тобѣ щось иншого порадивъ бы! Маємо тутъ у Львовѣ руску торговлю... дуже добре було-бъ, коли-бъ ты тамъ дѡставъ ся. Тамъ дѡстанешъ харчъ и мешканє та науку черезъ три лѣта, а опѡсля, коли навчишь ся и останешъ субъєктомъ, то будешъ мати добру платню, до пѡвъ сотки або и бѡльше мѣсячно. А зъ часомъ можна бы и свою власну торговлю отворити, при котрѡй мѡгъ бы ты гарно жити и где-якій грѡшь зложити. Се бувъ бы для тебе дуже певный хлѣбъ и становище цѣлкомъ незалежне, а тогды на певно мавъ бы ты спромогу, выкупити свою батькѡвщину. Она тобѣ и не була бы вже потрѣбна, але мали-бъ єѣ твоѡ братъ и сестры. Велике добро тымъ зробивъ бы ты для нихъ!

— Справдѣ такъ дуже гарно було-бъ! — подумавъ Василько. — Се рада дуже добра. Отче добродѣю, и дякую за ню дуже сердечно, лише то бѣда, що я не маю такого, хто вставивъ бы ся за мною тамъ, въ тѡй торговли, щобъ мене принято!

— Оно справдѣ трудно тамъ дѡстати ся, — зауважавъ о. Юрій, — але се дасть ся менѣ зро-

бити лекше, якъ кому, бо начальникомъ той торговлѣ есть мѡй шкѡльный товаришь. Отже заразъ завтра буду говорити зъ нимъ за тебе, а ты дождѡдайся до мене въ недѣлю по полудни. Я мешкаю на С-ѡй улицѣ пѡдъ ч. 17.

Василько подякувавъ о. Юрїєви за добру зичливѡсть и розбїйшовъся зъ нимъ, а коли побачивъся зъ Мусѣйчукомъ, подѣливъся зъ нимъ порадсю о. Юрїя, и своєю великою утѣхою зъ того поводу.

— Ого, попавъ бы ты въ щастє, ну, ну! — выслухавши сказавъ на тое зъ погордою и зъ насмѣшкою Мусѣйчукъ. — Знаю я, небоже, тую руску торговницю, бо и я бувъ въ нѣй зъ початку щось зъ пѡвъ року...

— Ну и що? — запытавъ здивованный Василько тою Мусѣйчуковою неприхильностїю до рускои торговлѣ.

— Та коли-бъ ты пѡйшовъ тамъ и спробувавъ, то знавъ-бы ты що! — вѡдповѣвъ Мусѣйчукъ. — Але менѣ жаль тебе, тожь не раджу тобѣ рушати ся зъ мѣсця, коли маєшь его...

— Чому? Тожь о. Юрїй добра менѣ не жєлає? Вѡнъ знає мене, а я его; вѡнъ бувъ въ нашѡмъ селѣ сотрудникомъ и моимъ катехитомъ?

— Ну, ну, спробуй!

— А чому жь не радите менѣ, ити до рускои торговлѣ? — допытувавъ ся заклопотанный Василько.

— Тамъ, знаєшь, такъ есть! — ставъ пояснювати Мусѣйчукъ. — Черезъ три лѣта будешъ мусѣвъ бути попыхачемъ вѣдъ рана до пѣзної ночи. Дальше будешъ ихъ великимъ невѣльникомъ. По девятѣй годинѣ вечеромъ, коли замкнуть торговлю, мусишь ити на вечеру, а по вечерѣ на купецку науку, котра тягне ся зо двѣ години, або и бѣльше. Опѣсля идешъ спати, а рано вже о четвертѣй годинѣ треба вставати и ити до магазину робити пачки. Въ недѣлѣ и свята мусишь рано бути въ церквѣ, а цѣле пополудне сидѣти немовъ чернець и учити ся, та не смѣешь и выгянути на мѣсто. Та въ загалѣ чоловѣкъ тамъ чує ся такимъ невѣльникомъ, що тяжко та не мило такъ жити, що цѣлый свѣтъ остогидѣе. Тамъ не тоє, що тутъ! Тутъ ты собѣ свѣй панъ: зрѣбишь въ бюрѣ своє, то вже ты и свободный та нѣхто тобѣ не розказує, а тамъ леда субъектина старшує надъ тобою та розказує тобѣ. Не смѣешь тамъ нѣ заговорити свободно, нѣ покурити, нѣ шо... И що то варте таке жите для молодого чоловѣка?

Ся здавалось щира Мусѣйчукова вѣдрада дуже вильнула на недосвѣдчеого Василька и вѣнь вже въ першѣй хвили стративъ тую велику охоту до торговлѣ, яка передъ тымъ горѣла въ нѣмъ великимъ огнемъ бажания.

— Справдѣ! — думавъ вѣнь и розважавъ

собѣ. — Я теперь тутъ вже на становиску и маю нынѣ 20 злр. на мѣсяць и живу собѣ якось не согорше та маю надѣю, що чимъ дальше, то буде менѣ все лучше. А пойти до торговлѣ, то треба тамъ доперва учитись кѣлька лѣтъ и ажъ тогды дѣстану тую саму платню, що маю нынѣ. Добре Мусѣйчукъ радить: тамъ будешъ вѣчнымъ невѣльникомъ, а тутъ ты собѣ свободный!...

Тутъ майнуло передъ его гадками теперѣшне его „свободне“ житье.

Въ бюрѣ працюю вѣдь девятой години рано до першой, а пополудни вѣдь четвертой до шестой... всего шѣсть годинъ; по шестой иду зъ Мусѣйчукомъ або зъ другими товаришами на вечеру, а опѣсля на забаву; идемо звичайно до реставраціи, пемо пиво, куримо, слухаємо музики и граємо въ „бїлярдъ“. Така забава продовжавсь що вечера до пѣзної вочи, до години першой и дальше. Такъ дѣесь що вечера, а въ недѣлѣ и свята забава така иде на бѣльшу „скалю“. Зъ рана сиджу въ бюрѣ, а по полудни есмь свободный; а тоє цѣле пополудне минає забавою въ реставраціяхъ, що протягає ся ажъ по-за пѣвнѣчь. При тѣмъ всѣмъ житье мое плыве буйно и весело, а товариство поводить ся зѣ мною якъ зъ чоловікомъ на якѣмсь становиску; въ торговлѣ-же того всего не могло-бъ бути, забавы поїшли-бъ

въ забуте, а гіднѣсть самостѣйнаго чоловѣка була-бъ знѣвечена властію старшихъ...

По такѣмъ роздумованю рѣшивъ Василько не лишъ не ити до торговлѣ, але не показуватись о. Юрію навѣтъ на очи.

Минавъ часъ и Василько ставъ забувати за раду о. Юрія; жите его ишло своєю одною дорогою безъ нѣякихъ змѣнъ и пригодъ. Въ бюрѣ старавъ ся своєю працею всѣхъ вдоволити, щобъ заслугувати скорше на пѣдвышене платнѣ.

Зъ-разу праця при такихъ стараняхъ ишла дѣйстно жвавѣйше, але пѣзнѣйше всякѣ силуваня ставали даремными. Все ишло якось млаво... Однакъ Василько того не вѣдчувавъ дуже и все писавъ до матери, що на батькѣвщину що-разъ бѣльше вѣдкладає заощадженого гроша та що що-разъ пѣдвысшають ему платню.

Закимъ що буде, — думавъ — то треба ихъ бодай потѣшити... А колись, нехай-но буде платня справдѣ бѣльша, такъ бодай зъ чотыри десятки на мѣсяць, то вже буду мѣгъ вѣдложити где-що и на батькѣвщину. Теперь видить Богъ, що не можу, бо самъ маю лише стѣлько, що ледви зможу выжити та одягнутись...

И такъ зъ уплывомъ часу Василько все потѣшавъ себе надѣєю, що пѣзнѣйше буде ему лучше. Але по якому мало тоє наступити, вѣнъ надѣ

тымъ не застанавлявъ ся, тѣлько мрѣвъ и вѣ-
ривъ въ красшу будуччину и тымъ живъ.

IV.

Коли зближали ся першій великоднїи свята,
Василько збиравъ ся поѣхати до своего дому на
село и вѣдвѣдати матѣрь.

— Ну, и колижь ѣдешь? — запытавъ его
въ цвѣтну недѣлю Мусѣйчукъ.

— Завтра думаю поѣхати! — вѣдповѣвъ Ва-
силько.

— Отъ не маешь где грошѣ подѣти та за-
хочуе ся тобѣ ѣхати! — ставъ вѣдраджувати
Мусѣйчукъ. — Тутъ за тѣ грошѣ, що стратишь
на дорогу, не такї справишь свята, якъ тамъ на
селѣ! И що тамъ за свята будуть? Отъ, злиднѣ
та капарство!...

— Е, на таке свято, якъ тамъ оно буде то
буде, але якось тягне мене щось невидиме до
дому! — сказавъ на тоє Василько.

— Мене не тягне!

На тоє Василько здвигнувъ раменами и не
сказавъ нѣчого.

— Та коли вже поѣдешь, — звернувъ ся
до него Мусѣйчукъ, — то ходи еще нынѣ заба-
вити ся!

— О, нынѣ вже нѣ!

Мусѣйчукъ здивувавъ ся.

— А тожь чому нѣ?

— Нынѣ на вечерню поѣду до церкви и высповѣдаю ся та лишу всѣ грѣхи тутъ, якихъ я набравъ ся! — вѣдповѣвъ усмѣхаючись Василько.

— Овъ, то ты еще такій побожный? — запытавъ зъ насмѣшкою Мусѣйчукъ.

— Чи побожный чи непобожный, але высповѣдати ся завсѣгды треба!

— Треба, кажешь? — запытавъ Мусѣйчукъ. — А менѣ не треба! Я вже сѣмь лѣтъ не сповѣданий, та якось жию...

Такі слова застановили Василька и вѣнъ вытрѣщивши на Мусѣйчука очи, стоявъ мовчки.

— Чого ты такъ здивувавъ ся? Не дивуй ся, бо нема чого! Порядному чоловікови не треба нѣякои сповѣди, а въ загалѣ пань не сповѣдають ся, бо сповѣдь есть лише для хлопа...

— Певно, що такъ! — подумавъ собѣ Василько. — Пощо менѣ сповѣдь? Нѣ, буду жити дальше, такъ якъ жию!

— Отже-жь иди та сповѣдай ся! — сказавъ холодно по довшѣй мовчанцѣ Мусѣйчукъ.

На тоє Василько замнявъ ся, бо якось вже вѣдохотѣлось ему сповѣди, и стоявъ засоромлений передъ Мусѣйчукомъ, не поступаючи зъ мѣсця, немов-бы чимъ завинивъ ся передъ нимъ.

Мусѣйчукъ глянувъ на него лукаво и зрозумѣвъ его.

— Отже где идешь? — запытавъ рѣшучо.

— Та ходѣмъ вже на пиво!... — вѣдповѣвъ тихше несмѣло Василько.

И поѣшли..

Та Василько поѣхавъ на свята безъ сповѣди...

— Охъ, якъ-же ты нужденно выглядаєшь, сыну! — сказала мати, побачивши его першій разъ по выѣздѣ зъ села. — Чого ты такой сухой та блѣдый? Тажъ зъ дому поѣшовъ ты румяный та круглый якъ яблочко! Може ты хорый?

— Нѣ, мамо, я здоровъ! Але у Львовѣ майже всѣ такъ выглядятъ, бо тамъ недоконче здоровый воздухъ и треба высиджувати въ мурахъ...

Мати выпытувала его про все.

— Чи ходишь у Львовѣ до церкви?

— Ходжу, але тѣлько на вечерню! — (се була неправда!) — На Службу Богу не можу, бо въ недѣлѣ и свята мушу до полудня працювати! — вѣдповѣвъ Василько.

— О, то зло, коли такъ! — зауважала мати.

— Та жъ зло, а щожъ пораджу?... — зѣтхнувъ Василько.

Побувши два дни въ дому матери, Василько хотѣвъ чимъ скорше опустити его, бо якось не привѣтно було ему теперь въ рѣднѣмъ селѣ. Убожество сельске и простота людей дуже немило

вражало теперь его. А на великодній игрища дѣтей коло церкви не мѡгъ навѣтъ дивити ся... та кою глупотою выдавались они ему теперь, хотяй бывало гинувъ за ними! Въ загаль спокѡйне село зробилось теперь для него незносивымъ. А найбѡльше дратувала его гадка, що хто лишъ гляне на него, то той вже знае, що вѡнъ безъ сповѣди ѣсть свячене яйце и паску, и черезъ тое не мавъ вѡнъ вѡдваги зѡйтись ближе зъ людьми та глядѣти имъ смѣло въ очи.

— Ну, не дурный я бѡльше ѣхати сюды на свята! — постановлявъ собѣ въ души. — Добре Мусѣйчукъ казавъ, що не варто сюды ѣхати! Вѡнъ правду казавъ, бо я тутъ лише вынудивъ ся! — говоривъ до себе невдоволенный и ждавъ нетерпеливо кѡнца святъ.

— Ой, не той ставъ чогось мѡй Василько въ тѡмъ Львовѣ, що бувъ!... — говорила зъ жалемъ Марунька до своихъ дѣтей, коли Василько заразъ на третій день святъ опустилъ село. — Цѣлкомъ вѡнъ чомусь змѣнивъ ся... Перше то бувъ такой жвавый говорный хлопчина, а теперь зробивъ ся немовъ тѣло безъ душѣ. Нѣ мовы у него нѣ житя. Все якійсь сумный та здае ся лютий. И що ему могло стати ся?

И починала вже нимъ грызти ся...

— Не дивуйтесь, мамо, що Василько такъ змѣнивъ ся! — толкувавъ матери Романъ. — Вѡнъ

тамъ провадитъ „паньске“ житє тай тому зробивъ ся такій деликатный...

— Мабуть, що такъ! — подумала Маруська и се Романове поясненє успокоило єѣ трохи.

V.

Вернувши до Львова, Василько заставъ тамъ велику несподѣванку. Мусѣйчукъ бувъ небѣщникомъ...

Якъ опѣсля довѣдавъ ся Василько, то Мусѣйчукъ вѣдобравъ самъ собѣ житє на третій день святъ по полудни выстрѣломъ зъ револьвера черезъ те, що три дни передъ самими святами вѣповѣджено єму мѣсце въ бюрѣ за несовѣстне та недбале выконуванє обовязкѣвъ. Вѣнъ бувъ взявъ собѣ тое такъ дуже до серця, що вѣдобравъ собѣ житє. А найголовнѣйшою причиною до того страшного кроку була у Мусѣйчука єще и нервова недуга, котра вже вѣдъ довшого часу єго переслѣдувала; а попавъ вѣнъ бувъ въ ню зъ невыспаныхъ перебутыхъ по реставраціяхъ ночей..

Ся несподѣвана сумна вѣстка дуже вразила Василька и встрясла нимъ цѣлымъ такъ, що вѣнъ цѣлый мѣсяць хидивъ дуже пригноблений и сумный та знеохочений до всего. Вѣдтакъ поволи ставъ за Мусѣйчука забувати, бо знайшовъ другихъ на

его мѣсце еще ширѣйшихъ товаришѣвъ, а головно вырвала его скоро зъ того вражѣня... любовь.

Коли бувъ на святахъ дома, помимо той великой вѣдразы до сельскихъ людей впала ему въ очи одна молоденька дѣвчина.

Була се Оленка, шѣствайцятилѣтна хорошой уроды румянолиця сивоока дѣвчина, сусѣдка Василькова, одинока донечка убогой вдовы Настѣ.

Вѣдъ коли побачивъ єѣ Василько, то она ему такъ подобалась, що зъ того часу образъ еи не сходявѣ ему зъ очей и зъ думки. И заразѣ душа его запалала горячою чистою любовію до той гарной зъ ангельскимъ невиннымъ выразомъ дѣвчины и вѣнъ осмѣливъ ся написати до неи першій любовный листь...

И якъ-же щасливымъ чувъ ся, коли Оленка вѣдписала ему прихильно!

— Езъ, кобъ такъ вѣльно женити ся, — думавъ вѣнъ — я заразѣ пошлюбивъ бы єѣ и уцаслививъ, выравши єѣ зъ того чорного невѣдрадного сельского житя... Она була-бъ дуже щасливою, коли-бъ я зробивъ єѣ панею! А мушу єѣ панею зробити, бо еи краса заслуге на тоє. Шкода, щобъ така чудова цвѣтка марнувалась и заглушувалась межи сельскимъ буряномъ!... На жаль, далеко менѣ еще до того! Менѣ доперва вѣсѣмнайцять лѣтъ, а закимъ выйду зъ вѣйска, то еще треба ждати цѣлыхъ шѣсть лѣтъ...

И вѣнъ журивь ся тымъ, що на Оленку му-
ситъ ждати еще ажъ шѣсть лѣтъ.

Але такъ довго вѣнъ не потребувавъ ждати.
Коли прийшла ему перша кляса до бранки, по-
раджено ему, щобъ мати реклямувала, на що она
охотно згодила ся. Реклямацію принято та Ва-
силька не асентеровано, бо и такъ выглядавъ дуже
лихо. Заразъ опѣсля вѣнъ подруживъ ся зъ Олен-
кою и забравъ єѣ до Львова.

Зъ того Василькова мати не була вдоволенна.

— Теперь ему не въ головѣ буде выкупно
батькѣвщины! — говорила зъ жалемъ до Рома-
на. — Теперь вѣнъ має жѣнку и пропало все!...
И треба ему було женитись такъ вчасно?

А Оленчина мати дуже радѣла, що ви дочка
буде панею.

— Бѣдувала я цѣлый свѣй вѣкъ, — думала
радѣючи — то нехай бодай на старѣсть вѣдѣтхну
трохи лекше! Казавъ Василько, що за рѣкъ за
два возьме мене до себе, коли ему платню по-
бѣльшать...

И Настя нетерпеливо выглядала того часу,
коли Василько забере єѣ до себе...

VI.

Якъ пльвуча вода зловить своими филиями
водяну цвѣточку и вѣдорвавши єѣ вѣдѣ корѣня,

несе въ своихъ обѣймахъ черезъ найбѣльшій прѣрвы и пропасти глубины зѣ собою, такъ жите великого мѣста вхопило въ свѣй виръ молоду цвитучу веснянымъ вѣкомъ Оленку и оголошило еѣ вѣдъ разу...

И пѣшло для Василька и Олены нове подружне щасливе жите. Але тоѣ щастѣ витало у нихъ такъ довго, якъ осѣнне сонечко, котре иногдѣ вырине изѣ за темныхъ хмарѣ и усмѣхне ся своимъ свѣтломъ до живучого свѣта и звеселить жите его темне на тоѣ, щобѣ опѣсля лишити тымъ бѣльшій жалѣ, коли за хвильку зновѣ сховае ся за густѣ непроходимѣ хмары...

Ледви кѣлька мѣсяцѣвъ було такого щастя въ житю молоденькихъ новоженцѣвъ, бо незадовго обервудось оно до нихъ грубшимъ грѣзнѣйшимъ своимъ кѣнцемъ.

Василько мавѣ вправдѣ невеличку пенсію, ледви 35 здр. на мѣсяць, але незадовго стали ему кѣнцѣ не сходитись... Тая платня выстарчала ледѣ на оплачене одной кѣмнатки на далекомъ передмѣстю и на жите, хотяй дуже легоньке, але убрати ся не було зѣ чого... Тому убирати себе и жѣнку мусѣвъ Василько „на раты“, а коли приходило выплачувати тѣ раты, то лишало ся лишѣ стѣлько гроша, що иногдѣ не ставало навѣтъ на поживу. А въ кѣнці приходило до того, що Ва-

силько зъ жѣнкою мусѣли жити лишъ хлѣбомъ та шклянкою теплого чаю.

И гарна Оленка при такѣмъ житю, мовъ цвѣтка безъ воды и сонця, стала вянути и тратити свою красу. На се дививъ ся Василько и его бралась розпука. Вѣнъ думавъ, що ушасливить Оленку и того бажавъ зъ найширѣйшого серця, а тымчасомъ она мусить такъ бѣдувати, може навѣтъ гѣрше, якъ на селѣ... И ставъ вѣнъ докладати всякихъ старанъ, щобъ получшити свою долю, и запобѣгавъ працею побѣдшити свою платню, але все на дармо! Бо чимъ дальше, тымъ бѣльше не ставало у него силъ до працѣ...

За рѣкъ такого житя пѣдѣупавъ Василько на силахъ и на душѣ, ходивъ мовъ тая тѣнь и нѣчого на свѣтѣ не радувало его, бо житѣ такѣ ему остогидло вже. Бо справдѣ житѣ его було теперъ дуже поганѣ, монотоннѣ и нуднѣ, а яснѣйшого дня анѣ свята не могло бути у него. Теперъ вже не знавъ вѣнъ нѣ церкви нѣ Бога...

А Оленка за той короткѣй часѣ змѣнилась не до пѣзнаня. Лице еи зробило ся потягле и блѣдло, яснѣ синѣ очи померкли и посумнѣли; она западала часто на здоровю, а коли поблагословивъ еѣ Богъ сыномъ, то лежала пѣвъ року хора, а пѣднѣявшись зъ лѣжка, не чулась вже здоровою. Лѣкаръ радивъ ѣй добре вѣдживляти ся, не кормити грудьми дитины та выѣхати на село на свѣ-

жій воздухъ Але все тоє було для неї неможливо и она помучившись до трехъ лѣтъ такимъ житємъ, умерла на тяжку грудну недугу, на бѣльше горе нещасливого Василька...

Она лежала на убогѣмъ катафальку, жовта зъ запалыми очима, на хатѣ бавивъ ся веселый пѣвтретялѣтній хлопчина, а на стѣльци при столѣ сидѣвъ залитый слезами Василько и думавъ тяжко-гѣрко...

Немовъ хмары чорныхъ гайворонѣвъ обсѣли єго темнї гадки... Попередъ єго очима переходило все єго минуле, переходило и заразъ вертало назадъ та ставало передъ нимъ, щобъ мѣгъ лучше єму приглянути ся.

Стали передъ нимъ недавнї хлопчї найщасливѣйшї лѣта. Якїй вѣнъ бувъ щасливый вѣ нихъ! И черезъ що вѣнъ такъ скоро перейшовъ на таку дорогу терпѣнь та недостаткѣвъ?

На таке пытанє найяркїйше выступавъ передъ нимъ часъ перебутий у Львовѣ. Передъ осьми роками прийшовъ вѣнъ сюды по щастє, прийшовъ, щобъ выбавити свою батькѣвщину зъ пропащихъ рукъ... Чи осягнувъ тую цѣль? А чому нѣ? Передъ тыжднемъ писавъ єму братъ:

Дорогїй Василю!

„Доходить вже десятый рѣкъ... чи маєшь ты „що на выкупно батькѣвщины? Берко хоче теперь „трохи гроша“ ...

Тѣ братовѣ слова страшно мучили его и мимоволѣ ставъ вѣнъ застановляти ся.

— Якъ нерозважно живѣ я черезъ цѣлый той часъ тутъ въ тѣмъ Львовѣ! Грошѣ по трохи марнувавъ я на забавы, а найбѣльшій зробивъ я тогды блудъ, що не послухавъ о Юрія! Я бувъ бы до нынѣ вже чоловѣкомъ, колибъ бувъ пѣшовъ тогды до торговлѣ, а такъ що? Я послухавъ Мусѣйчука, того нерозважного и зѣпсутого мѣстомъ чоловѣка. Я боявъ ся тогды неволѣ и працѣ надъ собою... и що вышло зъ того? Тѣмъ лѣта, котрѣ я боявъ ся дати пѣдъ провѣдъ старшимъ разумнымъ, такъ минули, що я не оглянувъ ся. Та що менѣ зъ нихъ та що менѣ зъ того, що я провѣвъ ихъ самовѣльно, марно? Я нынѣ тымъ, чимъ бувъ и перше або еще и гѣршимъ... И такѣ то вышло зъ самостѣйного житя въ молодыхъ лѣтахъ! Не досыть, що я змарнувавъ свои лѣта, то еще и не то лѣта, але и жите свои найдорожшой Оленки... Доходить десять лѣтъ, батькѣвщина лишитъ ся въ жидѣвскихъ рукахъ, въ убогѣй хатинѣ на катафальку лежить мертва Оленка межи бѣлыми свѣчками... а мене мордує чорна розпука... Смерть заподѣявъ бы я собѣ, кобы не тая дитина ..

Такъ думавъ и споглянувши на Оленчиного трупа, припавъ до него, обѣймавъ, цѣлувавъ и заливавъ ся гѣркими...

— Серденько мое найдорожше, прости менѣ,

що такъ змарнувавъ я твоє житє!... — промовлявъ плачучи. — Я убійникъ власної долі, я убійникъ и твоєї долі... Я тебе, пышну цвѣтку, зорвавъ зъ пахучого дугу и вкинувъ въ болото та подоптавъ ногами... Прости мені!...

Въ тѣмъ закашлявъ ся и ротомъ пустилась ему кровь...

По похоронѣ жѣнки вѣнъ пѣйшовъ до лѣкаря.

— А вы, пане, чому скорше не пѣйшли по лѣкарску помѣчь? — оглянувши его, запытавъ лѣкарь.

— Я бувъ здоровъ до недавна...

— То не можливе, бо маєте розвинену тяжку недугу, котра вже вѣдъ давна розпочала ся...

— Щожь мені, пане докторъ? — пытавъ занепокоєный трехи Василько.

— Та нѣчого такого, лишь наслѣдки невыспяныхъ ночей, горячихъ напйткѣвъ, тютюну та лихого вѣдживлюваня ся...

— То все тоє причинило ся на мою хоробу? — запытавъ здивований.

— Такъ, паночку! Таке житє якъ ваше страшно нищить организмъ молодого чоловѣка. Але вы можете еще подужати, єсли сейчасъ выѣдете на село. До працѣ не вѣльно вамъ бѣльше братись...

Засумований выйшовъ Василь вѣдъ лѣкаря и зновъ представилась ему его минувшѣсть. Вѣнъ згадавъ, що майже половину свого житя у Львовѣ провѣвъ въ душныхъ реставраціяхъ, переповне-

ныхъ тютюневымъ дымомъ, высиджуючи тамъ цѣлыми ночами.

— Ехъ, марнувавъ же я тоє дороге здорове, марнувавъ!... — думавъ зъ великимъ жалемъ. И що теперь зъ мене? Я недобитокъ, розбитый власнымъ своимъ житемъ!...

И вѣнъ ажъ теперь почувъ, що єсть недужнымъ, и выпродавши рѣчи, зъ дитятемъ на рукахъ поѣхавъ въ рѣдне село.

— Такъ обридло менѣ се велике мѣсто, — говоривъ самъ до себе выѣжджаючи, — що не можу дивити ся на него! Ехъ, мѣсто тоє!... Стративъ я въ тобѣ свое здорове, щасте и все..

VII.

Филювали на ланахъ цвитучій збѣжа, бѣлѣли вѣдъ бѣлого цвѣту села, що порынули въ зеленыхъ садахъ; на свѣтѣ наставъ теплый, ясный червень. Зъ лугѣвъ и лѣсовъ лялись пахощѣ цвитучого лѣта.

Въ таку пору доѣздивъ до Днѣпровичъ зломаный на здоровю Василь Косачукъ зъ малымъ хлопчиною. Зъ бючимъ сердцемъ глядѣвъ вѣнъ на гарну знакому околицю, за котру бувъ забувъ, а котрой вже три лѣта не бачивъ вѣдъ часу вѣнчания своего.

Зближаючись до села, побачивъ на выгонѣ сельскій дѣти, якъ играли ся весело, и на ихъ видъ зарядавъ дитячими слезами.

— Гей, Боже мѳй, що зробило ся зъ мене за тыхъ кѳлька лѣтъ? Кѳлько то и я нагерцювавъ ся такъ якъ они на тѳмъ выгонѣ, а теперъ що зъ мене?... Я борозды не мѳгъ бы перескочити! — говоривъ зъ жалемъ самъ до себе.

Въѣжджаючи въ село глянувъ Василько на право и стерпъ зъ вражѣня. Передъ нимъ лежала его батькѳвщина. Жидѳвска хмѣлярня зеленѣла на вѣй, а зъ неи вызиравъ цѣкавыми очима Берко. Вѳнъ въ вѣчѳмъ не змѣнивъ ся и Василько разъ его пѳзнавъ. На видъ жида сердце Василька такъ заболѣло, що въ очахъ ему потемнѣло.

— Гей, батькѳвщино рѳдненька! — прошептавъ въ розпуцѣ. — То я виненъ тому, що ты пропадешъ въ чужихъ рукахъ... И черезъ тое неспокойно буде менѣ лежати ся въ грѳбъ...

Сумне-пресумне було привитане Василя, коли приѣхавъ до рѳднои хаты. Посходилась рѳдня, въ хатѣ запанувавъ невымовный сумъ... Жѣнки стали заводити немѳвъ за небѳщикомъ, а мужчины отирали ряснѣ слезы. Всѣ оплакували чорну долю Василька, бо жалували его.

Василь лише дививъ ся на плачучихъ, бо зѳ зворушеня та жалю самъ не мѳгъ плакати.

Найбѳльше вражавъ его видъ старенькои вдовы

Настѣ, котра ажъ почорилѣла зѣ горя якѣ свята
земленька. Она споглядала несмѣло на Василя и
заливалась слезами, а Василько вычитувавѣ зѣ
того еи гадки ..

— Вѣдѣбравѣ ты менѣ, небоже, — думала
собѣ — мою едину потѣху и пѣдпору на старѣ
лѣта... И за що така кара на мене? За тоѣ, що
я такѣ тяжко бѣдила свѣй цѣлый вѣкѣ?...

До такихѣ гадокѣ Настѣ почувавѣ себе вин-
нымѣ Василь и его чѣпала ся чиста дурѣйка. Коли
всѣ успокоились, Василько ставѣ оповѣдати про
своѣ жите и тымѣ задававѣ всѣмѣ еше бѣльшого
жалю.

— Та що намѣ плачѣ поможе! — сказавѣ
вѣ кѣнци Романѣ. — Отѣ нещасный вѣнѣ чо-
ловѣкѣ тай годѣ, его треба потѣшити!

Всѣ мовчки очѣкували, що то буде зѣ того.

— Отѣ брате любезный, — говоривѣ Романѣ
дальше, звертаючисѣ до Василька — до выкупу
батькѣвщины маємо часу еше два роки, а Богу
дякувати будемо мати еѣ вѣ своихѣ рукахѣ може
скорше навѣтъ якѣ за рѣкѣ...

— По якому? — запытавѣ зѣ недовѣремѣ
Василько, думаячи, що такимѣ словомѣ Романѣ
хоче его лишѣ потѣшити.

— Ге, небоже, ты не знаѣшь, що мы доказы-
емо тутѣ! — оповѣдавѣ Романѣ. — Зѣ насѣ
поробились купцѣ! Я заложивѣ крамницю и тор-

гуємо тай зъ того и батькôвшину выкупимо. Вже два лѣта, якъ я взявъ ся до того, и за той часъ маю вже вôдложеныхъ чотыриста золотыхъ, а еще триста дасть Богъ знайде ся... и батькôвшина наша! И якъ бачишь, не ходячи нѣгде, можу и жити красше и зложити где-що.

— Хто-жь тобѣ дорадивъ такъ? — запытавъ веселѣйше Василько.

— Хто? Тутъ прийшли молоді Отець духовный и они се менѣ дорадили такъ!

Другого дня оглядавъ Василько чепурну крамничку и великій въ нѣй рухъ. Люде приходили одні за другими немовъ по свячену воду.

— И въ тебе все такій торгъ? — пытавъ Василько Романа.

— Якъ бачишь, то такъ все! Має тутъ крамницю и Берко, але люде не идуць до него, бо знають, що купуючи у мене, допоможуть менѣ выдерти зъ его рукъ нашу дорогу батькôвшину...

— Ну, дорогій братику, — промовивъ зô слезами Василько — не надѣявъ ся я, що ты выручишь въ тôмъ мене, але бачу, що ты бравъ ся до дѣла за проводомъ розумного чоловѣка и зъ Богомъ; а я пôйшовъ по щасте безъ нѣчієго проводу и такъ зайшовъ где?... до гробу!... А теперь, хотяй я зъ того не буду користати, тѣшу ся, що ты будешъ такимъ щасливымъ и выкупишь свою батькôвшину... Що то може розумне жите за про-

водомъ старшихъ! Отже коли бачу, що ты умѣ-
єшь жити, прошу тебе, брате дорогій, по моѣй
головѣ возьми въ свою опѣку мого сынка! Нехай
вѣнъ зростає пѣдъ твоимъ проводомъ, а не само-
пась, такъ якъ его батько, то будуть зъ него
люде... Бо я прийшовъ теперъ до того пересвѣд-
ченя, що самовѣльне жите молодого чоловѣка веде
его въ безповоротну пропасть и позбавляє его най-
дорожшого здоровя, а зъ нимъ всего...

И вѣнъ зъ прихатностію вдивляє ся въ свого
брата, котрый процвитає здоровемъ, бувъ весел-
ый и жваый та вдоволеный зѣ свого житя.

— Мѣсто тое прокляте знищило мене!... — про-
мовивъ Василько и зъ него хлюнула струєю кровь
зъ великого жалю та перебутого горя...

Коли Василько лежавъ на смертнѣй лавѣ, то
люде, що приходили глядѣти на него, не вѣрили,
що се вѣнъ.

— То не може бути, — казали — щобъ се
бувъ той колишній круглолицій Василько, не мо-
жливо, щобъ се бувъ чоловѣкъ, що має двацять
шѣсть лѣтъ! Вѣнъ показує на трицять пять...

— Охъ, людоньки кохані, — говорила зъ
плачемъ сумна Марунька — вѣнъ все нарѣкавъ,
що тое мѣйске жите его такъ змѣнило...

Въ Коломыѣ дня 19. марта 1904 р.

Бібліотека для рускои молодежи
пѳдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Выпускъ XLII.

Томъ LXXIV.

Рѳкъ XI.

Прочъ зъ простацтвомъ, ———
————— въ гору просвѣщенє.

Театральне представленє

написавъ

Генрикъ А. Полянскій.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мнєевича.

1904.

**Прочъ зъ простацтвомъ, _____
_____ въ гору просвѣщенє.
Театральне представленє и для Читальнѣ,
въ котрѣй нема повного сценичного устройства.**

ДѢЙСТВУЮЧІИ ЛИЦА:

Кузьма и Пилипъ, сельскій паробки.

Николай, членъ Читальнѣ.

Василій, радный.

Свка и Гриць, кумъ и кума.

Параня, гуляща дѣвка.

Стефанъ и Романъ, члены Читальнѣ.

Настя, селянка.

Марія, ея донька.

Петръ, господарь.

Гнатъ }
Анна } его дѣти.

Иванъ, молодой господарь.

Каська, его жена.

УВАГА. Видить ся, що до представленя сего театральнаго кусника треба 16 лицъ. Понеже однакъ Кузьма, Пилипъ, Николай, Василій, Свка, Гриць и Параня, выступающій въ першѣй части, въ другѣй не выступаютъ, то можуть они, на скорости переодѣвшись, выступити въ другѣй части въ роляхъ Стефана, Романа, Настки, Маріи, Петра, Гната и Ивана, а такъ треба буде до сповненя кусника лише 10 лицъ.

ЧАСТЬ ПЕРША.

Явлене перше.

Цѣле дѣйство вѣдбувае ся въ недѣлю по вечерни на улици близко хаты селянки Настки. Приготовити треба лише пѣдвысмене зъ двома бѣчными заслонами, изъ-за котрыхъ то зъ правом то зъ лѣвой стороны лица, улицею идучи, являют ся на сценѣ и зъ сцены уходятъ. На сцену, по пѣднесеню завѣсы, входить спѣшно **Николай**, а за нимъ бѣжить **Кузьма**.

Кузьма (дѣгнавши **Николая**, ударае его сильно зъ заду въ лопатку и кричить). Говѣ-вѣ-вѣ!... Та стѣй вже разъ!

Николай (сѣплячусь въ ударене мѣсце). Мѣсто лагѣдно закликати мене, рычишь на улици якъ медвѣдь, и бешь людей якъ дивий вѣль...

Кузьма. А диви, якій деликатный! Чи ты панъ Недотыкальскій? Я хотѣвъ тобѣ щось файного сказати, а ты такій неприступный! Иги, пропавъ бы ты!

Николай. Чому я неприступный? Може не стою при тобѣ? Може не хочу зъ тобою говорити? И буду тобѣ якъ братъ, якъ другъ, але терпѣти не можу простацкихъ штурханцѣвъ и дивихъ крикѣвъ.

Кузьма. А дивѣтъ, якій паничъ! Ага, вже знаю тебе, знаю! Ты числишь себе до просвѣщенныхъ... Чоловѣче, жаба чи дув ся чи нѣ, то все жаба! И въ Парижу не зрѣвать зъ вѣвса рижу! Коли

ты простый чоловікъ, то чого въ паньску дуду граєшь? А коли ты вже ставъ бути паничемъ, то скинь зъ себе хлопскій кафтанъ и вѣдчепись вѣдъ насъ! Розумѣешь?

Николай. Паничемъ я не єсмь и не буду, але и простакомъ бути не хочу, хотяй просту роблю роботу и таку все робити буду. И при найпростѣйшій роботѣ повиненъ бути чоловікъ оглаженнымъ и приличнымъ. (Здвигаетъ раменами и хоче ити своєю дорогою).

Кузьма (хвативши Николая за рамя). Чого утѣкаєшь, дурню? Не хочешь знати того, про що я тебе задержавъ?

Николай. Я хочу знати, що я повиненъ знати, але боюсь твоихъ штурханцѣвъ и твоихъ острыхъ слѣвъ. Усмирись бодай трохи и говори такъ, щобы я мѣгъ выдержати!

Кузьма. Ба, коли менѣ такъ не хоче ся! Ба, коли ты мене не маєшь учити, якимъ я маю бути! Я старшій вѣдъ тебе мало що не о два роки, то мѣгъ бы я скорше тебе учити, якъ ты мене... Розумѣешь? А теперъ слухай, що я тобѣ сказати маю! Днесъ въ вечеръ будуть першій осѣнній музики у Ивана Дуньчака, а я хотѣвъ бы, щобы находилась тамъ и Баякова Олена...

Николай. Чи я бороню, щобы она тамъ була?

Кузьма. Она говорила моѣй стрыйнѣ, що не буде на музыкахъ у Ивана, а зъ тымъ менѣ дуже

зле. О тѣмъ я не говоривъ бы тебѣ, если бы я не знавъ, що ты вже зарученый зъ Кунишиною Оленою. Я самъ не смѣю мовити Оленѣ, щобы на музики прийшла, але ты, яко близкій сусѣдъ, можешъ еѣ намовити, щобы конечно прийшла. Она послухае тебе... Ты скажешъ їй, що есть такой оденъ молодець, котрый за всю цѣну хоче днесъ зъ нею потанцювати и поговорити, то она придетъ. Ты скажи їй, що молодець файный, здоровый и небѣдный, лишь не скажи котрый. Я вже знаю тебе, що мене не зрадишь...

Николай. Якъ же я можу намовляти Олену, щобы на музики до Ивана Дунчака ишла, коли я самъ не буду тамъ!... Ёго дѣмъ не має доброй славы въ селѣ...

Кузьма. Угу, не має доброй славы... у васъ, просвѣщенныхъ мудрагелѣвъ! Для насъ вѣнъ зо всѣмъ добрый на часъ забавы. Вѣковати у него нѣхто не буде! И не шкодить то ничъ дѣлу мому, що ты тамъ не будешъ! Товаришь для товариша, если схоче ему хочъ трохи прислужитись, може трохи и збрехати. Коли запытае тебе Олена, чому ты обѣцявшись на музики не прийшовъ, скажешъ їй, що важна справа перешкодила тебѣ...

Николай. О нѣтъ, я не можу такъ дѣлати! И знаю я такожь, якѣ то тамъ тотѣ музики у Ивана Дунчака!... На тѣ музики не можу намовляти мою добру сусѣдку Олену... Въ другѣй до-

брѣй справѣ радо послужу тобѣ. Теперъ прашай!
Будь здоровъ! Иду, бо у мене пильне дѣло. (Вѣдохить).

Явлене второе.

Кузьма: (Самъ, за вѣдохячимъ Николою пригрозуючи, голосно). Иди, иди, ты фарисею! А пропавъ бы ты зъ своимъ просвѣщенемъ и своими деликатностями. Пожди, вже я тобѣ того не забуду! (Тихше якъ-бы до себе). Чортъ выдумавъ якесь просвѣщене! И священикъ и учитель вѣчно накидають его намъ громадянамъ. Теперъ сходить село на ничь. Зъ каждымъ днемъ робить ся у насъ сумнѣйше. Ахъ, якъ то весело було передше! Що десята-пятьнайцята хата бували музики кождыхъ мясницъ мало що не кождой недѣлѣ, а вже найславнѣйшій були музики въ корчмѣ! Гей, гей, тото тамъ гучно було, гучно! Станція велика якъ-бы райшуля! Бувало якъ пустишь ся зъ дѣвчиною коломыйки, козака, тропака або польки, то здавало ся тобѣ, що ты не чоловѣкъ, лишь птахъ, летишь... та летишь! А при славныхъ танцяхъ була на поготовлю все горѣвка! Пекъ бы тымъ, що на тоту горѣвку напосѣлись! А въ нѣй сама веселѣсть, розкѣшь и щасте! Коли выше чоловѣкъ два-три келишки, заразъ велика фантазія пхаєсь до головы, кровь розгрѣсь, пыски почервонѣють, спѣванка сама лѣзе на языкъ, а ноги... они и безъ музики готові поскакати;

ну, а коли естъ еще и музыка, тогда вже цѣлый танцористый рай... Фю, фю! (робить руками и ногами, якъ бы танцювавъ).

Явлене трете.

Кузьма. (До него зближаець, спѣшно идучи) **Пилипъ.**

Кузьма. А отъ иде менѣ такой добрый товаришь, якъ и я самъ!.. Якъ ся маєшь, Пилипцю? Дай-но руку, нехай тебе сердечно привитаю! (Пилипъ наставляе лѣву руку). А чому не даєшь праву?

Пилипъ. Щобы правою и тебе сердечно привитати...

Кузьма. Правда! (Кузьма ударяе Пилипа въ лѣву руку зъ всеи силы, що ажъ водгомбнѣ иде по всей улицѣ).

Пилипъ (Ховае руку, поплювши еѣ, за себе). Теперь наставѣ ты свою руку, котру схочешь! (Кузьма наставляе такожь лѣву руку, котру бе Пилипъ тожь зъ всеи силы). Ха, ха, ха, а то менѣ удало ся! Чисто по козацки мы привитались!

Кузьма. Я привитаѣ тебе щирѣйше. Ты спрятаѣ лѣву руку по-за себе, а я нѣтъ. Але се байка; лучше скажи, якъ маєшь твоя Каська?

Пилипъ. А що? Ничь, здорова.

Кузьма. А на музики прийде?

Пилипъ. Якъ бы нѣтъ! Прийде!

Кузьма (бючи Пилипа сильно въ плече). Ха, ха, ха! Отъ-то менѣ хватѣ молодець! За то люблю тебе и твою Каську, що вы обоє держитесь старой моды.

Дай, нехай тебе поцѣлую! (Обнимае и цѣлуе Пилипа, а опѣсля такъ нимъ потрясае и вѣдъ себе друлае, що вѣнъ падае на землю). Угу, якій ты слабый, якъ муха! Тебе годѣ и доторкнутись. Я лишь такъ легко, а ты вже падешь! Але ты ничъ зъ того собѣ не роби! Днесь вечеромъ куплю тобѣ пѣвкватирокъ горѣвки зъ медомъ...

Пилипъ. Не хочу зъ медомъ... така нудна! У мене найлучша горѣвка зъ перцемъ!

Кузьма. Зъ перцемъ? Ха, ха, ха! И я люблю таку, але лишь тогды, коли мене вѣ собѣ болить. А може ты обѣвѣ ся та хочешь теперь горѣвки зъ перцемъ?

Пилипъ. То нѣтъ, але я таки направду люблю найлучше горѣвку зъ перцемъ, бо безъ перцю она мене вже вѣ языкъ нѣчо не пече. А така горѣвка, що не пече вѣ языкъ, то якъ вода...

Кузьма. Зъ того бачу, що ты вѣ друге стѣльки пивѣ горѣвки якъ я, бо языкъ у тебе гѣрше запеченый якъ у мене. Я мушу передъ тобою встыдаться. И я пивѣ бы бѣльше и бѣльше, кобы грошѣ! Але пожди! Нехай-но я оженюсь, тогды найду вже грошѣ и буду такъ пити, що мало буде менѣ горѣвки зъ перцемъ... я буду пити зъ паприкою. Ха, ха, ха! И тогды буду я вызирати не такъ якъ ты, блѣдымъ и вымоклымъ, но румянымъ и червенымъ якъ паприка... (Кузьма и Пилипъ регочуть ся дуже дико).

Явлене четверте.

Кузьма, Пилипъ и Василий (въ шапцѣ, сивый зъ сивымъ вусомъ).

Василій. Що вы такъ галасуете на дорозѣ, молодцѣ?

Кузьма. А вамъ що до того?

Василій. До того чи не до того, але яко старый чоловікъ пригадую вамъ, що вы на дорозѣ и передъ чужою хатою. А впрочемъ... я радный. Я видѣвъ зъ-далека, якъ ты Кузьма Пилипомъ шпурнувъ.

Кузьма. Ха, ха, ха! И щожъ то великого, що вы радный? Вы радный лишь въ громадскій канцеляріи. а не на улици. Будьте здорові! Если я що зле зробивъ, можете мене скаржити...

Пилипъ. Такъ, такъ, за мною не уймайтесь, адвокатовъ не потребую! Забирайтесь, щобы вы що не обѣрвали!

Василій. Вже иду, иду... Господи, вже бѣльше не зачѣпаю! (Вѣдходячи). Вѣдъ злого чоловіка и полу вѣдрѣжъ, а вѣдсунъ ся, учить стара приповѣдка. Боже, чи буде вже разъ конецъ тымъ пѣякамъ и лайдакамъ? Голодранцѣ ѣсти не мають що, а все имъ въ головѣ всякі збытки, музыка, танцѣ и пѣятка. Чекайте, найдеся и на васъ поскромлене. (Вѣдходить).

Явлене пяте.

Кузьма и Пилипъ, Євка и Гриць.

Євка (спѣвае за сценою по напѣву: »Козакъ коня наповавъ«.)

Кажуть люде, щомъ стара,

Що зубѣвъ не маю,

(2) А я въ корчмѣ подхмелю ся,
О славу не дбаю.

Гриць (уже на сценѣ).

Ваша правда, кумо, все,
Я ся васъ тримаю,

(2) А що жѣвка сварить, лав,
О тоѣ не дбаю.

(Обое переходять сцену, заточуючись).

Кузьма. Уступѣмъ ся тѣй парѣ зъ дороги!
Се нашій люде, ширій особы. Жаль, що я не знавъ,
що они въ корчмѣ... они були бы и мене погостили.

Євка. Ану, еще що о мнѣ заспѣвайте, куме!

Гриць. Чекайте, нехай языкъ розвяже ся!

Євка. А хто... хто... его звя... звязавъ?

Гриць. Або Берко, або Рифка, або...

Євка. Або моя горѣвка, що... що... я вамъ
ку... купила...

Гриць (перейшовши зъ Євкою за сцену).

Гого, кумо, не хвалѣть ся
За свою горѣвку,

(2) Бо мы пили-напивали
Обое на спѣлку!

Кузьма. А диви, якій старый здатный, якій
складнїй укладає спѣванки! Нѣвроку!

Пилипъ. Оой иде тамъ, видить ся менѣ, Пѣш-
кова Параня!

Кузьма. Що мовишь? Файна дѣвка, а танцює
легко якъ пташка. Она обѣцяла менѣ, що приїде

до Дуньчака. Она, брате, изъ нашої партіи... Она ти така гуляща, що видишь танцювала бы и на улици...

Пилипъ. Ого, я знаю єѣ добре, яка она! Она дуркне порцію горѣвки однимъ душкомъ якъ хлопъ, анѣ не сморсить ся!

Явленє шесте.

Кузьма, Пилипъ и Параня.

Кузьма. Где такъ спѣшно, дѣвчино?

Параня. До бабы...

Кузьма. Пожди трохи! Нехай подивлюсь, якій у тебе очи, бо я забувъ!

Параня. А то що за напастъ? Я на улици очей не показую... (Хоче ити далше, е, выриваючись вѣдъ Кузьмы, Пилипъ задержує єѣ за рукавъ).

Кузьма (заглянувши химерно въ очи). Бѣгме красні очи, чорві якъ тарки! Ану, пѣйдемъ трохи улицею обоє гальюпады!

Параня. Чи одурѣвъ, чи що? Цуръ тобѣ та пекъ! (Выриваєсь и спѣшно уходитъ; за нею бѣжить Кузьма).

Явленє семе.

Пилипъ (самъ).

Пилипъ (смотрячи за Кузьмою и Параскою). Отъ и догонивъ Кузьма Параню. Разъ пальнувъ вѣнъ єѣ по плечи и она стала. „Где ся чубять, тамъ ся

любить! "... говорить якась приповѣдка. Ого, що я бачу! Обнявъ Кузьма Параню якъ до танцю, але она высунулась єму по-пѣдъ руку и побѣгла... Видѣли роботу Кузьмы двѣ дѣвки изъ хаты и смѣються ся теперь зъ него. А вѣнъ иде до нихъ и кланяєсь имъ зъ-паньска. Чи тебе кулѣ били! Шкода, що я не такой гуляка якъ Кузьма... Я бѣльшій майстеръ до горѣвки, а вѣнъ до танцѣвъ... А тамъ зновъ хтось иде... Ага, се Стефанъ зъ тѣткою и зъ єи донькою Мириською. Але зъ ними не маю охоты зѣйтись... то фарисеѣ!... Они зъ новои класы людей, они зъ просвѣщенныхъ! Иду за Кузьмою. (Вѣдходить).

ЧАСТЬ ВТОРА.

Явленє осме.

Настя, Марія и Стефанъ

(Идучи улицею, задержують ся на сценѣ).

Настя. Знаєшь, Стефане, я пѣзнала ажъ теперь добре, якъ мудро зробивъ священикъ, що основавъ у насъ молоде братство и сестричество. За приняте моєи Марисѣ до сестричества вдячна я имъ дуже.

Стефанъ. А коли видѣли вы, тѣтко, другі дѣвчата въ сестричествѣ, то вамъ оно не подобалось?

Настя. Не такъ, Стефане! Оно менѣ подобалось на око, але я не розумѣла цѣли молодого братства и сестричества. Я думала собѣ, що оно постановлено лишь тому, щобы держати въ церквѣ процесіи и носити братскій знаки. А коли пѣйшла я днесь до Огця духовного вписати Марисю до Читальнѣ, то выяснили они менѣ цѣль братства такъ, що я полюбила єго теперь цѣлымъ сердцемъ и духомъ. Оно бо приписує молитвы на процвѣтъ церкви, оно велить Христову науку слухати и сповняти, а обрядъ свѣй церковный звеличати, родителѣвъ и старшихъ почитати, всего доброго учитись, всегда трудитись и трудитись, а при тѣмъ встыдливо, скромно и тверезо жити. Если въ селѣ всѣ люде стануть ся такими, якъ вымагає братскій уставъ, то запанує въ селѣ гарздѣ, щастє и правдива людей слава.

Стефанъ. Чи радуєшь ся, Марисю, що належишь въ члены сестричества и читальнѣ?

Марія. Якъ-бы я не радовалась! Я того дуже бажала, бо читала часто „Посланника“, „Золоту книжочку“ и „Луця Заливайка“, книжочку про „Гальшку Острожскую“ и „Всѣхъ слухай, а свѣй розумъ май“ и всякі книжочки рускои бібліотеки для молодежи зъ Коломыѣ и газеты, то до просвѣщеня, до поступу и до всего доброго страхъ тягне мене.

Стефанъ. А на музики до Ивана Дуньчака тягне тебе?

Марія. Бѣй ся Бога, якъ можешъ мене о то пытати, мене, члена сестричества и читальнѣ?

Настя. Хоть бы ты еще не була вписана въ члены сестричества и чатальнѣ, то я тебе на музики безъ себе нѣчною порою бѣльше не пустила бы. Вѣдъ коли панъ-отець стали о тѣмъ въ церквѣ учити, якъ то безстыдно и небезпечно, коли на весѣля и забавы дѣвчата ночами бѣгають, поставила я собѣ бѣльше тебе на танцѣ безъ себе не пустити.

Марія. Я за то вамъ, мамо, дуже благодарна! Менѣ тотѣ забавы и танцѣ безъ опѣки старшихъ все не подобались; але я ишла на музики тому, що ишли другѣ, и тому, що передъ тымъ не умѣла я сему злomu звичаю спротивитись. На такихъ забавахъ, на котрѣ бѣжить каждый, хто хоче, буває молодежи, молодыхъ жѣнокъ и мужей за много, тѣснота тамъ страшна, по ногахъ толочать немилосердно, штурханцѣвъ дѣстаєсь всѣмъ що не мѣра, а пороху стѣлько, що свѣтла не видко и дыхнути тяжко. И се має бути забава! А дѣвчата, хотѣй видять, що зле и невыгода, то таки идутъ и идутъ, думаючи, що за то скорше замужъ выйдутъ. Теклина Матрона танцює по забавахъ завзято вже десять лѣтъ, а не вѣддає ся; а Терезина Ирина и Гарапова Олена не ходили нѣ-

коли на забавы и музыки, а вышли замужъ въ пору и дуже добре!...

Настя. Моя ты дитино, я и не знала, що у тебе така золота душа и така мудра голова! За то куплю я тобѣ красну вовняну хусточку на свято и недѣлю и молитвеникъ въ хорошій оправѣ бодай за двѣ короны.

Стефанъ. И менѣ подобаеь твоя мова, любя сестрице, дуже, але що буде зъ тобою, якъ не побачить тебе на музыкахъ Романъ, котрый часто до васъ заходить и вѣроятно зъ тобою жениться схоче? Вѣнъ готовъ погнѣватись на тебе...

Марія. За то, що за нимъ до Ивана Дуньчака на танцѣ не пойдю? Если такъ, то нехай гнѣвася! За нимъ до церкви и на роботу пойдю, но щобы я за нимъ на музыки або до корчмы ходила, до того мене нѣхто не намовить и не присядуе. Але менѣ видить ся, що Романъ и не думает днесъ на музыки ити...

Настя. Славно, моя доню, славно! Богъ да благословить тебе за такій умъ и за такъ хороше слово!

Марія (поцѣлувавши матѣрь въ руку). А сердечно дякую вамъ, мамо, за то, що вы менѣ Божого благословеня просите.

Настя. Романъ есть добрый молодець, але если-бъ любивъ забавы, музыки и корчемнїй попойки и всѣ злї стародавнїй звычайъ, то не мѡгъ

бы подобатись честнымъ и добрымъ людямъ. Ты, Стефане, скажи ему, щобы старавъ ся бути вы-
браннымъ до братства!

Стефанъ. Якъ-же мае вѣнъ о то старатись? Священикъ выбирае до братства членѠвъ свобод-
но, кого уважае за вѣдповѣдного; его не подку-
пить нѣхто и не присилуе до выбору когось до
братства...

Настя. Знаю я о тѣмъ добре; але якъ уви-
дѣвъ священикъ тебе и мою Марусю и другихъ,
такъ нехай увидить и Романа. Ты ведешь себе
далеко вѣдъ корчмы и зѠпсутя, то нехай веде
себе такъ и Романъ!

Явленє девяте.

Тѣи-же и Петръ, Гнатъ и Анна.

Петръ. Слава Иисусу Христу!

Настя, Марія и Стефанъ. Во вѣки слава!

Петръ. Якъ ся маете, добрѣ люде?

Настя. Гараздъ, Богу дякувати! Якъ вы тамъ?

Чи всѣ у васъ здоровѣ? (Всѣ егискають ся сердечно и при-
язно подають собѣ руки).

Петръ. И у насъ гараздъ, Богу слава!

Анна (поцѣлувавшись зъ Марією). Витаю тебе, се-
стрице! О якъ радуюсь, що и ты вже въ братствѣ!
Я знала, що Отець-духовный о тобѣ не забуде.
(Анна и Марія, взявшись подъ руки, вѣдходять въ глубину сцены
и тихо оповѣдають собѣ где-що; Стефанъ и Гнатъ прилучують ся
до нихъ).

Настя. Вы певно зъ читальнѣ?

Петръ. Такъ, були мы тамъ всѣ. Отець духовный читали намъ славне поучене о основаню русскихъ крамницъ и торговлей. Чудныхъ вѣстей довѣдуе ся чоловіккъ въ читальни. Зъ-разу не розумѣвъ я добре газеты, а поволи втягнувъ ся въ читане такъ, що розумѣю все и безъ читаня обѣйтись не можу.

Настя. Въ слѣдуючу недѣлю поѣду и я вже до читальнѣ зъ Мариською. Она вже записана...

Петръ. А то поздоровляю васъ (кланяєсь капелюхомъ). Чуєшь, Ганна, Мариська вписана до читальнѣ!

Анна. Знаю, тату. Она менѣ о тѣмъ вже сказала. Она рада бы еще и днесъ тамъ трохи зѣ мною вступити; но я толкую їй, що днесъ для мене трудно до читальнѣ вертати, бо дома жеде мати на мене.

Петръ. Звини днесъ, Марись, мою Анну, бо знаєшь, що недалеко ей весѣля, то стараня дома много.

Настя. А на котрый же день ладитесь вы, куме Петре, зѣ своими дѣтьми до весѣля?

Петръ. О, еще не заразъ, бо видите у мене два весѣля и у свата два, звычайно якъ при мѣнянцѣ дѣтей. Велике щасте для насъ, що запровадивъ священникъ моду, щобы вѣдбувались весѣля лише одну добу. Черезъ тоту постанову буде мене стояти весѣле тыхъ двоихъ дѣтей о половину мень-

ше, якъ весѣле старшой доньки, котре тягнулось цѣлый тыждень; але все таки заходу буде богато, бо на двоє дѣтей треба до весѣля и безъ збыткѣвъ всего досыть много. Але що я вамъ нового сказати маю, кумо Насте! Вѣдь мене и вѣдь много свата начне ся приняте весѣльныхъ гостей цѣлкомъ на нову моду... (Входятъ на сцену Иванъ и Катерина).

Явлене десяте.

Тии-же и Иванъ и Катерина.

Иванъ. Добре, що я тутъ при васъ, то довѣдаюсь где-що о новѣй модѣ, та чей о лучшѣй... Слава Иисусу Христу! Якъ ся маєте, добрі люди? (Иванъ и Катерина стискають ся зъ тамтими приязно за руки зъ приклоненемъ головы).

Настя и Петръ. Слава во вѣки!

Петръ. Маємо ся, якъ видите добре, и радуемъ ся, що и коло васъ гараздъ. А що до новой моды, то буде она безъ сумнѣву лучшою. А впрочемъ чому-жь мала бы она бути гѣршою?

Иванъ. Бо то видите, тота мода, якъ я вѣднѣй книжѣ читавъ, теперъ вже не такъ обьявляесь, якъ колись давно. (Марія, Анна и Гнатъ приближаютъ ся).

Настя. А якою-жь була она давно? И якъ знаєте вы, якъ давно було?

Катерина. Вѣднѣй библіотекахъ есть книги вѣднѣй найдавнѣйшихъ часѣвъ, вѣднѣй коли люди писати

стали. И въ нашой читальни суть гдеякї книги. И скажу вамъ где-що, що я читала о модѣ въ одной книзѣ... Коли змѣнили люде якїй злый спосѣбъ житя на лучшїй, то называлось то модою. На пр. коли змѣнили люде свои твердї скѣрянї и кожуховатї одежи на новопридуманї мягкї вонянї, льнянї и конѣпнї, то бувъ въ тѣмъ поступѣ до чогось нового, очевидно лучшого; коли перемѣнили люде деревянные обуве на ходаки, а пѣзнѣйше ходаки на чоботы и черевики дратвою шитї, а еще пѣзнѣйше на чоботы и черевики кѣлкованї, то стававъ ся той поступѣ правдивою модою, бо бувъ всякїй разѣ лучшимъ и лучшимъ. Давнѣйше була мода на деревянї плуги и зовсѣмъ деревянї скрипячї возы; теперъ за нею пришла мода на желѣзнї плуги и кованї возы... то такую змѣну мы собѣ хвалимо всѣ. Такъ само подобаесть намъ змѣна моды курныхъ и простыхъ хатъ на некурнї, выбѣленї, зъ образами Святыхъ и всякими порядками.

Иванъ. А мудрѣйшї люде придумали еще моду ставити мурованї дома мѣсто деревяныхъ и крыти ихъ бляхою або цегляными дахѣвками мѣсто соломою або гонтами, щобы меньше дровъ ишло и щобы вѣдъ огню було безпечнѣйше. А дальше придумали ученї ставити дома на два, три, чотыре и бѣльше поверхѣвъ, щобы не ишло за бо-

гато доброи землѣ пѣдъ дома Такі нові моды то правдивый поступъ.

Катерина. Але теперь, бачите, звелась мода въ свѣтѣ въ многѣмъ такъ, що моднярѣ не придумують людямъ щось нового, лучшого, лишь по просту щось нового, хоть бы гѣршого и дурнѣйшого. Якъ знаете, ходжу часто на попѣвство помагати шити и прасовати, то видѣла я тамъ книжки и газеты зъ новыми модами и чула, якъ мудрї еймосцѣ и панны тїи моды ганили и якъ на нихъ нарѣкали. На весну, на лѣто, на осѣнь и на зиму кожного року щось нового! Дома убраньство инше на рано, инше на день, а инше на вечеръ... И мають панѣ старатись о инше убраньство до выѣзду, о инше до выходу на прогулку, о инше на гостину, о инше на балъ, о инше до театру, а о инше до церкви. Господи, и кѣнца нема тымъ вѣчнымъ змѣнамъ и придумкамъ! А наибѣльшїй клопѣтъ зъ капелюхами! Вже бѣльше якъ черезъ сто лѣтъ выдумують моднярѣ для паньства все новї и все новї капелюхи, а такї дивнї, що и смѣяти бы ся зъ нихъ, а такї дорогї, що ажъ сумъ бере. А треба вамъ знати, честнї люде, що тотї все новї и такъ дорогї капелюхи то така слабина, що треба зъ ними обходитись якъ зъ писанками. Ба, и що еще! Они и не держались бы головы, якъ-бы ихъ панѣ великими шпильками доволося не пришпилювали. Для замужныхъ и панно-

чокъ у паньства буває все нова мода и въ прическахъ! А всякї моды вымышляють моднарѣ лишь въ тѣй цѣли, щобы зѣ паньства якъ наибѣльше гроша взяти и имѣ ихъ бытъ пѣдкопувати.

Иванъ. А я мушу вамъ, честнї люде, пригадати при тѣй случайности, що вкрали ся по трохи вже и mezi насъ хлѣборобѣвъ где-якї дивнї моды. На пр. що то за дурна мода настала въ где-якихъ селахъ, що сельскї дѣвчата, идучи до церкви, одѣвають ся майже такъ само легко въ зимѣ, якъ и въ лѣтѣ! Черезъ лѣто любять они одѣватись красно якъ павы, въ легкї, цвѣтистї, тонкї и досыть дорогї спѣдницѣ, запаски, кацабайки и хусточки на голову, а такъ само одѣвають ся, идучи до церкви, и въ зимѣ, въ наибѣльше трѣскучї морозы, зѣ тою тѣлько малою вѣдмѣною, що вдягнуть на себе еще по однѣй кацабайцѣ! Замужнї женщины идутъ до церкви въ зимѣ въ кафтанахъ, сѣракахъ або футрахъ, а хоть загортають ся еще теплыми плахтами або великими хустками, все цѣпнуть еще; дѣвчата же спѣшать въ морознїй або завѣрушнїй або слотливїй часъ якъ якї мотыльки, не маючи где рукъ сховати и чимъ вѣдѣ вѣтру заслонитись. И ввела таку моду mezi дѣвчата тотя немудра жажда, щобы выгядати красно! И где-жь тутъ розумъ? Менѣ видить ся, що въ зимѣ для господарской дѣвчины не то красно, щобы показатись на улици и въ церквѣ легко о-

дѣтою якъ мотылька, лишь то, чтобы мала на собѣ тепле, правдиво зимове убраньство. Не такъ же?

Настя. Такъ, такъ! Въ зимѣ можуть одѣваться лишь бѣднѣ дѣвки по лѣтному. Я ганьбилась бы дуже за мою Марисю, если бы я еѣ въ зимѣ не придѣла по зимовому.

Катерина. Велику правду высказавъ ты, Иване, о тѣй глупѣй модѣ дѣвчатъ въ гдеякихъ селахъ. Она глупа не лишь вѣдъ того, що мусить дѣвчина, не маючи теплои загортки, въ зимѣ цѣпнути, но еще и вѣдъ того, що выбравшись зъ дому при погодѣ, треба неразъ здыбаться въ дорозѣ зъ сло-тою... тогда що? Пропало красне и дороге убраньство! Не повѣдаю я, що мають одягаться сельскѣ дѣвчата лишь грубо, неладно, по старосвѣцки, але думаю, що повиннѣ они одягаться хотяг красно, але практично, вѣдповѣдно своему званю. Сельска дѣвчина, грамотна чи неграмотна, но розумна, має о тѣмъ памятати, що она не естъ панна до самого фортепяну и до вышиваня для розрывки, лишь дѣвчина до тяжкои сельской работы, котра вымагае хоть красного, але сильного, тревалого и практичного убраньства.

Настя. Святу правду говоришь, Катерино! А до твоеи и до Ивановои разумнои мовы додала бы я еще и то, що вкралась межѣ хлѣборобѣвъ и то-та погубна мода, що носятъ ся вже где-якѣ молодшѣ и старшѣ господарѣ не въ своихъ красныхъ

и тревалыхъ, поважныхъ свитахъ и кафтанахъ, лишь въ тандитныхъ блюзахъ и плащахъ. Тотѣ блюзы и плащѣ скоро друтъ ся и походятъ не-разъ Богъ знае зъ кого! Може зъ якихъ сухот-ничихъ небѣщикѣвъ?

Петръ. Правда ваша, кумо Насте! Найлучше носитись намъ хлѣхоробамъ практично, по господа-рски, а при тѣмъ хорошо и поважно, на пр. такъ якъ носять ся зъ-давна коло Дрогобыча, Перемышля, Сокаля, Тернополя, Золочева, Бучача, и на пр. въ Папортнѣ, Сопѣтнику и Кропивнику коло Добромиля. Но що до той моды, о котроѣ я вамъ сказати хочу, то она не поведе нѣкого на зло. Если тота мода въ селѣ прийме ся, то поступъ въ добробытѣ и моральности буде вели-кѣй. За наукою и порадою священника рѣшивъ ся я зъ моимъ сватомъ не куповати на весѣле горѣвки, лишь чай и пиво...

Иванъ, Катерина и Настя. Що вы говорите!

Петръ. То, що чуете! Мы дали слово...

Иванъ. А Богъ васъ поблагословивъ бы за-таке велике дѣло! И такъ начне ся у насъ вже справедлива мода, бо поѣде все якъ разъ до луч-шого. А чей счезне поводи тота проклята горѣв-ка зъ аракомъ, черезъ котрѣ то острѣ напитки межи людьми вже стѣлько було плачу, рыданя, горя и нещастя, що и на всѣхъ паперахъ свѣта не списанъ бы того. О Боже, скоро научать ся

люде гоститись чаємъ, то вже начне ся въ селѣ святе жите, бо чай здоровый и лагôдный напитокъ, а якъ солодкій такъ и милый. Черезъ три роки бувъ я въ вôйску при женатôмъ рускôмъ капитанѣ. Рано и пополудни и въ вечеръ и коли якій гостѣ явились, все пили всѣ чай и я тоже; и пановавъ въ его домѣ загальный спокôй и гараздъ, бо не була у вѣкого задурена голова. Русь наша упадала все низше и низше матерiально, морально и политично найбôльше черезъ пiяньство, котре єѣ страшно упôдляло. Давнѣйше упивалась Русь зрадливимъ, солодкимъ медомъ, а пôзнѣйше проклятыми напитками, горѣвкою и аракомъ. Половина утраченого добра, щастя, чести, значеня и славы вôдзыскає Русь, если зрече ся тыхъ проклятыхъ напитокôвъ!

Явленє одинайцате.

Ти-же и Романъ.

Игнатiй (побачивши идучого Романа). А то красно, що приходишь, Романе, до насъ! А може ты до Дуньчака?

Романъ. Сохрани Господи! Чи я якiй циганъ або поганинъ? Я хочу все бути тамъ, где мои наймилѣйшi. (Кланяючись на всѣ стороны до своихъ знакомыхъ). Слава Иисусу Христу!

Всѣ. Слава во вѣки!

Романъ. Якъ ся масте, матусю, и вы всѣ честнѣе люде?

Петръ. Слава Богу, маемъ ся всѣ добре. Зъвѣдки и куда Богъ тебе веде?

Романъ. Я заходивъ по вечерни въ хату вашего будущого свата Петра, а теперь пустивъ ся ити въ честный дѣмъ хозяйки Настѣ. По дорожѣ стрѣтивъ я жандарма, ведучого передъ собою Пилипа.

Стефанъ, Петръ и Иванъ. А се за що?

Романъ. Страшно галасовали парѣбки у Дуньчака, то увѣйшовъ жандармъ до сѣней и крикнувъ до отвореной хаты: Що тутъ за крики? Пиликъ, трохи пьяный, не пѣзнавши въ темнѣй сѣни жандарма, хопивъ коновку зъ водою и хлюпнувъ всю воду на жандарма, повѣдаючи: „А тобѣ що до того? Пильнуй своего носа, злодѣю!“ За воду и за слово „злодѣю“ повѣвъ жандармъ Пилипа до суду.

Иванъ. Такій то все конецъ пѣякѣвъ и свавѣльникѣвъ!...

Настя. Жаль менѣ Пилиповои матери! Добра и честна жевщина, а зъ сына потѣхи не мае. Неразъ гѣрко поплаче она собѣ за злѣ поступки своего Пилипа. И теперь сердечно заплаче собѣ бѣдна вдова, коли довѣдаеь, що взято сына до суду и певно въ арештѣ. А тамъ, въ арештѣ, вѣнъ еще гѣрше зѣпсуеь...

Романъ. Не сумуйте, матусю! Може счезне поволи всяке зло зъ села. Я приношу вамъ добру новину...

Настя. Говори, Романе! Мы любимъ що доброго послухати.

Романъ. Повѣдала менѣ жена вашого свата, Петре, що вѣнъ рѣшивъ ся гостити своихъ весѣльныхъ гостей лишь чаємъ и пивомъ...

Настя. Сесю новину узнали мы вѣдъ Петра, бо и вѣнъ буде такъ само своихъ гостей гостити. А тобѣ, Романе, подобасъ тота нова мода?

Романъ. И еще якъ! Если позволить Богъ, що буде и мое весѣле, то вже ублагаю моихъ родителейъ и свекрѣвъ, чтобы старались для своихъ гостей що до напитокѣвъ лишь о чай и пиво. Хотя я еще молодой, то мимо того представляю собѣ дуже живо тоту велику змѣну цѣлого нашего житя, если мы будемъ гоститись чаємъ и пивомъ мѣсто горѣвкою и аракомъ...

Игнатій. А може бы добре було гоститись и виномъ?

Иванъ. На се пытане можу я вамъ вѣдповѣсти точно пѣсля гадки священника и пѣсля моеи практики вѣ войску. Вино було бы добрымъ на нашѣ гостины, еслибы мы могли дѣстати правдивого вина. Але о правдиве вино дуже трудно. А маемъ мы платити дорого за фальшиве и шкѣдливе вино, то лучше держати ся пива. Если бы мы рѣльники

хотѣли уживати вина, то мусѣли бы мы основати собѣ крамницѣ, спроваджати для нихъ вино зъ Угорщины, Австрiи або Дальмаціи и стягати его зъ бочокъ до фляшокъ, щобы начате вино не псуло ся. Литра такого вина выносила бы не бѣльше якъ 60 геллерѣвъ.

Петръ. Розумна твоя мова, Иване! Колись треба намъ буде въ читальни о основаню крамницѣ потолковати. Я думаю собѣ, що где-кому буде любитись пиво, а где-кому вино, прото треба буде намъ старатись о пиво и о вино. Але закимъ до того прийде, треба вдоволитись намъ пивомъ и чаемъ.

Настя. Правда ваша, куме Петре, але я думаю, що мы повиннi до тои новои моды якось приучитись и приготовитись. Зъ-разу не буде намъ то ити гладко, а коли при чайнои и пивнои гостинѣ где-що намъ не удасть ся, то будуть зъ насъ пiяки смѣятись.

Романъ. И я думаю, що треба намъ до новои моды хорошо уложитись, но се не буде такъ трудно. Вчера на обѣдѣ у Юрка Пилипчака показавъ намъ панъ-отець дѣломъ, якъ гоститись чаемъ. У Пилипчака пили всѣ гостѣ лишь чай зъ червенимъ виномъ або зъ цитриною, якъ хто хотѣвъ. При томъ сказавъ намъ панъ-отець цѣле поучене о чайныхъ гостинахъ.

Петръ. Ану повѣдай, молодче, якъ учивъ панъ-отець!

Романъ. Авось такъ: Найперше мають всѣ газдинѣ покупити собѣ самовары. Одень самоваръ изъ бляхи може стояти 40, 60, 80 кр. и 1 здр. У кого мала родина, купить собѣ самоваръ меншій, у кого бѣльша, бѣльшій.

Катерина. Я думаю, що можна готовити чай и безъ самовара.

Романъ. Такъ, повѣдавъ панъ-отець, що можна ладити чай и безъ самовара, въ поливаныхъ желѣзныхъ горщикахъ; такій однакъ чай буває мутный и не має доброго смаку. А если мы маемъ полюбити чай, то чому не ладити его якъ найлучше? Одень самоваръ може служити чотыри, пять и шѣсть лѣтъ... то хто жалувавъ бы на стѣлько лѣтъ пять або десять шѣстокъ?

Катерина. Но зъ самоваромъ треба поступати осторожно.

Иванъ. Се правда! Бляшаный самоваръ, якъ знаєте, злѣпленный циною. Вѣнь зѣпсуе ся лишь тогда, если стоять зъ огнемъ безъ воды. Прото повинна газдиня добре о тѣмъ тямити, щобы самоваръ нѣколи не стоявъ зъ огнемъ або при огни безъ воды. Теперь говори, Романе, дальше!

Романъ. Хто купивъ собѣ самоваръ, нехай-же купить собѣ еще въ „Народной Торговли“ або въ руской крамници або где-небудь у християньского

купця чаю чверть фунта за корону, цукру оденъ кильо и горнять бляшаныхъ поливаныхъ чотыри, пять або десять, пѣсля того, якъ чія родина. Чверть фунта чаю стане въ малѡй родинѣ на рѡкъ, въ бѡльшѡй на пѡвъ року, если не выпадѣ дома яка велика гостина. А выдаткомъ на цукоръ нехай нѣхто не журить ся. Вѡнъ дешевый дуже: оденъ кильо 40 кр. Двѣ кѡстки цукру досыть на одно горня чаю, а понеже въ кильо цукру есть 160 кѡстоуъ, то старчить ихъ на 80 горнять чаю. Самоваръ, чай и горнята нехай лежать собѣ въ сухѡмъ мѣсци, въ шафѣ або скрини, пѡдъ замкомъ, доки ихъ не треба ужити. Если въ яке свято або праздникъ або повернувши домѡвъ въ зимный часъ, хоче родина напиться чаю, тогда приготавлие газдиня всѣмъ по горнятку горячого чаю зъ цукромъ при помочи самовара. Чай стае ся пожиточнѣйшій, если зможе собѣ хто додати по кавяноѡй ложцѣ червоного вина або по тоненькѡмъ платочку цитрины.

Катерина. А я видѣла, що пють чай и зъ сметанкою або молокомъ. Такій чай надае ся особливо женщинамъ и дѣтямъ.

Романъ. Правда ваша, Катерино. Священикъ говоривъ намъ о тѡмъ, а навѣть и пила у Юрка Пилипчака одна невѣста чай зъ молокомъ, бо зъ червонымъ виномъ пити не хотѣла. Чай зъ молокомъ хвалила она собѣ дуже. Такъ говоривъ

намъ священникъ, що тогды робити, якъ лучить ся въ дѣмъ бѣльше число гостей. Щобы почаствовати бѣльше число гостей солодкимъ и здоровымъ чаемъ, треба позичити у сусѣдъ другій и третій самоваръ и бѣльше число горнять, щобы про недостатокъ горнять одній гостѣ черезъ другихъ на чай не ждали. При солодкомъ чаю можна и где-що закусити, на пр. хлѣба зъ сыромъ, зъ масломъ, зъ ковбасою, пироги зъ бульбою або сыромъ або капустою, а въ постѣ хлѣба зъ чосникомъ, зъ цибулею, зъ вареною садовиною, зъ тертымъ макомъ, зъ медомъ, зъ олѣмъ, зъ оселедцемъ або зъ сардинками.

Стефанъ. Прекрасно! Гостины зъ чаемъ выйдуть намъ на пожитокъ и славу. Мои родители заведуть у себе сейчасъ цѣле чайне господарство. Они страхъ ненавидятъ горѣвки и араку. А для насъ дѣтей буде то также выгѣдно, бо не будемъ мусѣли часто бѣгати до корчмы за горѣвкою. Чай и цукоръ будутъ дома готові лежати, а если лучить ся въ дѣмъ гѣсть, то и сейчасъ буде его можна честно погостити. Зъ чайной гостины не выйде нѣхто пьяный. Я и дивовавъ ся вчера, чому нѣ оденъ гѣсть не вертавъ вѣдъ Юрка Филипчака пьянымъ! А се тому, що гостились тамъ лишь чаемъ. Славно, преславно! Але я думаю, що можна пити чай не лише зъ горнять, но такожь зъ шклянкомъ.

Настя. Та певно, що можна! Але отець-ду-

ховный радили до чаю куповати поливанй бляшанй горнята зъ тои причины, щобы довшу прислугу робили намъ; бо видишь, Стефане, шклявка упаде и розбѣе ся, а налѣй до неи окропу, то она любить пукнути. Ого, вже надумавъ ся священникъ добре, якъ людей учити! То разъ священникъ! И въ церквѣ учить людей якъ правдивый апостоль, и по-за церквою въ нѣчѣмъ для добра людей не жалуе ся! Но теперъ скажѣтъ еще, добрй люде, якъ властиво чай готовити?

Иванъ. Про се вы, матусю, днесь не пытайте! Приготовити чай не велика штука; то цѣлкомъ проста работа. Я прийду до васъ, коли схочете, и покажу вамъ, якъ чай готовитъ ся. Кобы скоро торговый день, куплю собѣ самоваръ и все друге. Вы, добрй люде, сподобали собѣ сейчасъ чайнй гостины такъ лише зъ оповѣданя; але коли тѣи гостины всюда заведуть ся, будете видѣти, яке то добро буде! Такъ буде у насъ якъ у просвѣщеного и честного паньства: якими у паньства идуть гостѣ на гостину, такими и вертають. У паньства гостѣ смачно ѣдятъ, выпють по трохи и вина и пива и чаю, бесѣдують, спѣвають прекрасно и потанцюють та въ свою годину розходять ся всѣ; и можно бы присягнути, що они ничѣ не пили, такъ тверезо и прилично вертають домѣвъ. А у насъ що? Дай темнымъ и зле выкованымъ гостямъ и Богъ знае кѣлько ѣсти, а не дай имъ

горѣвки або араку, скѣлько хотять, то и спѣвати не будуть и танцювати имъ не схоче ся, бо все то любять дѣлати лишъ по пяному, ба и домѣвъ ганьбять ся вертати по тверезому! Що то може темнота и недостатокъ просвѣщеня! Но вѣдь новой моды чайныхъ гостинь запауе ачей и у насъ ладь, честь и шасливе жите!

Стефанъ. Я думаю, що найлучше буде, коли дадутъ собѣ всѣ члены читальнѣ слово рѣвпочасно закупити въ мѣстѣ самовары, чай, цукоръ и горнята, шобы рѣвночасно стало гоститись бодай 50 родинь чаемъ...

Всѣ. Правда, правда! Такъ мусимо зробити!

Петръ. Було бы порадно, купити до Читальнѣ порядный самоваръ, чай, цукоръ и горнята, то выпили бы члены читальнѣ неразь по стаканѣ чаю на дохѣдъ читальнѣ, а при тѣмъ мали бы нагоду, вычитись чай готовити.

Всѣ. Славна рада! Такъ зробимо певно...

Стефанъ. Соединеными силами и згодою здѣлаемо бѣльше якъ поодинокю, якъ то спѣвае ся въ тѣй славнѣй пѣсни „Где згода въ семействѣ“, до котрой нашъ учитель еще и другу строфу дописавъ.

Романъ (бере Марію за руку, шобы вышла въ передъ, а зъ нею и Анна, а коло нихъ стають Стефанъ и Гнать, старній по обохъ крылахъ). Ану станѣмо тутъ всѣ дружно

въ кружокъ и заспѣваймо зѣ-легка при домѣ хо-
зайки Настки тоту славну пѣсню ! (Спѣвають :)

Где згода въ семействѣ,
Где миръ и тишина,
Щасливѣ тамъ люде,
Блаженна сторона.
И Богъ благословляе,
Добро имъ посилае,
(2) И зѣ ними вѣкъ живе.

Мы руска громада,
Одна мы родина,
Любовь, честь и вѣра
Най лучить всѣхъ одна,
Щобъ счезло зѣ домѣвъ лихо,
Щобъ жилось мирно-тихо,
(2) На славу Руси всѣмъ.

(Завѣса спадае).

Бібліотека для рускои молодежи
ПОДЪ РЕДАКЦІЮ ЮЛІАНА НАСАЛЬСКОГО.

Выпускъ ХLI.

Томъ LXXV.

Рѣкъ XI.

О ВЛАСНЫХЪ СИЛАХЪ.
О. Іоаннъ Снѣгурскій.

Написавъ

Кирилъ Селецкій.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

Авраамъ Лінкольнъ, Веняминъ Франклинъ, о. Іоаннъ Кнайпъ, котрыхъ житєпись мы въ нашихъ книжочкахъ подали, се не абы-які люде. Але чи мы вже такі бѣдні, що помежи нами не найде ся нѣ оденъ мужъ, котрый змѡгъ бы тымъ чоловѣколюбивымъ велитамъ дорѡвнати? Та нѣ! Такій-ось Іоаннъ Снѣгурскій нехибно займає достойне мѣсце побѣчь ихъ. Коли же зважимо, въ якѡмъ часѣ и середѣ якихъ обставинъ проживавъ сей Владика, то вѡнъ не то, що дорѡвновує симъ мужамъ всесвѣтної славы, але ихъ о много перевышає.

Въ темнотѣ духовѡй погруженому народови вѡнъ першій промощувавъ дорогу до просвѣты, написавъ и выдавъ першій „Букваръ“, где побѣчь себе въ милѡй згодѣ мѣстили ся уступы въ языкѣ рускѡмъ, польскѡмъ и нѣмецкѡмъ. Сей букваръ въ своимъ часѣ находивъ ся въ рукахъ всѣхъ дякоучителѣвъ, понеже нѣякои иншої елементарной книжки руской не було.

Въ Хинахъ, Японіи, Индіяхъ, середѣ пустарей Африканьскихъ голосили и голосають мисіонарѣ народови поганьскому слово Боже въ тѡмъ языкѣ, якого той нарѡдъ зѣ поконвѣку въ своихъ зносилахъ употребляє. У насъ на Руси склало ся таке чудовище, що народови голошено слово Боже въ

чужомъ языкѣ. Тымъ-то розповсюднили ся тутъ духовна темрява, п'яньство и моральный упадокъ. Языкъ рускій, яко простацкій-хахольскій, выкинено зъ церкви и зъ плебаніи; вѣнъ найшовъ для себе пристановище лише въ курнѣй хатѣ селянина. Епископъ Снѣгурскій бувъ першій, що узнавъ за конечно народови рускому слово Боже въ церквахъ голосити въ рускомъ языкѣ. На се наставлявъ вѣнъ при кождѣй нагодѣ и за-для примѣру велѣвъ въ катедральной церквѣ проповѣдати въ рускомъ языкѣ.

Вѣнъ не мало потрудивъ ся, щобы нашому обрядови привернути утраченый блескъ та выдобути его зъ пониженя, у яке злощасна доля его погрузила. Тажъ сей обрядъ бувъ колись-то такъ милый нашимъ князямъ та боярамъ, дарма що опѣсля ставъ лише для хлопа пригожій, а паны и вельможѣ вѣдцурали ся его!...

Вѣнъ жертвувавъ все майно, щобы прикликати до житя чоловѣколюбивѣй институція, котрѣ еще днесъ необчисленѣй користи приносять народови и стали тымъ розсадникомъ, зъ котрого выйшли мужѣ, що вступали въ его слѣды и охотно жертвовали свѣй трудъ и свое майно для блага споневѣраной Руси.

Такого то мужа жите передаю днесъ читателямъ „Бібліотеки для руской молодежи“. Я вхѣснувавъ жерела, якѣ достарчивъ менѣ покойный

о. Юстинъ Желеховскій, чоловѣкъ непорочного и незломного характеру. Яко капелянъ Епископа Сяѣгурского мѡгъ вѡнъ все наилучше знати и вѣрно списати.

I.

Іоаннъ Сяѣгурскій родивъ ся дня 18. мая 1784 р. зъ вѡтця Іоанна, пароха Берестянъ коло Самбора, и зъ матери Евфросины зъ Вербицкихъ. Давнїй нашїй священники, такъ званїй „псалтырники“, и въ одязѣ и въ домашнѡмъ уладженю вельми рѡжнили ся вѣдъ нашихъ теперѣшнихъ отцѣвъ духовныхъ. Були они нищїи духомъ, лишъ богатїи вѣрою и побожностію. Дѣти свои выховували въ богобоязливости и въ простотѣ сердца. Батько нашего Іоанна бувъ мужъ праведный, священникъ по чину Мелхизедека; а вже-жь и сынъ вступивъ въ слѣды своего батька.

Въ осмѡмъ роцѣ житя примѣстили его родитѣ въ Самборѣ, где ходивъ до нормальныхъ шкѡлъ, а покѡнчивши ихъ зъ свѣтлымъ успѣхомъ, перейшовъ до гимназїи 1796 р. Закимъ окѡнчивъ тїи науки, дорогой его батько розпрощавъ ся зъ свѣтомъ. Убогїй сельскїй парохъ не полишивъ родинѣ вѣякого майна. Тому попавъ ся нашъ школяръ въ крайну нужду и мусѣвъ за скудную плату людскїи дѣти учити. Тымъ-то за-

рôбкомъ покрывавъ вонъ всѣ выдатки на свое удержане. Ся надпорядочна праця не повлѣяла шкôдно на дадь его житя. Иоаннъ учивъ ся все пильно и точно сповнявъ свои обовязки. Року 1800 покôнчивъ вонъ гимназіяльнѣ науки. Надѣлено его свѣдоцтвомъ, що бувъ ученикомъ, вызначнымъ межи товаришами непорочностію обычаѣвъ и взôрцевою пильностію.

Зъ такимъ свѣдоцтвомъ переселивъ ся вонъ до Львова и записавъ ся на одинокій въ тôмъ часѣ въ Галичинѣ фильзофичный факультетъ. Тутъ получивъ стипендію зъ религіяного фонду и тому, не журачи ся о хлѣбъ насущный, мôгъ свобôдно посвятити ся науковôй працѣ. Лишь мавъ вонъ еще стареньку матѣрь, котра на силахъ и здоровю пôднепала. Недостатокъ гостивъ часто въ еи хатинѣ. Добрый сынъ, коли о тôмъ дôзнавъ ся, не полишивъ еѣ безъ помочи. Вонъ ставъ приватно своихъ шкôльныхъ товаришôвъ учити, а полученіи за свôй трудъ грошѣ пересылавъ бѣднôй и возлюбленôй матери.

Тридѣтнѣй курсъ фильзофичныхъ наукъ покôнчивъ вонъ зъ свѣтлымъ успѣхомъ и перейшовъ на богословіе. По окôнченю першого року св. Богословія вѣсь вонъ прошене до консисторіи въ Перемышли, щобы примѣщено его въ ц. к. конвиктъ въ Вѣдни. Прошене принято. Вонъ переселивъ ся до Вѣдня и ходивъ пильно на всеучи-

лице, где славнѣ въ томъ часѣ ученій мужѣ, якъ Райхенбергъ, Едвардъ Мильде и другі, держали богословскій выклады. Въ заведеню сповнявъ вѣнъ точно и совѣстно свои обязанности. Настоятелѣ вѣд-носили ся до него дружелюбно и зѣ повнымъ до-вѣремъ. Такъ укѣнчивъ вѣнъ року 1807 третій рѣкъ св. Богословія и бувъ Перемыскимъ Епи-скопѣмъ Антоніемъ Ангеловичемъ въ церквѣ св. Варвары рукоположенъ въ чинъ пѣддѣяконскій и дѣяконскій. Въ рѣкъ пѣзнѣйше надѣлено его чинѣмъ пресвитера.

О. Іоаннъ Снѣгурскій ставъ сотрудиномъ при парохіальнѣй церквѣ св. Варвары. По зложе-ню строгихъ испытѣвъ получивъ вѣнъ дня 25. жовтя 1811 року достоинство доктора св. Бого-словія. Хотяй готовивъ ся до испытѣвъ, то все еше лишало ся ему стѣлько часу, що мѣгъ въ вѣдѣнскихъ больницяхъ справувати духовнѣй у-слуги, не жадаючи надгороды за свои труды.

О. Іоаннъ Ольшанскій, парохъ при церквѣ св. Варвары, ставъ крилошаниномъ при капитулѣ Мукачѣвской Епархіи. На своего наслѣдника пред-ложивъ вѣнъ о. Іоанна Снѣгурского, котрый оденъ мѣгъ достойно обязанности душпаствра въ престѣв-нѣмъ городѣ сповняти. Дня 29. мая 1813 полу-чивъ вѣнъ вѣдѣ цѣсаря Франца І. презенту на руску парохію въ Вѣдни, на основѣ котрой поста-

— 0 —
вивъ его парохомъ при тамошнѣй церквѣ Митрополитъ Ангеловичъ.

Настали люті часы; розгорѣла война французка. Больницѣ Вѣдня заповнили ся ранеными жовнярами народности рускои и польскои. Не було священника латиньского обряду. Такъ одныхъ якъ и другихъ посѣщавъ о. Іоаннъ часто и надѣлявъ ихъ духовными потѣхами. Все тоє дѣлавъ вѣнъ безкористо, лише зъ любви для Христа. Такожъ зъ доброй волѣ и охоты обучавъ вѣнъ питомцѣвъ въ церковнѣмъ спѣвѣ и пояснявъ обряды нашої церкви, щобы въ молодыхъ сердцахъ збудити для нихъ любовь и почесть.

Пѣдъ покровительствомъ Епископа Михаила Левицкого завязало ся въ Перемышли 1816 р. тов. гр. кат. презвитерѣвъ, котре мало цѣль письмами въ народнѣмъ языкѣ повлѣяти на руске населене и збудити въ немъ духа вѣры и побожности, а такожъ заосмотрити наше духовенство пѣдручниками, потрѣбными въ душпастырствѣ и при проповѣданю слова Божого. Епископъ Михайлъ призвавъ о. Іоанна Снѣгурского, щобы ставъ членомъ того товариства, котре розвивало ся пѣдъ предсѣдательствомъ о. Іоанна Могилянцкого, епархіяльного надзирателя шкѣлъ и декана Нижанкѣвского.

Року 1817 надѣлено о. Іоанна почестію Крилошанина Перемыской епархіи, а р. 1818 слѣду-

вало его именоване Перемыскимъ Епископомъ. Молодой вѣкомъ, перевыспавъ вѣнъ всѣхъ старшихъ достойникѣвъ смиренностію, вѣчливостію, розвагою, душпастырскою ревностію, не облудною а ширію, зъ глубины сердца походячою.

Молодой Достойникъ побачивъ стѣлько миллионный народъ темный, збубожѣлый, закрѣпощенный, святой обрядъ одертый зъ колишнього блеску, духовенство Іосифинскимъ духомъ пересякле, словомъ всюду крайне запустѣне.

Вѣнъ не жажнувъ ся нѣ на хвилю передъ великанскою роботою, яка его ждала въ будучности, бо велика любовь жарѣла въ его сердца до бѣдного всѣми полишеного народу и до его святостей, языка и обряда всѣми призираного. Позабувъ о собѣ и о своихъ выгодахъ, а забажавъ едино добру народа и спасеню душъ принести въ жертвѣ все проче житѣ.

Въ тѣмъ дѣлѣ нагодивъ вѣнъ на ревныхъ помѣчникѣвъ въ лица двоухъ крылошанъ, котрѣ значали ся высокими дарованиями и многолѣтнимъ досвѣдомъ. Ними були о. Іоаннъ Могильницкій, мужъ всесторонно образованный, ознакомленный зъ словесностію всѣхъ майже Славянъ, душею и тѣломъ вѣдданный справѣ двигненя народу зъ духовой темноты, и о. Теодоръ Фединкевичъ архипрезвитеръ, вельми свѣтлый и всѣми почитанный 65-лѣтній старикъ. Они то своими радами були по-

мѣчній Владицѣ у всѣхъ его чоловѣколюбивыхъ дѣлахъ.

Молодой Епископъ розвинувъ всю свою дѣяльність, щобы просвѣчувати народъ въ религійно-моральномъ напрямѣ. Зѣ-першу позаводивъ вѣнъ парохіальнѣ школы въ своихъ добрахъ, якъ въ Валавѣ, Страшевичахъ, Вѣлюничахъ, и назначивъ зѣ власныхъ фондѣвъ 60 злр. щорѣчно кождому учителеви яко вынадгороду за трудъ. А щобы придбати для народу отвѣтныхъ учительѣвъ, основавъ въ Перемышли „Институтъ дякоучительѣвъ“, котрый цѣсарь Францъ I. пѣдъ днемъ 24 августа 1818 р. затвердивъ, а въ котрѣмъ кромѣ двохъ мѣстцевыхъ сотрудинокѣвъ трудили ся еще и священники сусѣднихъ парохій. Тамъ учено Катихизму, пояснювано Евангелія и Апостолы недѣльнѣ и празничнѣ, граматикку церковно-славянскаго языка, библійну исторію, толковано чинъ Утренѣ и Вечернѣ, географію, рахунки, пѣніе церковне и Ирмологіона, типикъ и обчислене движимыхъ празникѣвъ пѣсля „Руки Дамаскина“. Була се перша „Семинарія учительска“ въ Галичинѣ. Щобы сему институтови забезпечити постоянне истноване, купивъ Епископъ Іоаннъ село Новосѣльцѣ коло Кальваріи и записавъ его на вѣчнѣ часы на удержане того института.

Такъ поклавъ Епископъ Снѣгурскій першій пѣдвалины пѣдъ будѣвлю народнои просвѣты, пѣдъ

будовлю сильну и тревалу, бо оперту на релігійно́й основѣ. Вѣнъ придержувавъ ся твердо тои засады, що лише школа, оперта на законѣ Божомъ, може спасительнѣй оводъ народови принести. Всяке водступство водъ церкви и закону Божого зведе на народъ знищенє и загибель.

II.

Въ сихъ часахъ, въ котрыхъ Епископъ Снѣгурскій управлявъ дієцезією, руске духовенство мало було ознакомлене зъ святымъ обрядомъ. Каждый майже священникъ правивъ Богослужене пѣсля свои думки. И въ катедральной церкви истнувала велика доводьность при богослужебныхъ дѣйствіяхъ.

Видячи се, Епископъ Іоаннъ подбавъ о тоє, щобы нашому обрядови привернути давну свѣтлость и красоту. Вѣнъ установивъ, щобы въ свѣтлі праздники и недѣльнѣй дни Богослужене въ катедрѣ водбувало ся точно пѣсля правилъ нашего обряда.

Попередники Епископа проживали звычайо въ Валявѣ або Страшевичахъ и рукополагали тутъ питомцѣвъ, що скѣнчили св. Богослове. Тѣлько въ нарочитѣй праздники приѣзджали они до Перемышля, щобы правити архієрейске Богослужене. Въ прочѣй дни, чи то въ недѣлѣ чи въ свята, правили сотрудники, а тѣ не зважали нѣ на часъ

нѣ на ладъ, пѣсля которога мало вѣдбувати ся Богослуженѣ. Що же по селахъ дѣяло ся? Причину такого безладу и паденя обряду добачувавъ Епископъ въ тѣмъ, що Владики постоянно проживали на селѣ. Тому мешкавъ вѣнъ майже все въ Перемышли и чувавъ безнастанно, щобы тутъ все Богослуженѣ вѣдбувало ся въ своимъ часѣ и пѣсля правилъ обряда Тѣлько часомъ, и то на коротко, полишавъ вѣнъ городъ задля посѣщеня епархїи, або щобы въ лѣтнѣй порѣ кѣлька недѣльчи то въ Валявѣ чи въ Страшевичахъ вѣддыхнути на свѣжѣмъ воздухѣ.

Коли явила ся потреба, поставити сотрудинокѣвъ при катедральной церквѣ, подбавъ вѣнъ передовсемъ о томъ, щобы кандидаты були людьми умными, добрыми проповѣдниками, понимающими свои обовязки, котры своимъ внѣшнимъ поведенѣмъ зѣумѣли бы не то проты нарѣдъ, але и образованныхъ людей привлечь до себе.

При обсадѣ парохїй рѣшали у него передовсемъ добро церкви и народный интересъ.

Опорожену парохїю Валяву повѣривъ вѣнъ о. Антонїю Добрянскому, мужеву для церкви и народу вельми заслуженому, хорошему проповѣдникову, котрый въ торжественнѣй свята въ катедральной церквѣ голосивъ слово Боже и бувъ часто дорадникомъ Епископа.

Року 1846. упокоивъ ся въ Самборѣ старый

и знемоцѣлый парохъ Антоній Реваковичъ. По нимъ лишила ся парохія заведбана, церковь у внутрѣ опустѣла, на престолахъ и стѣнахъ повно пороку и маутины, обрусы нехайнѣ, фелоны и стихарѣ старѣ и подертѣ. Тожъ не дивниця, що тая святыня нѣ то своимъ видомъ нѣ то богослужебными дѣйствіями нѣкого до себе не привлекала. А була тая церковь построена зъ твердого матеріялу зъ одною копулою еще 1738 року Илією Комарницкимъ и мѣстила въ собѣ чудотворну икону Пречистой Дѣвы Маріи.

Латиньска парохія свѣтло вывѣнована представляла ся на внѣ вельми блестательно такъ будынкомъ якъ и своимъ костеломъ. Якже сорозмѣрно нужденно выглядала парохія руска! Нѣхто не числивъ ся тутъ зъ парохомъ тамъ проживающимъ. Се понижене святого обряду нашего въ лиці пароха болѣло вельми Епископа Снѣгурского.

Самбѣръ посѣдавъ гимназію и дѣвочѣ школы. Двохъ деканѣвъ своякѣвъ Епископа, дѣтьми обтяженныхъ, убѣгало ся о сю парохію. Лишь дарма! Передъ интересомъ церкви и народности мусѣла вся привата на бѣкъ уступити.

Въ Броници коло Дрогобыча проживавъ на парохіи о. Іосифъ Лаврецкій, бувшій войсковый капелянъ въ Оломуцѣ, чоловікъ розумный, бувалый въ свѣтѣ, славный гомеопата. Писавъ и говоривъ плавно французкимъ, италіаньскимъ и ве-

ликорускимъ языкомъ, а се надавало ему певну вышпость у всѣхъ образованныхъ кругахъ людей высшего стану. Ему то повѣривъ Епископъ осиротѣлый приходъ Самбѣрскій. И не ошибъ ся въ своимъ выборѣ. Новый парохъ приєднавъ собѣ въ короткомъ часѣ загальне почитане не то у простолюдиновъ, але и у всей Самбѣрской интеллигенціи обохъ обрядовъ. Вѣнъ роздобувъ потребні фонды, щобы церковь у внутрѣ обновити, впровадивъ точность въ водправѣ Богослуженя, заосмотривъ церковну ризницю фелонами и стихарями, на престолахъ явили ся чистіи и бѣліи обруссы. Въ недѣлю и свята люде всякого стану заповняли дѣмъ Божій, всѣхъ бо тутъ привлекавъ хорошіи спѣвъ на хорѣ, знаменитіи проповѣди ревныхъ сотрудниковъ и водправа Богослуженя въ дусѣ нашего обряда.

Такъ само и парохія Ярославска, основана пѣсля преданя 1234 р., клонила ся до цѣлковитой руины. Епископъ Снѣгурскій заопѣкувавъ ся нею широко и уратувавъ еѣ въ водъ упадку. Ярославъ естъ послѣдне мѣсто въ западной Галичинѣ, где руска церковь стоитъ на сторожи обряду и народности. Парохіяльна церковь находила ся зъ-першу на Краковскомъ передмѣстю, зъ котрой часть яко часовня хорошо обновлена еше до нынѣ стоитъ на старомъ кладовищи. Староста Стан. Конецпольскій дозволивъ церковному братству 1675 р. построить нову церковь на замковой площади, на мѣсци, ко-

тре призначила на сю цѣль польска королева Казимира. 1716 р. приступило братство пѣдъ проводомъ своего старѣйшины Андрея Манковича до будовы дому Божого. Але переведене сего богоугодного дѣла стрѣтило на многѣ перешкоды.

Бувъ въ Ярославли зажиточный горожанинъ Илія Вапиньскій, котрого предки зайшли сюда зъ Лемковщины и тутъ поселили ся. Торговлею сливокъ, орѣховъ и винограду придбали они собѣ хорошій мастокъ, котрый Илія и своєю оццадностію запопадливостію вельми побѣльшивъ. Вразъ зъ богомѣльною своєю женою Пелагією ставъ вѣнъ своимъ коштомъ вести дальше будову церкви и довершивъ дѣло за Божою помощію 1746 р. 8.000 золотыхъ польскихъ зложивъ вѣнъ яко коренный фондъ, зъ котрого вѣдсотки мали служити на удержане пароха и трехъ сотрудникѣвъ. Въ записѣ положивъ вѣнъ услѣве, щобы Отцы духовнѣ въ недѣлю и свята Богослужеве правили, слово Боже проповѣдали и дѣтей катихизму поучали. Построивъ вѣнъ такожь и мешкане на оденъ поверхъ високе, въ котрої поселили ся згаданѣ священники.

Церковь, збудована зъ твердого матеріяла, була внѣ и внутрѣ хорошо устроена и заосмотрена цѣнными ризами священническими. На удержане церкви, свѣтла и цертовной прислуги призначивъ Илія Вапиньскій 4.000 золотыхъ польскихъ, зъобо-

вязуючи церковне братство, щобы подбало за ладъ и чистоту въ домъ Божомъ.

Зъ часомъ перестало братство дбати за ладъ и порядокъ. Въ 1838 р. подобала церковь бѣльше на пустку, а не на дѣмъ хвалъ Божой присвяченый. Черезъ ушкоджену кришу въ часъ слоты стекала вода до святынѣ такъ, що еѣ цебриками вычерпувано. Вогкѣсть наносила шкѣду такъ мурови якъ и дорогоцѣннымъ утварямъ церковнымъ. Побѣчь церкви стояла деревяна дзвонница мовъ на посмѣховиско обдерта; въ нѣй находивъ ся великій дзвѣнъ розбитый. Нужденно представлявъ ся такожь и дѣмъ парохіальный.

По тѣй причинѣ парохіяне рѣдко коли посѣщали свою церковь; радше воѣли ходити до костела, где бувъ всюды ладъ и Богослужене правильно вѣдправляло ся. Поводи не то своя церковь, але и свѣй святой обрядъ стали имъ чужі. Явна була тутъ потреба мужа енергичного, оборотного, розумного, котрый одушевленный любовію для своєї церкви и обряда, зъумѣвъ бы запусѣлу парохію до ладу привести.

Епископа Свѣгурского зорке оѣ добачило о. Іоанна Гладышовского, парожа въ Теплицяхъ, яко единого, котрый зъумѣвъ бы лихй вѣдносины въ Ярославскѣй парохіи направити.

Отець Іоаннъ Гладышовскій въ силѣ вѣку, бо числячій 45 лѣтъ мужчина, здоровый на душѣ

и на тѣлѣ, посядавъ всѣ прикметы, якѣ необходимѣ были, чтобы привести до ладу Ярославску парохію. Хорошій зъ выгляду, поважный, зъ почтѣмъ священничого достоинства, въ службѣ Божѣй ревный, въ товарискихъ зносилахъ ввѣчливый, въ дому гостинный, въ поступованю зъ прихожанами повный такту и вырозумѣлости. Жена его была вельми образована и побожна невѣста: не была се яка новомодна панѣ, що силуе ся пустки въ серцю и головѣ заступити выбагливою шовковою одежію та золотыми кôльцами и дорогоцѣнными перстениями; за тое все чисто и вкусно хотяй вельми поединчо одягнена, удержовала взôрцевый ладъ въ домашнôмъ хозяйствѣ. Радо опѣкувала ся она вдовами и сиротами и сельскою убожиною. А вже-жъ дбала она и о тое, чтобы церковне бѣде все було чисте и неушкоджене.

Нѣхто нѣ повѣривъ бы, якій безладъ володѣвъ въ парохіи Ярославскôй. О церквѣ вже сказано. Въ парохіяльнôмъ же домѣ не було майже мѣсця, где душпастырь по щоденныхъ трудахъ своего стану мôгъ бы бувъ спокôйный пристанôвокъ найти для себе. Поторощені вôкна и дверѣ. Крыша свѣтила дѣрами, черезъ котрѣ въ слотливôй порѣ вода струями ляла ся до середины дому. Нѣхто зъ старшихъ людей не зятявивъ, чтобы тутъ где-коли що направляло ся. На разѣ улажено теперь двѣ комнаты на поверсѣ для о. па-

роха, а двѣ на долину для оо сотрудниковъ. Въ недовзѣ опѣсля довершено за старанемъ трудолюбивого пароха дальшу обладу приходского дому.

Теперь взято ся до направи и обновленя дому Божого. А тутъ ось Ярославска громада яко патронъ явила ся вельми скупю. На направу и обнову дому Божого не стало гроша у еи карманѣ. Она ухвалила на своимъ засѣданю жертвувати на всю реставрацію зъ своени касы ажъ 40 злр. Але и сю скудну жертву принявъ на разѣ быстроумный парохъ и покористувавъ ся нею. Щобы захоронити склеплѣне и стѣны церковнй вѣдъ неминуемой руины, закуплено за тѣ грошѣ соломы и покрыто нею дѣмъ Божий.

О. Гладышовскій пересвѣдчивъ ся, що зъ мѣщанами вѣчого не вдѣе; тому ставъ вѣнъ выше глядати покровительства для святынѣ соломоу пошитой. Намѣстникомъ Галичины бувъ тогды Архикнязь Фердинандъ д'Есте. Ёму предложивъ парохъ зъ-першу устно а потѣмъ письменно прошене, щобы заопѣкувавъ ся церквою. Приключило ся, що Архикнязь въ переѣздѣ черезъ Ярославъ поступивъ на мѣсце, где церковь находила ся, и наочно пересвѣдчивъ ся, що хорошо и зъ такимъ коштомъ созданный дѣмъ Божий зѣйшовъ на поневѣрку, и вѣлѣвъ управѣ мѣста безпроволочно предприняти его цѣлковиту реставрацію. Зѣбрала ся рада громадска и ухвалила сумою на

той часъ вельми показною, бо выносячою 1015 злр., привести церковь до ладу. Такимъ способомъ внутръ и внѣ обновлено еѣ и покрыто гонтами.

Теперь рускїй прихожане не потребували вже на Богослуженє розходити ся по костелахъ, бо мали свою церковь, котра трудомъ и запопадливостію ревного пароха мовъ нова стала, а въ котрѣй точно и правильно вѣдправляло ся Богослуженє.

Не то у звоихъ, але и у. прихожанъ латиньского обряда приєднавъ собѣ нашъ душпастьрь своимъ достойнымъ поведенємъ любовь и загальну почесть.

Зъ сего явно стане кождому, якъ богато добра сплыло на Ярославску парохію зъ неутомимой працѣ совѣстного и свѣой обовязокъ понимающего пароха. Заразомъ на велику вдяку заслуживъ собѣ благоразумный Епископъ тымъ, що запусьтлу и майже до цѣлковитого упадку клонячу ся парохію передавъ трудженникови, якимъ бувъ о. Іоаннъ Гладышовскїй.

III.

Всяка власть, котра обѣймає правленє надъ народомъ, приймає заразомъ на себе обовязокъ передъ Богомъ и людьми, що буде старати ся о моральне и матеріальне добро тыхъ людей, надъ

котрыми повѣрило їй Провидѣне Боже опѣку. А тутъ ось за часъ панованя Польщѣ на Руси нѣхто не потрудивъ ся, щобы клиръ рускій пѣднести, у-благороднити, щобъ вѣдповѣвъ свому высокому по-кликаню на земли. Будовано великолѣпнїй костелы по середмѣстяхъ, строено и вѣнувано латинскїй монастырѣ; латинскїй клиръ образувавъ ся въ краю и по-за границями... Церкви же рускїй мовѣ тї дѣды: згорбленїй вѣдъ старости, почорнѣлїй, где-куды соломою крытїй, тиняли ся по передмѣскихъ за-улкахъ та по селахъ, а рускїй клиръ, мало що бѣльше образованый вѣдъ кожного хлопа, живѣ въ крайнѣмъ пониженю. Рускїй священникъ косивѣ, молотивѣ, ходивѣ за плугомъ, щобы роздобути насущного хлѣба для удержаня свого и своєи не-разъ численнои родины.

Зъ-пѣдъ польскои управы перейшла Галицка Русь пѣдъ владѣне Австрїи. Австрїя старала ся лиху зарадити. Цѣсарь Іосифъ II. окруживѣ и всѣми презиране духовенство своєю могучою опѣку. Вѣнѣ розпорядивѣ, щобы оно образувало ся въ высшихъ школахъ и получивѣ его удержане. Правда, сей монархъ, реформуючи наше духовенство, вытиснувѣ на его характерѣ знамя бѣльше ц. к. урядника якъ свашеника; але положивѣ великїй заслуги передѣ лицемъ народу руского, осну-вуючи духовну семинарію во Львовѣ и даючи духовенству спроможнѣсть, постепенно выобразу-

вати ся та стати зъ часомъ на рѣвни зъ латиньскимъ клиромъ.

Такъ выобразуване духовенство стало радо и щиро опѣкувати ся темнымъ народомъ и промощувало ему дорогу до лучшей будущности.

На чолѣ сего духовенства стоявъ славной памяти О. Іоаннъ Снѣгурскій. Все еще нашъ клиръ, особливо капитульный, стоявъ въ матеріальномъ вѣдношенію по заду латиньского. Епископъ Іоаннъ повлѣявъ на зажиточныхъ священникѣвъ, щобы въ своихъ завѣщаняхъ жертвовали або все майно або часть его чи то въ хосенъ церкви чи на якій чоловічюлюбнй институціи. За его привукю записавъ крылошанинъ О. Могильницкій камяницю, пѣдъ ч. 2. въ Перемышли положеву, соборови крылошанъ. Членъ капитулы, крылошанинъ О. Іоаннъ Лавровскій, за грошѣ, якій заощадивъ, закуповавъ вельми цѣннй стариннй книги и рукописи, на якій хиба въ найславнѣйшихъ бібліотекахъ нагодишь, и ставъ вразѣ зъ Епископомъ Снѣгурскимъ основателемъ капитульной бібліотеки. Купивъ такожь три села, Лупкѣвъ, Смѣльникъ и Волю Мигову, и подаривъ ихъ за дорадою Епископа соборови крылошанъ. Сіи села мали творити коренный фондъ, зъ котрого вѣдсотки мали ся ужити на удержане капитульного схоліярха. Звыжка доходу зъ сего майна припадае пѣсля волѣ завѣщателя вдовичо-сиротиньскому фонду.

Въ селѣ Новосѣлкахъ, деканата комарнянско-го, проживавъ бездѣтнй вдовецъ о. Матвій Добрянскій. Сей священникъ придбавъ собѣ велике майно въ грошевыхъ капиталахъ и цѣнныхъ паперахъ. Старый и знемоцѣлый, вѣнь вже не бувъ въ силѣ сповняти душпастырскіи обовязки и тому власть духовна постарала ся, щобы его надѣлено пенсією. Розходило ся теперь о томъ, щобы майпо нимъ придбане не змарнувало ся, або не перейшло въ чужіи руки. Благорозумный Владика повлѣявъ черезъ молодого и вельми дѣяльного чоловіка о. Теодора Левицкого, завѣдателя парохіи Радичичи, на знемоцѣлого старика, що тойже въ своимъ завѣщаню все свое майно принѣсь рускому народови въ жертвѣ на добродѣйніи цѣли. И такъ назначивъ вѣнь одну часть на стипендійный фондъ для священничихъ сирѣтъ и дяковскихъ сынѣвъ, другу на пѣдпомогу для знемоцѣлыхъ дяковъ, дальше для неофитѣвъ и на поминальнй Службы Божіи за упокой душъ своихъ.

Року 1839 завязало ся въ Перемышли товариство, котрого цѣлею було запомогати мѣсцеву убожину чи поживою чи одежею чи то грѣшми. До сего товариства запрошено на предсѣателя нашего чоловіколюбного Владика, котрый якъ зъ-першу такъ и теперь щиро опѣкувавъ ся не то християнскими але и жидѣвскими нуждарями, що численно приходили до него.

Епископъ Іоаннъ еще въ молодомъ вѣцѣ своимъ ставъ сиротою, бо его батько передъ часомъ розпрацавъ ся зъ симъ свѣтомъ. Вонъ пересвѣдчивъ ся наглядно, якъ бѣдна его мати повдовѣвши неразъ нужду и голодъ терпѣла; вонъ бачивъ, якъ часто вдовы и сироты по священникахъ въ крайной нуждѣ жите свое каратають. Недоля сихъ бѣдолахъ дѣймала его до живого. Не надумуючись богато, зъ вѣрою въ помѣчь Божу предложивъ вонъ прошене правительству, щобы дозволило ему засновати запомоговый фондъ для вдовъ и сирѣтъ по священникахъ Перемыской епархіи. Се прошене одобрило правительство пѣдъ днемъ 10. лютого 1840 року. Сю добродѣйну институцію пѣдпомагавъ вонъ щорѣчно богатыми жертвами; за ню не позабувъ вонъ и въ послѣднѣмъ завѣщанку своимъ.

У насъ въ Галичинѣ була въ тѣмъ часѣ лише одна руска печатня у Львовѣ, а то печатня Института Ставропигійского. Зъ часомъ пѣднепала она вельми, понеже не було кому нею щиро заопѣкувати ся. Тогдѣшнимъ управителямъ сего старинного Института не розходизо ся о добро и розвѣй печатнѣ, лише кождый дбавъ о тоѣ, щобы доходами, якѣ она приносила, збогатити ся. Ледача опѣка сихъ негодаѣвъ давала ся Институту вельми въ знаки. Всюды заволодѣвъ тутъ великій безладъ. Дававъ ся чути недостатокъ книгъ церковныхъ, котрѣ треба було зъ Почаева спрова-

джувати. Черенки въ печатни були старі, стерті; за нові нѣхто не дбавъ. Священики, дбалі о про-свѣту свого народу, не маючи пѣдъ рукою букварѣвъ, писали власноручно кирильскі буквы на табличкахъ нарокомъ въ тѣй цѣли зъ паперу спорудженихъ и такъ поволи доводили дѣти до науки читаня.

Дбалый о духове добро свого народу, Владика основавъ нову руску печатню. Приключило ся, що въ тѣмъ часѣ померъ властитель печатнѣ Іоаннъ Голембовскій. Вдова по нимъ, що не чула ся въ силѣ вести управу заведена, спрдала печатню Епископови Іоанну, котрый заосмотривъ єѣ всемъ, що доконче потрѣбне було, щобы рускі книжки тамъ печатали ся. Управу печатнѣ повѣривъ о. Іосифови Левицкому, молодому и вельми дѣяльному сотрудиикови катедральному.

Зъ-першу появивъ ся тутъ букварь для шкѣлъ народныхъ, дальше молитвословы, и тымъ вдоволено першою потребѣ народныхъ шкѣлъ, які ту и тамъ основано. Щобы освѣдомити народъ зъ правилами христіянсько-католической вѣры, выпечатано 1833 р. епархіяльный Катехизмъ. Р. 1840 печатавъ ся тутъ великій Служебникъ або Литургиконъ, для котрого постарано ся о нові черенки. Кошта накладу перенявъ Владика на себе и наглядавъ, щобѣ дѣло було старанно выкѣнчене. Дуже дбавъ вѣнъ о тое, щобы въ текстѣ не було

друкарскихъ ошибокъ. За ошибку, найдену при передпослѣднѣй поправцѣ, плативъ вѣнъ сороковця (35 кр. а. в.), а при послѣднѣй дуката Выдане сего Службника, якій майже въ кождѣй церквѣ Перемыской епархіи еще днесъ находить ся, було вельми взѣрцеве та могло бы кождѣй типографіи честь принести. Р. 1844 выпечатано тутъ такожъ Евхольгійонъ або Требникъ, книжку конечно потребну кождому душпастыреви при священодѣйствіяхъ.

Двѣ важнѣй причины спонукали сего свѣтлого мужа до основаня печатнѣ: вѣнъ хотѣвъ рѣднымъ словомъ ширити просвѣту въ народѣ и зарадити потребѣ церковныхъ книгъ, потѣмъ зъ доходѣвъ, якій принесла бы печатня, придбати нужный фондъ на вивѣнуванє посады капитульного канцлера. Печатню подаривъ вѣнъ 1840 р. соборови крылошанъ.

Ся муравельна праця запопадливого Владики для добра церкви и народу не була тайна правительству. Оно заявило ему свое признає тымъ, що 1843 р. именовало его тайнымъ совѣтникомъ Его Цѣс. Величества. Владика явивъ ся у Вѣдни передъ Цѣсаремъ и подякувавъ Ему за почесть, але заразомъ предложивъ прошенє, щобы въ Перемышли устроєно семинарію для рускихъ Богословѣвъ и установлено двоухъ полковыхъ капелянѣвъ для обоухъ галицко-рускихъ епархій. Прошенє се увѣнчалось пожаданымъ успѣхомъ. Р. 1845

заведено саминарію, где примѣщено Богословѣвъ IV. року епархіи Перемыской, а р. 1847 явило ся цѣсарске рѣшенє, силою котрого установлено двоухъ полковыхъ капелянѣвъ рускихъ.

Симъ послѣднимъ дѣломъ запечатавъ сей вѣкомный мужь свое житє. „Все для левеви и для блага мого возлюбленого руского народу“... ось провѣдна гадка, яка товаришувала тому праведникови черезъ всѣ дни живота єго.

IV.

Днесь, коли на перекѣръ Божому законowi родительска повага новочасными лжеучителями такъ пѣдорвана остала, не завадить поставити читателямъ передъ очи образъ зъ родинного житя сего знаменитого мужа Божого, якимъ бувъ о. Іоаннъ Снѣгурскій.

Вѣнъ вельми любивъ свою матѣрь и не забудъ нѣколи за ню, особенно вѣдъ часу, якъ вдовою лишилась. Неразъ запомагавъ єѣ тяжко запрацьованимъ грошемъ. Хто знає, може то єи молитвы выєднали єму сю ласку у Бога, що вѣ молодѣмъ сорозмѣрно вѣцѣ ставъ духовнымъ керманичемъ епархіи Перемыской. Якъ лишъ именовано єго Епископомъ, писавъ вѣнъ зъ Вѣдня до заряду дѣбрѣ, щобы стареньку матѣрь єго привезено до Валявы и тамъ окружено єѣ старанною опѣкою.

Еще тогда желѣзницѣ въ Австріи не истнували. Дорога зъ Вѣдня до Перемышля була предовга и утяжлива. Зъ Радымна переѣжджаєсь черезъ окрестнѣсть, где лежитъ село Валява. Епископъ давъ серцю волю, велѣвъ вѣзникови збочити зъ дороги и опинивъ ся въ згаданѣмъ селѣ. Заѣжджає до двора, а тутъ нѣхто его, анѣ вѣнъ нѣкого не знає. Вѣнъ бувъ одягнений якъ кождый сельскій парохъ, тому мало хто звернувъ увагу на гостя. Окомонъ, до котрого вѣнъ заговоривъ, забурмотѣвъ щось пѣдъ носомъ и пѣйшовъ въ сторону, где лежали господарскій будынки. Ажъ ось наближивъ ся до него гуменный. Сей вже бувъ вѣвчливѣйшій и запровадивъ гостя до комнаты, где проживала старенька его мати. И дивить ся и очамъ своимъ не вѣрить! Бачить таке щире звитане матери и сына, а дальше, якъ вѣнъ, упавши до нѣгъ еи, ставъ ихъ цѣлювати и просивъ о благословенство, щобы такъ важкій и отвѣчальный урядъ, якимъ его надѣлено, достойно мѣгъ справувати. Теперь вже всѣмъ явно стало, що се новый Владика, що завитавъ до своихъ дѣбрѣ. Гордовитый окомонъ, коли о тѣмъ дѣзнавъ ся, смиривъ ся вельми, зѣ страхомъ явивъ ся передъ лицемъ Епископа и просивъ, щобы ему простивъ его нечемне поведене. Але людяный Владика не прогнѣвивъ ся и задержавъ его дальше въ службѣ.

Часто потѣмъ розказувавъ вѣнъ въ веселѣмъ товариствѣ о сѣй пригодѣ.

А коли вже за Валяву згадано, то не вѣдъ рѣчи буде начертати еи образецъ и дальшій спомини зъ житя Владики, що вяжуть ся зъ симъ селомъ.

Вѣдъ непамятныхъ часѣвъ належало село Валява до рускихъ Владикъ. Вѣддалене двѣ милѣ вѣдъ Перемышля, лежить ово на рѣвинѣ, що простягає ся надъ рѣкою Сяномъ до Радымна и Ярославя. Тутъ находила ся деревяна палата Епископа, котру для того, що була стара и до упадку клонила ся. розѣбрано на приказъ Епископа Свѣгурекого. На еи мѣсци выбудовано новыи двѣръ зъ твердого матеріялу, въ котрѣмъ находило ся шѣсть просторыхъ комнатъ зъ верандою, зверненою до села. Двѣръ сей стоявъ на сугорбѣ, виноградомъ, цвѣтами и зеленою деревиною украшенѣмъ; у стѣпъ горба стеливъ ся овочевый садокъ, окруженный доокола берестами. Се все опоясувавъ глубокий Сянь, що точить поважно свои филѣ въ напрямѣ до Радымна. Зъ сего двора было свободно око по просторыхъ засяновыхъ рѣвиняхъ, на котрыхъ виднѣлись зеленою деревиною вѣнчані села вразъ зъ палатками зажиточныхъ помѣщикѣвъ християньскихъ.

Въ лѣтнѣй порѣ гостивъ Епископъ часто въ Валявѣ. Въ погоднѣи дни сѣдавъ вѣнъ радо на ла-

вощѣ въ тѣни деревѣ, ростучихъ на сугорбѣ, смотривъ на сі чудеса природы, якѣ розкрывались передъ его очима, и тихою молитвою прославлявъ Дателя всякого блага. Здорове и хороше положене палаты, свѣжій воздухъ, близкѣсть Перемышля, купелѣ въ Сянѣ... се все зложило ся на тоє, що Владика любивъ тутъ частѣйше, якъ въ другихъ селахъ гостити.

День имянинъ своихъ обходивъ вѣнъ звичайно въ Валявѣ.

Дѣяло ся се 1847 р. Другого дня по своихъ имянинахъ запросивъ вѣнъ на обѣдъ архипрезвитера о. Іоанна Селецкого пароха мѣсцевого, о. Антонія Добрянського и двоухъ професорѣвъ заведевѣя фильозофічного, Александра Завадского, професора фізики, и піяристу о. Францишка Хльебечека, ученого професора математики и геометріи. Се були взѣрцевѣи учителѣ, що точно и совѣстно сповняли свои довжности, любили повѣрену ихъ выхованю молодѣжь, котрої своимъ праведнымъ и богоугоднымъ житемъ служили яко примѣръ достойный наслѣдуваня. Ихъ товариство було вельми миле Епископови; вѣнъ радо запрашавъ и гостивъ ихъ у себе.

Завадскій знавъ, що Владицѣ бувъ милый рускій языкъ и руске письмо. Тому справивъ вѣнъ єму велику несподѣванку тымъ, що приѣхавъ зъ своимъ сыномъ, хорошимъ мальчикомъ осьмилѣт-

нымъ, котрый выголосивъ зъ памяти плавно ось-
таки рускїи стихи:

Ваше Превосходительство!

Въ день святого Богослова

Зъ сердца моего прими слова!

Якъ природа все красненькимъ

Весны маемъ процвѣтае,

Птиць голосомъ солоденькимъ

Довжду Богу честь вѣддае:

Такъ, Пастыре, днесъ вытаю

Въ веснѣ житя молодого

Тебе радо и сплѣтаю

Малый вѣнецъ сердца моего.

Жий въ найдовши для насъ лѣта,

Будь здоровый якъ вода,

Славный на край всего свѣта,

А веселый якъ весна!

Сїи стихи, выголошенїи дзвѣнкимъ голосомъ
безвинного хлопяти и врученїи потѣмъ на письмѣ,
вельми зрадували Владика. Отець дитины, д-ръ
Александръ Завадскїи, бувъ родомъ зъ Шлеска,
а мати була Русинка, донька священника.

Се були послѣднїи имянины Еп. Сябгурского.

V.

Жїємо въ часахъ, где каждый радо промыш-
ляе о собѣ, а за добро другихъ ему тамъ бай-
ду же. За марну прислугу, здѣлану ближнему, ве-

лять собѣ люде неразъ добре платити. Въ гдѣ-
якихъ банковыхъ заведеняхъ засѣдають директоры,
що за тоє, що положить пѣдпись на бумазѣ, поби-
рають рѣчно значнѣ сумы грошей. За часѣвъ о.
Іоанна Свѣгурского люде еще не були такъ дуже
змудрѣли... братъ братови безкористо помагавъ.
А се задля якои причины? Бо въ серци людей
жарѣла любовь Христа и закону Бѣго святого.

Р. 1826 повѣрило правительство нашому Вла-
дицѣ урядъ директора фильозофичного факультету
въ Перемышли. Було се достоинство почетне, але
сполучене зъ трудомъ и отвѣчалностію. Рѣвнѣхъ
21 лѣтъ сповнявъ Владика се урядоване точно и
совѣстно. Кождому професорови лишивъ вѣнъ пов-
ну свободу въ веденю наукового дѣла. Таке до-
вѣре зъ стороны настоятеля не було нѣкимъ злоу-
потреблене. Кождый учитель старавъ ся дати на-
глядный доказъ, що умѣе належно оцѣнити положе-
не въ нимъ довѣре, кождый ушановавъ шкѣльный за-
конъ и всеє достоинство, радо сповнявъ свои довж-
ности и всемъ своимъ шкѣльнымъ и позашкѣльнымъ
поведеньемъ бувъ хорошимъ примѣромъ честного
горожанина и праведного христїянина для учащои
ся молодежи. Благородный Владика вѣдносивъ ся
до учителѣвъ завсѣгды зъ тактомъ и благоразу-
міемъ. Не дивниця про тоє, що професоры вели-
чали ся своимъ директоромъ, въ котрѣмъ добачу-
вали не якого-то строгого настоятеля, лише щи-

рого друга и опѣкуна, що зъ нимъ радо зносишь ся. А вже жъ и директоръ величавъ ся своими професорами, що въ справахъ образования молодежи охотно користали зъ его цѣнныхъ на многолѣтнѣмъ досвѣдѣ опертыхъ спостереженяхъ.

Молодѣжь убогу и пыльну, що приходила до него зъ повнымъ довѣремъ, надѣлявъ грошевою запомогою, одягавъ и жививъ. Словомъ, бувъ для неї рѣднымъ батькомъ и бувъ взаимно вѣдъ неї люблений и почитаный.

* * *

Сей безнастанный трудъ, се безмежне посвячене ся для добра загалу, пѣдорвали зъ часомъ силы сего чоловѣколюбивого Владики. Лѣкаръ велѣли ему ѣхати до Трускавецкихъ купелей. Призначено день выѣзду. Уже о четвертѣй годинѣ рано вчинивъ ся великый рухъ въ палатѣ. Карыта заѣхала. Въ нѣй примѣстивъ ся Владика вразъ зъ капеляномъ

Бувъ се хорошій ранокъ весняный. Капелянъ отворивъ єрейскій молитвословъ и ставъ голосно читати утреннїи молитвы и часы, котрымъ уважно прислуховавъ ся Епископъ и гадками та сердцемъ ливувъ передъ престолъ Всевышнього, вѣддаючи ему належну честь и славу. По окѣнченю молитвы слѣдувавъ розговоръ о справахъ церкви и о тѣмъ,

якъ-бы той нарôдъ збудити зô сну, у якій довго-вѣкова неволя его погрузила.

Дорога, що веде зъ Перемышля до Самбора, визначна особливо въ лѣтнôй порѣ великою рôзнообразностію. По правôй сторонѣ видко горы Карпатскій, тутъ и тамъ темными лѣсами порослї, у стѣпъ котрыхъ розкиненї села и хutory, окруженї зеленою деревиною. По лѣвôй руцѣ простягають ся межи зеленѣючими сугорбами просторї поля, на котрыхъ доволѣ и збôжа и буйнои пашѣ. Все тоє въ многихъ мѣсяхъ перерѣзують рѣки и потоки, надъ котрыхъ берегами, густымъ корчемъ порослыми, дає ся чути голосъ дзвôнкôвъ и сопôлокъ пастушкôвъ, наглядаючихъ череды розличной худобы. По тригодиннôй ѣздѣ опинила ся повозка передъ старинною палатою въ Страшевичахъ, въ котрôй подорожнї мали нôчь опровадити.

Село Страшевичи, положене надъ Днѣстромъ межи Старымъ мѣстомъ а Самборомъ, подарувавъ Епископови Самбôрскому еще р. 1202 рускїй князь Левъ, сынъ короля Данила.

Середъ села стояла палата Епископа. Днесъ еи вже нема; угрожала упадкомъ, тому розôбрано єѣ на приказъ покôйного Григорїя Яхимовича.

Було се старинне деревляне дворище, зложене зъ пяти просторыхъ и высокихъ комнатъ зъ великими сѣньми. Стѣны комнатъ налѣпленї полотномъ; на котрôмъ находили ся збутвѣлї слѣды

якихъ-то малюнкѣвъ. Въ многихъ мѣсяхъ видѣло спорохнѣле дерево. Тутъ радо перебувавъ Епископъ Ангеловичъ и уладивъ собѣ взѣрцеве господарство, котрымъ самъ управлявъ. Щобы захоронити дѣмъ вѣдъ цѣлковитого знищеня, построивъ вѣнъ изъ-внѣ цегольнѣ стѣны. Межи ними а деревянными стѣнами, тутъ и тамъ спачеными, вытворили ся прогалины, котрѣ заповнили свѣрщкы и розличного рода насѣкомѣ, шо всѣлякими голосами особенно въ ночи давали о собѣ знати. Для тыхъ, шо ночували въ сѣй палатѣ, така музыка не дуже була приятною.

Въ огородѣ находивъ ся ставъ, обсаженный доокола всѣлякою деревиною. Розказувано тутъ, шо Епископъ Ангеловичъ любовавъ ся дуже въ рыбахъ, особенно въ щупакахъ. Приятно ему було, коли хто привѣсь ему въ дарѣ щупака. Мѣсцевый арендаръ выкориставъ сю обставину и поручавъ каждому священникови, шо привѣздивъ зъ якою то орудкою до Владики, щобы купивъ у него щупака, кажучи звычайно, шо не ялось явити ся въ палатѣ зъ порожными руками. Зъ-вѣдки же брали ся у жида сѣ рыбы? Ото ночами ловивъ вѣнъ рыбу въ владичѣмъ ставѣ, а въ день продававъ отцямъ духовнымъ. Звычайно велѣвъ Епископъ сѣю рыбу до ставу кидати. Наконецъ вся справа стала явною, бо вже-жь таке крутарство жида не могло довго утаити ся.

Богато у насъ пише и говорить ся противъ горѣвки, що нищить душу и тѣло чоловѣка, що зводитъ его до жебрачої торбы; а тутъ ось, куды окомъ повернешь, по нашомъ краю строять ся всюды нові горальнѣ, але о другихъ заведеняхъ промысловыхъ нѣхто не подумає. Епископъ же Ангеловичъ устройвъ въ Страшевичахъ першу въ Галичинѣ папѣрню, где выроблювано бибулу, папѣръ для типографіи и папѣръ канцелярійный.

Недалеко вѣдъ двора стояла церковь зъ двома копулами, построена р. 1795 Епископомъ Макс. Рилломъ зъ твердого матеріяла, а недалеко вѣдъ неи школа, основана и удержувана Епископомъ Снѣгурскимъ.

Въ тѣмъ-то дворищи переночувавъ нашъ Владика. На вечеръ черезъ Самбѣръ та Дрогобычъ приѣхавъ до Трускавця. Загомѣли дзвоны мѣсцевой церкви и звѣстили всему населеню, що завитавъ до него достойный гѣсть. Селяньска дѣтвора збѣгла ся изъ всѣхъ сторѣнъ и окружила карыту. До нихъ прилучила ся товпа селянь, що покѣнчила роботу въ поли и вертала домѣвъ. Коло церковныхъ дверей зѣбрали ся численнй гостѣ купелевй. Епископъ поблагословивъ всѣхъ, вступивъ до церкви и помолившись вѣдѣйшовъ въ супроводѣ численной дружины до своего помешканя.

На сугорбѣ близко перкви въ городци, хорошими цвѣтами пристроєномъ, стояла палатка, въ

котро́й замешкавъ Преосвященный. Якъ всюды майже, такъ и тутъ була стара деревяна церковь, своимъ внѣшнимъ видомъ цѣлкомъ непринадна. А вже-жь и у си внутрѣ не було ладу. Недоставало иконостаса, головный престоль, окоптѣлый и до стѣны притвердженыи, не то що не привлекавъ свою внѣшностію, але збуджавъ въ зрѣтелю якійсь несмакъ и вѣдразу. На престоль не було пѣдсвѣчникѣвъ, лише двѣ вузкі дощкы зъ притверджеными кѣлками, на котрыхъ свѣчки зъ жовтого воску понапинано. Священичіи приборы, якъ фелоны, стихарѣ и прч., були еще довольно добріи. До почорнѣлыхъ стѣнъ церкви припирало кѣлька побѣчныхъ престоликѣвъ, такожъ окоптѣлыхъ, зъ такими самими пѣдсвѣчниками, якъ на головномъ престоль. Тому безладови виноватый бувъ необачный парохъ, котрый бувъ загорѣлый ловець дикои звѣрины, але щобы якій ладъ и порядокъ въ церквѣ удержувати, за се ему було байдуже. При данѣй нагодѣ здѣлавъ Владика дружелюбно парохови и державцеви сего кунелевого мѣста замѣтку, що годило бы ся, щобы въ церквѣ опрятнѣйшіи були престола и вкуснѣйшіи пѣдсвѣчники на нихъ находили ся. Ся замѣтка не буза безъовочна. Въ недовзѣ написавъ державецъ Краль до Львова, а зъ-вѣдтамъ прислано цинови пѣдсвѣчники, котри вѣнь подарувавъ церквѣ.

Вѣсть розѣйшла ся по всѣй окрестности, що

Владика гостить въ Трускавци. Изъ всѣхъ сторѣнъ спѣшило духовенство до сего села, чтобы вѣдати почестъ своему любимцу. Многі ради были почути его голосъ, налюбовати ся видомъ его ясного и спокойнаго лица. Гдеякі хотѣли посовѣтувати ся въ своихъ личныхъ дѣлахъ, другі зновъ поручали ся его молитвамъ и просили о благословенство для себе и для своихъ родинъ. А вже-жъ и простой народъ, для котораго бувъ вѣнъ все щиросердечный и ввѣчливый, изъ всѣхъ сторѣнъ горнувъ ся до него.

Все и зъ всѣми говоривъ Преосвященный лише по руски. Такимъ поведенемъ Владика ставъ у просвѣщенныхъ людей духъ рускій будити ся. Искра, що довго тлѣла пѣдъ тягаромъ ворожихъ обставинъ, выбухла ясною полоньнею. Се стало ся 1848 р., коли на галицкѣй Руси засіяло соньце свободы.

Якъ дуже въ тѣмъ часѣ не то Поляки але и жида цурали ся языкомъ рускимъ, на се нехай послужить яко доказъ слѣдующе приключене...

Одного разу проходжувавъ ся Епископъ вразъ зъ своимъ капеляномъ коло жерела Маріи. На лавочцѣ въ тѣни дерева сидѣвъ пузатый жидъ, котрый прислухувавъ ся ихъ розговорови. Вѣнъ не знавъ, що той старшій естъ Епископомъ. Повернувъ ся къ нему и запытавъ: „А *zkađ Jegomość?*“ Капелянъ выручивъ Епископа и запытавъ жида,

по якій причинѣ хоче вѣнъ тоє знати? На се вѣдповѣвъ жидъ: „Во и нас так tylko chłopi gadaja.“ Епископъ усмѣхнувъ ся добродушно, выпивъ подану ему воду и полишивъ жерело. Въ дорогѣ сказавъ до своего капеляна, що має надѣю въ Бозѣ, що приїде часъ, коли сей языкъ, живучій въ устахъ стѣлько миліонового народа, найде и въ палатахъ достойный для себе приютъ.

Наближавъ ся день Рождества св. Іоанна Крестителя, храмовый праздникъ престольной церкви Перемыской, въ котрѣмъ Владика самъ кожного року правивъ торжественну Литургію. И тому дня 1. липня, ледви двѣти стало, опутивъ Епископъ Трускавецъ.

VI.

„Рождество св. Іоанна Крестителя“, храмъ престольной церкви Перемыской, торжественный день для города и для доокрестности. Лѣтна пора, вакаціи школьной молодежи, свѣтле Богослужене въ катедральной церквѣ, где красота нашего обряда проявляла ся въ цѣломъ блеску, се все надило нашъ нарѣдъ зъ поблизкихъ и зъ подальшихъ сторѣвъ, спѣшити до Перемышля, щобъ взяти участь въ такъ свѣтломъ празднику.

И нашъ Владика не зважавъ на раду лѣкарей, чтобы еще якійсь часъ лишитись въ Трускавци,

только спѣшивъ до Перемышля. Для вѣдпочинку задержавъ ся въ Страшевичахъ и тамъ заночувавъ.

Була вже девята година рано, коли Епископъ опустивъ Страшевичи. Переѣхавъ Старусѣль и Хирѣвъ и приближавъ ся до Добромиля. Вѣдъ стороны мѣста взнѣсь ся у гору на дорозѣ туманъ пороху. зъ по-середѣ котрого выринула фѣра, на котрой сидѣвъ капелянъ вѣйсковый о. Антоній Желеховскій, що ѣхавъ зъ Перемышля до Самбора, где бувъ стаціонованый. Скоро побачивъ епископску карыту, велѣвъ вѣзникови здержати конѣ, зступивъ зъ воза и приближивъ ся до карыты. щобы честь вѣддати своему Арієреєви. Епископъ запытавъ его, зъ-вѣдки вертає?

— Ещє, отче, маєте богато часу! — сказавъ, коли почувъ вѣдповѣдь. — День довгій, передъ вечеромъ заѣдете до Самбора. Вертайте зъ нами до Добромиля, где спѣльно пообѣдаємо!

О. капелянъ подякувавъ за запрошенє и велѣвъ вѣзникови конѣ завернути. Ещє хвиля ѣзды, ось вже и Добромиль, а передъ мѣстомъ мурована гостинница, чисто удержана, котрой властителемъ бувъ христїянинъ. Карыта вѣѣхала до просторой охарной сѣни. Владика высѣвъ и вступивъ до приготовленои комнаты.

Властитель воза, на котрѣмъ ѣхавъ о. капелянъ, бувъ то ходачковый шляхтичъ зъ Бачины, села положеного при гостинци, що веде зъ Ста-

роисоли до Самбора. Не зважаючи, що Владика дорогою струджений, увійшовъ вѣнъ до комнаты, павъ на колѣна и предложивъ жалобу на дѣдича Созаньского, влѣстителя Торгановичъ, що той-же пѣдступомъ присвоивъ собѣ кусень громадекого поля при дорозѣ, що веде до Самбора, и тымъ поквивдивъ тяжко шляхту Бачиньску.

- Ёму — розповѣдавъ дальше шляхтичъ — дуже подобавъ ся згаданий кусень землѣ, порослый корчами. Шляхта не хотѣла его доброохотно спродати, а ёму захотѣлось доконьче его постѣсти; коли вже не купномъ, то хитро-мудро та невеликимъ коштомъ. И стало ся пѣсля его волѣ. Одного дня скликавъ вѣнъ громадеку старшину и сказавъ: „Сеи noci снивъ ся менѣ мѣй батько и просивъ мене, щобы я за-для спасеня душѣ его поставивъ при дорозѣ пѣдъ тою то горою каплицю на славу Бога. За-для спокою и спасеня душѣ его здѣлайте менѣ сю ласку и дозволѣть побудовати тамъ храмину!“ Простодушна шляхта повѣрила словамъ помѣщика и вѣдступила кусникъ землѣ Богу на честь и на хвалу. На тѣмъ мѣсци побудовавъ Созаньскій простору каплицю и огородивъ еѣ доокола. Зъ часомъ розширивъ вѣнъ сю обгороду, доки не причинило ся стѣлько землѣ, що вже и дѣмъ можна було побудовати; и дивить ся шляхта, а на мѣсце каплицѣ стали муры корчмы вносить ся!... Зворушило ся все село, нѣчо не по-

могло. Созанський выгравъ провизорію, а дорога процесу предовга и коштовна; ну, и все пропало! Шляхта не може позабути заподѣяну їй кривду и передъ каждою людиною жалує ся на нечестивый поступокъ несовѣстного помѣщика...

Епископъ, выслухавши се все, потѣшивъ бѣдолаху, що коли мирскій суды не змогли сю справу якъ належало ся порѣшити, то нехибно Найвысшій Судія порѣшить все пѣсля справедливости. Успокоєный и покрѣпленный на духу полишивъ шляхтичь комнату.

Теперь усѣвъ Владика, а побѣчь него о. Желеховскій, зъ котрымъ ставъ розговорювати о важныхъ обовязкахъ, якї сповняти має вѣйсковый капелянь, о уладженю полковои капліцѣ, о зноснахъ рускихъ капелянѣвъ зъ латиньскими... О всѣмъ тѣмъ радо розговорювавъ Владика, понеже институція рускихъ капелянѣвъ вѣйсковыхъ недавно за его старанемъ увѣйшла въ жите.

По обѣдѣ розпрощавъ ся Епископъ зъ вѣйсковымъ капеляномъ, котрый примѣстивши ся на возѣ, вѣдѣхавъ до Самбора.

Въ недозѣ и нашѣ подорожнѣ полишили гостинницю и приѣхали еще передъ вечеромъ до Перемышля. А тутъ народъ всѣми шляхами и на возахъ и пѣшки поспѣшає до мѣста, щобы участвовати въ праздничнѣмъ торжествѣ.

Тутъ можна було бачити домородныхъ про-

мысловцѣвъ, що зъ рѣжныхъ сторѣнъ краю позѣз-
дили ся. Старосѣльскій гончарѣ и боднарѣ пови-
возили горцѣ, миски, макѣтры, бочки, коновки, дѣжѣ;
Яворѣвскій мѣщане нецки, корыта, ложки, рогожѣ,
кобелѣ; Старомѣйскій кушнѣрѣ кожухи; Угнѣвскій,
Рыботицкій и Порохницкій шевцѣ чоботы; Нижан-
кѣвскій пекарѣ струцлѣ, колачики, обаранцѣ; су-
конники зъ Пятковой сукна домашной работы, гунь-
ки и свиты; жиды же шапки, капелюхи, одяги
для мужчинѣ и женщинѣ; садѣвники вишнѣ, че-
решнѣ... Словомъ всего тутъ повно було, що лишъ
душа забажала.

Дѣды розтаборили ся въ мѣсяхъ для себе
найдогѣднѣйшихъ и дивовижными голосами просили
переходячихъ о милостиню. На вѣзку сидить же-
бракъ, що не може о власныхъ силахъ ходити;
вѣнъ простягае обнаженѣ руки и молитъ всѣхъ
переходячихъ верескливымъ голосомъ, щобы зми-
лосердили ся и поратували калѣвку. Тамъ зновъ
слѣпый дѣдуганъ зъ сивою бородою грае на лѣрѣ
и спѣвае то за св. Варвару, то за св. Николая;...
люде окружили его, слухають и милостиню дають.
Коло дзвѣнницѣ сидить кулява баба и спѣвае за
сю бѣдну сирѣтку, що батько и мати ѣй вѣдѣ умер-
ли, родина еѣ вѣдѣцурала ся, а она стала блукати
ся межи чужими людьми и зѣйшла на поневѣрку.
Не одна мати, коли се чула, прослезила ся и по-
гадала собѣ, що и она мае дитинку-щобетушку...

що зъ бѣднякомъ стало бы ся, коли бы вѣ передъ часомъ вѣдъ умерла?

Нарѣдъ нашъ рускій, хотяй самъ убогій, охотно обдѣлювавъ то грошемъ то хлѣбомъ сихъ численнихъ бѣдолахъ, що руки свои простягали до него.

Въ Навечере праздника зъ полудня стало на площі коло церкви чимъ разъ бѣльше народу збирати ся. Наближала ся четверта година, коли мала начати ся торжественна вечерня. Старій и молодій поспѣшали до Храму Божого, щобы единымъ серцемъ и едиными устами восхвалити Того, котрому подобае честь и слава по вся вѣки.

О означенѣмъ часѣ начала ся торжественна вечерня; при вѣдправѣ взяли участь всѣ крылошане. По литіи и благословеню хлѣба була проповѣдь, потѣмъ парастасъ, въ часѣ котрого богомольцѣ обходили головный престолъ на вколѣшкахъ пѣсля давного звычайю.

Слѣдуючого дня вже вѣдъ досвѣта гудѣли дзвоны, зываючи вѣрныхъ на ранѣшне Богослужене. Церковь стала заповняти ся людьми. Одній молили ся, другій товпили ся коло сповѣдальницъ, щобы въ тайнѣ Покаяня очистити совѣсть, грѣхами осквернену. Такъ продолжалось до девятой години.

И зновъ загудѣли всѣ дзвоны, що вѣстили вѣрнымъ, що теперъ слѣдуе Архіерейске Богослу-

жене. Голосъ ихъ звучный розходивъ ся по цѣ-
лѣмъ мѣстѣ, нѣсь ся по-за Сянъ генъ въ далекі
просторы... Всѣ слухали сего голосу и спѣшили
до Божого дому въ побожнѣмъ настрою душѣ;
у всѣхъ бо була и гадка єдина и сердце єдине.
Тогда еще нѣхто не знавъ за погань безвѣря
и безбожности, котра въ нынѣшнихъ часахъ стѣль-
ко лиха Христовѣй церкви наносить и святому
обрядови нашему стѣлько болючихъ ранъ завдає...

Перегомонѣли дзвоны.

Зѣ головныхъ дверей храма выходитъ молод-
ше духовенство въ свѣтлыхъ стихарахъ зѣ свя-
тымъ крестомъ попереду, иде на стрѣчу Архіере-
єви, щобъ єму товаришити зѣ его палаты до церкви.
Одна часть богомольцѣвъ поспѣшає за ними до
владичои палаты, друга часть приостановила ся
при головныхъ дверехъ церкви, где крылошане, о-
дѣтї въ цѣннї ризы. богослужебнї вразъ зѣ брат-
ствомъ церковнымъ, що держало свѣтло въ рукахъ,
ждали на прибуте Владики.

Слѣдувала хвиля ожидания. Стало тихо. Тѣль-
ко вѣдъ часу до часу дававъ ся чути голосъ дѣ-
дѣвъ, що просиди: „Подайте милостыню святую!“

Незабавомъ стало зѣ Епископскои палаты вы-
ходити духовенство зѣ крестомъ по переду. За
ними поступавъ Архіерей Іоаннъ, одѣтый въ ман-
тїи, зѣ митрою на головѣ, зѣ жезломъ у однѣй,
зѣ Крестомъ у другѣй руцѣ. Роздавъ ся грѣмкїй

голосъ праздничьего торжества. Загомонѣли дзвоны. Нарѣдъ приклонивъ колѣна, щобы получить архієрейске благословеньство. Тѣ, що сидѣли на возахъ, пѣдносять ся и приклоняють голову. Матери пѣдносять дѣти у гору, щобы и они достутили благословеньства.

Владика взнѣсь крестъ у гору и благословивъ корящій ся нарѣдъ, котрого лица слезы радости орошали, понеже бачили передъ собою того, котрый такъ многими чоловѣколюбивыми дѣлами прославивъ ся, котрого любовь и приклоннѣсть до бѣдныхъ була всѣмъ знана.

Похѣдъ звернувъ ся до церкви. Нарѣдъ товпивъ ся коло Владики мовъ дѣти коло рѣдного батька. Многѣ дотыкали ся зъ вѣрою его мантіи, якъ колись то кровоточива невѣста шатъ Іисуса Христа. У нихъ бо була непохитна вѣра, що се доторкненє принесє здоровє ихъ души и тѣлу.

Въ такъ торжественнѣмъ супровѣдѣ приближавъ ся Архієрей до дверей храма, где ожидали его крылошане въ свѣтлыхъ одежахъ церковныхъ. Голосъ дзвонѣвъ заговкѣ. Слѣдувала хвилева тишина.

— Да благословить тя Господь отъ Сіона и да узриши благая Єрусалима во вся дни живота твоего всегда, нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ! — повитавъ Архієрея діяконъ, держачи кадильницю у рукахъ.

— Аминь! — вѣдповѣвъ на се хоръ.

— Вниди, вниди, архієрею, въ церковь! —
полялась повнымъ русломъ грѣмка пѣсня зъ здо-
ровыхъ грудей.

Архипресвитерь вручивъ Епископови кропило,
щобы розступаючій ся нарѣдъ кропивъ священою
водою.

Передъ царскими вратами діяконы облекли
Архієрея въ литургійнї одежи. Начала ся торже-
ственна Служба Божа, въ часѣ котрой хоръ пѣдъ
проводомъ Винкентія Серсавы и Михаила Вербиц-
кого своимъ милозвучнымъ пѣнемъ вѣдрывали душѣ
побожныхъ путникѣвъ вѣдъ журбѣ щодѣнного жи-
тя, а уносили ихъ тамъ въ надземскї краины, где
володѣе вѣчный супокѣй и безконечне щастѣ.

Литургїя скѣнчила ся. Владика полишивъ цер-
ковь на той самъ ладѣ, якъ при входѣ, въ окру-
женю численного духовенства. Зъ хору гремѣло
многолѣтствїе. При входовыхъ дверехъ розпраца-
ли ся крылошане зъ Владикою. Прочїй клиръ су-
проводжавъ его при звукахъ дзвонѣвъ до палаты,
передъ котрою звернувъ ся вѣнъ еще разъ до на-
роду и послѣднїй разъ всѣхъ поблагословивъ.

Поволи стала площа передъ церквою опорож-
няти ся. Крамарѣ уступали зъ своими товарами.
Еще тутъ и тамъ дававъ ся чути голосъ дѣдѣвъ;
наконецъ и они замовкли. Всюды заводѣла ти-
шина. Мѣсця, на котрыхъ недавно таке жите ки-
пѣло, стали пустокою...

VII.

Кòнчыло ся лѣто 1847 р. Той часъ перебувъ Епископъ въ Страшевичахъ, где свѣжій пòдгòрскій воздухъ и хорошій погòднї дни вельми при-манювали до себе. Прогульки по поляхъ и поблизкихъ корчами порослыхъ сугорбахъ влѣяли по-крѣпляючо на здорове Епископа и зводили веселый настрòй до его душѣ.

Наближивъ ся праздникъ Успенїя Богородицѣ. Стало мрачно на Божòмъ свѣтѣ и заносило ся на осѣннї дощѣ. Епископъ Иоаннъ полишивъ Страшевичи и вертавъ до Перемышля. Наближавъ ся до села Шумины, где люде вытинали положеный при дорожѣ сосновый лѣсокъ.

— Коли я фхавъ першій разъ яко Епископъ до Страшевичъ, — казавъ Владика, мовь-бы предчуваючи близку кòнчину свого житя — тогды за-сѣвали той лѣсокъ; днесъ вже стали его вырубовати! Такій то всему на свѣтѣ конецъ буває!

Вже недалеко було до Хирова. На рѣцѣ Стривѣгоръ, що плыве біля мѣсточка, обладжувано мòсть вельми ушкоджений; лише одною половиною моста можна було переѣхати. За-для бòльшого безпеченьства вòдпряжено вòдѣ повозки всѣ чотыри конѣ. Подорожнї мали перейти пѣшки вузку дорогу, прислуга мала потòмъ перетягнути на другій бòкъ карыту. Одень зъ робòтниківъ ухопивъ

кона за узду и придержувавъ его цѣпко. На самой серединѣ моста конь напудивъ ся, скочивъ въ рѣку и такъ потовкъ ся, що другого дня погибъ. Не дармо нарѣкали слуги Епископа, що въ томъ Хировѣ мусить все якась пригода приключити ся.

При дорозѣ въ мѣстѣ стояла нова, простора, хорошо уладжена гостиниця, власнѣсть тамошного пароха О. Іоанна Залеского. До неї заѣхавъ нашъ Владика вразъ зъ прислугою. Высѣвъ зъ кариты и увѣишовъ до просторои свѣтлицѣ, гарно украшенои. Усѣвъ потѣмъ, щобы успокоити ся по такъ немилѣй пригодѣ надъ рѣкою. Сумъ и жаль змалювавъ ся на томъ все такъ погѣднѣмъ и супокѣйнѣмъ лици. До комнаты вступивъ О. Іоаннъ Залевскій, щобы повитати Архіерея.

Якъ всюды такъ и въ Хировѣ стояла до недавна еще ѣужденна деревяна зъ низкими дверми и малесенькими вѣконьцями однокопульна грибомъ и мохомъ поросла церковця, згорблена мовъ той старый дѣдъ; три збакерені крестики виднѣли на нѣй. На еи мѣсци здвигнувъ дѣяльнѣй парохъ простору зъ твердого матеріялу святыню. Владика повитавъ пароха ввѣчливо, згадавъ похвально о его трудахъ при будовѣ Божого дому, на котре то дѣло вѣнъ такожь самъ жертвувавъ частину своего майна, и на прошене пароха згодивъ ся сю нову церковь въ празникъ Рождества Богородицѣ посвятити. Вѣдтакъ стали точно обговорювати поря-

докъ, після котрого має вѣдбути ся церемонія посвяченя.

— Хто-жь буде проповѣдати? — запытавъ Епископъ.

— Я вже — вѣдповѣвъ парохъ — упросивъ латиньского священника, котрый нехибно знаменито вывяже ся зъ свого дѣла.

Коли Владика почувъ сѣ слова, сумракъ недоволеня покрывъ его лице.

— Чи вже жь — сказавъ — mezi нашимъ клиромъ не найде ся нѣхто, що зъ-умѣвъ бы науку, вѣдповѣдну до такъ великого торжества, выголосити? Мы вже такъ пѣднепали, що утратили вѣру у власнѣ силы! Прошу повѣдомити сего священника, що проповѣдь хто-другій выголосить. И mezi нашимъ духовенствомъ найде ся не оденъ, що краснорѣчиво выскаже Боже слово...

— Послухаю — вѣдповѣвъ о. Залевскій — и перепрошу усмотреного мною проповѣдника...

Дальше обговорено, где має примѣстити ся Владика и проче духовенство. Мешкане священника було невелике; за тоє гостинниця о. Залевского мѣстила въ собѣ просторѣ комнаты и тому назначено єсть на примѣщенє численного клира якъ такожъ мирской интеллигенціи.

По кѣлькагодиннѣмъ вѣдпочинку полишили нашѣ подорожнѣ гостинницю Хирѣвску. Въ дорозѣ пояснивъ Епископъ своему капелянови, що ему за-

лежить також на тѣмъ, щоби проповѣдь до руского народу въ рускомъ языкѣ була выголошена, а вже-жь латинській священникъ бувъ бы єѣ нехибно выголосивъ по польски.

— До такого дѣла надає ся лишь о. Добрянскій зъ Валявы, котрый знаменито проповѣдає. Має вѣнъ честь и славу въ цѣлѣй Епархіи за-для свого бездоганного житя, тому слова его повлѣяють на умы и сердца слушателѣвъ! — добавивъ Епископъ.

Приѣхавши до Перемышля, пѣславъ Епископъ сейчасъ служащего зъ письмомъ до о. Добрянского, щоби вѣнъ пѣдчасъ торжества посвященя церкви въ Хировѣ выголосивъ Боже слово до зѣбраного народа. О. Антоній охотно приймивъ ся того и се зрадовало Владику.

Часъ хутко переминовъ. Наспѣвъ праздникъ Рождества Богородицѣ, а зъ нимъ торжество посвяченя церкви въ Хировѣ.

Въ недѣлю пѣзнымъ вечеромъ приѣхавъ до Хирова въ товариствѣ крылошанина о. Полянського самъ Владика Іоаннъ. Навысокомъ сугорбѣ передъ мѣстомъ ожидало єго приѣзду духовенство вразъ зъ много численнымъ народомъ близко кладбища, где находила ся каплиця, въ котрѣй правило ся парохіяльне Богослужене. Въ сю каплицю введено Архіерея. Звуки дзвонѣвъ въ костелѣ и при новозбудованѣй церквѣ, такожъ выстрѣлы зъ моздѣрей вѣстили мѣсту о єго приѣздѣ.

По вѣдспѣваню молебена Епископъ полишивъ каплицю и въ супроводѣ духовенства та мирскихъ жителѣвъ удавъ ся до новозбудованой церкви. Тутъ поблагословивъ весь народъ и вѣдпустивъ въ свои, самъ же вѣдѣйшовъ до приготовленныхъ для себе комнатъ въ гостинници.

Слѣдующого дня, т. е. въ самъ день Рождества св. Богородицѣ, начало ся ранѣшне Богослужене о 8. годинѣ. По Утрени слѣдувало архіерейске освящене церкви, при чѣмъ проявила ся въ новѣмъ блеску красота нашего св. обряда.

Въ часѣ Службы Божой окружило численне духовенство въ свѣтлыхъ ризахъ церковныхъ священнодѣйствующого Архіерея. По Евангелію вступивъ о. Добрянскій на амвонъ и выголосивъ слово Боже въ рускѣмъ языцѣ.

Якъ вже выше сказано, не то по мѣстахъ и мѣсточкахъ, але и по селахъ проповѣдали рускій священники въ польскѣмъ языцѣ, такъ само въ храмові праждники якъ и пѣдъ-часъ кожного великого торжества. Чи нашъ народъ зъ всего того яку духову користь вѣдносивъ, о се нѣхто не журивъ ся. Говорити проповѣдь по руски въ присутности панѣвъ и латиньского духовенства... се значило маловажити образованыхъ людей, а выше цѣнити темного хлопа, котрый выключно тымъ языкомъ бесѣдувавъ. Сі людцѣ знать позабули, що кождый языкъ есть даромъ Божиимъ,

котрый якъ хлѣбъ и воду пошанувати годить ся. Чудовати ся треба, що еще нынѣ находятъ ся люде, що хотять уходити за вельми образованыхъ, а презирають рускій языкъ! Лишь шкода ихъ труду и заходу! Скорше могли бы они русло Днѣстра направити до Балтицкого Моря, якъ убити языкъ, живучій въ устахъ стѣлькомиліонового народу.

О. Залевскому докоряли его знакомі, що дозволивъ о. Добрянському такимъ простацкимъ языкомъ науку голосити, чимъ зъобидивъ всю интеллигенцію. О. Залевскій звинявъ ся тымъ, що се стало ся по воли и желаню Преосвященного. Епископъ бувъ всѣми люблений и высокоповажаний, живъ въ милѣй згодѣ зъ польскими панами и посѣщавъ ихъ дома, тому годѣ було его посуджати о яку антипольску демонстрацію. Уважано се по просту яко великопаньску примху, бо вже-жь и покѣйный графъ Левъ Потоцкій зъ Кракова бесѣдувавъ завсѣгды по руски.

Прехорошо обдуманна и краснорѣчиво выголошена проповѣдь о. Добрянского счудовала многихъ образованыхъ Русинѣвъ. Уже стѣлько лѣтъ на свѣтѣ пережили они, а не чули еще такъ знаменито высказаной рѣчи въ рускѣмъ языкѣ!

По окѣнченю Богослуженя зѣбрали ся всѣ въ гостинниці. Тутъ заразъ стала явна перемѣна, яку выкликало Боже слово о. Антонія. Ц. к. окружный комисарь Яниковскій, котрый все вѣрно стоявъ

при своимъ обрядѣ, розговорювавъ черезъ весь часъ зъ всѣми лишъ по руски. А вже-жь и прочіи гостѣ, зъ малыми выѣмками саміи Русины, стали по руски говорити. Намекомъ скажемо, що тойже комисаръ въ Недѣлѣ и Свята являвъ ся точно въ церквѣ Самбѣрской на Богослуженю и грѣмкимъ голосомъ читавъ „Апостоль“ и „Вѣрую“. Тогдѣшній староста Самбѣрскій Гіцгернъ не мавъ се ему за зле, що вѣнъ являвъ ся всюды Русиномъ.

Днесъ вѣдносины змѣнили ся. Маємо Русинѣвъ адвокатѣвъ, лѣкарѣвъ, учителѣвъ... якъ-же мало нашої интеллигенції являвсь въ церквѣ на Богослуженяхъ! Одні дѣлають се страха ради Юдейскаго, другіи вѣдносять ся рѣвнодушно, а инші пошили ся въ радикалѣвъ, либералѣвъ... Ну, та на що имъ Бога? на що церкви? на що Богослуженя?... А се не дасть ся заперечити, що лише и то лише свята церковь спасла нашу Русь вѣдъ грозячою загибелі! Ёи слуги такъ бодро всегда за права своєї народности стояли! Неоспоримый доказъ на се есть рѣкъ 1848, коли австрійскимъ народамъ признано повну свободу жити и розвивати ся...

Але вертаймо до свого.

Якъ вже выше сказано, въ гостинници Хирѣвской слѣдувала велика перемѣна. Недавно еще всѣ говорили по польски; теперъ коли почули, що свѣтскіи люде, еще до того ц. к. урядникъ, що

бувъ по старостѣ першорядна особа, говорить по руски, всѣ стали симъ хлопскимъ языкомъ бесѣдувати. Дивна якась надѣя прошибла сердца всѣхъ присутныхъ. Стало тутъ середъ тои рускои родины весело и гамѳрно. И полялась повною струею изъ всѣхъ грудей руска пѣсня: „Дай намъ Боже добрый часъ“ и „Станьмо братя въ коло“. А середъ тои веселой дружины занявъ почетне мѣсце батько-Владика. Тажъ се бувъ оочъ труду его!

Такъ скѳнчило ся се достопамятне торжество, котре незатертыми буквами записало ся въ сердцахъ тыхъ, що взяли въ немъ живу участь. Позно вечеромъ попрощали ся розрадувані братя зъ Владикою и удалились въ свояси. Нѣхто не предчувавъ, що въ недовзѣ ся радѳсть въ смутокъ замѣнить ся, бо вже се соньце, що ясными лучами всякихъ чеснотъ збудило Русь до житя, клоныло ся до заходу.

Вѳ второкъ рано вѳдѣздивъ Епископъ до Перемышля. О 7. год. явивъ ся въ комнатѣ Епископа мѣсцевый парохъ зъ кѳлькама священниками. О. Залевскій сердечно подякувавъ Епископови за его трудъ при посвященіу Дому Божого. На се вѳдповѣвъ Архіерей, що властиво ему яко парохови належить ся вдяка и честь не то вѳдъ парохіянъ, але и вѳдъ всего руского народу, що своєю запопадливостію построивъ такій прехорошій Храмъ Божій.

— Дай, Боже, — додавъ Владика — нашой Руси якъ наибольше такихъ отцѣвъ духовныхъ, то воскресне давна слава и красота нашего святого обряду, Русь стане жити власнымъ житємъ и спадуть зъ неї окови темноты, въ якій єѣ погрузила довголѣтна неволя. Нехай тая ново-построєна церковь стане новымъ жереломъ Божои благодати и причинить ся до умноженя духовного майна повѣреного мому попеченю народу!

Опѣсля поблагословивъ Владика всѣхъ зѣбранихъ и удавъ ся до нової церкви на Службу Божу, котру що лише ставъ правити капелянъ его О. Іоаннъ Желеховскій. По Службѣ Божой поблагословивъ Епископъ гуртокъ людей, що коло церкви зѣбравъ ся, сѣвъ до карты и вѣдѣхавъ до Перемышля.

Вельми утѣшенный, що торжество такъ хорошо вѣдбуло ся, увѣйшовъ Епископъ у свою палату. Була сѣдова пора. При обѣдѣ бувъ вѣнъ надзвычайно веселый, розговорювавъ о подѣяхъ минувшихъ днѣвъ, пивъ за здорове свого милого гостя о. Добрянського и подякувавъ ему, що своєю проповѣдею вельми причинивъ ся до звеличаня праздника. О. Антовій подякувавъ Владицѣ за всѣ труды, понесені для хвалы Божои, для добра церкви и матери Руси такъ всѣми упослѣженої. Настрѣй умѣвъ бувъ надзвычайно сердечный. Дивне якесь чувство заволодѣло въ сердцахъ

участникѣвъ гостины. Сумно имъ на души стало, хотяй бачили погѣдне лице у веселого Архіерея. Але се погѣдне лице було лише проблескомъ заходячого сонця, котре послѣдній поцѣлюй пересылає клонячѣй ся до сну природѣ.

День сей перейшовъ еще щасливо. Въ середу вставъ Владика якъ звичайно о 6. год. рано и одягнувшись ставъ молити ся. Около 8. години почувъ ся нездоровымъ; сильна дрошь дала ся чути у всѣхъ суставахъ. Призвано придворного лѣкаря Зембицкого, котрый велѣвъ недужному положить ся и пити теплу гербату.

Всю слѣдуючу нѣчь перележавъ Архіерей безсонно, чувъ великій бѣль и колена въ грудяхъ. Проявила ся горячка. Недуга зъ каждою хвилею змагала ся. Нѣ прикликаній лѣкарѣ нѣ приписованій ними лѣки не утихомирили тяжкихъ страданій.

Заосмотрено недужного св. Тайнами. Вѣнъ чувствовавъ, що вже наближає ся кончина житя. Коло ложа болѣзни зѣбрали ся крылошане, катедральне духовенство, мирскій достойники. На лица присутныхъ виднѣли сумъ и жаль, въ очахъ меркотѣли слезы. Умираючій простягнувъ руку до нихъ...

— Я вже иду! — сказавъ. — Пращайте! Нехай васъ Богъ благословить и має въ своѣй ласцѣ! Таке то жите чоловѣка!

Еще якійсь незрозумілий слова говоривъ, обернувшись на бокъ и вѣдавъ Богу духа.

Се стало ся о 3. годинѣ по полудни дня 24. лат. вересня 1847 року.

Загомѣли дзвони по всѣхъ церквахъ. Ихъ жалобный звукъ звѣщавъ всѣмъ, що вже тоє сердце, що такъ вѣрно любило Бога и ближнихъ своихъ, на завсѣгды бити перестало, що той, що такъ ревно служивъ церквѣ и народови, не есть межи живыми.

Площа передъ палатою стала заповняти ся людьми рѣжного стану, особливо численною убожиною, котра не хотѣла вѣрити, що ихъ Добродѣй вже не живє. Епископска прислуга вышла зъ палаты и звѣстила зѣбравымъ, що Владика передъ годиною розставъ ся зъ свѣтомъ. Тяжкій стонъ добувъ ся зъ грудей присутныхъ. Ряснѣ слезы жалу по такъ великой стратѣ текли по ихъ лицахъ. Гомѣнъ дзвонѣвъ, роздающей ся середъ улиць мѣста, все приглушовавъ, лишь стону и болю людскихъ сердець не бувъ въ силѣ приглушити.

Двацять девять лѣтъ въ безмежной просторони часу... се капля воды въ великаньскихъ просторахъ морскихъ. Мѣй Боже, чоловікъ-одиниця при доброй воли, при твердомъ и чесномъ характерѣ, зъ сердцемъ и любовію Христа, сколько добра нанѣсь въ такъ короткомъ часѣ чоловічеству!... А тутъ ось миллионы людей пересувають ся передъ

очима живучихъ поколѣнь мовь маріонетки на театральныхъ дошкахъ, и не то що нѣчо доброго для суспѣльности не здѣлали, хотяй мали спроможнѣсть до того, еще добавкомъ стали середъ дороги тою колодою, о котру переходячій свои ноги обивали...

Черезъ три дни лежало тѣло покѣйного, ризами архіерейскими покрыте, въ просторѣй комнатѣ палаты. Лице Праведника лишило ся незмѣнне. Въ недѣлю по полудни начавъ ся похоронный обрядъ. Коло палаты натовпъ народа превеликій. По-за священниками обохъ обрядѣвъ постунавъ архіерей Вѣржхлейскій вразъ зъ архипрезвитеромъ Селецкимъ; за ними несли священники домовину, въ котроѣ почивало тѣло Владики.

Плачь и зойкъ добувъ ся зъ тысячу грудей Дѣти вѣддавали послѣдну послугу дорогому Батькови своему! Не надармо сказавъ Шиллеръ, поеть нѣмецкій: „Хто хоче слезы збирати, той мусить любовь сѣяти“. А хтожь, пытаемъ ся, такъ недостаткомъ сѣявъ любовь всюды и черезъ весь свѣй вѣкъ, якъ не той, котрого домовину такъ численна товпа народу до катедральной церкви супроводжала?

И вступивъ Архіерей въ свою церковь, лишъ не за для того, щобы молити ся передъ Господемъ за всѣхъ людей, щобы голосити премудрѣсть Божу, щобы благословити Христовѣ чада; уста бо его занѣмѣли, руки задеревѣли. Вѣнъ вступивъ, щобы

на завсѣгды розстати ся зъ тымъ домоу Божимъ, въ котрѣмъ священнодѣйствувавъ, щобы розстати ся зъ тыми, для котрыхъ живъ и трудивъ ся.

Въ понедѣлокъ вѣдправлено чинъ ерейского погребеня. По заупокѣйнѣй Литургіи, яку вѣдспѣвавъ крилошанинъ Архипресвитеръ, слѣдувало трогаче прашальне слово, выголошене О. Анатолеу Витушиньскимъ.

Довго тревавъ обрядъ послѣдного цѣлованя.

Нарѣдъ выринувъ зъ церкви, щобы тѣло вѣдпровадити на кладбище.

— Святыи Боже, святыи крѣпкій! — лунала середъ гомону дзвонѣвъ пѣснь, ангелами зъ неба на землю принесена.

Пѣсня ся несла ся у воздухи мовъ подяковане, що Господь Богъ такимъ Праведникомъ надѣливъ нарѣдъ рускій, яко запорука, що сей Праведникъ вразъ зъ Ангелами и Святыми прославляе Всевышнього, яко надѣя, що и мы колись зъ Ангелами и Святыми сполучимо ся, коли лише наше жите на взѣръ покѣйного уладнаемо.

Здавало ся, ще старинный городъ Перемышль, що похоронявъ многихъ князѣвъ, боярѣ и владикѣ, стрясавъ ся въ своихъ основахъ на видѣ того жалѣбного походу, котрый предовгимъ рядомъ поступавъ за домовиноу черезъ шкѣльну площадь и рынокъ, потомъ улицею Львѣвскою на Благовѣщеньске кладбище, где покойный Архипастыръ

желавъ почивати зъ своими вѣрными вѣвцами. Всѣ взяли участь въ похоронномъ обрядѣ, старіи и молодіи, земскіи властители, урядники, войсковіи, мѣщане и селяне. За симъ походомъ поступали жиды, весь кагаль зъ рабиномъ и зъ торою въ праздничныхъ одеждахъ. Коли же народъ заповнивъ кладбище, стояли жиды за ворѣтьми такъ довго въ порядку, доки похоронный обрядъ не скѣнчивъ ся.

Вже мали домовину до гробу спустити, тогды присутніи кинули ся и дерли зъ неи маншестрову поволоку. Каждый радъ бувъ бодай кусничокъ зъ сего посмертного одягу заховати собѣ на памятку.

Такъ скѣнвичило ся житє сего правдивого ученика Христового, сего мужа великихъ чеснотъ, що мали своє жерело въ любовѣ Бога и ближнього. Дѣлами своими створивъ вѣнъ собѣ въ сердцахъ всѣхъ Русинѣвъ вѣчный помянникъ, котрого не зничить нѣ червь нѣ зубъ часу нѣ лукавый чоловѣкъ. Слава єго не вмере, не поляже, доки бодай одно руске сердце буде бити въ свѣтѣ.

По нимъ лишило ся завѣщанє, зъ котрого задля доповненя образу бодай важнѣйшіи уступы тутъ приводимо.

1) Печатню, въ тѣмъ часѣ вельми цѣнну, бо єдину въ Перемышли, назначивъ Епископъ на фундацію капитульного канцлера.

2) Камяницю „старый циркуль“ въ ринку въ цѣнѣ 60.000 здр. на второго проповѣдника, насто-

ателя ризницѣ и сповѣдника, на бібліотекаря и на учителя церковного спѣву въ Институтѣ дяковѣ.

3) Село Новосельцѣ на Институтѣ дяковѣ и сельскихъ учителѣвъ.

4) 6.000 злр. на катедральну церковь.

5) 10.000 злр. на профессора руской пасторальной при гр. кат. Семинаріи Перемыскѣй.

6) 5.000 злр. на стипендіи для учениковѣ.

7) 1.000 злр. и вино на Институтѣ вдѣвъ и сирѣтъ по священникахъ Епархіи Перемыской.

8) 5000 злр. на службы Божіи для низшого клира.

9) 2000 злр. на бібліотеку Перемыской семинаріи.

Крѣмъ того находятъ ся легаты для церквей въ Валявѣ, Вѣлюничахъ, Страшевичахъ и Берестянахъ.

За тія жертвы, принесеніи церквѣ и рускому народови, вложивъ Епископъ на соборѣ Крылошанѣ лише той оденъ обовязокъ, щобы щорѣчно въ день его смерти вѣдправлялось поминальне Богослужене за душу его и его родителѣвъ, о. Іоанна и Евфросины...

Ось стѣлько заплаты домагавъ ся вѣнъ за се превелике добро, яке положивъ грядучимъ поколѣнямъ!...

Въ Жужели дня 7. мая 1904.

На
Надгороды пильности

припоручае ся слѣдующій преміи

ВЫДАВНИЦТВА

„Бібліотека для руской молодежи”:

1. Страстный Четверъ;
2. Два приятель;
3. Гуцульская доля;
4. Сельская дитина;
5. Зъ сельскихъ образковъ;
6. Два брата;
7. Звѣнокъ;
8. Ивась Буде;
9. Народнѣ сказки;
10. Боже благословене;
11. Оповѣдане сельскаго священника;
12. Сила молитвы;
13. Три княжевичи;
14. Дѣвица Орлеанска;
15. Вѣнь здурѣвъ;
16. Найдена сотка;
17. Шимельмана конь;
18. Утопленный;
19. Маруся Богуславка;

- 20. Божа воля;
- 21. Исторія кола въ плотѣ;
- 22. О власныхъ силахъ;
- 23. Щасливѣ;
- 24. Два ровесники;
- 25. Драма на селѣ;
- 26. Царь и три его сыны;
- 27. Сонъ лѣтної ночи;
- 28. Батько;
- 29. Добрый сынъ;
- 30. Двѣ вѣдьмы;
- 31. Безъ проводу;
- 32. Прочъ зъ простацтвомъ;
- 33. Жите о. Іоанна Свѣгурского.

Тіи преміи, обнимающій сторѣнь 40 - 70, стоять
по 35 - 55 сот.

- 34. Вуйко и сестрѣнецъ;
- 35. Справдешній героѣ;
- 36. Цвѣты и образки;
- 37. Для своихъ рѣдныхъ;
- 38. Наші дѣти;
- 39. Пѣдъ прапоромъ правды;
- 40. Тирельскій героѣ;
- 41. Паничъ Леонидъ;
- 42. Варвара.

Тіи преміи, обнимающій сторѣнь 70 - 160, стоять
по 60 100 сот.

Ш.

Для выгоды нашихъ Вѣдбирателѣвъ постарались мы рѣвножъ о преміи иныхъ издавництвѣ Выс. Радою шк. дозволенныхъ, а такожъ и о молитвословы и о великій запасъ рѣжнородныхъ образцѣвъ, котрыми можемо по фабричнѣй цѣнѣ служити.

Въ Коломыѣ дня 1. лат. червня 1904.

РЕДАКЦІЯ

Бібліотеки для рускои молодежи.

Бібліотека для рускої молодіжи
під редакцією Юліана Насальського.

Выпускъ XLIII.

Томъ LXXVI.

Рѣкъ XI.

Дубовый Крестъ.

Оповѣданє після Руского Сіона

переробивъ

Даміянъ Шарабунъ.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

Пѣдъ самымъ Бескидомъ, на выжинѣ межи горами, розстелило ся невеличке село мовь той барвѣнокъ въ тѣвистѣй долини межи деревами. При кѣнци того села, на невеличкѣмъ горбку, при самѣмъ гостинци, що веде на Угры, стоявъ еще до недавна высокої дубовой Крестъ, обсаженный высокими смереками. Зъ-пѣдъ горбка выплывавъ зъ кернички потѣчокъ и утѣкавъ скоро черезъ луки до сельского потока, напаваячи своєю свѣжою та чистою водою мешканцѣвъ того села, що недалеко по обохъ его бокахъ побудовали свои хаты.

Въ тѣй то керничцѣ и не оденъ такожь подорожный покрѣплявъ свои силы до дальшой подорожи та радо сѣдавъ въ тѣни пѣдъ смереками, понеже тамъ запрошувавъ его старый дѣдусь, що моливъ ся пѣдъ Крестомъ, черпавъ чистымъ глинянымъ кубкомъ водицѣ и подававъ напиту ся, приговорюючи, що вода чиста и здорова. Лучало ся, що подорожный сподобавъ собѣ тоє мѣсце и довше вѣдпочивавъ; а тогды старый дѣдусь, чтобы гостя забавити, любивъ оповѣдати, хто и на яку памятку сей Крестъ поставивъ и смереками обсадивъ.

Послухаймо, що вѣнъ оповѣдавъ.

I.

На мѣсци, где сей Крестъ стоять, була колись невеличка хатина. Мешкавъ въ нѣй швецъ; Шиломъ звали его... не знаю, чи такъ вѣнъ и писавъ ся, чи люде лише такъ прозвали его за тоє, що шиломъ тяжко зараблявъ. А добрый бувъ то швецъ; бо не лише парѣбкамъ и дѣвчатамъ та старшимъ господарямъ робивъ чоботы, але и самѣ паны зъ камеры и ревизоры, що тутъ стояли, давали ему заробити.

Шило не бувъ тутейшій и не знати, зъ-вѣдки тутъ зайшовъ, але бувъ Русиномъ зъ роду та щира праведна душа. Оженивъ ся таки въ нашѣмъ селѣ зъ сиротою, що служила у контрольора на коморѣ. Обое зложили свѣй зарѣбокъ разомъ и купили собѣ се мѣсце пѣдъ хату и побудувались.

Хотѣй далеко було зъ-вѣдси до села ходити зъ работою, але щезъ було робити? Бѣднѣй мусить приставати на тѣмъ, що Богъ дає. И они не нарѣкали, а були радѣ, що мають власну хату, бо, якъ то кажуть, въ своѣй хатѣ своя правда, своя сила и воля.

Андрей и Настя (такъ звали ся швецъ и шевича) були трудячѣ смирнѣ люде и обое дуже побожнѣ. Не було нѣ такои недѣлѣ нѣ такого свѣта, щобы не були въ церквѣ на Службѣ Божѣй,

а по полудни на вечерни. А що Андрей умѣвъ читати, то прийшовши зъ церкви домѡвъ, або спѣвавъ побожнїй пѣсни, або читавъ зъ книжокъ то молитвы то где-що пожиточного, и то въ голосъ, щобы и жѣнка и дѣти могли чути.

И було бы не зле вело ся нашому шевцеву, кобы не богато дѣтей, котрыми его Господь Богъ обдаривъ. Шестеро дѣтей... найстарше мало девять лѣтъ, а наймолодше ледви пѡвъ року... все то нагодовати и приодѣти, на тоє не выстарчавъ зарѡбокъ шевця, а жѣнка не могла на зарѡбки ходити, бо мусѣла того дробу дозирати. Такъ отже була велика бѣда въ хатѣ.

Та при тѡй нуждѣ не забували они о Бозѣ. Якъ самї були побожнї, такъ такожь и дѣти причували до побожности. Бувало не пѡйдуть спати, доки всѣ дѣти не повѡдмавляють своихъ молитовъ. Скоро дитина пѡчне говорити, уже и учать єѡ молити ся. Неразъ бувало (такъ оповѣдавъ дѣдъ дальше) лѣтомъ передъ вечеромъ жену худобу зъ поля, стану на дорозѣ тай дивлю ся, якъ дѣти вѡдъ найстаршого до наймолодшого приходили до вѡтця на приспѣ пѡдъ хатою сидячого, крестили ся по три разы и зложивши рученята, зачинали свои молитвы, та дивлячи ся на тоє, самъ бувало здѡйму капелюхъ зъ головы и крещу ся якъ коли бы въ церквѣ святѡй.

II.

Одного дня późно въ лѣтѣ, въ саміи вѣснній жнива, пѣдъ вечерѣ, коли сонце вже за горы заходило, вѣхала туды дорогою карита чвѣркою запряжена. Тогды Шило, пѣдъ хатою сидячи, вѣдмавлявѣ зъ своими дѣтьми вечерній молитвы. Поволи котивѣ ся пѣдъ гору вѣзѣ, зъ котрого черезъ вѣконце вызиравѣ якійсь панѣ и глядѣвѣ на тую купку молячихѣ ся дѣтей. По запрягу коней и убраню слугѣ можна було пѣзнати, що се якійсь угорекій панѣ здае ся зъ купелей повертавѣ, бо за повозомѣ и на верху повоза були клунки и куфры. Наразѣ велѣвѣ панѣ вѣзничкови станути недалеко хаты, а коли вѣсѣ дѣти свои молитвы покѣнчили, прикликавѣ шевця до себе.

— Чи то ваші дѣтоньки? — запытавѣ шевця.

— Мои, вельможный пане! — вѣдповѣвѣ низенько кланяючись швецѣ.

— Чи вы газда вѣ тѣмѣ селѣ, чи ремѣсникѣ?

— Я ремѣсникѣ, пане!

— Але чи ваше ремесло выстарчае вамѣ на выживлене и выховане такѣ численной родины?

— Та нѣ, прошу пана, бо село наше бѣдне, а руки мои за слабій и не дамѣ всему рады...

— Ну, коли такѣ, то мусите мати еще спорый кавалокѣ грунту?

— И того нѣ! Отъ, тяжко бѣдному на свѣтѣ жити! — жалувавъ ся швецъ.

Коли такъ оба розмавляли, приближила ся мала дѣвчинка, жовтоволоса, синеока, бѣлявенька, до вѣтця и взяла его за руку.

— Менѣ дуже сподобало ся, — говоривъ дальше незнакомый панъ — що вы такъ по христіянськи и въ побожности виховуєте свои дѣти... Въ такъ побожнѣй родинѣ мусить перебувати Боже благословене... Отъ знаєте що? Дайте менѣ одно зъ вашихъ дѣтей!... Дайте менѣ тую дѣвчинку, то и вамъ трохи тягару зъ головы спаде та лекше вамъ буде!...

— Паноньку, — вѣдповѣвъ швецъ — хоть я бѣдний, але дѣтей на розданє не маю. Буду працювати и трудити ся, скѣлько силъ менѣ стане, и кормити дѣти, якъ зможу, та зъ ними разомъ бѣдовати або умирати. Яке серце було бы у мене, коли бы я дѣти роздававъ?

— Такъ, вы говорите яко добрый отець свои дитини, але знайте, що я вашои дитини не хочу брати на бѣду, або щобы вы єѣ мали выречи ся... ой нѣ! Я не маю дѣтей и хочу ваше дитя прийняти за свое, хочу зробити его щасливимъ, а вы кожного часу, коли лишь схочете, можете до него навѣдати ся. А що я не иншу а вашу дитину хочу взяти, то тому, що тутъ бачу побожну и чесну родину и надѣюсь, що зъ вашою

дитиною Боже благословене завитає до мого дому.

Тї слова вже змягчили серце шевця.

— Треба порадити ся зъ жѣнкою! — сказавъ и пѣйшовъ до хаты.

Тымчасомъ медѣвниками та рѣжного реда ласоцями, котрыхъ дуже богато мавъ коло себе, позыскавъ панъ Марусю, тую малу дѣвчинку, що стояла при вѣтци, такъ, що пѣйшла зъ нимъ до повозу, бо смѣле було собѣ дѣвча.

Радили ся родичѣ сякъ и такъ. Зъ-разу не хотѣли вѣддати дитины въ чужї руки, але въ кѣнци таки уступили намаганямъ та просьбамъ пана и вѣддали ему Марусю. Одно лишъ вымовили собѣ у него, щобы тї молитвы, котрыхъ вже выучила ся була, щоденно рано и вечерѣ вѣдмовлювала; а були то молитвы Святый Боже, Господи помилуй, Отче нашъ, Богородице Дѣво и Вѣрюю. Панъ обѣцявъ допильновати того, заручаючи, що и въ его домѣ всѣ молять ся.

— А теперъ поблагословѣть свою доню въ шасливу дорогу! — додавъ урадованый, що удалось ему выпросити такъ гарну дитину.

— Благословимо тебе, наша Марусенько, всемъ добромъ. Нехай Пресвятая Дѣва Марїя и си Божїй Сынъ Исусъ Христосъ мають тебе въ своѣй опѣцѣ! Бѣдь здорова, дитинонько, и не забувай про насъ!

— И вы, добрї люде, не забувайте про насъ

та вѣдѣдуйте свою дитинку въ Кошицяхъ, где стало зъ своею женою перебуваю. Вашу дитину окружимо родительскою опѣкою...

Въ кѣнци вынявъ панъ мошонку, щедро обдарувавъ шевця та его жену и дѣти и рушивъ зъ малою Марусею въ дальшу дорогу.

Маруси доходило тогды пѣпята року.

III.

Хто жъ то бувъ той панъ?

Бувъ то адвокатъ зъ Кошиць, чесный и богатый человекъ. Всякого добра мавъ подостаткомъ, лишь не було у него дѣтей, а всѣ близшій сродники давно повмирили.

Мовъ рѣдну доньку приняла Марусю жена адвоката и пестила еѣ та зъ рукъ не спускала, а адвокатъ старавъ ся, щобъ Маруся що вечера и що рана вѣдмовляла свои молитвы, такъ що незадовго и вѣнъ самъ выучивъ ся тыхъ рускихъ молитовъ.

За рѣкъ стала Марика (бо такъ еѣ теперь звали) зъ книжокъ учти ся. Учила ся всего, що для паньскои дитины потреба: по словацки, по нѣмецки, по мадярски, по французски, красныхъ робѣтъ женьскихъ и грати на фортепянѣ, и робила у всемъ добрѣ успѣхи. Прибранѣ радичѣ дуже тымъ тѣшили ся; що дня, встаючи и лягаючи,

дяковали Богу, що такъ милою и доброю дитиною звеселивъ ихъ дѣмъ.

Та на жаль, наша Марика жила межи чужими не рускими людьми, виховувалась въ чужихъ не рускихъ звичаяхъ и обычаяхъ. И тому не дивно, що зъ часомъ забула на своихъ рѣднихъ родичей, забула на своє походженє, забула вже и по руски говорити; на шастє не забула лишь своихъ молитовъ, котрыхъ выучивъ єѣ рѣдний отець... Бо, хотїй въ школахъ науки религїи и молитовъ по мадярски або по нѣмецки преподавано, а все таки Марика щоденно рано и вечеръ молилась якъ сказано всегда такъ, якъ колись-то зъ рѣднимъ батькомъ на приєнѣ пѣдъ хатою, въ котрої узрѣла свѣтло Боже. Рѣдний єи батько разъ лише вѣдвѣдавъ дѣмъ адвоката и въ души радовавъ ся щастємъ своєї дитини; але видячи, що она адвоката вѣтцемъ а паню адвокатову мамою кличе, просивъ, щобы їй не говорєно, що то вѣнъ єсть властивимъ єи вѣтцемъ.

— Нехай — казавъ — не мутить свого щастя!

Однакъ Марика, хотїй и не знала, що то єи отець, була для него незвычайно привѣтлива; такъ бо вивчено єѣ бути привѣтливою для кожного, хотїй бы и найбѣднѣйшого. Та коли батько прашавъ ся и вѣдвѣджавъ домѣвъ, она слухаючи рады своихъ прибранныхъ родичѣвъ, поробила богатї дарунки для єго синѣвъ и доньокъ.

— Прощу — казала — передайте се все своимъ дѣтямъ, а коли другій разъ загостите до Кошиць, не забудьте цѣлу свою родину забрати зъ собою! Я рада буду зъ ними познакомити ся...

IV.

Въ розкошахъ и выгодахъ дѣйшла Марика до 18-го року свого житя и розцвила ся мовъ та повнолиця рожа межн цвѣтами въ огородци. Якъ межн цвѣтами царицею єсть рожа, такъ и Марика межн дѣвницями була найкрасша, а при тѣмъ розумна и визначалась добротою серця. На забавахъ, вечеркахъ и баяхъ всѣ на ню очи звертали; кождый радъ бы бувъ, щобы она бодай слово заговорила або бодай усмѣхнулась. Але Марика дуже була скупа въ усмѣхи, а коли заговорила, то такъ поважно, що молоді люде лише зъ великою почетомъ приближались до неї. И хто знає, чи довго еще була бы погуляла дѣвницею Марика, бо краса, розумъ, доброта серця и надѣя на богате вѣно приманювали не одного жениха, коли бы не зайшовъ бувъ случай, котрый въ житю нашої родини значну зробивъ перемѣну

Адвокатъ пѣдъупавъ на здоровію, почавъ недомагати. Перестали бувати гостѣ, перестали вѣдвѣдувати знакомі и приятелѣ, перестала и Марика зъ родичами виходити на прогульки та ро

рывки. Однї лѣкарѣ щоденно приходили вѣдвѣдувати недужого та и Марика не вѣдступала вѣдѣ ложа вѣтця нѣ на хвильку.

Не порадили лѣкарѣ нѣчого; недуга взмагала ся чимъ разѣ сильнѣйше, ажъ въ кѣнци адвокатъ померѣ. Похороны вѣдбули ся величавї: що тамъ хоруговѣ було, що священикѣвъ, що народа, то и перечислити годѣ. Все въ мѣстѣ почитали адвоката, тожъ учувши про его похороны, спѣшили вѣддати ему послѣдну прислугу. За домовиною ишла вѣрна подруга житя зѣ донею Мирикою... бѣльше сродникѣвъ не було нѣякихъ. Межи многими священниками и монахами латиньского оубряду ишовѣ такожъ и рускїй священникъ, настоятель Кошицкои парохїи.

По похоронѣ цѣлый дѣмъ покрывѣ ся великою жалобою. Вдова и сирота нѣгде не выходили зѣ хаты и лише стѣлько вѣдчували полекшѣ, коли якї знакомї зѣ давнѣйшихъ лѣтѣ приходили потѣшити ихъ.

Перебувши такѣ першї дни смутку и жалобы, выбрались они подяковати священникамъ и другимъ, що взяли участь въ похоронахъ.

Прийшла черга и на руского священника щобы и ему подяковати. А бувѣ вѣнѣ добрымъ знакомымъ покѣйвика, котрый неразѣ передѣ женою похвально про него выражавѣ ся. Ураджено покѣхати въ слѣдуючу заразѣ недѣлю, щобы можна бути въ

церквѣ на Службѣ Божій, а опѣсля вступити до дому священника и подякувати ему. Сама же Марика була цѣкава побачити церковь и руске богослуженє, бо якъ гадала еще зъ роду такого не видѣла! Она навѣтъ не знала, що то за люде суть тѣ Оросы, якъ мадыры Русинѣвъ называютъ. Адвокатова выяснювала їй ту загадку о стѣлько, що Русины то нарѣдъ простый, котрый говорить языкомъ простымъ до словацкого подѣбнымъ и въ такѣмъ языцѣ Богослуженє вѣдиравляє. Дивовала ся Марика, чому простїи люде не идуть за панами и якъ то може бути, щобы ихъ языкъ бувъ уживаний до Богослуженя. .

— Менѣ здає ся, мамунцю, — говорила она — що тѣ Оросы мусѣли мати своихъ панѣвъ и ученыхъ людей, бо инакше простый и неученый нарѣдъ не мѣгъ бы бувъ уложити собѣ Богослуженя...

V.

Въ недѣлю точно о десятѣй годинѣ передъ полуднемъ заѣхала карита передъ церквою, а зъ неи высѣли двѣ панѣ въ жалобѣ убравїи и увѣшли до церкви, одна старша вѣкомъ, а друга молоденька дѣвица. Се нашїи знакомїи, вдова адвоката и Марика.

Въ церквѣ була вже зѣбрана громадка людей. Зъ заду вѣдъ дверей стояли селяне, по одной сто-

ронъ мужчины, а по другой женщины. Въ переду ближе вѣлтаря стояло кѣлькохъ поважнѣйшихъ мѣщанъ и ремѣсникѣвъ, а въ лавкахъ передъ самымъ иконостасомъ, подѣлвншнсь на два крылоса, сидѣли церковнїи пѣвцѣ и кѣлканайпятыохъ ученикѣвъ зъ гимназїи и фильософїи. Коли нашїи панѣ въ церковь вступили, сейчасъ имъ люде розступили ся, а оденъ молодой панъ, похожїи на урядника, узрѣвши ихъ, заразъ и выйшовъ зъ лавки и попросивъ ихъ усеѣсти въ лавцѣ по лѣвѣй сторонѣ, где вже сидѣла жена священника зъ двома доньками и еще двѣ женщины здае ся ремѣсничого стану.

Служба Бога саме що начала ся. Священникъ вѣдправлявъ Богослужене поважно, а сидячїи въ лавкахъ ученики и церковнїи пѣвцѣ спѣвали хорошо и гармонѣино.

Марика хотая и выняла свѣой молитвословъ, однакъ не могла молити ся. Все, що въ церквѣ бачила и чула, було для неи цѣкаве и майже загадочне. Она не могла зъ дива зѣйти, коли почувла „Господи помилуй“, саме тое, що кожного дня при своихъ молитвахъ по три разы повтаряла. Але здивоване еи що разъ бѣльше степеновало ся, коли слѣдовало „Святой Боже“, ба дальше и „Вѣрую“, котре чорноволосый павичъ, що нашимъ панямъ зробивъ мѣсце въ лавкахъ, выразно и милозвучнымъ голосомъ на всю церковь перечитавъ. А коли

въ кѣнци переспѣвано и „Отче нашъ“, Марика вельми зрадѣла, що всѣ молитвы, котрѣ она щоденно вѣдмавляє, въ церквѣ спѣвають ся, та не могла въ своѣй головѣ нѣякимъ способомъ розбрати, чому она въ костелѣ нѣколи нѣ одной зъ тыхъ молитовъ не почуе. Ба, що еще бѣльше! Хотяй она въ церквѣ еще нѣколи не була, все таки тѣ пѣсни, се звонене, цѣле уряджене въ церквѣ выдавало ся вѣй мовь щось знаного, але давно а давно невиданого.

— Чи се сонъ? Чи се якѣсь давнѣ спомини? Чи яке причуте? — пытала ся сама себе и не умѣла собѣ зъ того всего справу здати.

Марика весь часъ сидѣла мовь зачарована. Тымчасомъ скѣнчила ся Служба Божа и царскѣ врата зачинились, а Марика доперва тогды пробудилась зъ глубокои задумы, коли адвоката видячи, що Служба Божа скѣнчила ся, пѣйшла до ризницѣ подяковати священникови.

— Послѣдна прислуга и молитва за упокѣй душѣ, се одиноке дѣло, котре я мѣгъ здѣлати для памяти такъ чесного и доброго чоловѣка, якимъ бувъ покѣйный вашъ мужъ. Неразъ вѣнъ дававъ добрѣ рады въ дѣлахъ сеи церкви! — вѣдповѣвъ священникъ адвокатовѣй на еи подяку. — Але если хочете, щобы я принявъ вашу подяку за мѣй маленькѣй трудъ для покѣйного, то прошу, не оми-

найте моєи низенькои хатины, а вступѣть на хвильку до мене!

— Хотяй намъ и часъ вертати домѡвъ, — вѡдповѣла адвокатава — однакъ не можу вѡдказати такъ чесному чоловѣкови, котрого мѡй покѡйный мужъ дуже почитавъ, а про котрого вѡнъ менѣ богато доброго розповѣдавъ...

VI.

Адвокатава и Марика вступили въ дѡмъ священника. Тутъ зѡбрали ся вже ученики, що въ церквѣ спѣвали; бувъ и сей молодой панъ, що вѡдчитавъ „Вѣрую“. Священикъ представивъ адвокатовѡй и Марицѣ свою жену, доньки и сына, що ходивъ до гимназїи.

— А то суть панове ученики и фильсофы, самї Русины! — говоривъ дальше. — Они звыкло що недѣлѣ и свята приходять до церкви на Богослужене и помагають спѣвати. А сей — показуючи на знаѡмого намъ чорноволосого кучерявого панича — то мѡй братанецъ Петро, укѡнченный юристъ и докторандѣ правъ...

— Ёсли не ошибаюсь, — вѡдозвалась тутъ адвокатава, звертаючись до Петра — то мѡй покѡйный мужъ згадовавъ менѣ про васѣ. Чи не мали вы намѣру вступити въ канцелярїю мого мужа?

— Справдѣ такъ, я намѣрявъ, а мой стрый навѣтъ удававъ ся до покойного адвоката, щобы менѣ у него мѣсце выробити; однакъ тогда всѣ мѣсця въ его канцеляріи були заняті и я мусѣвъ вступити до иного адвоката.

— О шкода, — говорила дальше адвокатава — бо теперъ придала бы ся менѣ ваша рада! Подчасъ недуги моего мужа що наилучші помѣчники розойшли ся по иныхъ адвокатахъ, а лишили ся тахі, до котрыхъ не маю довѣря. Между ними нема нѣ одного такого, котрый мѣгъ бы пересмотрѣти канцелярію моего мужа и ті документа, котрі були подъ его власнымъ ключемъ. Та бо и справа спадщины еще не управильнена и не знаю, кому бы то все припоручити.

— Хотяй я мѣгъ бы тутъ уходить за интересованого, — вѣдозавъ ся на тое священникъ — однакъ совѣстно могу припоручити моего сродника Петра, котрого тутъ бачите. Вѣнъ розумный и способный юристъ, а при томъ дуже совѣстный!

— Я була бы дуже рада! Чи могу васъ о тое просити? — запытала адвокатава, звертаючись до Петра. — Я вѣдвдячусь, якъ належить ся.

— Що до вдяки, то найменша рѣчь, — вѣдповѣвъ Петро — але важнѣйша, що я часу не маю. Я маю богато працѣ у моего адвоката, а въ свободный часъ приготавливаю ся до послѣдного испыту, до котрого за мѣсяць намѣряю приступити.

— А если бы мы васъ красненько попросили, чи вѣдкжете намъ? — перебила Марика.

— Щожь робити? Для такъ достойныхъ пань, на жадане такъ хорошой красавицѣ чого я не зробивъ бы? — вѣдповѣвъ не надумуючись Петро. — Скѣнчивши мою роботу въ канцелярія, я звыкло пѣвтора години посвящаю на прогулку; теперь же скорочу прогулку и одну годину посвящу вашимъ справамъ. Може тамъ не богато буде роботы, то и скоро упораюсь; а еслибъ доконче була потреба, то еще кого возьмемо до помочи...

— Добре, дуже добре, сердечно дякуемо! — вѣдповѣли однимъ голосомъ мати зъ донькою. — Колижь можемо надѣяти ся витати васъ у себе?

— А хотяй бы и завтра! И каждого дня готовый...

— Завтра понедѣлокъ, тяжкій день! Кажуть, що не годить ся въ понедѣлокъ зачинати роботу! — вѣдозвалась Марика.

— Е, я на таке не уважаю; але коли ваша воля, то вѣ второкъ зробю початокъ!

— Добре, вѣ второкъ! Просимо и ожидаемо!

Еще трохи побесѣдовавши о менше важныхъ рѣчахъ, вѣдѣхали нашій домѣвъ.

VII.

Черезъ дорогу и дома Марика часто звертала бесѣду на церковь и Богослуженє.

— Якъ тамъ менѣ все подобалось! Якъ тамъ все красно, якъ тамъ хорошо! А той Петро, що то намъ мѣсце въ лавцѣ зробивъ, що то „Вѣрую“ вѣдчитавъ, що то нашу канцелярію упорядковати має, якій вѣнъ хорошій, якій вѣнъ чемный, а якій прекрасный голосъ має! Але Мамунцю, скажѣть менѣ, зъ-вѣдки оно походить, що тін самі молитвы, котрі я говорю, и въ церквѣ спѣвають ся?...

— О тѣмъ довѣдавшь ся пѣнѣйше, — вѣдповѣла адвокатава — якъ колись приїде до насъ рускій священникъ. Вѣнъ тобѣ все выяснить...

И Марика вже не пытала ся, але була рада хотяй бы и заразъ побачити священника, щобы розвязавъ їй ту загадку.

— Чому то я, — роздумувала она — будучи у священника, не запытала его о тоє? А може... може... Петро менѣ се розтолкує? Вѣ второкъ має вѣнъ тутъ приїти... якъ же то далеко до того вторка!.. Такій сей понедѣлокъ довгій, якъ еще нѣколи! Чому я сказала, що понедѣлокъ тяжкій день? А бувъ бы Петро вже нынѣ у насъ бувъ!... А бодай-же мене!...

Наконецъ надѣйшовъ и второкъ. На ратуше-вѣй вежи выбила шеста година, а до дверей хтось запукавъ. Марицѣ затрепетало серце, гей бы чогось настрашилась, засоромила ся и цѣла покра-снѣла.

— Просимо! — давъ ся чути голосъ зъ комнаты.

Дверь вѣдчинилась и вступивъ до комнаты Петро Чомей, докторандъ правъ и кандидатъ адвокатскій.

Вже того не будемо розказувати, якъ и о чомъ розпочавъ ся розговоръ, якъ Петро, хотяй и дуже выпрашувавъ ся стратою часу, муѣвъ сѣсти до пѣдвечѣрка, бо зъ тымъ ждали на него, и якъ мало часу лишило ся ему до переглядана актѣвъ; досыть, щобы бодай що трохи зробити, муѣвъ еще пѣвъ години довше сидѣти, нѣжь обѣцявъ. Такъ було въ середу, такъ було въ четверъ, такъ було и въ слѣдуючій дни. Видячи, що мало часу ему лишае ся до працѣ въ канцелярїи, просивъ вѣнъ адвокату, щобы на пѣдвечѣрокъ запрошувала его ажъ по семѣй годинѣ такъ, щобы вѣнъ вѣдъ шестѣи до семѣи мѣгъ свѣбѣдно и безъ перешкоды працювати. Адвокатува зъ охотою пристала на тое.

— Еще лучше! — подумала собѣ Марика. — По кавѣ може чай наступити...

Слѣдуючого дня ишовъ Петро просто до канцелярїи; але скоро лише ударила сема година, вже вѣдчиняли ся дверь и покоѣвка просила его до пѣдвечѣрка. Треба було всю роботу вѣдкладати на бѣкъ и приходити до гостинной комнаты, где адвокатува зъ Марикою дуже мило его витали.

Такъ стало ся, що Петро ставъ щоденнымъ гостемъ въ домѣ покоѣйного адвоката. Своими до-

тепами, котрыми переплѣтавъ розговоръ, розрывавъ вѣнь жалъ вдовы и сироты по такъ болеснѣйшій стратѣ; а що бувъ чоловѣкомъ умнымъ и чемнымъ, то обѣ невѣсты полюбили его такъ, що завсѣгды зъ нетерпеливостію ожидали години, коли вѣнь зъ ними засяде до пѣдвечѣрка.

Пришло до того, що въ домѣ адвокатовой нѣчого важнѣйшого не дѣялось безъ порады и волѣ Петра. Панѣ адвокатава и Марика не могли безъ него обѣйтись.

VIII.

За два мѣсяцѣ мавъ Петро бути въ Пештѣ и пѣддати ся послѣдному испытыву докторскому.

— Отъ маешь! — говоривъ вѣнь самъ до себе. — Мѣсяцъ минувъ, а я еще нѣ трошечки не приготовивъ ся... Такъ оно буває, кому лишъ забавы та гулятика на гадцѣ... Найкрасшій постановленя не приходять до skutku и часъ пропадае марно... Але треба взяти ся крѣпко до працѣ, щобъ надгородити то, що стратилось...

Якъ сказавъ, такъ и зробивъ. По ночахъ не досыплавъ, а учивъ ся; а коли другій мѣсяцъ клонивъ ся до кѣнца, Петро стоявъ готовый до вѣды въ Пештѣ.

Но въ тѣмъ часѣ уже и паперы покѣйного адвоката були упорядковані и важнѣйшій справы

полагодженій. Можна отже собѣ представить, якъ немилу, а навѣтъ болесно дѣткнула нашѣ женщины вѣсть о вѣдѣздѣ Петра.

— Що мы почнемъ теперь самѣ? Якъ собѣ рады дамо? — говорили они. — Але щожъ дѣяти? Инакше бути не може!...

Петро мусѣвъ ѣхати. Прийшла хвиля прашання, а прашали ся зъ слезами.

— Дастъ Богъ, поверну, — успокоювавъ Петро — то буду дальше провадити вашѣ sprawy; а тымчасомъ, если що важного зайде, прошу листовно до мене удавати ся, а я не залишу якъ найскорше вѣдповѣсти и порадити, що треба робити. Васъ же, панно Марико, прошу, до листу матери завсѣгды бодай однимъ словомъ дописувати ся. Передъ трема мѣсяцями годѣ менѣ буде до Кошиць повернути, бо по промоціи въ докторы хочу зложити испытъ адвокатскій, а се передъ трема мѣсяцями по промоціи не дозволяе ся. Если бы въ томъ часѣ зайшло щось важного, нетерпячого проволоки, прошу вѣдносити ся до мого стрья, руского священника, котрый при своѣй правотѣ и практичнѣмъ розумѣ безъ сумнѣву чесно доведе дѣло до кѣнця.

Попращались Плакала адвоката, закрыла свое лице и Марика, подаючи руку на прашане, бо соромилась показати слезы въ очахъ.

Поѣхавъ Петро, а въ цѣлѣмъ домѣ стало я-

кость сумно. Особливо сумно було вечерами, а підвечір'окъ поживали самі мати зъ донькою тихо.

— Нема нашого Петра! — згадували неразъ.

Одинокою ихъ розрывкою теперъ було посѣщене гробу покôйного мужа и батька.

Незадовго прийшовъ листъ вôдъ Петра, въ котрôмъ повѣдомивъ ихъ, що выдержавъ испытъ зъ вôдзначенемъ и зôставъ докторомъ правъ. Въ другôмъ листѣ донѣсь Петро, що зъ огляду на знаменито выдержаный испытъ позволено ему по двохъ мѣсяцяхъ сѣдати до испыту адвокатского. Та вѣсть потѣшила надмѣрно адвокатуву и Марику.

— Ёсть надѣя, — казали — що Петро передъ обѣцянымъ часомъ верне до насъ...

IX.

Тымчасомъ Марицѣ розв'язалась загадка, зъ вôдки се походить, що тоті молитвы, котрѣ она вôдмавляє, спѣвають ся въ церквѣ. Она довѣдала ся о своимъ походженю. А стало ся то такъ:

Покôйный адвокатъ зъ женою адоптовали, т. е. прив'яли Марику за свою доньку и она почалась называти ся и пôдписовати завсѣгды именемъ прибранныхъ своихъ родичей, Марія Фирляни; Фирляни бо называвъ ся адвокатъ. Однакожь адоптоване треба було перевести урядово, щобы мало правну силу. До того треба було постаратись о згôду

рідного вѣтця, котрый проживавъ не въ Уграхъ, а въ Галичинѣ. Въ тѣй цѣли треба було перепроводити гдєякї формальности, а се вѣдкладало ся зъ дня на день, ажъ умеръ адвокатъ, не допровадивши дѣла до кѣнця. Але вѣнъ памятавъ о тѣмъ и въ часѣ недуги и всѣ папєры, дотычнїи тої справи, вручивъ передъ смертю своєї женѣ зъ жадаємъ, щобы сейчасъ подала прошенє до суду.

Мѣсто пытати вѣтця о позволенє адоптаціи доньки, судъ вѣзвавъ Марику, щобы она лично передъ судією зѣзнала, чи она єсть дѣйсно тою Марією Шило, дочкою шевця зъ гѣрського села зъ Галичины, о котрѣй въ дотычнѣмъ актѣ говорить ся, и чи годить ся на то, бути адоптованою донькою Фирлани и єго жены и вєсити ихъ имя..

Теперь мусяла адвоката вѣдкрыти Марицѣ всю правду.

— Отъ таке твоє походженє, люба Марико! Отъ такимъ способомъ взяла ся ты въ нашѣмъ домѣ! Доказомъ на тоє нехай будуть тобѣ тїи молитвы, котрыхъ ты зъ устъ свого рідного батька вивчила ся..

Можна собѣ представити, яке тяжке болєсне чувство овладѣло Марикою, коли довѣдала ся о тайнѣ свого походженя.

— Такъ, я не ваша донька, мамо? Я донька шевця? О Боже мѣй, чи не лучше було-бъ, щобы я нѣколи не знала тыхъ розкошей, тыхъ вы-

гѳдѣ, тои доброты и любви, тои почести, котрой я тутъ въ вашѳмъ домѣ дѳзнала? Шевска донька нехай бы пряла дратвы, носила воду и въ печи топила та выжидала якого шевчика, щобы зѣ нимѣ подружити ся и зѣ нимѣ мирно жити въ низкѳй хатинцѣ. Але шевцѣвна, выхована въ паньскихѣ покаяхѣ, привычаена до всякого рода выгѳдѣ, для шевця вже не вѳдповѣдна, а за пана не пѳйде, бо не рѳвна єму родомѣ. Щожъ менѣ зѳстає теперъ?

Такъ нарѣкала Марика, гѳрко плачучи.

— Схамени ся, Марико! — утихамиряла адвокатава. — Ты моя донька, бо я тебе выховала, а не лише та мати, що родила, але и та, що выховала. У мене нема рѳднои доньки, то ты менѣ стоишь за рѳдну доньку. Все що мое, то и твое... Се воля Божа такъ зарядила, не нарѣкай на Бога!... Чи може ты коли вѳдѣ мене або и вѳдѣ покѳйного мужа мого дѳзнала якои кривды?

— Грѣхъ бы менѣ се сказати! — вѳдповѣла Марика. — Вы були менѣ лучше рѳднои мати, покѳйный отецъ лучше рѳдного вѳтця; але менѣ тяжко и болесно довѣдати ся, що тѣ, котрыхъ я звала родичами, не суть ними. О, чимъ-же я вамъ вѳдвдячу ся за вашу превелику ласку, за вашу родительску опѣку?

— Ты була завсѣгды доброю и послушною, ты звеселила нашъ дѳмъ и теперъ ты моею пѳдпорою; будь-же и дальше такою, а и бѳльшой

вдяки не желяю собѣ вѣдѣ тебе! — вѣдповѣла адвокатава и подѣлювала Марикау въ голову.

— Мамонько моя, якъ-же я могла бы бути невдячною або непослушною вамъ, коли вы такі добрі для мене! — говорила Марика, цѣлюючи матѣрь по рукахъ и колѣнахъ. — Але менѣ важко на серци, коли подумаю, що за вашєю донею, якъ пѣйде зъ вами улицею, будуть показовати пальцемъ и шептати собѣ: то шевцѣвна! Ёсли бы мене зъ маленькои дитины звали шевцѣвною, нѣчо бы я собѣ зъ того не робила; але зъ панны Фирлани, доньки богатого и почитаного адвоката, стати ся шевцѣвною Шило, се щось такого болесного, що годѣ выдержати!

— Але бо ты вси и будешь моею донькою — замѣтила адвокатава — и мое имя носити будешь; хто буде доходити твого походження? Ты передѣ свѣтомъ будешь называти ся Марія Фирляни...

— Мамцю, якъ-же я погляну теперъ въ очи Петрови, коли вѣнъ приѣде? Вѣнъ певно зъ погордою буде теперъ дивити ся на мене! Вѣнъ докторъ правъ, а я шевцѣвна! О, я вже бѣльше не допищу ся до него въ листѣ!

— Ага! — засмѣялась адвокатава. — Здаєсь менѣ, що тобѣ наибѣльше о Петра ходить, бо я вѣдѣ якогось часу уважаю, що тобѣ кучно за нимъ; але не бѣй ся! Петро разумный и добрый чоловѣкъ, о нимъ зле сидити не можна...

— О, борони Боже, щобы я що зле про него судила! Але подумайте, мамцю: вѣнъ докторъ правъ адвокатъ, а я шевцѣвна Шило!...

— Перестань, моя дою, такъ говорити, бо менѣ велику прикрѣсть тымъ робишь! Я тобѣ разъ говорила, що ты уже не Шило, а Фурляни...

— Мамцю, а може мои родичѣ еще живутъ и маю бѣльше братчикѣвъ, бѣльше сестерѣ? Якъ же то може бути, щобы я ихъ вырекла ся? Чи не грѣхъ то?

— Грѣхъ вырѣкати ся своєї родини, хотяй-бы и бѣднои! — приговорювала адвоката. — Але родичѣ самѣ дали тебе на выхованѣ до насъ и благословили тебе. Для ихъ памяти говоришь щоденно тѣ молитвы, котрыхъ тебе рѣднѣй отецъ научивъ...

— Менѣ здаѣ ся, що я прецѣвъ повинна пѣзнати свою родину! — замѣтила Марика.

— Добре, если хочешь, постараю ся о тоѣ, щобы ты ихъ пѣзнала. А теперъ перестань плакати, будь весела якъ всегда и учини мою волю: смѣло объяви въ судѣ, що ты рѣдомѣ Марія Шило и пристаѣшь добровѣльно на то, щобы бути адоптованою донькою моею и моего мужа и хочешь имя наше носити!

— Добре, мамунцю, — вѣдповѣла Марика — охотно зрѣбую, якъ велите. Але еще разъ повтараю: Що скаже Петро, коли довѣдаѣ ся, що я шевска донька?

— Будь spokóйна, доню! — докóнчила адвоката. — Щоденно, встаючи и лягаючи, молю Бога Всевышного, щобы зóславъ тобѣ добру долю, и маю надѣю, що Вóнъ выслухае мою горячу мольбу и ты будешь щасливою, а если тобѣ такъ суджено, то Петро буде твоѣй...

Утихомирилась Марика, бо не хотѣла своѣй матери бóльше прикрости робити; але несупокóй довго-довго мучивъ еи сердце.

— До недавна — думала она — уважала ся я донькою адвоката Фирляни и его жены та правною наслѣдницею ихъ имени и майна, и я была рóвною межи своими подругами и гóдною тыхъ товариствъ, въ котрѣ я входила; а теперь я сама собѣ въ иншóмъ свѣтлѣ представляюсь. Менѣ здаєсь, якобы наразъ позбавивъ мене хто всѣхъ моихъ правъ, я бачу себе на ласцѣ богатои родины, я не доросла до того товариства, въ яке я входжу; страшно менѣ, коли подумаю, що цѣлый свѣтъ иншимъ окомъ споглядати буде на мене и гордiti мною... Ахъ, якъ то Петро на мене теперь дивити ся буде? Ахъ, якъ я до него вóдноситись и якъ заховатись маю?... Нѣгде правды дѣти... треба признатись, що мое серденько привязалось до Петра и тужить за нимъ... яка я була щаслива на саму гадку, що и вóнъ для мене не єсть рóвнодушный! А теперь що? Вóнъ ученый, докторъ правъ и кандидатъ адвокатскѣй, я же

донька... бѣдного шевця!... Ахъ, болить мене голонька и кровь въ серци стинає ся!... Щожь менѣ бѣдної дальше чинити? Чи бути для Петра привѣтливою якъ перше, чи статись студеною и мовчаливою? А що буде, еслибъ я его зъ усмѣшкою на устахъ приняла, а вѣнъ мене зъ насмѣшкою змѣривъ вѣдъ нѣгъ до головы? Такъ, буду студеною и мовчаливою... Лучше, закимъ часъ, вѣдтягнути ся вѣдъ него, нѣжь опбсла побачитись покиненою... Я не пережила бы сего...

X.

Зложивши испытъ адвокатскій, повернувъ Петро до Кошиць. Першимъ его дѣломъ було посѣтити адвокатуу и Мариву, котрї всегда въ дорогѣи памяти заховувавъ. Адвокатоу приняла его якъ найсердечнѣйше, привитала его яко найлучшого приятеля, котрого давно не бачить ся. Але Марика була дуже студена; она не дала руку на привитанє и анѣ усмѣхнула ся анѣ нѣчого не заговорила. Здивовало се Петра дуже.

— Може Марика недужа? А може якїй сумъ и бѣль крыє въ своимъ серденьку? Але чому мала бы бути сумна, коли мати весела? — погадавъ собѣ.

Розповѣдавъ нашъ молодой адвокатъ о подорожи до Пешту и поворотѣ до Кошиць, о тѣмъ, якъ въ Пештѣ перебувавъ, о испытѣ и о всемъ,

що слушаючихъ занимати могло; дальше, що бачивъ, зъ кимъ видѣвъ ся та якъ туживъ за тими хвилями, котрі такъ мило проводивъ въ домѣ адвокатовой. Всего того слухала адвокатава зъ увагою и великою цѣкавостію, бо знала добре Пешть и мала въ Пештѣ богато знакомыхъ. Особливо тѣшила ся поворотомъ Петра и сердечно желала ему доброго повожденя зъ причины свѣтлого зложеня испытѣвъ та благословила его до нового заводу его. Правда, и Марика слухала зъ увагою оповѣданъ Петра, але сумъ и мовчливѣсть не опускали еи.

Петро почавъ зновъ бути щоденнымъ гостемъ въ дому адвокатовой Фирляни и кѣнчивъ упорядковане канцеляріи по покѣйнѣмъ адвокатѣ. Тѣй справѣ мѣгъ теперъ вже бѣльше часу посвятити, бо вже не хотѣвъ бути помѣчникомъ въ канцеляріи якого адвоката, але выжидавъ позволеня вѣдчинити власну канцелярію, о що подавъ просьбу до вышихъ властей.

Петро радъ бы бувъ и домашнѣй забавѣ зъ адвокатовою та Марикою бѣльше часу посвятити, тѣлько що? Марика була всегда еумна и всегда неговѣрлива - мовчалива. Щобы не дивити ся на Петра, всегда мала якусь забавку въ рукахъ, часто вставала и вѣходила немѣ за якою орудкою до другои комнаты, то зновъ щось порядковала... словомъ, мѣвъ-бы бояла ся самъ на самъ

лишитись зъ Петромъ. Ба навѣтъ, коли адвокатава сама встала, щобы собѣ що принести, бо була дуже трудяща и не любила много услугъ, заразъ прискакувала Марика.

— Чого желяете собѣ, мамцю? Я принесу...

А тоє слово „мамцю“ въ присутности Петра выголошувала здавалось зъ якимось страхомъ и несмѣлостію, немовъ-бы бояла ся учути вѣдъ него якихъ докорѣвъ.

Дивує ся Петро, що стало ся зъ Марикою.

— Якій сумъ покрыває ваше личенько, панно Марико? — розсмѣливъ ся запытати.

— Вамъ такъ здаєть ся, — звичайно вѣдповѣдає Марика — я все однакова! Тажъ бачите самѣ, що намъ не до веселости...

Тай на тѣмъ стало.

Вже и адвокатава стала уговорювати и сварити.

— Марико, будь иншою для Петра! — просила.

— Я не можу бути инакшою, — вѣдповѣдає бувало Марика — я на силу высиджую ту годину, коли Петро у насъ. Мамцю, простѣть менѣ, але... але я не можу инакше!

И обцѣлює руки и колѣна матери, а мати розжалить ся и поцѣлює доню въ голову, бо дуже любила єѣ, що и рѣдна мати лучше любити не буде, та и перестане говорити.

Такъ стала Марика загадкою для Петра, и не диво, що жаденъ параграфъ, жадна справа не завернула єму такъ головы, якъ теперь єма. До

того часу заволодѣла она лише его сердцемъ, теперь же и голову ему завернула.

— Що се значить ся? Чому она такъ студена и мовчалива? — роздумувъ вѣнъ. — Уже въ послѣднѣмъ листѣ вѣдъ адвокатовой не дописала свого звыклого „Поздоровляю васъ“. Гмъ, що се таке?

А коли такъ роздумувъ и слѣдить за причинами, ба навѣть пѣдозрѣвае якогось суверника, котрому легше чимъ ему удалось пѣдбити сердце Марики, доходить до дальшихъ выслѣдковъ.

— Пощо — говорить самъ до себе — менѣ вбивати ся за нею? Тажъ она не для мене! Она Мадярка, а я Русиинъ, она богачка, а я бѣдакъ! То не для нашего брата пара! О жени, ся Русине, зъ богатою мадяркою, то вже ты пропавъ для свого народа! Твои дѣти будуть мадярами, ты будешь мусѣвъ святкувати мадярскій свята, забудешь свѣй языкъ, свои звичаѣ и обычаѣ, та еще зносити будешь наруги зъ твого народа и вѣры. Нѣтъ, того я не зроблю, щобы я свѣй языкъ, свою вѣру запродавъ за жѣночу красу або жѣночій грѣшь! Еще я молодой и еще зароблю собѣ на жите, а може и зложу гдеякій грѣшь, а тогды оженю ся зъ русинкою и дѣмъ мѣй буде рускій, свята въ дому рускій, бесѣда руска, о-бычай рускій, о! въ дѣмъ мѣимъ буде миръ и гараздъ, истинный рай! Не закине менѣ жена, що

я русинъ, або що Русины нарôдъ бѣднѣйшій и простѣйшій... Добре, що Марика така студена! Покôнчу мою роботу и перестану бувати въ домѣ адвокаторової...

И насѣла на Петра глубока-глубока задума...

— А може... а може... — говоривъ вôнъ дальше по хвили — може Марика не така, щобъ насмѣвала ся зъ моєи вѣры та зневажала мôй бѣднѣйшій нарôдъ?... Тажъ она тогды въ церквѣ такъ прилично заховувалась, такъ на все уважала.. Тажъ неразъ говорила и запевнювала, що все, що чула въ церквѣ, дуже а дуже їй сподобалось... Нѣтъ, Марика не така... Пôйду еще разъ на пôдвечѣрокъ... Може буде веселѣйшою.. Може... може...

И скôнчивши роботу, вступивъ до комнаты адвокатової.

XI.

Стало ся, що адвокаторова перестудившись мусѣла черезъ день въ лôжку лежати, а Марика сама приймала Петра. Не легко то їй прийшло... Цѣлый день крѣпилась на тую годину, котру зъ Петромъ пересидѣти мала.

— Що буде, то буде! — повторювала собѣ. — Коли запытає ся мене о причину, чому я его уникаю, скажу ему все, що правда: хто я, зъ вôдки походжу, якъ я тутъ дôсталась, и нехай разъ скôнчить ся все!

Запрошено Петра до пѳдвечѳрку. Бачить Петро, що Марика заступає мѳсце господинѳ.

— Теперь — гадає собѳ — найлучша способнѳсть запытати ся и довѳдати ся вѳдѳ Марики самои, для чого такъ змѳнилась супротивѳ мене?

Привитались, якѳ звичайно, чемненько и стали розговорювати. Видко було, що Марика числить ся зѳ словами. Петро не выдержавѳ довше...

— Не прогнѳвайтесь, почтенна Марико, -- сказавѳ вѳнѳ по хвили -- що я осмѳляюсь просити васѳ о выясненѳ вѳ одной справѳ. Чи зволите менѳ дати вѳдповѳдѳ щиро и отверту?

— Я всегда щира и нѳколи иначе не говорю, якѳ думаю! — вѳдповѳла дрожащимъ голосомъ Марика то краснѳючи то блѳднѳючи! — О скѳлько могу, щиро и отверто вамѳ служу...

— Вѳдѳ коли я переступивѳ пороги сего дому и ставѳ трудитись вѳ канцелярии вашего покойного вѳтця, дѳмъ сей ставѳ для мене раемъ. Я охотно спѳшивѳ тутѳ до сего раю, година ставалась тутѳ минутою, хотя дорогій бувѳ менѳ той часѳ. А рай сей вѳдбивавѳ ся передовѳмъ вѳ вашихъ голубыхъ очахъ, котрѳ такъ ласкаво смотрѳли на мене, и вѳ вашѳмъ милозвучнѳмъ голосѳ, котрый такъ мило пестивѳ мое ухо. Вѳ тѳмъ раю було менѳ мило и солодко, за тымъ раемъ тужило мое сердце тамѳ вѳ далечинѳ, вѳ Пештѳ. Нетерпеливо ждавѳ я повороту и спѳшивѳ чимъ скорше

въ тѣй надѣѣ, що зновъ знайду мѡй рай, що по трудахъ спѡчну въ тѡмъ раю и найду приятный вѡддыхъ; на жаль, що знаходжу? Я не надѣявъ ся, що мене ожидаютъ такі муки; я не надѣявъ ся, що будете такъ студені для мене. Скажѣть, прошу, що за причина такъ болесной змѣны? Чимъ я васъ обидивъ, що вы для мене такі недобрі?

— Нѣтъ, вы мене нѣчимъ не обидили, — вѡдповѣла Марика; дивлячись Петрови въ очи — тому то и я васъ обиджати не хочу. Я не хочу впровадити васъ въ блудъ, прото я и поступоване мое змѣнила...

— Такъ, я вѡдгадувавъ свою судьбу, панно Марико! — сказавъ на тоѣ Петро, коли побачивъ, що Марика мовъ утяла свою бесѣду, не хотячи вѡдкрыти заслону, що крыла тайну еи сердца. — Такъ, донька богатого адвоката Фирляни не може бути женою бѣдолахи Петра... Марика любить кого иншого...

— Вы зле вѡдгадали! Марика не любитъ нѣвого иншого, а донька адвоката Фирляни чому не могла бы бути вашою судженою? Тажъ и вы адвокатъ!

— Вы робите менѣ надѣю, панно Марико? Але чому вы такі строгі для мене?

— Я не строга, але повтаряю, я не хочу васъ въ блудъ впроваджувати!

— Якъ то?

— Я вамъ выясню, прошу посмотрите!

Я читала, що ваші предки почитали бога Перуна и приносили ему жертвы такъ довго, якъ довго гадали, що то богъ, а коли просвѣщені вѣрою Христовою переконали ся, що то лише дерево та трохи срѣбла и золота на немъ, що то обмана, тогды привязали его коневи до хвоста и ругали ся зъ него...

— Панно Марико, вы мучите мене, вы говорите загадочно, а я того не розумѣю... Скажѣть отверто; бо я не знаю, до чого ваша мова веде! Яка то може бути обмана? Яка провинна тяжить на мнѣ, що я ставъ ся обманщикомъ?

— Вы полюбили доньку адвоката Фирляни, и она горячо полюбила васъ; але еслибъ она перемѣнила ся въ доньку шевця, що тогды бы вы? Чи такъ само любили бы вы?

— Свѣдкомъ менѣ Богъ, я вашои бесѣды не понимаю... Гадаєте певно, панно Марико, що я люблю ваше богатство, а не васъ? О нѣтъ; на грошъ я не лакомый!... Не грошъ мене плѣнили, а плѣнило мене ваше добре сердце, вашъ розумъ, ваша чеснота, словомъ, всѣ добрі свойства вашои душѣ...

— Я вамъ за се дуже вдячна, за ваші лествіи для мене слова, але вы полюбили добрі свойства дочки Фирляни, та и она вѣдвядчувалась вамъ взаимностію, якъ довго нею була. Тымчасомъ змѣнилось ся все. Тая, що зъ вами говорить, не есть

донькою адвоката Фирляни, а донькою шевця Шила изъ-за Бескида...

На лицѣ Петра выписалось велике здивованє.

— Такъ, такъ! — продолжала Марика. — Адвокатъ Фирляни взявъ въ свѣй дѣмъ дочку бѣдного шевця, выховавъ еѣ и надавъ ѣй свое имя. И довго не знала она своего походженя, не знала своихъ родичѣвъ, та лише несвѣдомо рано и вечеръ говорила тѣ молитвы, котрыхъ еѣ рѣднѣй родичѣ научили. Доперва теперь, коли вы були въ Пештѣ, пѣзнала я, хто я и зъ вѣдки походжу. А понеже я вамъ прихильна, а притѣмъ чесна дѣвица, то стала я для васъ студеною, щобы васъ не впровадити въ таке положенє, зъ котрого тяжко опѣсля выйти, щобы васъ не довести до того кроку, котрого вы опѣсля цѣле житє могли бы жаловати. Не дасть ся заперечити правда, що се есть велика рѣжниця, взяти за жену дочку зъ знатной и богатой родины адвоката Фирляни а дочку бѣдного шевця, що бѣдно жие гдєсь тамъ за Карпатами...

Петро черезъ весь часъ зъ великимъ подивомъ смотрѣвъ на Марику не знаючи, чи має вѣрити єи словамъ чи нѣтъ.

— То сама чиста правда, що вамъ говорю! — говорила зъ натискомъ Марика. — Я рѣдна донька шевця Шила, выхована въ дѣмѣ богатого адвоката Фирляни...

— Хйба вы зъ мене играшку творите! — вѣдповѣвъ на се майже не памятаючись Петро.

— Нѣтъ, я вамъ истинну правду кажу, а доказомъ того суть тѣ молитвы рускѣ, котрѣ я щоденно вѣдмавляю. Я вѣдмовляла тѣ молитвы, але не знала, що то за молитвы; я не знала, що то молитвы рускѣ, що мои родичѣ Русины и що я зъ роду руска.

— Панно Марико! — заговоривъ теперъ смѣлѣйше Петро. — Ёсли справдѣ такъ есть, якъ вы говорите, то вы сто разѣвъ, нѣ, тысячь разѣвъ дорожшѣ и милѣйшѣ стали мому серцю! Я полюбивъ дочку адвоката Фирляни; але ёсли она стала, якъ кажете, дочкою шевця, русинкою, то любовь моя теперъ безъ границъ... Вы Русинка и я Русинъ, вы донька бѣднаго шевця, а я сынъ бѣднаго теслѣ; чи тѣ обставины не звяжуть тѣснѣйше нашихъ сердцець?

— Я не вѣрю, щобы то було вашимъ переконанемъ! — вѣдповѣла на се Марика.

— Коли хочете, щобы я вѣривъ вашимъ словамъ, вѣрте и вы моимъ. А на доказъ, що въ моихъ словахъ щира правда, стаю не передъ Марикою Фирляни, а передъ Марією Шило и прошу о си руку.

— Коли можете любити дочку шевця Шила и зъ нею завязати подруже, то отъ вамъ моя рука!

Петро взявъ руку Марики въ свою долонь, притиснувъ ёи до своихъ устѣ и поцѣлювавъ. Въ

тѣй самѣй хвили вѣдчинили ся дверѣ вѣдъ другои комнаты, где лежала недужа адвокатава, и на порозѣ появила ся покоѣвка.

— Панѣ адвокатава просять до себе! — сказала.

— Чи мене? — запытавъ Петро, опускаючи руку Марики гей той сполоханыи голубецъ.

— Такъ! — вѣдповѣла покоѣвка.

Марика зъ Петромъ вступили въ комнату адвокатавои. На ихъ лица еше цѣлкомъ були живиі слѣды зворушенія чувствъ, що звернуло увагу адвокатавои. Досвѣдченымъ окомъ глядѣла она черезъ хвильку то на Петра то на Марикy и змѣрковала сей часъ, що лице Марики було погѣдне и розъяснене, а не сумне, якъ то бывало давнѣйше.

Минула довша хвиля.

— Нынѣ — перервала въ кѣнци мовчанку адвокатава, подаючи Петрови запечатаныи папѣръ — доручено менѣ якесь письмо зъ суду. Прощу перечитати, яке дѣло?

Петро розпечатавъ письмо и читавъ...

— Всепочтеннѣй Панѣ Тересѣ Фирляни и Всепочтеннѣй паннѣ Маріи Фирляни зъ роду Шило! Королѣвскій судъ признае и потверждае адоптацию Маріи Шило черезъ бл. п. Іосифа Фирляни и его жену Тересу Фирляни и признае ся їй всѣ права, зъ тои адоптации законно выплывающіи.

— Теперь вѣрите, що я вамъ правду казала? — вѣдозвалась Марика до Петра.

— Такъ, то ты вже все высказала? — перебила адвокатова, не могучи выдержати.

— Мамувечко дорогенька! — вѣдповѣла на се Марика, приступаючи зъ веселымъ лицомъ до адвокатоной. — Було бы смертельнымъ грѣхомъ, еслибъ я кого въ блудъ хотѣла впроваджувати. И мусѣла правду сказати, щобъ и своему сердцю улегшити и приятеля нашего дому зъ непевности вывести...

— Успокойтесь, дорогой панъ! — перебивъ рѣшучимъ голосомъ Петро, звертаючись передовсемъ до адвокатоной. — Тутъ нѣхто не зѣставъ обманеный. Правда, я полюбивъ Марику Фирляни, але еще дорожшою и ближшою мому сердцю стала Марія Шило. Чи Марика Фирляни чи Марія Шило... одна и друга есть одинокимъ предметомъ моеи горячои любви. Марія Шило вже вѣддала менѣ свою руку, теперъ же прошу Марику Фирляни о руку, а васъ, пайдорожша Мати, о родительске благословенє...

— Хто не погордивъ рукою Маріи Шило, тому и Марика Фирляни не може вѣдказати своєи руки! — вѣдповѣла не се Марика и подала праву руку Петрови.

Обое приклякнули при ложи адвокатоной, а она поблагославила ихъ.

— Богъ давъ менѣ любезну доньку, а теперъ

дає менѣ любезного сына. О, якъ же я єму вдячна за тоє! — говорила адвокатава. — Благословлю васъ, мои дѣтоньки, цѣлымъ материньскимъ сердцемъ и прошу Всевышнього о щасливу долю для васъ.

Водъ тои хвилѣ вернула веселѣсть на лиці Марики и супокѣй до душѣ еи. А що и Петро не чувъ ся водъ щастя, того и говорить не треба.

Незадовго опѣсля одержавъ Петро грамоту на адвокатуру и на выразне желанє своєи судже-
нои водчинивъ канцелярію въ покояхъ бл. п. адво-
ката Фарляни.

XII.

Почато приготовляти ся до весѣля. Розумѣе ся, не могло оно наступити скорше, ажъ жалоба по покѣйнѣмъ адвокатѣ скѣнчить ся.

Передъ весѣлемъ забажала Марика пѣзнати своихъ родичѣвъ, если еще живутъ, щобъ ихъ просити о благословенство та запросити на весѣле. Порадила ся Петра. Обоє згодили ся написати напередъ листъ до священника, щобъ имъ донѣсь, чи живутъ еще родичѣ, и повѣдомивъ ихъ о весѣлю ихъ доньки.

Такъ и зроблено.

Незадовго прийшовъ листъ, въ котрѣмъ священникъ донѣсь, що родичѣ еще обоє живутъ, дуже радують ся щастємъ своєи дочки и благословлять

єѣ до вѣнца, але на весѣле приѣхати не можуть, бо мати недужа, а отець не може на кѣлька днѣвъ покидати дому и родины...

— Не жадаємо, — писавъ дальше священникъ въ имени родичѣвъ — щобы Марія за-для благословеня въ таку далеку дорогу въ теперѣшне непогѣдне время пускалась; мы благословимо васъ, дѣтоньки, зъ цѣлого сердца и молимо Всевышнього, щобы Вѣнъ Самъ благословивъ васъ Своєю высокою десницею! И буде се для насъ великою радостію, по весѣлю узрѣти тебе, Марусенько, разомъ зъ твоимъ достойнымъ мужемъ у себе въ дому.

Зближавъ ся часъ весѣля. Вѣнчаневѣдбулось пѣсля руского обряду, понеже Марика, хотяй вихована въ латиньскѣмъ обрядѣ, пѣзнавши свѣй рѣдъ и свое походжене, вернула до руского обряду. Адвокатова`яко особа розумна цѣлкомъ тому не противила ся, ба навѣтъ уважала се за рѣчь природну.

— Я бриджу ся — казала — всякими перевертнями и перекинчиками и не маю найменшого почитаня для тыхъ людей безъ характеру, котрѣ за-для якихъ-то користей погорджують своимъ народомъ и перекидають ся зъ одной вѣры до другои...

Але понеже до церкви було троха за далеко, пора не дуже сприяюча, а гостей зъ першихъ домѣвъ мѣста богато запрошенихъ, до того церковь не дуже простора, тому адвокатава же-

лала собѣ, щобы вѣнчане вѣдбуло ся въ катедральнѣй церквѣ латиньскѣй. Любила она Марику якъ свою дитину и бажала, щобѣ еи вѣнчане выпало якъ найсвѣтлѣйше. Бажаню тому вдоволено, а рускѣй священникъ, стрый Петра, выробивъ собѣ у епископа позволенє, звѣнчати молодыхъ въ латиньскѣй церквѣ.

Прийшовъ день вѣнчаня. Коли по мѣстѣ ро-зѣйшла ся вѣсть про вѣнчане доньки адвоката Фирляни, цѣлый костелъ наповнивъся множествомъ людей. Всѣ дивувались, чому молода пара задержалась при входовыхъ дверехъ и не приступала до вѣлтара. Але еще бѣльше здивованє обняло зрѣтелѣвъ, коли три руски священники у свѣтлыхъ феловаль зъ двома дяконами и свѣщеносцями приступили до великихъ дверей и вѣдобравши приречене вѣдъ новоженцѣвъ, провадили ихъ передъ тетраподъ посередъ костела передъ великимъ вѣлтареи поставлений, коли тымчасомъ хоръ, зложеный зъ студентѣвъ Русинѣвъ и упрошенныхъ пѣвцѣвъ зъ Пряшева, звучно и стройно спѣвавъ.

— Блажени вси боящїея Господа! — загомонѣло по цѣлѣмъ Храмѣ Божѣмъ.

Зрѣтелѣ не знали, чи подивляти стрѣв вѣсѣльныхъ гостей, якъ то звыкло при такихъ нагодахъ буває, чи переймати ся поважнымъ и повнымъ глубокого змѣсту обрядомъ, чи одушевляти ся милозвучными мелѣодїями хору.

— Що то значить, — пытавъ ся кождый —
що рускї священники вѣнчають?

— Того еще нѣколи не видано въ тѣмъ ко-
стелѣ! — зауважавъ другїй.

— Але зъ вѣдки ихъ ажъ пятьохъ взяло ся?

А треба вамъ знати, дорогї Читателѣ, що
межи священниками було двоохъ зъ Галичины, имен-
но священникъ зъ того села, где родилась Марика,
и єго зять, укѣнчепый богословъ, що управлявъ
хоромъ. Они оба були запрошенї на весѣле и яви-
лись въ заступствѣ родичѣвъ Марики.

Обрядъ вѣнчання и церковный спѣвъ всѣмъ
дуже подобались. Оповѣдано, що много латинь-
скихъ священникѣвъ и крилошанъ ба навѣтъ самъ
владика прийшовъ до костела, придивити ся ру-
скому вѣнчаню. А коли по вѣнчаню молода пара
и весѣльнї гостѣ стали виходити зъ костела, за-
спѣвавъ хоръ „Многая лѣта“ такъ хорошо, що
нѣхто не хотѣвъ рушити ся зъ мѣсця, доки не
скѣнчено спѣвати.

Петро и Марика були дуже щасливї, бо вѣд-
чували, що злучила ихъ щира любовь; а що
и адвокатсва чуда ся щасливою, не треба и казати.
Марика же якъ давнїйше такъ и теперъ по ве-
сѣлю була для своєї прибраной матери любезна,
добра и послушна, и старала ся сповнити кожде
єї бажанє.

И въ домѣ адвокатовой запаановавъ миръ, бо Боже благословенъ зависло надъ нимъ.

Мъжь тымъ постановлено, скоро лише обставины позволять, вѣдѣдати рѣднихъ родичѣвъ Марики.

XIII.

Одного дня по святѣмъ Петрѣ задержала ся карита передъ хатою шевця Шила. Швець, узрѣвши черезъ вѣконце, що карита станула, выбѣгъ на дорогу, бо гадавъ, що тамъ хтось чогось потребує.

— Где мешкає швець Шило? — запытавъ ся незнакомый панъ, выглядуючи зъ кариты.

— Тутъ, паноньку! — вѣдповѣвъ швець.

И въ тѣй хвили вѣдчинились дверцята, а зъ кариты выскочила панѣ молоденька и кидась шевцєви на шію и обнимає та цѣлує его.

Швець остовпѣвъ; не знає, що зъ нимъ дѣє ся.

— Таточку мѣй рѣднесепькій, чи не пѣзнаєте вашої доньки Марусѣ? — говорить Марика, бо она се була, не перестаючи обнимати и цѣлювати вѣтця.

А батько боить ся дѣткнути ся доньки, чтобы не поваляти єѣ своими засмолеными руками. Въ кѣнци мовь бы зъ просоня пробудивъ ся...

— Марусю! Марусю! — кличе тай бѣльше зъ радости нѣ словечка промовити не може.

Але рясні слезы покотили ся по лица, та через слезы ставъ кликати жѣнку, котра въ хатѣ бульбу на вечерю обирала.

— Насте!.. Насте!... Маруся!... Маруся!...

Выйшла зъ хаты Настя поволи, бо була щось недужа... дивує ся, що таке дѣе ся... Але почувши имя „Маруся“, якось заразъ здогадала ся, що то єи донька. Та ось нова бѣда: не знає Настя, якъ бы привитати ся зъ нею, зъ тою панею, що має бути єи донькою!... Але тая панѣ вже на шиі своєи матери: то обѣмає єѣ то цѣлує то по лица то по рукахъ.

Середъ найбѣльшого зворушеня не могла Настя нѣ словечка промовити, лише заплакала зъ радости въ голось. Плаче отець, плаче мати, плаче и донька, та и самъ Петро прослезивъ ся, бачучи слезы радости.

По хвильцѣ опамятавъ ся швець.

— Та треба моихъ гостей просити до хаты! — подумавъ. — Але якъ же таке паньство, хотяй то мои дѣти, просити до середины, коли хата низька и бѣдна? Чи не лучше вынести лавочку и тутъ пѣдъ хатою просити сѣдати?

Тай бѣжить до хаты тай выносить лавочку пѣдъ хату.

— Сѣдайте — просить — тутъ въ холодку пѣдъ хатою, а я тымчасомъ зроблю ладъ въ хатѣ!

И зновъ бѣжить до хаты робити ладъ, скла-

дає шкôру и копыта въ куть, замѣтає порохи зъ лавокъ тай бульбу и лупину, що Настя обирала, на бôкъ вôдставляє.

Радъ швецъ доньцѣ, рада и Настя, що радости ихъ и мѣры нѣть.

— Але чимъ нашихъ гостей погостити и где ихъ тутъ переночовати? — стали непокоити ся одно и друге такими гадками.

Та Богъ, котрый о бѣдныхъ навѣть въ найменшихъ подробицяхъ промыслає, прийшовъ и теперь бѣдному шевцеви въ помôчь и выбавивъ его зъ клопоту.

Священикъ того села вôдпроважавъ одного доброго свого приятеля, що фхавъ на Угры, далеко за село. Повертаючи, узрѣвъ кариту передъ хатою Шила и догадавъ ся, що то имовѣрно донька зъ своимъ мужемъ приѣхали посѣтити родичôвъ. И не помиливъ ся. Приблизившись до хаты, дѣйсно пôзнавъ Петра Чомея и его жену Марику, що сидѣла на лавочцѣ пôдъ хатою, и заразъ звернувъ ся до нихъ. Та бо и Петро зъ Марикою пôзнали свого весѣльного гостя и сейчасъ повставали зъ лавочки та поспѣшили ему на зустрічь и привитались яко добре знакомѣ. Швецъ бувъ тому дуже радъ и вже лише руки зложивъ та прислуховавъ ся ихъ розговорови. Священикъ приказавъ заразъ каритѣ вôдѣхати до себе на нôчь.

— Вашій конѣ — додавъ, звертаючись до паньства адвонатѡвъ — знайдуть у мене выгѡдне помѣщенє, а и васъ, Чесне Паньство, запрошую до себе на нѡчь.

Зѣ-разу не хотѣли они на тоє пристати.

— Менѣ — говорила Марика — приятно буде ёчь переспати тутъ, где я родила ся и дитиною играла, а конѣ зѣ каритою могутъ помѣстити ся въ заѣзднѡмъ домѣ...

— О нѣ, Достойна Панѣ! — не порестававъ просити и розраджувати священникъ. — Зѣ одной стороны яко вашъ гѡсть весѣльный набувъ я право и обовязокъ гостити васъ у себе и тѣшитъ мене дуже, що саме нынѣ лучилась менѣ нагода зѣ того довгу вывязатись; зѣ другои же стороны звертаю вашу увагу на се, що вводите въ неприємный клопѡтъ вашихъ родичѡвъ, котрї радї бы васъ достойно приняти и у себе угостити, та не мають способу на тоє .

Конець-кѡнцемъ Марика и Петро приняли за-прошенє священника. Конѣ зѣ каритою вѡдѣхали заразъ на попѡвство, а Марика и Петро лишились у родичѡвъ, забавляючись приятнымъ розговоромъ. Марика пѡйшла зѣ матерїю оглядати хатину и мале газдѡвство и дуже засумовала, коли побачила, въ якихъ недостаткахъ и бѣдѣ єи родичѣ знаходять ся и проживають; она бо, выхована

въ достаткахъ, и не понимала, якъ то убогѣ люде вѣкъ свѣй каратають.

— Чому вы, мамо, не допытались до мене? Я була бы предѣнь помогла вамъ! — говорила кѣлька разѣвъ.

XIV.

Тымчасомъ рознесла ся по селѣ вѣсть, що до шевця приѣхала донька зъ своимъ мужемъ.

— Та то чуєте, кумонько, — говорила кума до кумы, сусѣда до сусѣды — еще я маленькою була, якъ менѣ мѣй небѣщикъ тато, дай му Боже царство небесне! оповѣдавъ, що якійсь богатый панъ зъ Угорщины заѣхавъ передъ хату Шила, взявъ его доньку Марусю, выховавъ єѣ у себе въ дома якъ свою дитину и выдавъ за мужъ за богатого чоловѣка... и ось нынѣ обоє приѣхали до нашего села, вѣдвѣдати родичѣвъ...

— А дивѣть, дивѣть! Тожь то старый Шило тѣшитъ ся! Тожь то Настя звиває ся коло гостей! А зъ-вѣдкижь они такой ласки достутили у Бога?

— Не завидуйте имъ того, кумонько! Они були всегда роботящѣ, а при тѣмъ побожнѣ люде! Не бачите, якъ они нѣколи нѣ одного набоженьства въ церквѣ не опустять?

— Та такъ, за тоє теперь и потѣшає ихъ Богъ на старѣсть!...

Не минуло и півъ години, а цѣле село мовбы запалило. Всѣ були цѣкаві...

Прибѣгъ и найстаршій сынъ Шила, що поставъ до одной газдѣвской доньки та бувъ собѣ добрымъ господаремъ, ѣздивъ на фѣрманку и зарабатывъ великій грошѣ. Прибѣгла и наймолодша донька, що служила на коморѣ у пана.

Такъ зобрала ся вся родина. Не було лише двоухъ сынѣвъ, зъ котрыхъ оденъ служивъ при вѣйску, а другій вѣдъ кѣлькохъ лѣтъ нѣ вѣстки про себе не дававъ; донька же, що була молодша вѣдъ Марики, померла.

Сонце зайшло за горы, по горячѣмъ дни наставъ приятный, холодный вечеръ.

— Уже менѣ пора — зауважавъ священникъ — вертати домѣвъ; прошу васъ, чесне паньство, до себе. А вы, коли маєте часъ, то вѣдведѣть насъ! — додавъ, звертаючись до родичѣвъ.

Заразъ Настя кивула ся до коморы и взяла що найлучшу спѣдничку и хустку на себе, а швецъ затягнувъ капоту, въ котрѣй бувъ звыкъ ходити до церкви. И выбрались супроводжати своихъ гостей.

Всѣ ишли дорогою здовжь села: напередъ Марика зъ матерію, за ними Петро зъ священникомъ и его сыномъ, а въ кѣнци швецъ зъ сыномъ и невѣсткою та донькою. По дорозѣ люде, що стрѣчали ихъ, мало очей не выдвигли на такую процесію.

— Що то за пань пѣйшла зь шевчихою? — пытає одень.

— А що то за пань зь нашимь Огцемь духовнымь? — пытає другій.

— А чому швець вь капоть, убраный мовьбы на якій празникь, иде за панями? — пытає третій.

И всь, кожде чи велике чи мале, паньство чи хлопство, похваляли Марину и си мужа, що такій богатій, а не встыдають ся бѣдныхь своихь родичѡвь.

Сващеника помешкане не лежало при самѡмь гостинци; треба було звернути вь побѡчну улицю. При скрутѣ зь гостинця стояла корчма зь заѣздомь, где подорожнї люде на попась або нѡчлягь ставали, если ихь нѡчь запала.

Коли наше товариство минало тую корчму, выбѣгає арендарь и просто до шевця...

— Пане майстерь! Пане майстерь! — кричить, хватаючи его за рамя. — Якійсь молодой пань допытуєсь за вами!

— Чого хоче? — вѡдповѣдає швець. — Я теперь на маю часу!

Але за жидомь выходить вже и той пань.

— Ось туть той пань! — кличе жидь, показуочи на пана. — А ось пань майстерь Шило, тутьейшїй швець! — додає, звертаючись до незнакогого.

Обернувъ ся Шило; передъ нимъ незнакомый паничъ якихъ дваццати лѣтъ вѣкомъ.

— Чи пѣзнаєте мене? — вѣдзывавъ сей паничъ. — Я Атанасько, вашъ сынъ!

Швецъ остовпѣвъ. Бувъ то той сынъ, которого вѣнъ одинаццать лѣтъ вже не бачивъ, про которого вся чутка загинула була.

— Святъ! святъ! святъ! Атанасько? А то зъ вѣдки? — прорѣкъ, ледви отямившись.

— Такъ, я вашъ сынъ Атанасько! Я прийшовъ довѣдатись, чи вы еще жиете, и подивитись, якъ вамъ поводитъ ся! — вѣдповѣвъ, цѣлюючи батька по рукахъ. — А мати чи здорова?

— Онде мати зъ Марусею пѣйшла на передъ; ходѣмъ за ними!

— Менѣ треба напередъ зъ вѣзникомъ почислити ся та и рѣчи гдесъ умѣстити! — вѣдповѣвъ Атанасько и пѣйшовъ зъ вѣтцемъ до гостинницѣ, щобы зъ вѣзникомъ и рѣчами зробити ладъ.

Тымчасомъ священникъ запровадивъ своихъ гостей до дому, где его жена зъ доньками вже ихъ выглядали.

— А гдѣжь затримавъ сямѣй старый? — запытала Настя, видячи, що анѣ его анѣ еи сына нема.

Священникъ думаячи, що они лишили ся на обѣстю, не смѣючи увѣйти до комнаты, выйшовъ чимъ скорше, щобы ихъ закликати; але ихъ тамъ не було. Доперва по хвили увѣйшовъ швецъ зъ

старшимъ сыномъ и зъ незнакомымъ паничемъ. Всѣ звернули очи на нового гостя, цѣкаві, хто се бувъ бы, бо на лиці шевця мальовала ся радѣсть.

— Велика ласка Божа — сказавъ вѣнь, представляючи гостя — зѣйшла днесь на мѣй дѣмъ, бо ото позволивъ менѣ вѣднайти еще одну дитину, о котрѣй мы гадали, що уже пропала. Се Атанасько нашъ !

Не будемо описовати сеи хвилѣ привитаня, бо кождый легко самъ собѣ представить ; досыть що радости не було кѣнца..

— А где ты бувъ ? А що ты пораблявъ ? А якъ твоє здорвячко ! — посыпались питаня за питаннями.

— Я — ставъ розповѣдати Атанась — попращавшись зъ вами, мои дорогі родичѣ, зъ десять сорокѣвцями, котрѣ вы менѣ дали на дорогу, заѣхавъ зъ вѣзниками ажъ до Перемышла. Черезъ дорогу выдавъ я одного сорокѣвця. Въ Перемышли розпытувавъ ся я межи священниками, чи котрый не принявъ бы мене на службу, такъ щобъ можна и услугувати и ходити до школы. Удадо ся менѣ найти таке мѣсце у одного старого крилошанина. Не богато, я мавъ у него работы ; доволѣ лишалось менѣ свѣбѣдого часу, ходити до школы, та и самъ о. крилошанинъ захоочувавъ мене до науки. Заразъ купивъ я собѣ за сорокѣвцѣ, що менѣ родичѣ дали, потрібнѣй книжки, паперу, перъ и чор-

вила, а три сороківцѣ зъ Матерію Божою, що менѣ лишились еще, маю до теперъ и держу ихъ яко дорогоцѣнну памятку, бо здав ся менѣ, що зъ ними и родительске благословене при менѣ пробував. Такъ скѣнчивъ я клясы вѣмецкїй и перейшовъ до латиньскихъ. Старенькїй крилошанинъ любивъ мене и бувало неразъ вечерами закличе мене до себе... „Що маєшь на лекцію?“ пытає. „Покажи, нехай тобѣ выясню або выпытаю!“ Але щожъ, я скѣнчивъ другу клясу латиньску, а крилошанинъ умеръ. Добра була душа, дай ему Боже царство небесне! Но менѣ пощастило ся найти лекцію и вѣдъ того часу я удержувавъ ся зъ лекцій майже до теперъ. Я скѣнчивъ гимназію и филозофію та зѣоставъ принятыи до семинаріи во Львовѣ, и теперъ скѣнчивъ я першїй рѣкъ богословя. На доказъ того ось вамъ мои свѣдоцтва! А до васъ, мои дорогїи родичѣ, писавъ я листъ одент и другїй, але вѣякои вѣдповѣди не дѣстававъ и я не знавъ що зъ вами дѣв ся тай въ кѣнци переставъ писати.

— Мы не дѣстали жадного листу вѣдъ тебе! — вѣдповѣли обоє родичѣ.

— Може бути, що я зле адресувавъ, бо где я знавъ, якъ адресовати? — говоривъ дальше Атанасъ. — Неразъ я выходивъ на мѣсто, чи не побачу якихъ вѣзникѣвъ зъ нашего села, але на жаль нѣколи не пощастилось менѣ подыбати бодай бы

одного. Бачивъ я рожныхъ людей зъ сусѣднихъ сель и пытавъ ся ихъ за васъ, але нѣхто не умѣвъ менѣ нѣчо сказати. Неразъ мавъ я на гадцѣ, приѣхати до васъ въ часъ жнивъ, але и тогды бувъ я занятый лекціями та боявъ ся, що бы менѣ ихъ хто не вѣдобравъ. Теперъ я вже бѣльше маю свобѣдного часу, бо въ семинарії маю готове цѣле удержане, и я постановивъ заразъ по испытахъ поѣхати до родинного села и або еще найти васъ межи живыми або помолити ся на вашѣмъ грѣбѣ.

Такъ оповѣдавъ Атанасъ. Отець и мати розплакали ся зъ радости, а за ними и Марика. А и самъ священникъ прослезивъ ся, видячи загалъну радѣсть, приступивъ до Атанаса и поцѣловавъ его въ голову.

— Богъ нехай тебе благословить, моя дитино, за твое добре сынѣвске серце! — сказавъ, а обертаючись до шевця и его жены, додавъ. — Щасливи вы нынѣ, щасливиши надъ всѣ князѣ! Таки дѣти, то дорожши надъ всѣ скарбы свѣта сего!

— Панъ-Отче! — вѣдповѣвъ швецъ — Се вже Божа ласка! Богу треба дяковати за все то! Тому будьте ласкави вѣдправити завтра Службу Божу зъ подякою за его превелику ласку, а по Службѣ Божѣй прошу васъ всѣхъ, якъ тутъ есте, до себе на обѣдъ....

Священникъ прирѣкъ, на другѣй день о осмѣй годинѣ рано вѣдправити спѣвану Службу Божу,

на котрѡй мала бути цѣла родина шевця. Швець и шевчиха попрощали ся и пѡйшли домѡвъ, бо вже цѣлкомъ смерьло ся. Зъ ними пѡйшли и сыны. Атанаса взявъ на нѡчь старшій братъ Иванъ.

— Ты завсѣгды такъ зробишь, що якъ то кажуть не набешь, а выстрѣлишь! — каже Настя до чоловѣка, вертаючи домѡвъ. — Ты запросивъ всѣхъ завтра на обѣдъ, а не подумавъ, чи буде що на стѡлъ подати. Та хто такъ робить?

— Отъ, не маешь чимъ журити ся! — вѣдповѣвъ на се швець. — Маешь курята въ дома, а я скочу на границу до жида... Маю у него кѡлька крейцарѡвъ та принесу вина и якого мяса та буде обѣдъ!

— Що ты говоришь! — каже Настя. — Курята еще не дорѣзаны, а у жида зайшовъ шабасъ та и нѣчого не дѡстанешь у него, анѣ хлѣба анѣ муки, и зъ чого буде обѣдъ?

Швець не мѡгъ спати зъ журбы.

— Що буде зъ завтрѣшнимъ обѣдомъ? — снулось ему черезъ цѣлу нѡчь по головѣ. — Ёще на обѣду треба буде гостей перепросити! Але такого встыду я не переживъ бы!

Такъ само и Настя журила ся.

— Маю двѣ старѣй курки, що несуть ся, вже я ихъ не жаловала бы; але щожъ то двѣ курки?

Журили ся, журили ся, а въ кѡнци и заснули.

Ёще сонѣчко своими лучами не озолотило

вершкѡвъ гѡръ, еще пастухи не повыганяли овецъ зѣ кошаръ, а вже швецъ поспѣшавъ на границу. Може бувъ бы не допукавъ ся до жида, колибы не були ночували у него вѡзники, що ѣхали по вино на Угры. Они збудили арендаря, бо досвѣта выбирались въ дальшу дорогу. Якъ ставъ швецъ Мошкови договорювати, якъ ставъ просити, якъ ставъ благати, такъ жидъ, почувши клопѡтъ шевця, велѣвъ слузѣ дати ему барылку вина та еще и великій бѣлый колачъ подаровавъ, а грошей не бравъ, бо его жѣвка саме потребовала черевикѡвъ, котрѣ швецъ якъ найскорше обѣцявъ зробити.

Еще Настя не встала, а швецъ бувъ вже въ дома.

— Кобы еще свѣжого масла, була бы вже перекуска! — потѣшались обое. — Але що буде зѣ обѣдомъ ?

Взялась Настя куры рѣзати и скубати, але всего того за мало. Ажъ тутъ иде хтось дорогою и до шевця звертае. Була се слуга зѣ двора. Панѣ, властителька села, почувши, що приѣхали до шевця гостѣ, велѣла еще зѣ вечера наладовати кошикъ всѣлякимъ добромъ и заразы рано вѡднести: два бо-хонцѣ бѣлого хлѣба, оселку свѣжого масла, брындзѣ въ мисочцѣ и четвертку баранины.

Швецъ и шевчиха ажъ пѡдскочили зѣ радости.

— Отъ вже и обѣдъ ! — тѣшились обое.

За хвильку прибѣгла и донька Юстина та

принесла вѣдъ панѣ, у котрой служила, кавы, пукру, муки и свѣжо упечену булку.

— Мамунцю! — додала еще — Моя панѣ позволила менѣ лишити ся тутъ у васъ черезъ резъ цѣлый день и тѣпити ся разомъ зъ вами.

Побѣгъ швецъ помежи нанѣство за начинемъ, скочивъ по одну жѣнку, що розумѣла ся на вареню; дѣставъ межи людъми еще троє курять и закимъ зазвонено до церкви, вже було все готове до обѣду.

Вже того не будемо розповѣдати, якъ широ вся шевцева родина молила ся въ церквѣ, якъ сердечно швецъ дякувавъ Богу за стѣлько ласки ему оказанои, якъ опѣсля весело вся родина угощала ся и забавляла у родичѣвъ хоть бѣдныхъ але чесныхъ и праведныхъ... Вы, дорогі Читателѣ, може неразъ самі переживали такі хвилѣ, а вражѣня такихъ хвиль очей еще доси не затерли ся въ вашѣй памяти; досыть, що въ кружку цѣлои родины шевця запанувала превелика радѣсть и веселѣсть. Добре то кажуть :

Где згода въ семействѣ,

Тамъ миръ и тишина,

Блаженіи тамъ люде,

Щаслива сторона!

И Богъ имъ благословляє,

Добро имъ посылає

И въ мирѣ всѣ жиють!...

Скѣнчивъ ся обѣдъ. По обѣдѣ цѣла родина засѣла передъ хатою, одинъ на лавкахъ, другій на приспѣ, и почавъ ся сердечный розговоръ. А було богато-богато о чѣмъ говорити, якъ звыкло въ кружку любячої ся родини.

И ось выразила Марика свое бажане, забрати родичѣвъ до своего дому, щобы при нѣй спокѣйно и безжурно докѣнчували прочіи дни своего житя.

— Дякуємо тобѣ, дорога донечко, — вѣдповѣли на се родичѣ — за твое добре сердце; але мы за нѣчо въ свѣтѣ не покинули бы нашої хаты, въ котрѣй стѣлько добра, стѣлько благословеня Божого сплыло на насъ! Якъ жили мы за молоду, такъ будемо жити до самой смерти. Годѣ стати ся панами на старѣсть, коли мы до сего не привыкли. Мы лишимось при своимъ ремеслѣ, а панами таки не будемъ...

И сестрѣ Юстинѣ вѣдрадивъ старшій братъ опускати рѣдне село, а удаватись на чужину.

— Теперь ѣй за пѣзно учить ся! — казавъ. — Ёй пора замужь ити! Панею уже не буде, а за-смаковавши лучшого житя, опѣсля не схоче бути ремѣсничкою або газдинею на грунтѣ. Абожь то доброму господареву або ремѣсникову зле? Мѣсто велике може бути лише згубою для неи! Я щасливый на грунтѣ и вдоволенный тымъ, що менѣ Богъ давъ, то и она нехай лишить ся въ тѣмъ станѣ, въ котрѣмъ выросла!

Всѣ признали, що рада старшого брата єсть мудра.

— Коли такъ, — сказала на се Марика — то нехай Юстина зойде зъ службы тай помагає матери, а моимъ старанемъ буде, щобы вы обѣ жили безъ клопоту и журбы ..

XV.

Поволи и лѣниво влекуть ся дни журбы и смутку, що годѣ дѣждати ся кѣнця, за то въ радости и щастю скоро улѣтають години, дни, мѣсяцѣ и цѣлѣ роки.

И нашѣй рѣдинѣ скоро проминули дни радости, а настала хвиля розстаня. Розставано ся зъ слезами въ очахъ, однакожь въ тѣй надѣѣ, що скорше чи пѣзнѣйше зновъ всѣ побачать ся.

Зъ Чомеями поѣхавъ и сынъ священника Володимиръ. Вѣнъ сподобавъ собѣ на весѣлю Марики доньку священника Чомея а стрыєчну сестру Петра и не мѣгъ про ню забути. Помѣтивши се Марика, намовила его ѣхати зъ ними до Кошиць. За кѣлька мѣсяцѣвъ вѣдбуло ся весѣле, на котре родичѣ Володимира приѣхали. Присѣла зъ нима и шевчиха, мати Марики, щобы побачити обѣ доньки.

Тымчасомъ рознесла ся по селѣ вѣсть, що Юстина має богату сестру. Парѣбки, почувше се,

почали посылати старостѣвъ. Найбѣльше добивали ся молодой коваль и стельмахъ.

Коваль бувъ непоказный, смирный и трудящій, научивъ ся ремесла при вѣтци и зъ причины старости вѣтця самъ провадивъ свое ремесло. Стельмахъ же, що недавно зайшовъ вѣдкись въ село, бувъ парѣбокъ моторный и жвавый гуляка, и тому не диво, що припавъ до вподобы Юстинѣ.

— Коваль есть маломовный и має чорный руки! — говорила она. — Вѣнъ менѣ не подобає ся и за него не пойдю...

— Уважай, доню! — стане батько розраджувати. — Коваль есть чоловѣкомъ тверезымъ и трудящимъ та має батькѣвску хату и кусень поля; стельмахъ любить напивати и не має нѣчого. Раджу тобѣ, выбрати собѣ коваля...

Але Юстина не дала собѣ и говорити о ковалю.

Ажь ось разъ, а було то якесь свято, забавилась Юстина до пѣзна въ ночи у тыхъ панѣства, где давнѣйше служила, бо панѣ до чогось потребувала ви; батько поѣшовъ за нею, чтобы не боялась ночею вертати домѣвъ. Вертאותъ они по-при корчму, ажь тамъ крикъ, такой крикъ, що ажь страхъ! Дивять ся черезъ вѣкно, а тамъ стельмахъ, пьяный якъ небоже сотворѣне, розпочинає бѣйку зъ урльопникомъ; але сей сильнѣйшій та до того тверезый, якъ завине стельмахомъ та обѣ въ землю нимъ, що ажь задуднѣло, тає ще

и копнувъ его ногою. Але не досыть того! Збравъ ся стельмахъ зъ землѣ и зновъ бере ся до бѣйки зъ урлюпникомъ; але сей хопивъ его за ковшѣрь и выкинувъ черезъ дверѣ на двѣрь, що ажъ на плечѣ въ калюжу упавъ.

— Бачишь, — вѣдозвавъ ся швецъ до доньки — якій твоій женихъ? Яка доля чекає тебе зъ нимъ?

Юстину мовъ-бы жаромъ обсыпало; она завстыдала ся и на всегда вѣдвернулось ей серце вѣдъ стельмаха. За те незадовго зѣстала ковалевою жѣнкою. А що то за красна молодиця, що за поважна ремѣничка була! А яка щаслива! Бувало коли въ недѣлю пополудни обое зъ мужемъ заберуть ся до родичѣвъ и гостинцемъ идуть черезъ село, то всѣхъ очи звертають на себе, бо и коваль при такѣй жѣнцѣ ставъ собѣ чупурнѣйшій.

Атанасъ вѣдъ теперь кождыхъ вакацій приѣздивъ до своихъ родичѣвъ. Що недѣлѣ бувавъ въ церквѣ и спѣвавъ въ крилосѣ, а по Богослуженю заходивъ собѣ звычайно до священника. У священника бо тымчасомъ дорастала донька, хорошенька псотничка, що Атанасови неразъ рѣжнѣ псоты платала. А тѣи псоты подобались Атанасови такъ дуже, такъ дуже! Бувало коли она, тая псотничка, часомъ споважнѣе, бо сидить при якѣй поважнѣй роботѣ, то вѣнъ, Атанасъ, заразъ засумує и не покоить ся...

— Чи вы, панно Наталко, слабѣ, що такій

сумъ покрывъ ваше лице ? — приступить заразъ и пытае.

А она мовь-бы на перекоръ ему и дальше поважна та спокôйна, а вонъ сумуе, бо ему здае ся, щоо на на него гнѣваеся. Та бо Наталія зъ кождымъ рокомъ ставалась поважнѣйшою, а коли Атанасъ по скôнченю четвертого року Богословя приѣхавъ, то она цѣлкомъ перемѣнила ся въ поважну и встыдливу дѣвицю и нѣ одной псоты не була бы зробила Атанасови. Атанасъ любивъ псотничку Наталю, але любивъ и поважну Наталю ; тôлько-жь до псотнички бувало бувъ смѣлѣйшій нѣжь теперь до поважної дѣвчины. Ахъ якъ бувъ бы вонъ радъ, щобы она и теперь була псотничкою ! Та Наталія була бы бувало не творила псотôвъ Атанасови, колибъ не була чула якогось потягу до него, була-бъ теперь не була такъ поважною и стыдливою, колибъ була не чула привязаня до него... досыть, за якійсь тамъ часъ вôдбуло ся вѣнчане Атанаса зъ Наталією и зновъ та вже послѣдній разъ цѣла родина шевця Шила зôбрала ся разомъ. А кôлька тыжнѣвъ опôсля Атанасъ стиснувъ головы своимъ родичамъ.

Се була послѣдна радôсть, якои дôждала ся Настя. Кашель, що мучивъ еѣ вôдъ кôлькохъ лѣтъ, взмагавъ ся чимъ разъ бôльше и она умерла.

По похоровѣ шведъ не мôгъ самъ убути ся въ хатѣ. Бувало прийде до хаты самъ оденъ, нема

жѣнки, нема до кого заговорити, то заплаче тай чимъ скорше замкне дверѣ на колодку и иде просто до сына або до доньки и тамъ плаче мовь сирота.

— Нѣтъ, тату, вы не сирота! — говорятъ бывало дѣти. — Спровадѣте ся до насъ! Мы васъ будемо доглядати...

Але старый не хоче ити на ласку до дѣтей, Въ кѣнци ураджено такъ, що розѣбрано шевцеву хату и прибудовано зъ неи комнатку до хаты сынѣвской. Въ тѣй комнатѣ замешкавъ швецъ, а на мѣсце старои хаты поставили дѣти сей Дубовый Крестъ и обсадили его емереками, котрѣ вже бачите такъ пѣдросли.

Тѣлько-жъ недовго живѣ швецъ по смерти своєї жѣнки. Туживъ, туживъ за нею, аж щось до року самъ умерѣ.

На похоронѣ батька були всѣ дѣти.

XVI.

А я — такъ кѣнчивъ дѣдъ свое оповѣдане — служивъ по газдахъ, доки не окалѣчѣвъ на ногу саме въ тую хвилию, коли сей крестъ ставлено; и лише зъ тяжкою бѣдою волѣкъ ся я за похорономъ небѣщика Шила. На похоронѣ була и панѣ адвокатова зъ Кошиць, донька небѣщика.

— Пильнуйте менѣ — сказала она до мене — того креста и тыхъ смеречокъ та дозирайте, щобы хто не ушкодивѣ ихъ, и молѣть ся за душу моихъ родичѣвъ, а я вамъ вынадгороджу за то...

Такъ говорила тая добра панѣ и я до нынѣ дозираю того мѣсяца. Я пѣдливаю тѣ смереки водицею зъ той-ось керницѣ и сиджу пѣдъ крестомъ та молю ся за усопшихъ, що жили въ тѣй хатѣ, на тѣмъ-ось мѣсяци, а за тоє дѣстаю обѣдъ и вечеру у шевцевого сына, що єсть господаремъ. Панѣ адвокатава разъ въ рѣкъ, въ день смерти свого батька, приѣжджає до свого рѣдного села, слухає Службы Божои въ церквѣ, клячучи молитъ ся пѣдъ крестомъ и своему братови оплачує мою вѣду. Дай вѣй Боже небесне пановане!

* * *

Побожный Християнине! Если коли тамтуды переходити або переѣздити будешь, уклякни пѣдъ Дубовымъ Крестомъ, помоли ся за усопшихъ тамъ почивающихъ и вѣдчитай та въ памяти заховай напись глубоко въ деревѣ вырѣзану: (зъ одной стороны)

Хто зъ Богомъ, Богъ зъ нимъ!

(зъ другой стороны)

Трудись, молись, учись, трезвись, а Богъ тебе не опустить!

Въ Беремѣвцяхъ днь 26. сѣчня 1904 р.

Бібліотека для рускои молодежи
пОДЪ РЕДАКЦІЕЮ ЮЛІАНА НАСАЛЬСКОГО.

Выпускъ XLIII.

Томъ LXXVII.

Рѣкъ XI.

На лонѣ природы.

Оцовдане Г. Р. Каргрема

въ переводѣ Н. Н. Н.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

I.

Маленькому Сеневи вышло девять зъ половиною лѣтъ.

— Ну, що-жь? — сказавъ одного дня отецъ за вечѣрнимъ чаемъ. — Може завтра и рушимо въ дорогу? Нема що вѣдкладати!

— Въ яку дорогу? — спытала мати зъ перестрахомъ.

Отець розлютивъ ся.

— Два тыждни лишень розмовы що про мѣсто, а она пытае: въ яку дорогу! — гримнувъ. — Въ таку дорогу, що Сеневи треба учитись въ гимназиі...

И вѣнь звернувъ ся до хлопця.

— Вже часъ завтра, Сеню! Отже спакуй твоій клуночокъ тай будь готовъ!

— Я вже спаковавъ єго, тату!

— Тымъ лучше и навѣтъ дуже добре! За всѣгды отъ-такъ поводишь въ житю: скоро и рѣшучо.

— Я... рѣшучій, тату!

— Розумный зъ тебе хлопчикъ! Ну, погуляй и попрощай ся зъ твоими улюбленими мѣсцями!

— Я вже попрощавъ ся, тату!

— Добре, добре, сыну! Лишаешъ тобѣ еще выспатись, помолитись тай вѣхати...

— Такъ, треба вхати! — сказавъ Сень задумчиво. — Наука свѣтъ, а нецтво тьма!

На тѣи слова хлопця мати и тета не выдержали. Розплакались и по черзѣ стали обнимати та цѣлувати его.

— У васъ лише тѣи слезы, лише тѣи непотрѣбнѣи пестоцѣ! Тѣлько дитину псуєте ними! — проворкотѣвъ отецъ и невдоволенный жалѣбною сцепою, выйшовъ зъ комнаты.

Переходячи зъ обѣймѣвъ матери до теты, Сень дививъ ся то на одну то на другу широко отвореными голубыми очима и надувавъ щоки, щобы и самому не заплакати. Вѣнъ знавъ, що и ему сумно, що коли вѣнъ розтулить губы та выпустить воздухъ, то слезы неспинено поллють ся ему зъ очей. Вѣ кѣнци згадавши, що вѣнъ рѣшучѣй, що тѣ милѣ дорогѣи мама та тета все жѣ таки женщины, а вѣнъ мужчина, Сень перемѣгъ жалѣбне чутѣ, що мучило его...

— Нема рады, мамо! — заговоривъ, розтуливши губы. — Противъ воды не поплывешъ!

— Сеню! Сеню! — кликнула мати, заломлюючи руки. — Зѣ вѣдки ты набравъ ся такихъ гадовъ!

Але она вже усмѣхалась и навѣтъ самъ вѣдѣздѣ еи сына-одинака не здававъ ся вѣй такимъ вже страшнымъ. На другѣй день все вышло цѣлкомъ добре, а головоно скоро. Еще семя не встигла скѣнчити равного чаю, якъ вже старый Ан-

дрей підб'їхавъ до ганка парма с'їрыми к'оньми и въ тую жь хвилию спритна Йвга, взявши Сенинъ клуночокъ, стала пом'їцати его п'одъ переднимъ с'їдженємъ брычки.

— Пора! — сказавъ батько.

Сень вставъ, поб'їгъ до спального покою, упавъ на кол'їна передъ улюбленимъ образомъ и почавъ скоро креститись, примкнувши очи и весь напружений в'одъ релігійної щирости. Оп'осля посп'їшно поклавъ три поклони, змахнувъ рукою порохъ, що приставъ до споченого чола, поб'їгъ до передпокою, задягнувъ подорожне пальто зъ в'одлогами, зав'їсивъ на себе маленьку подорожну торбинку и зъ торжественнимъ видомъ вернувъ въ столову комнату.

— Теперъ въ дорогу! — сказавъ поважно, насл'їдуючи батька.

— О м'ой маленькій герой, мое хлопятко! — заголосила мати, силуючись перемогчи рыданє, що п'одступало вже до горла.

Треба вже було прашатись. По старому звичаю вс'ї с'їли. Бухаючи по п'одлоз'ї босими ногами, ув'ойшла Йвга.

— Що еще укладати въ брычку? — спытала.

— С'їдай, с'їдай и ты! — гн'ївно шепотомъ приказала тета, махаючи на роб'отницю руками.

Йвга зрозум'їла, о що иде, усм'їхнулась и с'їла. В'одтакъ п'одвелись одночасно вс'ї. Батько зд'ї-

лавъ поважне лице и вѣдѣйшовъ вѣдъ дверей. Мати та тета, звернувши до образа молитвеннѣи очи и сильно притискаючи до чола пальцѣи правой руки, почали креститись широкимъ крестомъ. Сень такожь крестивъ ся; ему и жалко було чогось и боязно и плакати хотѣлось. Вѣнъ зъ розпукою надувавъ губы.

— Ну, мое!... — заговорила въ кѣнци мати, скѣнчивши молитву и цѣлуючи Сенья. — Будь...

— Умникомъ! — вѣдповѣвъ Сень, перемагаючи себе и выпускаючи воздухъ зъ роздутыхъ губъ.

— Красивый, хорошій зъ него хлопецъ! Вѣнъ всѣхъ насъ здивувавъ! — кликнула тета, выриваючи Сенья зъ обѣймѣвъ матери та зновъ передаючи въ тѣи самѣи обѣймы.

— Скорше! Нема часу! — спѣшивъ батько.

Выйшли на ганокъ. Старый Андрей, що сонно сидѣвъ зъ-переду на брычкѣ, выпрямивъ ся и натягнувъ важки. Батько та сынъ одночасно зъ обохъ бокѣвъ вскочили до брычки, подивились, чи суть клунки пѣдъ переднимъ сѣдженемъ, и загорнувши полы подорожныхъ пальть, сѣли.

— Зъ Богомъ! — сказавъ старшій.

Конѣ рушили.

— Зъ Богомъ! Зъ Богомъ! — кликали зъ ганку. — Карточку передайте черезъ Андрея, чи гараздъ все? Не забудьте!

Сень оглянувь ся. Зь помѣжь морелевыхъ деревъ, що росли передь будынкомъ, еще разь мелькнувь передь его очима ганокъ, обвитый дикимъ виноградомъ, заплаканіи лица матери та теты, червона Ивга зь вѣдкрытымъ ротомъ, а дальше все закрылось густою зеленію липы та клену и верболозу, що дѣлали собою просторый довгий ходникъ. Ажь отъ переѣхали попри тютюневій плянтаціи и лѣворучь показавъ ся лѣсъ Пинкасѡвь, а праворучь село.

— Федю, Федю, иди бараболю ѣсти! — розлягъ ся вѣдси знакомый Сеневи протяжный покликъ Паранъ.

Хлопцеви захотѣлось скочити зь брычки, вскочити до саду и побѣгчи до Федя; но вздержавъ ся. Але надзвычайно цѣкавило его пытане, где теперь єсть Федь, вь гущавнику чи коло рѣчки? Вѡнъ цѣлымъ станомъ обернувь ся назадъ и почавъ прислухуватись. Парасчинъ покликъ повтарявь ся еще и еще разь.

— Не иде пѡдлый, сховавь ся! — вскрикнувь вь кѡнци Сень, теряючи терпеливѡсть и кидаячись на брыцѣ.

— Кто не иде? — спросивъ батько.

— Та Федь! Сестра его кличе, а вѡнъ, я вже знаю, сидить вь гущавнику и смѣе ся...

— Забудь про Федя, Сеню! — зауважавъ батько рѡвнодушно.

— Чому, тату?

— Ты їдешь до гимназїи, въ великій городъ, тамъ цѣлкомъ инше дѣло...

— Яке-жь оно, тату?

— Поважне! Директоръ, учитель, испыта...

— Директоръ... се професоръ?

— Нѣ! Се генераль въ мундурѣ...

— Страшный?

— И троха нестрашный, але строгій...

Сеневи стало сумно.

— Якъ-жежь оно тамъ буде, куда везуть мене и про яке говорить тато? — думавъ вѣнъ. — Межи тымъ, що буде, а тымъ, що було, есть якась ниця; но яка рѣженця и котре зъ нихъ красше?

Що було, вѣнъ знавъ и ему здавалось, що щось красшого нѣчого и бути не може. Але Федь, оселя, плянтація, рѣвка зъ великимъ камѣнемъ, Пивкасова собака, сусѣда Кисляка хлопцѣ, ба дальше повна воля вѣдчинити рано зѣ сходомъ сонця вѣкно въ спальнѣмъ покою и бѣчи въ садъ, въ лѣсъ, нѣкого не пытаючи... все то теперъ вѣдалалось. Старый Андрей помахувавъ батогомъ, конѣ фиркаючи та мелючи хвостами бѣгли разъ-вразъ на передъ, колеса брычки вертѣлись скорше и зъ кождымъ слѣдующимъ ихъ оборотомъ виднѣлось еще позаду село, сельскій хаты, рѣвъ обсаженный живоплотомъ, що окружавъ тютюневу плянтацію,

ставали все менші и менші и поворотъ до нихъ бувъ що разъ то труднѣйшій и невозможный.

— Шкода всего того! — подумавъ Сень.

Пѣдъ впливомъ такихъ сумныхъ гадокъ вѣнъ ставъ уважно розглядати ся по окрестности, стараючись запам'ятати собѣ всѣ ея подробности. И чимъ уважнѣйше имъ придивлявъ ся, тымъ дорожшій, рѣднѣйшій и близшій его сердцю ставали они и зливались въ его воображеню що разъ бѣльше зъ тымъ любимъ рѣднымъ куточкомъ, вѣдъ котрого старый Андрей, батько, конѣ та брычка такъ немилосердно уносили его въ якійсь невѣдомій, далекій, чужій краѣ.

— Що чекае мене въ тыхъ краяхъ, а Богъ его знае! Но приятно буде вертати до дому, а въ поворотѣ видѣти ту окрестнѣсть, що покидаю теперъ! — роздумувавъ хлопчина, оглядаючись назадъ уважнымъ окомъ. — Зъ початку Кислякъ... вѣдъ бѣлон огороды сельской церкви брычка скоро покотить ся до рѣчки зъ пѣсчавымъ дномъ... тамъ три березы... дальше зазеленѣють въ дали луки зъ порозкидаными по нихъ бѣлыми точками... се кислецкій хлопцѣ... ось блысне змѣевата рѣчка, покаже ся велике сѣре камѣне... а тамъ выѣздъ на гору, поворотъ вправо, Пинкасова оселя, промелькнетъ тютунева плянтація, зашелестятъ привѣтно липы, а на ганку довгого будынку появить ся тета, появить ся мама въ скѣснѣй хустцѣ... ажъ то буде радѣсть!

— Видишь Манастырокъ? — заговоривъ батько, перерываючи мовчанє, котре здавалось єму надто довгимъ. — Мы, Сеню, двайцять верстъ вже уѣхали вѣдъ свого села. Ага!

— Такъ, такъ, все се такъ и буде! — не перестававъ роздумувати свое хлопецъ. — Зъ початку Кислякъ, дальше рѣчка и велике сѣре камѣне... Тату, а коли будутъ вакаціи? — спытавъ неожиданно.

— Єще рано мечтати тобѣ о вакаціяхъ! — вѣдповѣвъ батько, непевно подивившись на сына. — Чи здашь єще испытъ?

Сень опамятавъ ся.

— Я здамъ испытъ, я молодець, ого! — проговоривъ, метнувши головою. — О здамъ, здамъ, а по испытыхъ поѣду на вакаціи. . Они будутъ тягнуты ся ажъ три мѣсяцѣ! Правда, тату?

— Для тебе, маленькій, вѣдъ цвѣтня ажъ до вересня, а може єще довше!

— Чотыри мѣсяцѣ! — урадувавъ ся Сень.

Мечта, що вѣнъ поѣде на вакаціи, котрї захоплять частину весны и все лѣто, заспокоила єго и смутокъ заразъ змѣнивъ ся на безжурнї дитячї веселости. Батькови разъ-у-разъ доводилось казати: „Не крутись, Сеню“; но Сень не уважавъ, крутивъ ся и мовѣ языкомъ не перестаючи.

Торгаючи батька за рукавы подорожного пальта, або тыкаючи по плечахъ старого Андрея, вѣнъ ставлявъ имъ разъ-у-разъ рѣжнї pytania:

Що то за село видко тамъ въ дали? Чи будуть по дорозѣ мѣста? Чи далеко еще дѣдѣвъ хуторъ, въ котрѣмъ мають заночувати? Якъ треба розумѣти пословицю. „Языкъ до Кієва доведе?“ Що то за языкъ? Федь казавъ, що кѣнскій, бо инші конѣ бѣжать, высолопивши языкъ...

— Але-жь се неправда! — крикнувъ Сень. — Конѣ грызуть лише узда и я не годжу ся зъ такимъ поясненемъ!... Хто-жь насъ доведе, коли мы и такъ ѣдемо до Кієва? — допытувавъ ся хлопець.

— Языкъ... се розпытувати у людей, що знають дорогу! — почавъ бувъ батько.

— Знаю, вже знаю! — перебивъ ему Сень и кликнувъ до женцѣвъ, що робили при дорозѣ. — Помагай Богъ, добрі люди! А где тутъ шляхъ до Кієва?

— До Кієва? — забалакали селяне, опутивше серпы и заслонюючи лѣвою рукою вѣдъ сонця очи. — Пытають, куда до Кієва! Може имъ треба до Вороновицѣ дѣстати ся або до хуторѣвъ? Кажуть, до Кієва! Такого шляху тутъ нема... Якъ-же то нема! Недавно Оксана ходила до Кієва... Спытайте ся Оксаны! Она знає. Та кажи-жь, Оксано!

Оксана, жѣнка лѣтъ якихъ сорокъ, зъ засмаленнымъ лицемъ, вийшла напередъ, поклала серпъ на землю, полагодила коротку спѣдницю, поглянула вокругъ себе, немовъ роздивляючись покивала головою и чогось засоромилась.

— До Кієва — почала — вы пытаєте, куды тутъ шляхъ? Ёй Богу, не знаю! Мы ходили на Жеребѣвки та на Красный Куть, а на Манастырокъ нема шляху до Кієва...

— Нѣчого, Сеню, вѣдь нихъ ты не дѣзнаешся! Поганай дальше, Андрею! — приказавъ батько, махнувши рукою.

Їхали дальше.

— Хто правду має, тато чи Оксана? — роздумувавъ тымчасомъ Сень. — Ёсли Оксана, то треба було повернути назадъ и ѣхати давнѣйшимъ шляхомъ...

И зновъ показавъ ся Кислякъ, рѣчка, велике сѣре камѣне, на боцѣ обѣйсте зъ плянтаціями и соломяный дахъ шопы для тютюну...

— Що-жь, се добре, та шкода коней, брычки и старого Андрея! Нѣ, батько вѣдай лучше знає, куды дорога до Кієва! — рѣшивъ хлопецъ и змовчавъ.

Ставало душно. Безвѣтренный день липня докучавъ спекою. Але тая спека и легка чорноземна пыль, котра стояла по дорожѣ густымъ облакомъ, подобались Сеневи и выкликали въ его головѣ мечтательнѣ думки.

— Хиба я меленькій девятилѣтній Сень, котрого везуть до Кієва, щобы вѣддати до гимназїи? Нѣ, я оденъ зъ тыхъ геройскихъ вандрѣвникѣвъ

въ сказкахъ, котрого якійсь невидимій силы порывають незнати куда и пощо. На великій трудъ? Та на якій трудъ? Я, поки що не знаю сего, але спека та пыль... що для мене? Видко, межи ними та тыми далекими краями, куда їду, певно єсть щось спільного, щось спорідненого..:

И Сень рѣшучо та зъ цѣлою силою розмазувавъ по своимъ споченѣмъ лицю грязь, супивъ брови якъ вытязь и острозорымъ окомъ вдивлявъ ся въ пишну даль, шукаючи собѣ суперника. Але надъ головою на небосклонѣ не було признаку чогось такого, що могло бы бодай по части вдоволити боеві чувства маленького героя. Въ-округъ же по широкій просторони стелили ся жнива золотистои пшеницѣ, тутъ то тамъ по стерни стояли селяньскій возы, пѣдъ ними, ховаючись вѣдъ спеки, лежали солодко дрѣмаючи чорнї та бѣлї собаки, а величезнї подѣльскї воли зъ аршинными рогами, стоячи коло возѣвъ та пережуваючи лѣниво, звертали до Сени свои препышнї головы и спокѣйно дивились на него сумными, добрыми, майже людскими очима. Въ вѣддали на горбкахъ видѣли ся великї села зъ бѣлыми церковными звѣнницами, невеличкї хutory зъ журавлями коло керниць, ряды березь, що Богъ знає чого и якимъ способомъ выросли посередъ пѣль жита та пшеницѣ, самотнї та неподвижнї тополѣ и вѣтраки..

Сень зазнавъ богато утѣхи. Гадки якогось

вѣшого неприродженого дитинѣ порядку спадали ему на думку.

— А що, якъ-бы ѣхати такъ безъ краю, безъ меты? — думавъ вѣнь. — Ёхати вѣчно, нѣкуды не доѣзджаючи, и щобъ вѣчно грѣло сонце, стояла курява по шляху, ледво виднѣлись неподвижнѣ вѣтраки и великѣ подѣльскѣ волю дивились смутными добрыми очима? А що, якъ се не волю, а перевертнѣ люде! Тогда у нихъ була-бъ душа; але мама та тета кажуть, що въ звѣринѣ нема душѣ!... А чимъ-же они живутъ? Хиба тата спытати?

Но вѣнь нѣчого не пытавъ. Якесь внутрѣшне чувство, радѣсне та нѣжне, пѣдказало ему, що лише самъ вѣнь по свѣму, такъ якъ треба, умѣе розвязати тѣ пытаня, бо его особистый свѣтоглядъ чужѣй для другихъ навѣтъ близкихъ ему людей.

Сень весь потонувъ въ думахъ и думкахъ.

II.

Приѣхали до Манастырка и задержались въ тѣни коло високои камѣнной стѣны манастырского саду. Батько та Андрей позакурювали папироски. Сень выскочивъ зъ брычки, постоявъ коло стѣны, подумавъ тай выбравъ ся на ню. Зъ-вѣдси побачивъ овочевый манастырскѣй садъ, дворище выслане камѣнемъ и саму церковь. Дзвонено до церкви, а сей дзвѣнь, въ котрѣмъ брали перевагу

тонкій сребристій тону, що часто повторювались, наповнивъ душу хлопця якоюсь поетичною побожностю.

— Божій Манастырокъ! — шепнувъ до себе. — Треба помолитись.

Вонъ зложивъ пальць въ пучокъ и якъ всегда, весь выпрямивъ ся, щобы своѣй молитвѣ надати силы; але въ ту саму хвилию висока розложиста черешня заманила его всю увагу. Пѣдъ черешнею на колодязнѣмъ обрубѣ сидѣла молода черниця, вся въ чорнѣмъ. Сидѣла неподвижно, склавши на колѣна бѣлѣ маленькѣ руки и затопивши задумчивѣ очи въ голубе небо. Худощаве лице еи зъ прямими чертами чола та носа було сумне и блѣде; здавалось, нѣякои каплѣ крови, нѣякого бажаня, котре пригадувало бы житє, не лишилось вже въ тѣй холоднѣй хотяй прекраснѣй жѣвнѣчѣй подобѣ.

— Немовъ Варвара Великомучениця! — подумавъ Сень, пригадуючи собѣ оповѣданя своєї покійной сестры про святихъ и пророкѣвъ.

И при тѣй згадцѣ стало ему банно, хотѣлось плакати. Вонъ дививъ ся на черницю зъ якоюсь боязню, не мѣгъ рушитись зъ мѣсця и чувство зворушеня, выкликане всѣми впечатлѣнями, котрѣ за дня переживъ, пѣднималось въ его души.

— Яке було то все хороше и яке болюче! Пращанє зъ мамою и тетею, дорожня курява, волю

зъ сумными очима, монастырскій дзвѣнъ, монастырскій садъ зъ черешнею, озареный солнцемъ, а бѣльше всего ось-тая блѣда прекрасна дѣвчина, похожа на святу Варвару... Чого она такъ тужливо дивить ся?...

— Андрею, ѣдьмо дальше! Злази, Сеню! — розлягъ ся голосъ батька. — Що тобѣ? Ты плачешь?

Сидячи на верху стѣны и держачись еи обома руками, Сень звѣсивъ голову на груди и справдѣ плакавъ.

— Вотъ радѣсть! Що я зъ нимъ пѣчну въ дорозѣ? — розвѣвъ батько руками. — Годѣ, Сеню! Заплакавъ троха тай досыть! Дѣстанемъ ся до мѣста, куплю тобѣ акварелевѣ краски, чувѣ? Тай чого ты именно плачешь? Сумно тобѣ стало? Менѣ такожь було колись сумно, але я не плакавъ, бо бувъ хоробрый. А ты такій плакса и видко боишь ся навѣтъ Пинкасовой собаки!

— Я не бою ся Пинкасовой Собаки! — проговоривъ крѣзь слезы Сень.

— Не боишь ся? Отже знай, що у дѣда на хуторѣ, где мы будемо ночувати, шестеро собакъ и всѣ они бѣлшій и зѣдлившій вѣдъ Пинкасовой...

— На увязи? — спросивъ Сень, все еще плачучи.

— Нѣ, на воли! Уганяють по хуторѣ та кусають людей...

— Нехай собѣ кусають! — додавъ вѣдъ себе

старый Андрей, хотячи допомочи пану. — Нашь Сень таку прочуханку задасть имъ, що будуть памятати... Вотъ не знаю, пане, хто возьме поводы вѣдъ мене... руку такъ чисто ломить...

Сень злѣзъ зъ стѣны, скочивъ на передне сѣджене и зъ повагою взявъ поводы въ руки.

— Такъ, такъ! — зрадѣвъ батько. — Поганяй, хлопче!

Сень, якъ якій вѣзникъ, вѣдкинувъ ся троха въ задъ, а вытягнувши руки напередъ, рушивъ поводами и конѣ, котрѣ спочали вже, натягнули хомуть та посторонки и побѣгли весело фыркаючи. И зновъ розтягнулись нескѣнченѣ ланы пшеницѣ, показались самотнѣ вѣтраки и приманючѣ до себе затишнѣ хуторы. Брычка котилась теперь по широкомъ почтовомъ гостинци, обсажденомъ зъ двохъ сторѣнъ липами та пирамидными тополями. Деревя кидали на дорогу тѣнь, вѣдъ котрой дѣлавъ ся холодокъ, и переймали подорожныхъ пахучою свѣжостію. И каждый разъ, коли лише Сень, направляючи коней до самого берега гостинця, зъ мѣся спеки вѣжджавъ въ тѣнистый прохолодокъ, на лицѣ его появлялась усмѣшка удоволеня и чувство бодрости та самоствѣренности, здорове и приятне, все бѣльше и бѣльше захоплювало его душу. Вѣнь забувъ на волю зъ сумными очима, на блѣду дѣвчину середъ монастырскихъ стѣнъ, що упрямо дивилась въ голубе небо; всѣ сумнѣ

мечты счезли. а на ихъ мѣсце выступили цѣкаві думки про тоє, якъ вѣнъ утихомиритъ зѣвдливй собаки у дѣда. Шестеро собакъ! Буде страшна баталія...

— Стережѣть ся! — закричавъ вѣнъ, замѣтивши вчасно довгу та товсту галузь липы, котра звѣсилась надъ гостинцемъ.

Всѣ три скоро наклонились и брычка про-неслась шасливо.

— А що, хватъ? — оглядаючись до батька, скрикнувъ гордо Сень.

— Нѣчого зъ тебе молодець! — похваливъ батько. — Але чи не лучше було бѣ, якъ-бы мы вѣхали серединою гостинця?

— Нѣ, тамъ пѣсокъ, конямъ тяжко, а тутъ легче! — оспорювавъ хлопець зъ такимъ увѣренемъ, будто-бы вѣнъ бувъ досвѣдченымъ вѣзникомъ и удачно научавъ недосвѣдченого пана; але заразъ, переходячи въ тонъ дитины, додавъ. — Тату, я вѣсти хочу!

— Будемъ вѣсти въ Вороновици; тамъ и конѣ будемъ попасати...

— А далеко еще?

— Нѣ, версть зъ пять!

— Я подѣжду...

По якѣмсь часѣ Сень зновъ оглянувъ ся.

— Тату!

— А що тамъ?

— Знаєте, чоґо я плакавъ?

— Не трудно знати! Ты плакавъ тому, бо жалко тобѣ розлучитись зъ домоу, зъ мамою та тетою. Пустотливї дѣти всегда плачуть въ подобныхъ случаяхъ...

— Такъ, розпестили мене! — згодивъ ся Сень. — Але здає ся, я все таки не погана дитина, хотяй трохи зѣпсована!...

Лице его стало задумчиве и поважне. Вѣнъ вѣддавъ поводы Андрею и примѣстившись выгѣднѣйше, зновъ ставъ оглядати окрестнѣсть.

Приѣхали до Вороновици и задержали ся въ заѣздѣ знакомого жида Мендля.

Мендель, узрѣвши Сенья и довѣдавшись, що его везуть до гимназіи, ставъ его величати.

— Ахъ, якїй хлопчикъ! Якїй сывъ! — выкрикувавъ, глядячи Сенья по головѣ. — Зъ него буде самъ губернаторъ!

Сень усмѣхнувъ ся; жидѣвске пани-братство авѣ трохи не обижало его. Вѣнъ чувствувавъ, що Мендлевї слова цѣлкомъ ширї и що вѣнъ ему лише добра желає.

— Якъ буду ѣхати на вакаціи, то буду попасати лишъ у Мендля! — погадавъ собѣ хлопецъ.

И руда ажъ червона борода жида, его щоки, покрытї кармазиновыми жилками, чорный лапсердакъ, котрый ажъ блестявъ вѣдѣ бруду, вбились

въ памяти дитины и прилучились до ряду попереднихъ его образѣвъ и загадокъ зъ подорожи.

Подали приготовлену по жидѣвски застуджену рыбу и Сеневи здавалось, що вкуснѣйшого нѣчого не бѣвъ.

— А-ахъ! Якій сынъ! Якій сынъ! — повтарявъ вѣдъ часу до часу Мендель, поглядаючи зъ усмѣхомъ вдоволеня на хлопця.

— Такъ, буду попасати лише у Мендля! — повтарявъ свою думку Сень.

Попѣвши рыбы, пѣйшовъ Сень оглядати мѣсто. Щось будьто своє рѣдне здавалось ему въ глухой Вороновици, щось таке, вѣдъ чого радѣло сердце. Все тутъ цѣкавило его: болотнистый ринокъ, ятки перекупокъ, котрѣ були повязанѣ пестрыми хустками та бѣшено лаялись, старѣ похиленѣ жидѣвскѣ крамнички зъ всякими старыми рѣчами, маленькѣ замаранѣ дѣти въ ярмулкахъ та камизелькахъ, вѣдъ котрыхъ телепалась тасьма, въ коротенькихъ штанцятахъ зъ розпорками по заду, зъ котрыхъ вылазивъ кѣнчикъ сорочки. Сень не мѣгъ вздержатись вѣдъ покусы и схвативъ за такий хвостикъ товстенъке жиденятко, котре ссало собѣ пальчики. Жиденя перестало ссати пальчики и вырываючись вѣдъ Сеня, стало бѣгати въ-округъ батькѣвской крамницѣ. И Сень бѣгавъ, довго не выпускаючи зъ рукъ хвостика и чувствуючи себе будьто дома на тѣмъ выгѣднѣмъ базарѣ, зъ его

сильною духотою вѣдъ овочѣвъ, сѣна, дьохтю тагною. И коли двѣ години опѣсля, якъ спочили конѣ, вѣнъ зновѣ сѣдавѣ до брычки, коли поминувши ринокъ, повѣтову касу та почту, переѣхали лучшими Вороновицкими улицями, коли въ кѣнци за мѣстомъ зновѣ простягъ ся обсаженный липами почтовый гостинець, Сень зазнавъ чувства такого болю и жалю, будыто-бы Мендель, дѣти зъ хвостиками, перекупки, котрѣ лаялись межи собою, ринокъ и цѣле се мѣсто, котре теперъ лишилось, створили въ хлопчѣмъ серци дорогу памятку, до жита доконче потрѣбну.

III.

Коли цѣлкомъ стемнѣло, завернули зъ почтового гостинця и незабавомъ повѣдомивъ Андрей, що дѣдова оселя вже близко. Мѣсяця не було и Сень переживъ все тоє, що вѣдчуває утомлений подорожный, котрый мечтає про пѣчлягъ, надѣжджаючи въ ночи до незнаного мѣся. Передъ нимъ все незвѣсне, таинственне, сказочне и цѣкаве. Не видко шляху и здає ся, що конѣ не бѣжать, а плавно несуть ся въ безмежной пѣтьмѣ, не дотыкаючись землѣ: еще оденъ крокъ и они скотятъ ся въ якійсь яръ або провалъ. И ось пѣднялась дорога, майже рѣвно зъ передомъ брычки, засіяли озаренї якимсь загадочнымъ свѣтломъ мѣдянї бляхи, за-

скрипѣвъ въ пѣдтокахъ дышеть, щось появилось на боцѣ, чи собака чи яка бѣда зъ бѣлою боро-дою, кинулось до брычки и колыбаючись, побѣгло побѣчь неи. Страшно! А въ дали успокоючо брешуть собаки, мелькають то появляючись то зникаючи гостиннѣ свѣтла... все ближше та ближше. Довхати-бѣ скорше, напитись чаю, лячи въ мягку постѣль и солодко позѣваючи, заснути крѣпкимъ подорожnymъ сномъ...

Сень спостерѣгавъ мелькаючій напередѣ огонькъ и рѣвно-жь мечтавъ о ночлязѣ, о дѣдѣ та его собакахъ.

Ажь отъ брычка перелетѣла побѣчь якогось вы-сокого худого потвору зъ розпростертыми руками, ко-трымъ, якъ обьяснилось другого дня, бувъ журавель при кервици, кинулась въ тьму по-пѣдъ вербы, зачѣ-пила осею о полурозваленый плѣтъ и при бѣшенѣмъ вытю шести собакъ остановились подорожнѣ передѣ рундукомъ невеликого соломою покрытого будынку.

На рундуку двинулась и пѣднеслась якась маленька темна постать въ кожусѣ и голосомъ недоволеня окликнула надѣжджаючихъ, котрѣ очевидно нарушили еи солодкѣй першѣй сонъ.

— Та се дѣдусь! — крикнувъ батько.

Стать занепокоилась, затупала ногами, кѣлька разѣвъ обернулась задомъ до прибувшихъ и пхнув-ши ногою въ дверѣ, котрѣ заскрипѣли, зникла въ темнотѣ будынку.

Собаки, окруживши брычку, бѣшено выли, а Сень зъ брычки дививъ ся на нихъ зъ чувствомъ цѣкавости и страху. Ночію здавались они ему черезмѣрно великими и непоборимыми.

— Та отъ и я, отъ и я! — казавъ дѣдусь, выйшовши зъ хаты. Вѣнъ бувъ вже безъ кожуха и державъ въ рукахъ засвѣченный лѣхтарь. — Тѣсно менѣ въ хатѣ, тожь я и сплю тутъ на рундуку. Я простой чоловѣкъ - мужикъ; а вы... паны; васъ бабусѣ покладуть на перинкахъ. Ну, злазѣть-же, прошу!... А тѣу на васъ! — сердито grimнувъ, звертаючись до собакъ. — Своихъ не пѣзнали? Мовъ на злодѣвѣвъ кидаетесь? Охъ, якъ крадутъ сѣно, овесь, конѣ, все!... Тю-у-у... пѣдлѣ!

Собаки порозбѣгали ся и навѣтъ замовкли на хвильку, але заразъ ихъ лаяне та сковичане розляглось зновъ гдесъ за деревами зъ другой стороны оселѣ. Сеня ударивъ такий послухъ собакъ; его навѣтъ щось кольнуло пѣдъ сердцемъ...

— Тю-гу-у-у, пѣдлѣ! — повторивъ для себе.

Мѣжь тымъ батько вылѣзъ зъ брычки и цѣлювавъ дѣда. Зъ початку поцѣлювавъ въ руку, котра держала лѣхтарь, потѣмъ въ зморщене безбороде лице, котре выявляло добросердечнѣсть, и зновъ въ руки.

— А щожъ, полковникъ не иде? Ходи сюда, полковнику! — кликнувъ дѣдъ.

Сень понявъ, що тїи слова до него вѣдно-
сятъ ся, злѣзъ зъ брычки и все еще раздумючи
о собакахъ, поцѣлювавъ старого просто въ губы.

Дѣдъ попробовавъ у Сенья мязѣвъ на рукахъ,
ущѣпнувъ его зъ-легка за личко, потягъ за ухо
и погладивъ по головцѣ.

— Нѣчого! — промовивъ. — Молодець зъ
тебе здоровый буде и дужій, добрый полковникъ!
Ну, ходѣть до хаты!

Батько усмѣхнувъ ся на добре слово дѣда,
а Сенья подумавъ, що межи дѣдомъ а Мендлемъ
есть щось спѣльного и дуже ладного.

Увѣйшли до передпокою, а зъ-вѣдси вдарило
на хлопця дуже приятнымъ духомъ Вороновицѣ
та ен базара: сѣномъ, овочами и мяткою.

Въ покою, котрый въ тѣмъ глухѣмъ домѣ при-
значавъ ся и для вѣдальнѣ и для читальнѣ безъ
жаднои ознаки якихъсь мягкихъ меблѣвъ, по ко-
трого стѣнахъ висѣли сухі вѣнки жита та пше-
ницѣ и ледви озаренного двома мелькаючими ловвыми
свѣчками, стрѣтили прибуваючихъ двѣ такі самі
чисті та порядні, якъ ихъ комната, старі жѣнки, одя-
гнені въ однакві перкалеві спѣдницѣ. Се були ба-
бусѣ. И зновъ вѣдъ ихъ выгяду, вѣдъ ихъ мовы,
тихой та спокѣйной, повѣяло на Сенья чимъсь не-
звычайно знакомымъ ему, чимъсь своимъ рѣднымъ
та близкимъ. Тѣшучись, вѣнъ пригадавъ собѣ, що
тамъ у него на хуторѣ осталась такожь бабуся

Домаха, котра вечерами розказувала єму все одну и туюжь саму безъ кѣнця казку про рицарство Ивана та Стефана Водичѣвъ.

— Любі бабунѣ! — подумавъ собѣ.

Любі бабунѣ посадили єго за стѣлъ и стали поити чаємъ. Сень пивъ чай, ѣвъ дома спечену булку зъ пахучимъ свѣжимъ масломъ и борючись зѣ сномъ, прислуховавъ ся розговорѣви межи батькомъ та трема старыми людьми, зъ котрыхъ молодшому дѣду було вже пѣдъ вѣсѣмдесять.

— Крадутъ, се правда! — казавъ дѣдъ. — Тяжко самому всего допильнувати, та нѣчого!... Отъ маю на гадцѣ докупити у сусѣда грунту десятинь зъ трийцять. Дешево продає и земля добра...

— А я кажу єму „не купуй!“ — озвалась молодша бабуся. — У насъ и свои досыть. Лучше поѣхавъ бы вѣнъ до Вороновицѣ тай на людей подививъ ся...

— Я и такъ шо року ѣжду, — сперечавъ ся дѣдъ — а се для мене невыгода. Треба брати на себе сурдутъ, прасовану сорочку, краватку, а я бачите вѣдвыкъ вѣдъ того...

— Отъ и видко, шо старый кавалѣръ! — прошептувала бабуся. — А мене, якъ заспѣває по веснѣ жайворонокъ, то такъ и тягне ѣхати куда, набратись свѣжихъ вражѣнь...

— Ты неповздержана! — усмѣхнувъ ся дѣдъ. — Хиба-жь у насъ скучно? — и звернув-

шись до батька, продовжавъ зъ оживленемъ. — Яка у мене торбкъ пшениця зародила! Стошѣстьдесять кôпъ зъ десятины! И сего року буде така! А бѣда, що помôчника не маю, хотяйбы такого, якъ твоій хлопець; я здѣлавъ бы его господаремъ. Хочешъ лишити ся у мене, полковнику?

Але полковникъ розложивъ руки на столѣ и поклавши на нихъ голову, майже вже спавъ. Его приспали и переутомлене и нудна бесѣда старыхъ людей, а головно душна атмосфера комнаты и всего дому.

Приглядаючись старымъ вже почорнѣлымъ портретамъ якихсь дамъ та мужчинъ, котрѣ висѣли по стѣнахъ поручь пшеничныхъ та житныхъ вѣнкôвъ, дивлячись на низкій буфетъ, подôбный до самовара, Сень падавъ помалу въ таке солодке тепле успокоюче цôвсонє, въ таку дрѣмку, що очнутись вôдъ неи не можна було тай не хотѣлось. Се найперше у него проявилась увѣреннôсть, що вôнъ у себе въ дому, що се не бабунѣ, а мама та тета уважно слухають читаня „Вôйны и мира“...

— Розбудѣть мене, якъ настане бôй! — муркотѣвъ хлопець ледви зрозумѣло сонными губами.

— А дивѣть, ему вже бôй провиджуесь! Истинный полковникъ! — давъ ся чути якійсь голосъ, здаєсь дѣда.

— Возмѣть Стефана Водича и положѣть его у нôгъ царôвной! — давъ ся заразъ чути другій

голосъ спячого хлопця, протяжный та довгій, якъ той корчмарь, що ему зъ-вѣдкись вирѣсь побѣчь брычки.

Сень знавъ, що Стефанъ Водичь... се вѣнъ ; але хтожь несе его, Настя чи та дѣвчина, що подѣбна до Варвары Великомученицѣ? Ажь отъ и мѣсяць на небѣ усмѣхаєсь и яснѣ зорѣ сверкають... грѣють...

— Пощо ѣхати до Кієва, коли и тутъ такъ тепло, безболѣзненно, солодко и єсть поле для великихъ подвиговъ? — снулось Сеневи по головѣ.

Чись руки стягнули зъ героя штанята и положили его на щось мягкого. Герой хотѣвъ було піднестись, та тѣлько махнувъ рукою и сей часъ заснувъ геройскимъ сномъ.

IV.

На другій день Сень, якъ звычайно, пробудивъ ся дуже рано и першою его задачею було, присмирить дѣдовѣ собаки. Вѣнъ взявъ ся за тое дѣло рѣшучо и въ одну минуту осягнувъ такѣ наслѣдки, якихъ и самъ навѣть не надѣявъ ся. Вѣнъ тихонько вышовъ зъ хаты, вооруживъ ся вѣрною хворостиною и прибравши на лицѣ страшный видъ, накинувъ ся стрѣмголовъ на першу, котру встрѣтивъ на обѣистю.

— Тю-ю-ю, пѡдла! — закричавъ, розмахуючи хворостиною.

Чи несподѣванка и скорѡсть нападу ударили собаку, чи може пришло ѣй на гадку, що въ ея житю не було еще примѣру, щобъ таке мале сотворѣне, якъ сей куцакъ, хто его знае, що за звѣрина, нападала на ню, досыть що иншимъ разомъ вѡдважне серце собаки на сей разъ напудило ся. Завывши зъ-легка, она пѡдобрала хвѡстъ и пустила ся утѣкати.

— Тю-гууу! Тю-гууу! — гукнувъ зъ радостю Сень, гонячи за собакою и не даючи ѣй опам'ятатись.

За якійсь часъ по цѣлѡй дѣдовѡй осели залунало выте и лайне собакъ, котрѣ не мали навѣть часу застановитись та погадати, зъ якого права сесе маленьке существо зъ хворостиною въ руцѣ, човѡвѣкъ не човѡвѣкъ, такъ смѣло и нечемно зъ ними поводить ся. Лише оденъ, меньшій вѡдъ другихъ, молодой еще и незвычайно зарозумѣлый, хотячи завстыдати своихъ старшихъ товаришѡвъ, кинувъ ся на Сенья зъ розкрытою пащекою, выблискуючи звѣрячими очима; але таки заразъ дѡставъ вѡдъ хлопця такого гостинця по носѣ, що лише завывъ крайне жалѡбно и подскакуючи на трехъ лапахъ, встыдливо скрывъ ся въ гушавинѣ лѣщины, що притыкала до оселѣ.

Тымчасомъ, зачувши оклики Сенья и выте

собакъ, зъ дому спѣшили вже на помѣчь дитинѣ крайне обезпкованій и отецъ и Андрей и дѣдъ и Танька зъ такою-жь якъ и Сеня хворостиною въ рукахъ. Якъ-же они здивувались та зрадѣли, коли переконались, що хлопець нетронутий и стоить на боевищи якъ побѣдитель, поклавши на рамя свое оружїе, пѣдперши лѣвый бѣкъ рукою и подѣбно якъ кружало мужественно розставивши свои ноги.

— Що таке, Сеню? Що сталося тобѣ? — спытавъ батько.

— Я присмиривъ пси! — поважно вѣдповѣвъ Сень, але заразы, хочачи чимъ скорше подѣлити ся сильнымъ враженемъ, котрою дѣзнавъ при нагонцѣ за псами, ставъ скоро розказувати всѣ подробности усмирення дѣдовыхъ собакъ. — Вѣнъ на мене такъ... а я его такъ... а вѣнъ въ корчѣ! Теперъ всѣ скрылись, всѣ мене боять ся... Теперъ я на нихъ, якъ Богъ святъ, пѣйду... простоволосий!

— Голѣручь, хочешъ сказати! — сказавъ усмѣхаючись батько.

— Навѣтъ безъ прутика! — хваливъ ся не уважаючи Сень. — И они повтѣкають вѣдъ мене, якъ Богъ святъ, повтѣкають!

И ударивъ себе кулакомъ въ груди.

Дѣдъ дививъ ся на хлопчика зъ зачудованемъ и бормотавъ собѣ пѣдъ носомъ...

— Отъ, менѣ такой помѣчникъ! Выросте... сильный буде зъ него чоловікъ! Слухай, полковнику! — сказавъ, звернувшись до Сеня и взявши его за руку. — Потрудивъ ся ты коло моихъ собакъ и давъ имъ добру науку, а теперъ ходи до мене, покажу тобѣ щось!..

И дѣдъ повѣвъ хлопця въ комнату на розѣ будынку, зачинивъ еѣ за собою, опутивъ занавѣсу на однѣмъ вѣкнѣ и зъ незвычайнымъ надкладомъ силъ та сопучи пѣдвѣвъ вѣко закованой въ желѣзо деревяной скринѣ. А була то скриня такой величины, що кождый, кому приходилось видѣти еѣ, не хотячи ставивъ собѣ пытане, якимъ способомъ не разбираючи стѣны, внесено еѣ въ комнату. Кѣлька хвиль дѣдъ вишпоривъ рукою на сподѣ скринѣ пѣдъ купою кожухѣвъ, одежей та якихъ тамъ мѣшочкѣвъ зъ пробками насѣня; въ кѣнци дѣставъ зъ-вѣдтамъ вытерту, стару, но трубо набиту мошонку и розвернувъ еѣ коло Сениного носа...

— Бери, полковнику! Скѣлько схочешъ, бери! — промовивъ.

Сень змѣшавъ ся и смотрѣвъ то на дѣда то на мошонку, зъ котрой вызирали кѣнчики синенькихъ кредитокъ пяти- и сторублевыхъ.

— Бери, бери! — повтарявъ дѣдъ. — Я навѣтъ дивитись не буду... Скѣлько хочешъ, стѣлько и возмешъ... Се твое дѣло!

И вѣнъ здѣлавъ видъ, будь-то вѣдвернувъ ся. Тогда хлопецъ не зъ охотою протягъ руку и вытягнувши зъ мошонки одну синеньку кредитку, скоро, будь-то она ему пекла руку, всунувъ до кармана.

— Ты мало взявъ! — промовивъ дѣдъ, самъ дивуючись на свою щедрѣсть. — Бери бѣльше, тягни! Другой такой нагоды не буде...

— Нѣ, я не возму! — сказавъ хлопецъ рѣшучо.

— Чому?

— Не возму! — повторивъ Сень.

— Якъ хочешь, якъ хочешь... Ахъ якій ты! — обидивъ ся дѣдъ; все-жъ таки всунувъ мошонку на старе мѣсце далеко скорше, чимъ вытягавъ еъ зъ-вѣдтамъ, и замкнувъ скриню якъ найстараннѣйше.

А Сеня мучила гадка, чому вѣнъ не взявъ сто рублѣвъ...

— Оритей сказавъ, — пригадалось ему — що за сто рублѣвъ вѣнъ проглотивъ бы жабу. Я нѣ-защо не проглотивъ бы еи; але хибя встыдно и нехорошо брати грошѣ вѣдъ дѣда, котрый правда скупый, але за тое добрый? Отъ еслибъ жила покѣйна сестра, она розгадала бы всѣ мои сумнѣвы... Якъ жаль, що сестра давно уже въ красшѣмъ свѣтѣ, разомъ зъ пророками Илією та Елисеємъ, котрыхъ она дуже любила! И я ихъ

дуже люблю!... А що, якъ розкажу про все батькови? — прийшло ему на гадку. — Нѣ, не скажу! Сховаю грошѣ радше до вакацій и тогды привезу ихъ тетѣ. Тета утѣшить ся, бо потребуе новои сукня...

Заспокоєный сею гадкою, Сень выбѣгъ зъ хаты и забѣгъ просто въ малинникъ. Вѣдъ дозрѣлои солодкой ягоди уняла ся жажда маленького героя, збуджена недавною баталією, а собаки, лише що вѣнъ направивъ ся до нихъ, пѣдобрали хвосты та уступили зъ дороги. Вѣнъ осмотрѣвъ всѣ найдалшій закутины оселѣ, бувъ на поли при керници, познакомивъ ся зъ якимсь Опанасомъ, хлопцемъ семилѣткомъ, и выбравшись разомъ зъ нимъ на дерево, подрапавъ собѣ до крови лице и вѣдорвавъ ковиѣрь въ сорочцѣ. Злѣзши зъ дерева, нові знакомі рѣшили вернуться до дому найкоротшою дорогою и застрягли въ болотѣ. Въ наслѣдокъ сего Сень стративъ людску подобу и ставъ передъ бабунями въ такѣмъ видѣ, що они лише охнули.

— Хлопчику миленькій, що таке ты здѣлавъ зъ собою?

Батько розсердивъ ся.

— Тѣште ся нимъ! — казавъ вѣнъ злобно. — Се мѣй сынъ-одинакъ, дѣдѣвъ полковникъ, ваша радѣсть!... Встыдъ, нехорошо, хлопче!

Сень стоявъ якъ виновникъ, але зъ его лица, не уважаючи на тов, що вѣнъ добре признававъ

всю сквернѣсть своего поступку и силить ся хотяй бы для приличности удавати себе засмученымъ, не сходявь выразъ внутрѣшного вдоводеня.

— Що посѣшь, то и возмешь! — глубоко вздыхаючи, промовивъ хлопецъ.

Батько закусивъ усы, але его губы почали дрожати, очи звузились и вѣнь не выдержавши розсмѣявъ ся.

— Ну, ну, сѣяче, иди въ хату, вѣдчини свѣй клуночокъ та переодягнись чимъ скорше! Бабунѣ накормлять насъ въ дорогу... Але, мѣй любый, нехай се буде твоя паслѣдна пустота, котру мы и поховаемъ тутъ въ дѣдовѣй осели...

— Я вже поховавъ єѣ, тату, въ болотѣ! — весело вѣдповѣвъ Сень и додавъ поучуючимъ тономъ. — Я о мало що и самъ не потонувъ въ болотѣ зъ всѣми своими дурацтвами!...

Вѣнь пѣйшовъ переодѣтись и зъявивъ ся до обѣду чистый, вымытый, а навѣть причесаный. По обѣдѣ зъ всякими домовыми закусками, грибами, пирогами зъ начинкою, торѣчными солеными огѣрками, нашѣ подорожнѣй вскорѣ выѣхали зъ дѣдовои оселѣ, бо до прибутя желѣзно-дорожного поѣзду оставало вже мало часу. Добре попасенѣ конѣ бѣгли скоро; старый Андрей приятно усмѣхавъ ся по выпитыхъ у дѣда въ пекарни пяти чаркахъ доброй горѣвки; сонце весело свѣтило

якъ и попередного дня. Мѣсцевѣсть була сумна, нѣ деревця, нѣ корча; лише по-заду на небосклонѣ видко було дѣдову оселю та рѣсь высокій очереть по-надъ болотомъ, котре простягалось на кѣлька верстѣ ажъ до гостинця.

— Лѣса не буде вже? — запытавъ Сень, оглядаючись назадъ, будь-то хочачи попрощатись зъ гостиннымъ хуторомъ, въ котрѣмъ поховавъ свою послѣдню дурницю.

— Послѣдня?... Чомусь шкода, що она послѣдня! — мелькнула гадка въ его головѣ.

— Не буде ажъ до стаціи, — вѣдповѣвъ Андрей — а тамъ, коли поѣдете желѣзницею, будуть и лѣсы и горы. Не счуєтесь, якъ до Кієва заѣдете...

— Кієвъ! — погадавъ Сень. — Чи подѣбный вѣнь до Вороновицѣ? Здаєсь, неподѣбный!... Въ Кієвѣ багато-багато людей... якъ на Вороновицкѣмъ базарѣ, але всѣ они чужі...

Сень встрясъ ся. Тайне якесь чувство подказало єму, що дѣдова оселя була послѣднимъ рѣднымъ куточкомъ, послѣднимъ сильнымъ союзомъ зъ давнѣйшимъ свѣтомъ... Теперь тая звязь рве ся и починаєсь нове жите... тамъ въ тыхъ прекрасныхъ далекихъ краяхъ...

— Нѣ, — думавъ собѣ — они не такі, якими я ихъ воображавъ собѣ, не сказочні, не чудесні! Якъ они приймутъ мене, селяньского хлопця? Та

чимъ встрѣтить мене? Та чимъ розвеселять?... А дерева суть въ тѣмъ... Кієвъ? — опамятавшись звернувъ ся до Андрея.

— Чому не було бы ихъ? — вѣдповѣвъ Андрей. — И рѣчка есть... велика, а на нѣй пароходы бѣлїи...

— Бѣлїи?

— А то якї-жь бы? И будынки при улицяхъ построєні высокї.

— Низшї чимъ церковь?

— Высшї...

Сень скорчивъ ся и зѣгнувъ ся, будто притисненый высокостїю кієвскихъ будынкѣвъ, и вѣдвернувшись вѣдъ Андрея, вѣддавъ ся пѣдъ впливоу сумной окрестности найсумнѣйшимъ гадкамъ. Лише очереть, що шелестѣвъ часами вѣдъ легкого подуву вѣтра, збуджувавъ въ души хлопця прїятнї спомини про рѣдну рѣчку, про сѣре камѣне, про табачну плянтацію...

— Коли то еще я сѣ побачу?

Прїѣхали до стаціи. Носильщики въ бѣлыхъ фартухахъ безцеремонно схватили клунки и потащили ихъ прямо на дворець. А все, що слѣдувало, було такъ неждане, що Сень, посаженный однимъ зъ носильщикѣвъ на батьковѣмъ клунку, здивованный рѣжными звѣнками та метушнею, котра здѣлалась на перонѣ, не мѣгъ дати собѣ нѣякои справы зъ тыхъ новыхъ чувствъ, котрї

вихромъ знялись въ его души. Вѣнь лише видѣвъ, и се ясно збереглося въ его памяти, що зъ высокости, а навѣтъ зъ горы, якъ ему здавалось, стало спускаться до стаціи, грѣзно колыбаючись, якесь чорне чудовище на взѣръ сказочного змѣя... Сень видѣвъ, якъ оно здѣлало оборотъ, показуючи свѣй довгій хвѣстъ, котрый выгинавъ ся... Вѣнь злѣбно вѣдтрутивъ якусь бабу, котра станула ему передъ самымъ носомъ.

— Чого тручаешъ ся? — вѣдгрызалась баба, розставляючи лѣктѣ...

Сень хотѣвъ було ущипнути еѣ, але передъ его очима появилось еще кѣлькоро людей и въ ту саму хвилю по-при него, бухаючи дымомъ та парою, провѣсь ся на его жаль не сказочный змѣй, а запачкавый та закуреный поѣздъ. Розлягъ ся бѣшеный звѣнокъ, хтось выкрикнувъ надъ самымъ Сенинымъ ухомъ „Калинѣвка... три минуты!“ и подорожнѣй, вооруженѣй не списами, а клучочками та кошиками, кинулись до ступеней вагонѣвъ. Разомъ зъ другими кинувъ ся и Сень тому, що носильщикъ потаскавъ и его рѣчи. На дверехъ вагона такъ придушено хлопця, що ему духъ сперло, и щобъ выпростуватись, вѣнь му-сѣвъ дати волю кулакамъ та лѣктямъ.

— Злѣсный хлопчиско! О, яка мерзѣсть! — скрикнула якась дама, котру Сень сильно бѣвъ лѣктями въ живѣтъ. — Та возмѣтъ же его собѣ

вѣдь мене, сего хлопчиска! — заголосила она, упускаючи кошикъ зъ припасами до вѣдженя.

Въ кошику щось брякнуло, здаєсь розбилось.

— Але-жь тѣснота! Чому то сегодня такъ богато подорожныхъ? — розлягъ ся чій-то голосъ.

— Чуєте, даму придусили!

— Або дама хлопчика!

Хтось засмѣявъ ся. Двохъ мужчинъ зъ злѣсными лицами спорило о мѣсця.

До вагону вскочивъ Сенинъ батько зъ заклопотавымъ видомъ, засапавшись.

— Наконецъ я тебе найшовъ! — кликнувъ, побачивши Сеня. — Мѣсце есть? Чудесно! Сегодня страшна тѣснота, але на слѣдуючѣй стаціи богато высяде. А що, подобалась тобѣ льокомотива, поѣздъ, желѣзниця?

— Нѣ, не подобалась! — вѣдповѣвъ хлопецъ.

— А то чому?

Сень не знавъ чому и сидѣвъ насупленный.

Зновъ роздались звѣнки, опѣсля засвистала звычайна свиставка и поѣздъ рушивъ.

Сень кинувъ ся до вѣкна вагона, шукаючи очима старого Андрея, конѣ та брычку.

— О, кобы ихъ еще разъ увидѣти! — подумавъ собѣ пристраство.

Поѣздъ минувъ перонъ, садокъ, що належавъ до стаціи, будку одну и другу; бѣгъ его ставъ скоршій, вагоны вже колыбались, колеса стучали.

а Сень все еще шукавъ очима тыхъ, кого ему такъ дуже хотѣлось видѣти.

Ажъ отъ вѣнъ вскрикнувъ, плеснувши зъ радости въ долони.

— Отъ они, отъ они! Якъ Богъ святъ они!

— Хто они? — скочивъ батько зъ своего мѣсця и выглянувъ черезъ вѣкно разомъ зъ сыномъ.

Другі подорожні, заинтересовані радѣснымъ кликомъ дитины, такожь кинулись до вѣконъ.

— Онъ-тамъ близко горбочка! — кликавъ тымчасомъ Сень, поспѣшно показуючи пальцемъ. — Я ихъ пѣзнавъ бы за трийцяти краями, тату! Дивись, дивись, Андрей побачивъ насъ! Якъ Богъ святъ, вѣнъ насъ побачивъ! Сидить на твоимъ мѣсци и дае знаки... Якъ-бы то кликнути на него?

И не ожидаючи вѣдповѣди батька, боячись утратити хвильку, Сень закричавъ сильнымъ голосомъ, будто бы кликавъ Оритея въ своимъ гаю.

— Андрей! Андрей!

На такі проявы хлопячои самоволь гдеякѣ подорожні пѣдвляли смѣхъ, другі уважали за свѣй обовязокъ сказати кѣлька слѣвъ про пустотливѣсть дѣтей и шкѣдливі еи наслѣдки, а дама, котра зъ причины Сеня упустила кошикъ, навѣтъ заявила сусѣдови, що коли тая дика та груба дитина буде и дальше объявляти такимъ способомъ свои порывы, то оеа употребить рѣшучихъ мѣрѣ.

Але дика дитина замовкла, скоро лише конѣ

зъ брычкою зникли въ закрутахъ окрестности—
Еще якійсь часъ дививъ ся вѣнъ на ланы, котр
передъ его очима зникали, на телеграфичнѣй стовпы
та придорожнѣй будки, але опѣсля прилично та
смирно сѣвъ на противъ батька, здавалось цѣл-
комъ рѣвнодушный на те все, що его окружало,
та до людей, зъ котрыми сидѣвъ.

— Отъ се я понимаю, таку ѣзду... Сидишь
собѣ на канатѣ, будьто дома... Правда, Сеню? —
запытавъ батько.

— На коняхъ лучше! — вѣдповѣвъ хлопецъ
зъ смуткомъ и розчарованѣмъ.

Батько уважно поглянувъ на сына, зъ доко-
ромъ потрясъ головою и якійсь неяснѣй сумнѣвы
въ щасливый конецъ своихъ намѣрѣвъ, якась не-
выразна боязнь передъ чимсь першѣй разъ вкра-
да ся въ его душу.

V.

Зъ початку Кієвъ сподобавъ ся Сеневи и вѣдъ
тыхъ упереджень, вѣдъ того непевного страху,
котрѣ проявилис въ души хлопця пѣдъ впливомъ
его власныхъ сумныхъ мечтѣ и кѣлькохъ слѣвъ,
котрѣ сказавъ бувъ пѣдхмеленый Андрей, не ли-
шилось анѣ слѣду, коли перейшовъ зъ батькомъ
ботаничный садъ та побачивъ стрѣйнѣй тополѣ Би-
бикового бульвару. И будынки були справдѣ не

такі вже высокі, якъ описувавъ ихъ Андрей, и хотяй Сень дививъ ся на нихъ зъ роззявленимъ ротомъ и до болю закидувавъ назадъ голову, помимо того они по єго думцѣ не були выші вѣдъ церкви. Тягаючись по городѣ довольный та жвавый, вѣнъ не дававъ батькови нѣ одной хвилины покою, а звертавъ ся до него безперерывно зъ запросами...

— Тату, ти дамы выбрались гдесъ въ гостину?

— Чому ты такъ думаешь?

— Тому, що они нарядились въ нові сукнѣ и у нихъ чистенькі чобѣтки и дуже хороші парасольки...

— Въ тородѣ всѣ хороші и чисто одягають ся...

— А мы зъ тобою?

— Намъ не було часу, мы еще подорожні люде...

— Они красиві, тату?

— Хто?

— Дамы...

— Отъ якъ! Однакъ не плентай ся менѣ передъ ногами та не сѣпай мене!...

— Не буду!

Вѣнъ умовкѣ и тогда пѣсля своего звичаю бравъ ся присмотрюватись окрестности.

— Мы выйшли зъ готелю... — почавъ роздумувати, заинтересовавшись нею. — Мы пѣшли на право... тамъ була площа... по при будынокѣ, котрый муруєсь, звернули по-за рѣгъ... на розѣ

магазинъ... Тату, чій магазинъ бувъ на розѣ?

— На якѡмъ розѣ?

— А отъ, коли мы выходили на Крещатикъ...

— Дай spokой, або-жь я памятаю?

— Куды-жь мы теперь идемъ, тату?

— До знакомыхъ...

— Мы вже були у знакомыхъ...

— Теперь до другихъ, Жежелевскихъ...

— Обѣдати?

— Може и пообѣдаємо у нихъ...

— Они намъ подадутъ кавунъ, Жежелевскій...

Якъ думаешь, тату?

— Не знаю... Не приставай до мене!

— Не буду...

По якѡйсь хвили вѡнъ зновъ ставъ розсуджувати...

— Однако се довольно дивно!

— Що дивного?

— На кождѡй улицѣ стоятъ вѡзники, а мы ходимо пѣшки!

Выразный намекъ сына подавъ батькови думку, взяти справдѣ вѡзника-фіякра. Съли и поѣхали на Печерске до Жежелевскихъ. Тамъ пообѣдали, но кавуна не було; опѡсля пили чай и ажъ пѡзною ночею вернули до готелю.

Жежелевскій подобали ся Сеневѣ. Вѡнъ думавъ о нихъ, прислухувавъ ся городскому шумовѣ, котрый довго не перестававъ, и помимо у-

томленя не мѡгъ заснути. Коли-жь на ковецъ уснувъ, приснилась ему подорожь, Вороновиць, Кислякъ и велике сѣре камѣне.

— Сегодня испытъ, — сказавъ разъ ранкомъ, на другій чи на третій день по приѣздѣ до Кіева, батько до Сеня — але ты не бѡй ся! Будь лишь трохи уважнымъ, а перевыспишь твоихъ суперникѡвъ!

— Я всѣхъ переможу, тату, — весело заявивъ Сень — коли помолюсь до Варвары Великомученицѣ!

Згадавши монастырокъ, батько нахмурилъ ся, але згодивъ ся.

— Добре! — сказавъ. — Помолись, поѣдемо до Варвары!

Коли увѡйшли до церкви, Сень упавъ на колѣна передъ мощами святой Великомученицѣ, припавъ чоломъ до холодной камѣнной плиты и почавъ молити ся. А моливъ ся зъ такою сердечностію, що въ очахъ замелькали ему червоній кружочки. На его душу спала глубока радѡсть.

— Теперь я здамъ испытъ! — сказавъ, скѡнчивши молитву.

И додержавъ слова. Професоры военной гимназіи, дѡстаючи вѡдѣ хлопця живій и певній вѡдповѣди, дивувались его способностямъ и безъ наименшихъ замѣтокъ писали ему наилучші ноты. Священникъ, котрый учивъ Божого закона, вѡдчу-

вавъ велике вдоволене, слушаючи єго щирѣ объясненя про сотворене свѣта, а професорови руско-го языка хлопецъ почавъ самъ ставити пытаня, а навѣтъ встыдавъ єго трохи.

— Въ книзѣ такъ сказано! — говоривъ вѣнъ зт живостію, передаючи власными словами се, що прочитавъ. — Але оно не такъ! Бабы встають раньше мужикѣвъ...

— Селянъ! — поправивъ професоръ.

— Селянъ... А чи знаєте, хто будить ся раньше, нѣжь жѣнки встануть?

— Звѣрина, здаєсь?

— Нѣ, птыця! А яка птыця?

— Когуты! — сказавъ професоръ, переходячи въ положене ученика и мимовѣльно краснѣючи.

— Нѣ, — сказавъ Сень протяжно — не когуты, а качки! Когуты, коли перекукурѣкають, то зновъ просыпляють ся, а перші будять ся качки, опѣсля гуси, вороны, комахи, осы, пчолы, але бабы раньше нѣжь вороны... Ажь по всѣхъ вылазять ящѣрки, бо они любять сонце...

— А зъ-вѣдки ты все се знаєшь, хлопче?

На Сененѣмъ лиці розлилась усмѣшка вдоволеня.

— Вѣдъ Оритея... Та и самъ знаю... Хиба разъ доводилось менѣ стеречи въ ночи? Ого!

— Хто-жь то такій, сей Оритей?

— Сельскій хлопецъ, Одарчинъ братъ, хоро-

шій хлопець, але хитрий!... А знаєте, що на р'яцѣ буває, коли сонце заходить?

— Нѣ, нѣ, голубе, не знаю! — помахавъ професоръ руками. — Та менѣ пѳзнѣйше все тое розкажешъ въ класѣ... Иди-жь зѣ Богомъ до батька та скажи ему, що и ты хорошій хлопчикъ!

— Такъ, нѣчого собѣ! — згодивъ ся Сень. — А головно се, що не говорю неправды, бо люблю Бога и Ёго пророкѳвъ...

Професоръ усмѣхнувъ ся и довго смѣявъ ся. Опѳсля лице его стало поважнѣти и вѳнѣ мовчки притягнувъ Сеня до себе и поцѣлувавъ его.

— А однакъ и его — подумавъ собѣ — убежите, якъ насъ всѣхъ! А жаль, великій жаль!

Сень бувъ дуже вдоволеный зѣ себе и зѣ другихъ. Всѣ заняли ся нимъ, приступали до него и розпытували, а директоръ гимназїи, сильный мужчина зѣ выпуклыми напередѣ грудьми, приступивъ до Сениного батька.

— Ёсли хочете, — сказавъ такъ, що Сень чувъ — можете лишити вашого сына и сейчасъ до рѣшеня учительского здору. Спосѳбный хлопчикъ! Жаль, що лѣта ему не выйшли... мы призначили бы его не до приготавлиющей класы, а просто въ першу...

Батько поклонивъ ся, пѳдлещеный хвалою сына, и горячо поцѣлювавъ Сеня.

— А хочешъ лишити ся? — спытавъ его.

Згадавши, якъ дѣлають селяне въ трудныхъ случаяхъ, Сень почесавъ собѣ потилицю...

— Треба лишитись, тату!—вѣдповѣвъ. — Що зъ ними вдѣєшь, зъ тыми директорами? Привези лише мѡй клуночокъ!

— Привезу не лише клуночокъ, а и аква-рельнѡй краски...

— Коли такъ, то и солодкихъ пирѡжкѡвъ привези, тату!

— Будуть и пирѡжки... Треба тебе попести-ти, ты вызначивъ ся...

— Видишь, я казавъ тобѣ!

До Сеня приступивъ офицеръ и повѣвъ его по ходогахъ та сходахъ чотыреповерхной будовы во-енной гимназїи до такъ званого „молодшого вѣку“. Тамъ вѡнъ передавъ хлопця настоятелеви-пѡдъ-офицерови, котрый мавъ хитрѡй злодѣйскѡй очи.

— Отсе новичокъ до мого вѣддѣлу! — ска-завъ вѡнъ. — Треба ему прилагодити одежу...

Настоятель взявъ Сеня за руку и повѣвъ его до особной комнаты. Сей чоловѣкъ вѣдразу якось не сподобавъ ся Сеневи. Заразъ таки зъ початку взявъ вѡнъ собѣ его чорну одежу, въ котрѡй вѡнъ зъ такимъ добрымъ успѣхомъ та вдоволенѣмъ складавъ испытъ; опѡсля обстригъ ему волоса такъ коротко, що лице ему зъ подовговатого стало цѣл-комъ кругле, а уши сторчали, и наконецъ повѣ-домивъ хлопця, що коли вѡнъ буде пустувати, то

его тутъ высъчуть, тому що въ гимназіи єсть карнѣсть и порядокъ, а не село...

— Пѣдлый настоятель! — подумавъ собѣ Сень.

Вснъ вышовъ зъ комнаты вже въ пригнобленѣмъ настрою. Але еще бѣльше поразило его поведене новыхъ товаришѣвъ, котрѣ кидались на него зъ звычайнымъ кликомъ...

— Новичокъ! Новичокъ! — кричали они.

Сень подививъ ся на нихъ вовкомъ, а коли батько зъ обѣцяными покупками приѣхавъ до него прашатись, у него обѣявилась неожидана легкодушнѣсть.

— Тату! — сказавъ вѣнъ пѣдлестнымъ тономъ. — Може я поѣду зъ тобою! Що ты скажешъ на се?

— Зѣ мною? Куды? — здивувавъ ся батько.

— До матери...

— Ты хиба шутишь, Сеню!

Сень мавъ на гадцѣ сказати, що вѣнъ не шутишь, що ему дуже сумно, що настоятель пѣдлый; але очи его лише моргали непевно, а щѣки надымались кулею. Отець потѣшавъ его, якъ звычайно въ такихъ случаяхъ...

— Будь умникомъ, — сказавъ нѣжнимъ голосомъ — не сумуй, не нудись, а пиши часто письма! Я знаю, ты у мене твердого характера!

— Я... я... твердого характера, тату! — бовтавъ Сень, проковтуючи слезы.

Настала хвиля прашаня. Сень довго слѣдивъ здивованымъ непевнымъ взоромъ за баткомъ, котрый все вѣддалявъ ся и коли присадковата батькова статья, яку Сень добре знавъ, мелькнула въ послѣдне на кѣнци довгого ходора, на Сеня будто насунулось щось, перейшло до серця, повстало въ головѣ и притисло єѣ. Було се щось холодне, гидке и чуже.

— А що, якъ мене высѣчуть? — зъ розпукою подумавъ хлопець.

VI.

Першій дни побуту Сеня въ гимназїи були повнїи для него нежданостей та розчарованя. Зъ нѣкимъ зъ товаришѣвъ вѣнъ не сходивъ ся, бо всѣ они, користаючи зъ єго розсѣяности та суму, котрый зъ вѣдѣвдомъ батька не лишъ не устававъ, а начавъ принимати навѣтъ хоровитый характеръ, безкарно давали єму потилишники, проzywали єго клапоухимъ и коли сѣдали до чаю або снѣданя, вѣдмѣнювали єго порцїи бѣлого хлѣба на свои меншїи. Не маючи охоты до ѣды, Сень зрѣкавъ ся въ користь своихъ сусѣдѣвъ всякого хлѣба; але грубянство хлопцѣвъ обижало єго.

— Они якъ той Николка, котрый убивъ нашу горлицю, и цѣлкомъ не подѣбнїи до Оритея! — думавъ собѣ.

Але якъ наибольше засмутила его дисциплина, котра закувала его волю и въдобрала у него всяку можнѣсть робити такъ, якъ ему хотѣлось. Ёще въ день вѣдѣзду батька Сень выразивъ свою гадку, що вѣнъ досыть довго перебувъ вже въ „молодшѣмъ вѣцѣ“, и захотѣлось ему пойти до „старшого“; але на се не позволивъ настоятель.

— Не можна до старшого вѣку? — здивувавъ ся Сень. — Коли такъ, то я поиду до Жежелевскихъ...

..... Не можна! — повторивъ настоятель.

— Але-жь я бувъ у Жежелевскихъ зъ татомъ! Я хочу до Жежелевскихъ... пустѣть мене!

Настоятель-солдатъ розсердивъ ся.

— Зачимъ тебе до Жежелевскихъ? Сказано, не ходити! Мало тобѣ тутъ мѣся, чи що? Отъ поиду, скажу управителеви, а тогды тобѣ буде... Богъ знае що... ну! ну! Нѣякихъ Жежелевскихъ нема!

Сень бувъ крайне здивованый.

— Якъ-же оно такъ? — роздумувавъ вѣнъ. — До „старшого вѣку“ не можна, до Жежелевскихъ не можна, куда-жь можна? Може въ гай можна?... А въ гай можна? — спытавъ ласкаво. — Я поиду погуляю... менѣ дуже хоче ся гуляти!...

— Отъ бѣда зъ нимъ! — засуетивъ ся роздражненый настоятель. — Кажу тобѣ по руски „не можна“. Поведуть, тсгды и ты гуляти будешь...

Сень покоровивъ ся, але тымъ сильнѣше по-

тягнуло его на вольный воздухъ, въ городъ, до высокихъ тополь бульваровъ, до той великой рѣки, на котрѣй, якъ казавъ старый Андрей, плаваютъ бѣлыя пароходы. Вѣнь присѣвъ при вѣкнѣ, заткавъ уши, щобы не чути шуму товаришѣвъ, котры пу- стували, и вѣддавъ ся мечтамъ. На лицѣ его появилась усмѣшка; вѣнь згадавъ подорожь. Все яснѣйше и точнѣйше повставали въ его уявѣ любіи образы, котры впали ему въ память, и вѣнь ставъ любоватись ними. Ему сподобалась тая игра образѣвъ и вѣнь вѣддавъ ся ѣй и на другій и на третій день. Незадовго мечта о рѣдныхъ мѣсяцяхъ, о подорожи, стала не лише улюбленнымъ ему занятємъ, але навѣтъ потребою. Весь вольный часъ, коли другі дѣти бѣгали и выгадували рѣжніи играшки, Сень вѣддававъ ся мечтамъ. И чимъ бѣльше заневолувано его, тымъ невыноснѣйша здавалась ему шкѣльна карнѣсть, тымъ бѣльше пламенными и пристрастными ставали его мечты.

Разъ ранкомъ, коли еще все спали, Сень прокинувъ ся въ дуже тревожнѣмъ настрою. Якъсь гадка не цѣлкомъ еще ясна, такъ будь-то продолжене сну, повстала въ головѣ дитины, упорно опановуючи ея волею.

— Треба его побачити, велике сѣре камѣне! — думавъ вѣнь одѣваючись и роздумувавъ, що ему именно слѣдуе робити.

Наразъ вѣнь вздрогнувъ ся; гадка его дозрѣ-

да и стала ясна.

— Треба втечи до желѣзничого двѳрця и взяти билетъ до Калинѳвки. Треба его доконче видѣти! — рѣшивъ Сень. — Тожь-то буде розкѳшь!..

Все для него дороге, таке дороге, що и погадати о тѳмъ страшно: плянтація, лѣсъ, рѣка, пѳдѣздъ до старого будынку, мама, тетьа.. а все то по якѳмсь непонятнѳмъ законѣ въ его мысли уособлялось въ любѳмъ, сѣрѳмъ камѣню. На тѳмъ камѣню скѳнчились его мечты, бо дальше вже бувъ рай слѣпый, лучистый рай, царина невысказаного раю, що и годѣ его поняти...

Хлопецъ скоро одягнувъ ся и тихонько выкрадаючись, щобы нѣкого не розбудити, пробравъ ся межи лѳжками товаришѳвъ, котрѣ спали, збѣгъ на долину по чорныхъ сходахъ и якъ звѣрь шмигнувъ въ гай...

Але таки того самого дня привезено Сенья зъ желѣзничого двѳрця. Вѳнъ бувъ перестрашений и зворушений и майже не зрозумѣвъ того наставленя, зъ котрымъ звертавъ ся до него настоятель. Управитель покликавъ хлопця до себе.

— Утѣкаемъ ты ставъ? — заговоривъ вѳнъ, покручючи усы и строго кидючи окомъ на Сенья. — Смотри, утечешъ ты у мене до рѳзокъ...

Въ очахъ дитины почорнѣло.

— Я лише такъ, господинъ директоръ, немного... Тамъ... велике сѣре камѣне... и я не мѳгъ...

Менѣ лише увидѣти его... однимъ очкомъ! — скоро забормотавъ вѣнъ.

— Що таке? Яке камѣне? — звернувъ ся управитель до настоятеля. — Нѣчого не понимаю. Треба установити надъ нимъ строгій надзоръ, точный. Зрозумѣли вы?

И зовъ поглянувъ на Сеня холоднымъ наставничимъ окомъ.

— Щобы сего бѣльше не було!... Чуешь? Утечешь, не помилую! Вѣдведѣть его!

Сеня вѣдведено до вѣддѣлу и тамъ сейчасъ окружили его цѣкаві товаришѣ.

— Ты утѣкавъ? Куда ты утѣкавъ? По що? Якъ тебе зловили? Хто? Що тобѣ казавъ управитель? Обѣцявъ высѣчи? — розпытували его.

Сень мовчавъ, губы ему дрожали, лице его було блѣде, а въ голубыхъ очахъ, устремленныхъ въ простѣръ, выявляла ся непевнѣсть и рѣвнодушнѣсть.

— Где я и пощо все се? Я нѣчого не розумѣю! Якъ то, я нѣколи нѣкому нѣякои обиды не задавъ, я люблю Бога та его пророковъ, менѣ дома нѣхто не заборонювавъ бѣгати въ лѣсъ и на плянтацію, купатись або слухати сказки, а теперъ мене за щось дуже оскорбили! Що жъ се таке?

Вѣнъ вѣдтрутивъ вѣдъ себе товпу товаришѣвъ, котрѣ не мало були здивованѣ его непохожимъ выглядомъ, и ставъ скоро ходити по комнатахъ дѣ-

лаючи головою, плечами та руками дивогляднїй движеня. Опѣсля щоки єму почервонѣли, на лицї появилась щаслива майже пяна усмѣшка, губы зашевелились...

— Такъ. такъ! — шептавъ вѣнъ, выкрикуючи зъ пылкостію где-якїй вѣддѣльнїй слова. — Се буде такъ: я приѣду до Калинѣвки, выгляну черезъ вѣкно вагона и сейчасъ побачу Андрея, сѣрї конѣ и брычку. Сѣрї конѣ... отъ чудо! Я выскочу на передне сѣдженє и возьму поводы... Ну, ты, Войнаровскїй!

Громадка товаришѣвъ зъ цѣкавости, зъ початку зъ-далека, а опѣсля все ближе та ближе приступала и дивилась на тую сцену, якъ на яку безплатру выставку, вслухуючись въ то, що говоривъ Сень, и коли вѣнъ зъ восторгомъ выкрикувавъ якесь слово, они толкали оденъ другого лѣктями и смѣялись. Але Сень не видѣвъ ихъ поглядѣвъ и не чувъ ихъ смѣху. Цѣлкомъ змученый и зворушеный тымъ, що переживъ, вѣнъ перенѣсь ся зъ тѣснои дѣйсности, вѣдъ директора, вѣдъ настоятеля, вѣдъ всѣлякого рода опѣкунѣвъ въ той сонѣчный, теплый та безболѣзненный миръ природы, зъ котрого вѣнъ еще такъ недавно вышелъ. Весь путь вѣдъ желѣзничои стаціи до батькѣвскои оселѣ малювавъ ся теперь въ его уявѣ зъ незвычайною ясностію. То було вже не просте мечтанє, а шось хоробливе, близке до галлюцинаціи.

Сень выкликавъ любіи ёму образы и они появлялись передъ нимъ яркіи, вымальованіи, пахучіи, опукліи, и шевелились всѣми признаками розкошно-го жита.

Вонъ бачивъ въ далечинѣ дѣдовъ хуторъ и переймавъ ся нетерпячкою чимъ скорше доѣхати. Праворучь тягнулось знакове болото, шумѣвъ очереть, плынуло повѣтре, сіяло блакитне небо. освѣчене сонцемъ. Вонъ ѡлавъ по-пѣдъ липами по Вороновицкѣмъ пляху, втягаючи ихъ вѣдмѣннѣ пахошѣ; вонъ бачивъ и вѣдчувавъ ихъ вѣдсвѣжаючи тѣни. Вонъ бувъ біля монастырка. Давный якъ музыка дзвѣнъ при монастырскѣй церквѣ залунавъ надъ бѣлою стѣною, що мигнула передъ его очима. Чи тамъ въ садѣ сидить еще блѣда дѣвчина, прекрасна и свята? Она еще тамъ и вонъ вже бачить еѣ. Але чоґожъ она сумна, коли ёму гарно на серци и ось заразы, за хвилину, въ одну мить зъявить ся Кислякъ?... Боже, вже близько!... Хутше, хутше, Андрею! Хутше зъ горбка въ долину!... Ось три березы... Сень заплющивъ навѣтъ очи вѣдъ зворушеня... невѣймовна, ледви зносна радѣсть прибула ёму до серця.

— Велике сѣре камѣне! Велике сѣре камѣне! — пѣдскочивши та плескаючи въ долонѣ, выкликнувъ вонъ.

И вонъ побачивъ ихъ цѣлкомъ выразно и точно, якъ они звычайно выглядятъ, великіи, сѣрїи,

поетичній, котрї нѣхто не здвигнувъ зъ того мѣся. на котрѣмъ сильно затвердила ихъ природа.

Глядачѣ смѣючись заплескали въ долонѣ.

— Славно! славно! Молодець клапоухій! Ану не вагай ся та еще разъ покажи намъ „велике сѣре камѣне!“

И Сень рухами рукъ та нѣгъ представлявѣ все, що думавъ, не дбаючи про те, що на него споглядають и смѣють ся товаришѣ, а навѣть забуваючи на все. Вѣнъ бѣгавъ по реакційнѣй сали, виробляючи рѣжнї жести та выгукуючи окремі слова, и въ тѣй бѣганинѣ, въ тыхъ вдуховленыхъ выгукыхъ бачивъ для себе солодошѣ спочинку, дивну осолоду, одиноку принаду своего жия.

На лекціяхъ вѣнъ сидѣвъ тихо, склонивши голову до землѣ, и обурювавъ професорѣвъ постоянно розсѣяннѣстю, неувагою, а навѣть туподумствомъ. Колижъ професоръ географїи, чоловѣкъ хоровитый и дражливый, пѣдбѣгавъ до него и бравъ ся люто постукати вго своєю всказѣвкою, Сень схаменувшись хутко вставъ, вытрѣщувавъ на лютого чоловѣка свои блакитнї запытуючї очи и покѣрливимъ голосомъ просивъ у него выбаченя.

— Простѣть, пане професоре! Я бѣльше не буду...

— Менѣ не потрѣбно знати, будешъ ты чи не будешъ! — закричавъ професоръ одного разу. — Я пытаю тебе, якъ называютъ ся тї молодї люде,

що учать ся въ кіевскѣмъ университетѣ ?

— Университеты! — вѣдповѣвъ Сень.

Лютый чоловѣкъ закипѣвъ гнѣвомъ, оплювъ ся слиною и зломивъ свою всказѣвку.

За такій и подѣбнїй вѣдповѣди вже кѣлька разѣвъ дѣстававъ Сень злу ноту въ дневнику. Але хлопецъ бувъ и розумный и спрытный навѣтъ надъ мѣру, коли якои глупои ночи або раннымъ ранкомъ, а иногдѣ и въ саму хвилю его хоровитыхъ мечтѣ, наставала для него година утечѣ и якась невѣдома сила, зъ якою дитина не могла боротись, тягла его до дому, до родини, до великого сѣрого камѣня... Тогды нѣякїй дороги, нѣ настоятелѣ, нѣ товаришѣ не могли его повздержати. Вѣнъ немовъ очаровувавъ всѣхъ. Всѣ дивились на него, а вѣнъ зникавъ имъ зъ очей, мовъ-бы провалювавъ ся крѣзь землю; вѣнъ причаювавъ ся за дверима, ховавъ ся по кутикахъ, высиджувавъ на болотѣ, чекаючи тамъ по кѣлька годинъ, щобы одурити своихъ переслѣдувачѣвъ. Уже-жь его ловили, але сѣмь-вѣсѣмь верстѣ вѣдъ гимназїи и жадного разу не пѣймали его въ єи межахъ.

Сень шѣсть разѣвъ утѣкавъ Пять разѣ простили ему, надѣючись, шо вѣнъ поправить ся. Але справа починала приймати поважный характеръ, то и доконче потрѣбно було ужити якихсь рѣшучихъ мѣрѣ. И директоръ уживъ ихъ.

VII.

Повернувши зъ шестои утечѣ, дѣставъ Сень кару карцеру и замкнено его пѣдъ ключъ въ осѣбной комнатѣ. Тутъ сидѣвъ вѣнъ на довгой деревяной лавѣ и въ самотѣ обмѣрковувавъ свое становище. Вѣнъ перебѣгъ двѣ версты, утѣкаючи передъ настоятелемъ и товаришами, що гнали въ слѣдъ за нимъ, змокнувъ пѣдъ дощемъ и страшенно утомивъ ся; але голова его еще нѣ разу вѣдъ часу вѣдѣзду батька не працювала такъ певно та розумно...

— Не буду бѣльше, слово чести не буду! Якъ Богъ святъ, не буду! — зарѣкавъ ся хутко хрестячись и молитовно стискаючи до болю розпалені очи. — Боже, Боже, ратуй мене! Зроби такъ, молю Тебе, щобъ все вышло на добре! Я хочу и буду учитись...

Сень згадавъ всѣ злі ноты, що дѣстававъ на лекціяхъ, и не могло ему въ головѣ помѣститься, якъ оно такъ стало зъ нимъ. До его душѣ вдеръ ся проблескъ якогось свѣтла... вѣнъ схаменивъ ся, усмиривъ ся, злагодивѣвъ, навѣтъ розпука переняла его, и вѣнъ не пѣзнавъ самъ себе.

— Чого ты накоивъ, дурный, легкодупный Сенью? — шепотѣвъ самъ до себе, похитуючи головою.

Ажъ ось входові дверѣ рыпнули, розчинили ся и на порозѣ зъявивъ ся директоръ въ супро-

водѣ настоятеля та двоухъ помѣчникѣвъ. Лице директора було гнѣвне, сурове; настоятель державъ въ рукахъ щось довге, загорнене въ бѣле прости-рало.

— Ну, утѣкачу, що жь скажешь менѣ? — спытавъ директоръ, неприязно усмѣхаючись.

Севъ глянувъ на него, глянувъ на настоятеля и вже зрозумѣвъ.

— Не треба сего, не треба! — заговоривъ швидко, зъ огидою показуючи на довгій бѣлый звитокъ. — Теперь я вже зѣ всѣмъ покѣнчивъ! Я поправивъ ся, я присягнувъ и... и сего не треба.

— Неправда, ледачій хлопчиско! Ты будешь утѣкати, ажъ поки я не высѣчу тебе! — сказавъ директоръ. — Взяти его!

Двоухъ помѣчникѣвъ наблизило ся до хлопця... вхопили его за плечѣ.

— Не робѣть сего!... Не треба! — благовъ Севъ цѣлкомъ вѣдмѣннымъ, не своимъ и якъ зда-валось всѣмъ присутнымъ при тѣмъ катованю, дуже спокѣйнымъ, навѣть безличнымъ голосомъ. — Кажу вамъ, що я вже иншимъ ставъ теперь!

— Роздягнѣть его! — холодно и байдужно наказавъ директоръ.

— Одно слово! Одно маленьке, цѣлкомъ маленьке слѣвце! — ласкаво и влесливо, не-мовь надѣючись, що его приголублять, просила бѣдна дитина. — Знаете що?...

Аж ось охопила єге якась дика звѣрча скаженість. Зграбнымъ рухомъ выховзнувъ ся вѣнъ зъ рукъ помѣчникѣвъ, зъ верескомъ кинувъ ся на ненавысного ему настоятеля, выдеръ ему рѣзки и мовъ кѣтка нападена собаками учѣпивъ ся єго борода.

— Возмѣть поганця! Сѣчи єго, гидке звѣрєня! — заверещавъ директоръ, вѣдступаючи до дверей та гублячи всяку рѣвновагу.

Сєня вхопили, вѣдорвали, зѣмняли; але сѣчи єго було вже просто беззаконно: руки єму звѣсились, очи замкнулись, вѣнъ бувъ непритомный.

Минувъ мѣсяць... Вѣ лязаретѣ военной гимназіи, обѣймаючи схудлого Сєня, сидѣвъ на лѣжку гладкій гарматный єнераль, новый директоръ. Се бувъ звѣсный вѣ своимъ часѣ педагогъ, що посвятивъ себе выхованю чужихъ дѣтей, одєнь зъ тыхъ людей майже геніяльныхъ, що мовъ артисты вѣ кожду справу, за яку приймутъ ся, вкладаютъ всю свою творчѣсть, цѣлу свою душу. Принявши на себе гимназію, вѣнъ вѣдъ многихъ осѣбъ, вѣ рѣжныхъ вѣдмѣнахъ и освѣтленю, довѣдавъ ся про исторію Сєня и наибѣльше зацѣкавивъ ся нею.

— Не зрозумѣли дитяти, цѣлкомъ не зрозумѣли! — мѣркувавъ собѣ — Дивный у неї проявы кохаючи души зъ высокою жадобою волѣ... перше всего волѣ.

Вѣнъ пѣйшовъ до Сєня вѣ лязаретѣ, обласка-

вивъ его, забалакавъ зъ нимъ про дѣмъ, про по-
дорожь, навѣтъ про велике камѣне, и вѣдъ разу
принадивъ до себе всю душу вымученои дитины.

— Отже, Сеню, — казавъ новый директоръ —
я гадаю, що ты вже здоровый... Выходи зъ ляз-
рету и таки сегодня приходи до мене, до мого
помешканя!

— Зъ выховувачемъ?

— Нѣ, самъ!

— Самъ? — здивувавъ ся Сень, але очка
его блиснули зъ вдоволеня.

Директоръ мигцемъ и такожь зъ вдоволенемъ
поглянувъ на хлопця.

— Одягни ся по формѣ, менѣ треба послати
тебе... до мѣста.

— До мѣста? — кликнувъ хлопецъ и жа-
даючи сказати любому директорови щось найпри-
ятнѣйшого, додавъ зворушенымъ голосомъ. — Ахъ,
дай вамъ Боже царство небесне!

— Нѣ, Сеню, — засмѣявъ ся директоръ — я
еще не хочу до царства небесного, але зъ часомъ...
дай Боже... ты добре сказавъ. А теперь, поки
що, мы зъ тобою не маємо гадки про смерть...
Чи знайдешь ты дорогу до Жежелевскихъ?

— О, знайду! — жваво и зъ певностію въ
собѣ вѣдповѣвъ повеселѣвши Сень.

— Въ такѣмъ разѣ ось що: я дамъ тобѣ
грошей, ты возьмешь повозку, поѣдешь до Жеже-

левскихъ и запросишь его до мене въ важной справѣ...

— Поѣду... Самъ? — спытавъ Сень, не имучи еще вѣры въ тое щасте, яке ему выплывало зъ слѡвъ директора.

— На що жъ тобѣ провѡдника, коли ты знаешь дорогу? — зъ своени стороны нарочно недбало спытавъ чуйный педагогъ.

Блакигвѣ очи Сенья розширили ся, щоки надули ся кулею; вѡнъ державъ ся черезъ кѡлька хвиль, але не выдержавъ и заплакавъ. Лишь були се здоровѣ, потрѣбнѣ, щасливѣ слезы.

За годину Сень вѣхавъ на Печерске, зъ розкошею вдыхаючи пахощѣ тополѣ, милуючись гарнымъ мѣстомъ и вѡдчуваючи необмежену, але тиху и спокѡйну радѡсть каждою часткою своєю тѣла.

Се бувъ зновъ давный, тѡлько трохи змужнѣлый Сень: мрѣйна, кохаюча и высока душа, якъ сказавъ собѣ про него новый директоръ, свѣжій пучокъ аксамитной травы, що выросла на лонѣ природы...

Конкурсъ.

Пѣдписана Редакція розписує отсимъ другій конкурсъ на написанє повѣстей.

Повѣсти мають бути :

- 1) вѣдповѣднй для рускои молодежи, передовсѣмъ морального и патріотичного змѣсту ;
- 2) основанй на тлѣ историчнѣмъ або взятй зъ руского народного житя ;
- 3) оригинальнй, нѣгде єще непечатанй ;
- 4) обнимати пѣвтретя до трехъ аркушѣвъ печати.

Праць зъ гасломъ и запечатанымъ листомъ, въ котрѣмъ авторъ повторить тоє гасло и подасть свое назвиско зъ точнымъ означенѣмъ своего побуту, належить прислати на адресу пѣдписанои Редакції до кѣнца н. ст. сѣчня 1905 р.

За повѣсти, рецензійною комисією за найлучшй признанй, визначає Редакція три преміи : першу на 80 кор., другу на 60 кор., третю на 40 кор.

Преміованй повѣсти стають ся власностію Редакції. Що до непреміованыхъ, то Редакція буде могла зъ ихъ авторами осѣбно порозумѣти ся.

О результатъ нынѣшного конкурсу оголосить ся въ русскихъ часописяхъ зъ кѣнцемъ марта 1905.

Въ Коломыѣ дня 15. лат. вересня 1904.

РЕДАКЦІЯ
Бібліотеки для рускои молодежи.

Бібліотека для рускои молодежи
пѳдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Вынускъ XLIV.

Томъ LXXVIII.

Рѳкъ XI.

Обнова короны.

Біблійне оповѣдане пѳсли св. книгъ старого завета

написавъ

Стефанъ Шоробура.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1904.

Digitized by Google

Мотто : Въ домъ Давидовъ страшная соверша-
ють ся; огонь бо тамо паля всякъ срам-
ный умъ.

Апиф. III., уст. 2., гл. 5.

I. Пророкъ передъ володѣтелемъ.

Не дѣяло ся се року 1904. або котрого иншого по Рождествѣ Христа, а дѣяло ся се въ часѣ вѣдѣ 1030 до 1036 року передъ Рождествомъ Христовымъ, отже въ дуже глубоку давнину, коли надъ израельскимъ народомъ чувавъ помазанникъ Божій Давидъ, першой красы и силы поетъ, крѣпкій борець и мудрый володѣтель краю вѣдѣ Средземного моря на всхѣдѣ до Сирійской и Арабской пустынь, а вѣдѣ Евфрату и Тигру на полудне до Червоного моря.

Осередкомъ сего краю було мѣсто Іерусалимъ, а заразомъ столицею царя Давида. Зъ-першу, коли вѣнъ въ трийцятѣмъ роцѣ житя одержавъ друге помазане на короля, мешкавъ тогды въ Хевронѣ та тамъ панувавъ всего девять лѣтъ. Опѣсля найшовъ вѣною Свусея, вѣдѣбравъ вѣдѣ него Іерусалимъ и самъ тамъ замешкавъ.

А було се мѣсто, якъ и нынѣ, побудоване на высокѣмъ горбѣ, а зѣ заходу, полудня, всходу, а такожь въ части зѣ пѣвночи, окружене глубокою долиною, черезъ що вже зѣ природы було

оно сильно укрѣпленнымъ мѣстемъ. Зѣ заходу простирала ся долина Геєвнська, зѣ полудня долина Рафаимъ, зѣ всходу долина Иосафата и долина надъ потокомъ Кедромъ. Саму гору подѣливъ король на двѣ части: горѣшну и долѣшну. Въ горѣшнѣй, званѣй Сіонъ, побудовавъ для себе палату, а побѣчь на горбку Морія поставивъ святиню; въ долѣшнѣй розложилось мѣсто. То все обвѣвъ Давидъ мурами, черезъ що ставъ ся Іерусалимъ хорошою твердиною.

Бувъ сей царь вельми дбалый про славу Божу, бо бувъ побожный. Щобы по̀днести блескъ и красу богослуженя, установивъ престолы для двохъ архiereвѣвъ. Одного, Садока, перенѣсь зѣ Гаваону, а другій бувъ мѣсцевый, именовъ Авимелехъ. Мѣсцю св. придавъ вѣнь такожь не трохи блеску. Установивъ 1000 левитѣвъ до обслуги при богослуженю и святинѣ, та спѣвакѣвъ и добру оркестру, що въ часѣ богослуженя спѣвали и грали.

А щобы и монаршу повагу по̀днести, збудовавъ на Сіонѣ величаву палату по̀сля фараонскихъ выбагѣвъ а феникійскихъ взорѣвъ. Обсадивши еѣ прекрасными кипарисами, пініями, пальмами и всякими полудневыми деревами, учинивъ еѣ для себе выгѣдною, для ока людского привадною. Безперечно королѣвска палата въ тогдѣшнѣмъ Іерусалимѣ була найбезпечнѣйшимъ будынкомъ, найпринаднѣйшою будовою, гѣдною королѣвского

маєстату. До сеи то палаты треба намъ доконче нынѣ заглянути...

Въ троновѣй сали, що єв пѣдпирають высокѣй рѣзбленѣй стовпы, на найнижшѣмъ степенѣ престола видимо стоячого царя Давида. Росту вѣнѣ бѣльше нѣжъ середного, повный на лицѣ, зъ повнымъ заростомъ. На смаглявѣмъ лицѣ жеврѣють огнемъ чорнѣй якъ вуголь очи. Знать у него нынѣ торжественна хвиля, бо одягнуто єго въ довгу ажъ по самѣй кѣстки шовкову одежу цитриновой барвы, на котрѣй вздовжъ и впоперекъ виднѣють повышиванѣй золотомъ кружела и цвѣты. Долѣшна часть одежи кѣнчить ся у долу хорошими тороками. Ся одежа пригадує намъ ношу ассирийскихъ володарѣвъ. На головѣ у него зъ бѣлого шовку шапочка, котрой долѣшний рубецъ, гарно обрамованый золотомъ и дорогими каменями, творить вѣнецъ. Се єсть царска корона.

Передъ степенями престола видну другу особу. Стать єи бѣльше нѣжъ звычайна, худа на лицѣ, котре покрыте недбало плеканымъ заростомъ. Тай цѣле тѣло, огорчене старымъ подѣравленнымъ плащемъ, надає сѣй особѣ цѣху правдивои нужды, тымъ бѣльше, що не видко нѣ шапки на головѣ нѣ чобѣтъ на ногахъ. За те на вѣдкрытѣй груди видко мовъ у дикого чоловѣка волохатый зарѣстъ. Такѣй самѣй волохатѣй довжезнѣй и страшнѣй руки. У всѣмъ пѣзнати въ тѣй стати бѣдну людину, але не просту. Само вже надмѣрне зближене ся

до царской особы, постова стояча и рѣзка до царя бесѣда знаменуе, що сей вуждарь не чужій цареви... Се пророкъ Натанъ, першій дорадникъ его.

— Миръ тобѣ, царю! — привитавъ пророкъ на вступѣ володѣтеля. — Маю тобѣ оповѣсти одну важну подѣю, а ты, у насъ наймудрѣйшій судія люду, помазанникъ Божій, выслухай, а опѣсля розсуди!... Було двоухъ сусѣдѣвъ: оденъ богачъ, а другій бѣдный! Богачъ мавъ численнй стада, а бѣдный... одну-одинокую овечку, котру выплекавъ послѣднимъ кусникомъ хлѣба вѣдь устѣ вѣднатымъ, выколысавъ еѣ на своихъ рукахъ гарну и милу...

Тутъ урвавъ пророкъ мову, мовь-бы надумувавъ ся, що дальше має говорити. Знетерпеливленный Давидъ, догадуючи ся въ тѣй подѣѣ кривды бѣдного, нагливъ на пророка.

— Цѣкавить мене тая подѣя! Оповѣджь скорше, нехай я примѣрно укараю захланного богача!

— Такъ, ты зганувъ, царю, конецъ повѣстки! — рѣкъ рѣвнодушно на тое пророкъ, мовь-бы не зважаючи на послѣднй слова. — Я сейчасъ докѣнчу, лишень не знаю, чи буде она тобѣ до вподобы!... Ось богатому лучили ся гостѣ; хотѣвъ ихъ принять та пожалѣвъ своихъ овечокъ... Своєи пожалѣвъ, а взявъ у сусѣды... отсю... одинокую... цѣле его майно...

Царь выбухнувъ гнѣвомъ...

— А не мовивъ я? Велика провинна... бо у

него було бѣльше овечокъ, а у сего одна... Се злодѣй... се рабѣвникъ... нехай пожие смерти! — кричавъ въ зворушеню царь, але, коли отямивъ ся, що въ порывѣ за ту провину выдавъ найвысшій вымѣръ кары, поправлявъ ся — Въ семеро пѣсля закона, въ семеро нехай зверне загарбане добро своему ближньому!

Готовый засудъ! У пророка заискрились очи, дрогнула верхна губа.

— Тымъ отже захланнымъ... — рѣкъ теперъ пророкъ поважно — тымъ злодѣемъ... тымъ рабѣвникомъ, тымъ кривдителемъ... ты... еси... пане!

Король остовпѣвъ зъ подиву...

— Натане друже, — опамятавшись трохи, вразумлявъ пророка, котрого выше всѣхъ скарбѣвъ своихъ цѣнивъ, а котрый выдавъ ся ему въ той хвили божевѣльнымъ — застанови ся, що говоришь! Що-жь спѣльного мати може ся подѣя зъ володѣтелемъ краю?

Але Давидъ сей-часъ переконавъ ся о здоровыхъ змыслахъ своего друга.

— Має! Сейчасъ ты бѣльше учуешь вѣдъ мене! — вѣдрѣкъ цареви гнѣвный Натанъ.

Давидъ вхопивъ за рукоятку меча и замахнувъ ся на пророка, але не рубнувъ... Пророкъ не моргнувъ нѣ окомъ... якъ стовпъ стоявъ.

— Зовешъ мене другомъ, парю? Добре! — промовивъ въ кѣнци. — Яко другъ маю тымъ бѣль-

шій обовязокъ опам'ятати друга, хотяй бы такого якъ ты, въ царскій коронѣ! Бо всякій мій другъ въ тяжкихъ порокахъ, що не хоче видѣти своихъ порокѣвъ, не може бути моимъ другомъ!

Въ своїй зарозумѣлости Давидъ чувъ ся надто тими словами ображений.

— То у раба нѣчо не значить дружна рука володѣтеля?

— Нѣчого! — вѣдрѣкъ Натанъ. — Нѣчого, скоро володѣтель не шанує Божихъ законѣвъ, неправно похищає овечку, одинокє майно бѣдного... присвоює собѣ найдорожшу жєну Урія, свого полководця, а вѣдтакъ самъ зъ нею женить ся...

— Се по закону — втрутивъ Давидъ — яко зъ вѣльною, по смерти єи мужа!...

— По закону? Зъ вѣльною? По смерти єи мужа? А хто-жь убивъ мужа?

— Не я, Натане, не я! — кричавъ царь! — Се, даруй, святий мужу, се... клевета... за котру головою наложити можешъ!... Тутъ оклевечує рабъ... пана свого! Розумѣешь?

— Не бою ся твого суду, пане; я бою ся суду Божого! Дѣлай, якъ розумѣешь! Та тогды до одного злочину долучишь єще другій... Але я вертаю до рѣчи. Твоій полководець, найвѣрнѣйшій слуга и пѣдпора твого престола, погибъ вправдѣ зъ рукъ Аммонитѣвъ, але то ты єго убивъ, лишень ихъ мечемъ... Чи думаєшь, що Богу невѣ-

домо, що ты листъ выславъ до свого начального вожда Іоава зъ приказомъ, щобы вѣнъ выславъ Урія Хеттеанина на найнебезпечнѣйше мѣсце, где бы вѣнъ жите пострадавъ?... Тай еще листъ сей мусѣвъ нести самъ Урій, не знаючи, шо въ тѣмъ листѣ розходить ся о его жите?... А все тое ты учинивъ, щобъ придбати собѣ одну-одинокую подругу Урія, Вирсавію, котра не лишъ ему, але и тобѣ сподобала ся!... Она то та овечка, о котрѣй я тобѣ впередъ говоривъ. А ты еще хочешъ уходити за праведного, ба... святого мужа въ Израили? О-о-о... передъ Богомъ не укрыєшь свого злочину... нѣ!...

Давидъ здумѣвъ ся словами Натана. Вѣнъ не рѣкъ нѣ слова на свое оправданѣ, бо не мавъ на те слѣвъ. Тому-жь Натанъ вырѣкъ въ имени Бога засудъ на царя...

— Адонай говорить: Я тебе помазавъ на царя, я тебе хоронивъ вѣдъ руки Сауля, я тобѣ поручивъ власть надъ поколѣнями народа моего, я тобѣ дававъ перевагу надъ ворогами, я вложивъ на твою голову корону, а мѣсто пастушои палицѣ... скиптръ царскій; маєшь вѣдъ мене здоровлѣ, мудрѣсть, хорошу родину и славу... А на шо? На тое, щобы ты тымъ лекше мѣгъ звеславити имя мое? Глянь-но, якъ выглядає тая царска корона твоя, котра сїяла колись красше зѣрницѣ, красше Божого сонця! Ты мавъ бути

товмачемъ моихъ законѣвъ, а ты не хочешь теперь о нихъ нѣчого знати! Ты мавъ бути судією поколѣнь Израилевыхъ, а ты самъ зѣ всѣхъ найнесправедливѣйшій! Опоганивъ ты до неможливости свой славный вѣнецъ неславою твоеи головы, притъмивъ его красу беззаконіями, кличучими мене о помѣсту, подоптавъ мои законы скверными стопами... По що ты сягавъ по чужу подругу, одну-одинокую, у твого вѣрного слуги, та еще ты велѣвъ его убити щобъ тымъ лекше набути єѣ? Якъ ты менѣ вѣдвдичивъ ся, а якъ полководцеви за вѣрнѣсть до тебе? Якъ ты ушанувавъ девятую заповѣдь?

Наступила маленька хвилька мовчаня. На лиці царя не слѣдно було давнѣйшои бундючності, не видко було гнѣву нѣ злости. Давидъ блѣднѣвъ зъ Божою погрозою, бо знавъ, що Натанъ вѣрно переповѣдає єму слова Господні. Доси були тѣлько одні мотива, а теперь надѣе ся засуду... Не помиливъ ся!...

— Єще одно тобѣ скажу! — вѣвъ пророкъ свою рѣчь дальше. — Подиви ся, царю, на мене, якій я нужденный: безъ доброи одежины, безъ шапки, безъ обувы, ходжу, якъ жебракъ, жию якъ скотина дика безъ хаты; а однакъ не хотѣвъ бы я зъ тобою мѣнятись, бо мою совѣсть я нѣчимъ проклятымъ не обтяживъ... Ты въ моихъ очахъ ставъ ся крайнымъ нуждаремъ зъ обдертою душею своею, зъ оплюгавленою короною твоею!... Стра-

ху я передь тобою не маю, бо я нѣчого не маю до страты.. За тое въ серци моимъ тлѣе искра Божой правды, Божого слова, въ имени которого мовлю; тлѣе она и тлѣти буде. Мовить Вседержитель: Передовсѣмъ тямъ собѣ, що симъ смертельнымъ грѣхомъ позбавивъ ты себе духа Божого, що въ тобѣ мешкавъ, безъ которого годѣ буде, мимо найлучшой волѣ, устеречи ся новыхъ грѣховъ.. Мечъ убойчій не вѣдступитъ вѣдъ твого дому... Заберу тобѣ, що маешь наймилѣйшого... Тебе и цѣлу родину выставлю на смѣхъ и поругу. Всѣ доси тайнѣ мерзкѣ дѣла твои будуть передь цѣлымъ свѣтомъ явными.. Самъ доживѣшь страшного сорому, а вѣдтакъ знищений грызотою, умрешъ въ неславѣ...

Пѣдъ бременемъ Божого проклятя затрясли ся основы царской палаты, задрожавъ Давидъ, збудила ся душа его зъ нетямы, рвучись до покаянн... Треба було лише кѣлька слѣвъ зъ его стороны, а у Бговы все можна!... Давидъ схопивъ руками своими руки Натана...

— Пророче, чоловѣче Божій, мѣй ширый друже! — лебедѣвъ въ розпуцѣ. — Я согрѣшивъ передь лицемъ Бго... страшнымъ.. святымъ!... Такъ... такъ... я согрѣшивъ вельми!... Каю ся... пророче... ты... мѣй друже, ратуй... мене... у милосерного Бога... своими мольбами!...

Слѣдувала зновъ хвиля тишины по тѣй тя-

женькѣ бурѣ проклятя... въ просторѣй комнатѣ царскѣй. Не сказавъ бы я, смѣшно, а дивно оба въ тѣй хвилѣ стояли, взявши ся за руки. Давидъ шевелѣвъ губами, мовь-бы нѣмо моливъ ся, а Натанъ, колишній дорадникъ, другъ вѣдъ сердца, а теперь его судѣя, взнѣсь очи въ гору и такожь нѣмо порозумѣвавъ ся тымчасомъ зъ Богомъ, котрого волю передъ хвилею такъ рѣшучо проголосивъ.

— Царю! — каже по ввили. — Зновъ зъ розказу Божого маю тобѣ отсе обвѣстити: За те, що ты признавъ ся до провинъ и каешъ ся грѣхѣвъ, даруе тобѣ ихъ Господь... але мусишь тяжкою покутою и ревными слезами змыти тую нечесть, яку ты своими злочинами нанѣсь Божому имени, а своими поступками давъ народови соблазнъ... Такъ мусишь поступати и дѣлати, шобы обновити свѣтлу колісь царску корону... Надъ тобою повисли дочаснѣй кары, котрымъ ты будешъ мусѣвъ пѣддати ся... Мовить протѣ Адонай-Господь: „До такихъ каръ зачисли и те, що сынъ твоѣй зъ Вирсавіи сейчасъ по народженю умре яко мною не благословенъ“.

Сказавъ се пророкъ и опустивъ палату.

Сонце ховало ся за горы и море, а піпін и кедры, при палатѣ стоячѣй, выглядали вѣдъ лучѣвъ сонця якъ кровь червонѣй. Червонѣлись и муры королѣвскои палаты, мовь-бы огнемъ палахкотѣли. Скрѣзь вѣконнѣй отворы видко було полуденнѣй уз-

гѳря за мѳстомъ, званій „Гакель дама“ або „кровава рѳля“, що и цѳлій жеврѳли вѳдъ послѳднихъ лучѳвъ вечѳрного сонця.

Закервавилось и сердце у Давида вѳдъ тыхъ огнистыхъ слѳвъ пророка, бо видѳвъ ясно якъ на долони судъ Божій надъ собою и надъ своимъ родомъ. Вже не выйшовъ, якъ звычайно, на плоску крѳвлю своєї палаты, щобы натѳшитись пышною околицею столицѳ та лазуромъ неба. Тямивъ вѳнъ добре, що сей тяжкій грѳхъ, о котрѳмъ мовивъ Натанъ, мавъ власне свѳй починъ на вершку палаты, зъ-вѳдки вѳнъ першій разъ побачивъ Вирсавію при сусѳднѳй палатѳ, коли вѳ ставку своимъ купала ся Здѳймивъ чимъ скорше корону, знявъ дорогоцѳнну шату, посыпавъ попеломъ голову, задягнувъ покутну верету на знакъ щирого жалю и увѳйшовъ у спальню та кинувъ ся на землю. Та тогды Духъ Божій осѳнивъ єго и єго покутуючу поетичну душу, бо чути було ажъ на внѳ палаты, якъ складала чудесный псаломъ 50 покаянный :

— Помилуй мя, Боже, по велицѳй Твоєй милости и по множеству щедротъ Твоихъ очисти беззаконія моя...

II. Людска немѳчь.

Въ столици рухъ и радѳсть.

— Царєви уродивъ ся зъ Вирсавіи сынъ! —
гомонѳло зъ усть до усть. Digitized by Google

Давидъ тѣшивъ ся сею дитиною, хотяй въ души его вѣчно вѣдывались слова Натана: „Сынъ твоій зъ Вирсавіи сейчасъ по народженію умре яко мною не благословенъ“. Защемѣло его батькѣвске сердце на сю думку, бо любивъ свою подругу паче всего на свѣтѣ. Ось ледви сынокъ свѣтъ побачивъ, сейчасъ розхорѣвъ ся...

Та батько не терявъ надѣѣ, що Бгова чейже помилуе его, бо вѣнъ постивъ, моливъ ся и твердо чинивъ покуту. Заименовавъ навѣтъ сына именованъ Еддеді, нѣбы „возлюбленный у Господа“. Такъ, у батька бувъ любимцемъ, але не такій у Бога яко въ грѣхахъ зачатый!

Хороба дитины наповнила царя крайною розпукою. Ёще бѣльше моливъ ся, ёще бѣльше постивъ, ёще бѣльше чинивъ покуту зъ гѣркими слезами... надармо! Вже служба стала побоюватись о свого пана, щобы себе на смерть не заморивъ, проте старала ся пѣдоймити его зъ землѣ, щобы покрѣпивъ ся; але король не давъ ся вразумити. Смого дня умерла дитина!

Зѣ страхомъ зближали ся слуги до царя, щобы его о тѣмъ нещастію звѣстити. Але по таємничѣмъ шепотѣ здогадавъ ся царь о цѣлѣмъ нещастію.

— Умерло? — поспытавъ ся остро.

Слуги нѣмо притагнули.

Въ тѣй хвили скидае зажуреный батько зъ себе покутничу одежу, мые ся чисто, убирае ся

въ свѣтлу одежу, намашуе ся пахучими олѣйками, вѣдтакъ спѣшитъ въ святыню, щобы помолити ся Богу. Пѣзнавъ вѣнъ ажъ надто, що годѣ ему ити противъ волѣ Ёговы. Вернувши покрѣпленный на души зъ святынѣ, забажавъ покарму. Але заховане ся царя було того рода, що мусѣло здивовати всѣхъ ему найблизшихъ.

— Доси все еще я думавъ, — толкувавъ вѣнъ имъ — що Богъ помилуе мене, скоро щирю створю молитву. Нынѣ вже ясно бачу, що Божа така есть воля, а менѣ треба ѣй безъуслѣвно пѣддати ся, если хочу мати у него помиловане. Я мушу вдоволити Божѣй справедливости, я мушу слезами розкаяня та богоугодными дѣлами вѣдновити збезчещену королѣвску корону мою, пѣднести пѣдкопану повагу дому Давидового. Ажъ тогды буду мѣгъ числити на милосердіе Боже и вы всѣ разомъ зѣ мною...

Такъ вѣнъ и дѣйсно учинивъ. За се учинивъ ему Господь по роцѣ правдиву утѣху, родить ся бо ему зъ Вирсавіи другій сынъ середъ батькѣвской покуты, слезъ каяннн, середъ чудовыхъ псалмѣвъ и Божого вдохновенн.

Царь-батько не мавъ теперъ на стѣлько вѣдваги, назвати его Ёддедѣмъ, але назвавъ его Соломономъ. Але Ёгова устами пророка Натана звѣщае ему: Сего назви Ёддедѣ т. е. „любимый у Господа.“ Давидъ зъ радости розплакавъ ся, бо ба-

чивъ въ тѣмъ доказъ Божой милости, а его сынъ дѣставъ проте два имена: Соломонъ-Бддеді. Отся справа була першою правдивою радостію у царя.

Та рѣвночасно зъ сею утѣхою зберѣгъ ему Господь яко доказъ свого привязаня еще одну потѣху. Але ласка Божя, котра помагає чоловікови до добрыхъ змагань, а стереже вѣдъ новыхъ покусь, еще не осіяла цѣлковито душѣ Давида; и тому въ часѣ новои радости поховзнула ся Давидови нога и вѣнъ опять впавъ въ новый, тяжкій порокъ.

А стало ся отсе такъ.

Давидъ мавъ по лѣвѣй сторонѣ Іордану непримиримыхъ ворогѣвъ, народъ Амонитѣвъ, вельми завзятыхъ, воевничого духа, котрѣ въ своимъ часѣ були убѣйчимъ оружіємъ на сердечного Урія. Іоавъ довшій часъ облягавъ ихъ сильно укѣрлене престольне мѣсто Равватъ-Аммонъ, ажъ въ кѣнци здобувъ. Се военне дѣло могло бы було самому Іоавови принести велику славу. Але ширый вождъ задумавъ подѣлитись сею славою зъ опечаленымъ царемъ, а властиво цѣлу славу ему вѣдступити.

— Прибудь, царю, зъ невеличкою дружиною — пише вѣнъ Давидови на восковѣй табличцѣ рыльцемъ сердечный листъ — и заволодѣй мѣстомъ, котре я для тебе здобувъ. Сѣ вороги твои не будутъ вже бѣльше тобѣ докучати, бо ихъ гордѣсть зломилло оружіє.

А щобы се письмо не стопилось на душнѣмъ воздухѣ, переславъ Давидови въ вѣдповѣднѣй скриночѣ.

По перечитаню сего письма збудилась въ Давидѣ крѣмъ радости такожь дика пѣмста.. Прибувъ зѣ дружиною до краю Амонитѣвъ, занявъ ихъ престольный городъ и местію гнанный, справивъ мешканцямъ кровавый миръ, вытявши всѣхъ до послѣднаго въ пень...

Такъ допустивъ ся Давидъ нового злочину передъ лицемъ Бога и выступила тутъ въ повнѣй наготѣ людска немѣчь супротивъ грѣхѣвъ...

III. Найстаршій сынъ въ родинѣ.

Сгова поблагословивъ бувъ Давида сыномъ Соломономъ-Єддедімъ, але сей сынъ не бувъ одинакомъ у него такъ, якъ не одинокою у него була жена Вирсавія. Мавъ бо вѣнъ, пѣсля тодѣшного звичаю народѣвъ не лишъ поганьскихъ але и народу Божого, бѣльше женъ, зѣ котрыхъ однакъ три найбѣльше любивъ: Мелхолу, доньку короля Сауля, Вирсавію, вдову по Урію, и Мааху, доньку короля Гезурского.

Ся перша була гордою королѣвною роду. Не радо глядѣла она, що Давидъ-монархъ занадто зближавъ ся до своихъ пѣдданныхъ, занадто занимавъ ся ихъ долею, бравъ участь въ ихъ народ-

ныхъ торжествахъ и богослуженяхъ въ скиніи. Не мала она въ собѣ почутя поетичной красы, не мала нахилу до музыки, бо вѣдмовивъ їй Господь музыкального слуху, хотяй чула добре. Горда єи вдача не позваляла їй зближитись до чесныхъ невѣсть израильскихъ, бути имъ порадою и осолодою въ злидняхъ, спѣвчути недолю невѣсты-невѣдльницѣ. Она не добачала навѣть въ своѣмъ мужу сильного проблеску поезіи и музыки, котрі такъ дуже образують у людей и душу и серце. Не старала ся она пѣднести чи пѣддержати въ Давидѣ сихъ прикметъ духа, бо глухою була на сї дары Божї, хоть личкомъ була красива. Навпаки всяку искру сихъ штукъ, где лишъ могла, душила въ нимъ. Осъ вамъ примѣръ!

Вѣдбувало ся торжественне перепроваджене водами скиніи зъ Хеврону на Сїонъ. Архиерефъ зъ левитами спѣвали Давидовї псалмы и палили кадило, а Давидъ поступавъ попереду, граючи на арфѣ та спѣваючи. Коли се зъ вѣкна побачила Мелхола, страшно соблазнилась симъ его поступкомъ, що вѣббы царь, по нашому сказавши, спѣває зъ „дяками“... А коли зновъ зъ надмѣрної радости, що удалось єму довершити такого святого дѣла, почавъ скакати, она мало що не збожеволѣла зѣлости, що се цѣлкомъ не уходить єму яко королеви.

Черезъ такї и другї рѣчи не могли погоди-

ти ся двѣ противнѣ натуры. Вѣдъ неи не мавъ Давидъ дѣтей.

Не такою була Вирсавія. Ся поетичною творчостію дорѣвновувала мужевн. Она неразъ, будучи еще жѣнкою Урія, довго а довго велухувалась цѣлою душею въ чудовѣ псалмы, що выривались зъ грудей Давида та зъ єго арфы. То теперъ, ставши женою Давида, умѣла она пѣднести въ нимъ даръ Божого духа. Душа душу зрозумѣла. За тоє любивъ єѣ царь надъ жите свое, тымъ бѣльше, що була першою красунею въ Израили.

А ся трета жѣнка Давида, Мааха, була зъ роду такожь королѣвна, але природою зближалась до Вирсавіи. Зъ неи уродило ся двое дѣточокъ: красива донька Тамара и Авесаломъ.

Була еще и четверта жѣнка Давида, Ахинама, не доконче добрыхъ прикметъ. Зъ неи то уродивъ ся первородный сынъ Амнонъ.

Ось сей то Амнонъ залюбивъ ся въ своѣй, по батькови рѣднѣй, по матери нерѣднѣй сестрѣ Тамарѣ и задумавъ зъ нею оженитись. А було то въ тыхъ часахъ грѣхомъ, якъ и нынѣ єсть, если рѣднѣй побирають ся. А що и сестра Тамара такожь була за Амнономъ, то порадила Амнону, благи батька, щобы зѣзволивъ на ихъ подруже и по благословивъ, а тымъ самымъ звѣльнивъ ихъ якъ король вѣдъ законной клятвы. Тѣй анѣ въ думцѣ не було тогды, коли сего дораджувала, що симъ

стягне на себе батьківскій проклѣнъ, Божій гнѣвъ, а ви красиве личко стане ся причиною братоубѣйства, яке опѣсля склалось...

Король на се, очевидно, не згодивъ ся, не призволивъ, остро зганивъ и осудивъ сей поступокъ яко незгѣднѣй зъ приписами Мойсея, а тымъ самымъ зъ Божими. И Амнонъ удававъ, що годить ся зъ волею батька; въ дѣйсности однакъ зъ жалю и гнѣву ажъ розболѣвъ ся и за намовою стрѣчного брата свого Ионадава задумавъ противъ волѣ Бога, батька и всѣхъ разумныхъ людей поставити на swoimъ.

Та щожъ, любовь нечиста, безъ призволеня и благословеня Бога и людей, має за собою все якъ вайгѣршій наслѣдки. Амнонъ допустивъ ся супротивъ сестры тяженькою кривды, бо кривды чести, за що пѣсля законѣвъ слѣдувала кара смерти. Царь однакъ дуже поблажливо осудивъ сей поступокъ и повелѣвъ княгинѣ Тамарѣ вѣдбути означену покуту, сынови же не сказавъ нѣ слова. Та Господь сто разъ гѣршу зѣславъ покуту! Межи молодими повстали сварня, ненависть, котрѣ приспорили королѣвскому домови неславы, а царя довели до чорнои розпуки. Тамара шукала мѣсця у рѣдного брата Авесалома, а той видячи, що батько не карає Амнона, заприсягъ єму пѣмсту криваву та лишень ждавъ на вѣдповѣдну хвилю...

По двохъ лѣтахъ скоилось рѣдинне нещастѣ.

Авесаломъ по звичаю справлявъ торжество стриженя овецъ на веснѣ. Запросивъ вѣнъ батька и цѣлу родину. Батько не явивъ ся, бо не мавъ часу, а єго мѣсце заступавъ Амнонъ. Въ мѣстѣ Веласорѣ коло Єфрему давано той обѣдъ и тутъ зъ Авесалома розказу єго слуги убили Амнона...

Що за розпука була у Давида, що за встыдъ, що єго дѣти такъ зле ведуть ся! Роздеръ на собѣ одежу зъ жалю та моливъ Єгову, що покарає приналежно Авесалома, а на будуче буде острѣйше выховувати дѣтей... Але нѣчого не помогло!

Добрымъ бувъ батькомъ Давидъ, але дѣти недобрї не умѣли єго належито оцѣнити. Черезъ те ждала чаша еще бѣльшого горя, котра мала выповнити ся до верха.

Тымчасомъ Давидъ не мѣгъ сына укарати, бо сей утѣкъ до вуйка до Толму и тамъ скривъ ся передъ гнѣвомъ батька. Тамъ проживъ вѣнъ три роки, а король тымчасомъ по трохи остигавъ въ гнѣвѣ.

IV Жєнщина судїєю.

Іоавъ бувъ другомъ вѣдъ серця Авесалома. Колижъ вѣнъ побачивъ, що сердце батька потрохи мякне, задумавъ выхѣсновати хвилею и якъ колїсь Іонатанъ Давида зѣ Саулемъ, такъ вѣнъ Давида зъ Авесаломомъ задумавъ помирити. Однакъ

самъ не важивъ ся промовити до царя, а уживъ до дѣла разумной женщины зъ мѣста Текои, котра сама мала важне дѣло до царя. Велѣвъ ѣй Іоавъ убрати ся въ тяжку жалобу и просити о послухане у Давида.

Сторожа зъ внѣшної вежѣ оповѣстила голоснымъ кличемъ королеви Текоитянину и вже за хвилию находила ся она въ комнатѣ. Упала на лице передъ царемъ, се значить приклякнула, а лицемъ схилилась до землѣ.

— Говори! — вѣзвавъ Давидъ.

— Миръ тобѣ, царю! — стала говорити Текоитянина, не дивлячи ся цареви въ очи. — Я вдовою, а мала я двоухъ сынѣвъ, дуже хоробрыхъ и вѣрныхъ молодцѣвъ нашої вѣтчины. Та нещасте хотѣло, що они на поли зѣрвались до бѣйки зъ собою. А хотяй тамъ много людей придивлялось тѣй завзятої борбѣ, однакъ вѣкому не хотѣлось розрвати спорячихъ. Нема теперъ на свѣтѣ ані крихѣтки жичливости! Каждый бажавъ ихъ до крови побитыхъ бачити. Такъ и стало ся. Молодшій а сильнѣйшій Авимелехъ убивъ не хотячи старшого Авессу. Тогда доперва кинулась родина до мене: „Выдай намъ Авимелеха, най помстимо смерть Авессу, бо инакше и тобѣ смерть! Смерть ему по закону!“ Ось я до тебе пришла, шукати помилованя для сына и себе!

— Треба пѣсля закона выдати сына въ руки

местникѡвъ, невѣсто ! Годѣ намъ обходити законъ ..

— Коли-бъ выдала я, царю, сына въ ихъ руки, а они-бъ его убили, вже не було бы бѡльше въ Израили имени мужа; пропало-бъ назвище зъ браку мужескихъ потомкѡвъ по мужу... Одинъ вже убитый, а другого напевно убють...

— Годѣ! На се нема вже рады, — толкувавъ царь — якъ рѡвно-жь нѣхто не зарадить, коли вымирають наслѣдства родѡвъ. Сама бачишь, що тутъ нѣчого бѡльше не дѣе ся, лише по закону : „око за око, зубъ за зубъ“.

— Царю! — оправдувалася вдова. — Перше вымерте называемо допустомъ Божимъ, а се друге людскою злобою. Велика межи обома рѡжниця!

— А чому-жь ты звешъ „месть“ закономъ постановлену злобою людскою? -- поспытавъ здивований царь.

— Царю, моѣй родинѣ не розходитъ ся такъ о месть крови, якъ радше о вынищенѣ наслѣдникѡвъ майна, щобы оно перейшло въ еи руки...

— По чѡмъ се судишь, невѣсто?

— Бо чому-жь родина приглядалася зъ любостію бѡйцѣ та не старалася поеднати порѡжженныхъ? Она, противно, пѡддавала еше духа спорючимъ! Вѡдтакъ зложилось, що въ гнѣвѣ убивъ оденъ другого...

Цареви выдалось се оповѣданѣ цѣлкомъ имовѣрне.

— Суть такі люде на свѣтѣ — подумавъ собѣ — и такі дѣють рѣчи. Бачу, ахъ бачу се горе, тую незавидну долю невѣсты-вдовицѣ. Жаль менѣ рѣвно-жѣ одного зъ найхоробрѣйшихъ молодцѣвъ, що має дати голову пѣдъ мечь... Чижь не лучше було бы, ужити єго до борбы зъ ворогами Израиля?

А дивне-диво, бо вдова на примѣтѣ мала цѣлкомъ тую саму думку, що царь. Але она ужила своєї думки въ оборонѣ сына и склонила нею царя до рѣшучої користної постановы, чимъ уратовала не лишъ єго жите, та еще и жите другого...

Тутъ пѣднесла очи благаючи до царя. Були они вельми хороші и мудрі.

Великодушный володаре нашъ! рекла вельми зворужена. — Ты у насъ наймудрѣйшій, найсправедливѣйшій, найхоробрѣйшій, бо ты помазаникъ Божій, бо зъ тебе промовляє духъ Єгови. Вже я бачу зъ твого добротою сїяючого лица, що ты радъ бы помочи твоїй рабѣ въ ви недоли, та лишень пытаєшь ся еще своєї совѣсти, чи позволить тобѣ на се. Не лякай ся, пане, своєї власної думки... не обтяжишь себе нѣякою Божою карою, скоро менѣ сына даруєшь!... Бѣльше ты себе обтяживъ бы, коли-бъ на утѣху злomu духови, що сидить въ сердцахъ моихъ ворогѣвъ, казавъ менѣ єго убити! Мѣй сынъ чей-же здасть ся Изра-

илю. въ не одныхъ еще злидняхъ, коли стане на твоѣй покликъ до бою ..

Короля вхопила за сердце отъ-ся бесѣда вдовицѣ. Вѣнъ готовъ бувъ все для ней учинити, кобы лишь якѣ-такѣ позоры мѡгъ заховати супротивъ закона и народа... Забажавъ глядати порады у дворянъ.

— Не хочу я поступити собѣ несправедливо супротивъ тебе, невѣсто, и твоѣи дитиины, але не хотѣвъ бы я рѡвно-жь въ где-чѡмъ нарушити святѣи законы нашѣи. Пораджу ся еще своихъ дворянъ...

Учувши се, вдовица, вельми настрашила ся, бо не надѣяла ся, щобъ крѡмъ Иоава хтось зъ нихъ промовивъ за нею и за сыномъ...

— Заклинаю тебе, царю, сего не чини! — почала благати. — При твоѣй дружинѣ не маешъ щирыхъ мужѡвъ,... котрѣи були-бы за помилованемъ моеи дитины. А ось вже три роки минає, а они не мали сердца выеднати у тебе помилованя для твоего рѡдного сына Авесалома... А прецѣнь сей молодець есть безъ порѡвнаня найкрасшѣи въ Израили, бо вѡдъ стѡпъ до головы безъ наименшого порока, на котрого славу складають нашѣи красавицѣ похвальнѣи пѣсни, оспѣвующи єго ласкавѡсть, хоробрѡсть, розумъ и красу... Ось твоѣи дружины робота, шо така многонадѣйна сила мусить служити не рѡдному а чужому краєви... А кѡлько еще иншихъ добрыхъ сынѡвъ марнує ся у насъ?

Дивую ся, свѣтлый володѣтелю, що ты ихъ доси терпишь при собѣ! А ты хочешь бажати порады у нихъ? Буде погана!

Царь усмѣхнувъ ся, чуючи такую рѣзку бесѣду, але цѣкавость присилувала его выслуhati мовы невѣсты ажъ до кѣнця...

— Говори дальше!

— Жите наше... не довге! Амнонови скорше чи пѣзнѣйше треба було умерти... Впрочѣмъ... пропало! Шкода лишень, що Авесаломъ, твоя дорога дитина, такъ марнує непотрѣбно дѣта на чужинѣ... такожь на потѣху его ворогамъ... И ему рѣвножь треба буде скорше чи пѣзнѣйше такожь покинути свѣтъ. Нехай жежь умре бодай межи своими на своѣй земли, а поки що нехай прислугує ся своему народови, бо инакше, якій-же хосень мае бути зъ дѣтей?

Царь пригадавъ собѣ, що Иоавъ колись говоривъ ему такъ само. Заразь вгадавъ, що тутъ его то рука дѣлає.

— Хочу правды, доню! Кто тобѣ пѣддавт отсѣ слова?

Вдова мовчала.

— Иоавъ?

— Такъ, царю!

— Ты, невѣсто, розсудною єси въ Израили! — вѣдповѣвъ їй на тоє царь. — Кобы було можна, то я учинивъ бы тебе судією... Твоимъ

жѣночимъ сердцемъ збумѣла ты уратовати ажъ двоухъ молодцѣвъ наразъ. Можешь теперъ вже спокѣйно ити собѣ домѣвъ. Сынъ твоѣй вже естъ вѣльный вѣдъ кары. Теперъ нехай увѣйде тутъ Гоавъ!

Гоавъ увѣйшовъ и ударивъ чоломъ.

— Я бачу, що ты другомъ еси Авесалома, — промовивъ царь до него — якъ колись Гонатанъ бувъ моимъ. Але сынъ мѣй не дорѣсь нѣ до него нѣ до тебе, бо коли ты самъ не мѣгъ нѣчого вдѣлати у мене, то ты выславъ отсю невѣсту... а вѣнъ? А теперъ вже добре. Иди-жь ты сейчасъ и приведи его, нехай не марнуе ся на чужинѣ; однакъ лица мого вѣнъ таки не буде бачити...

И Авесаломъ повернувъ и такъ довго нудивъ свого товариша Гоава, ажъ сей его зъ батькомъ примиривъ, що сталося доперва по двоухъ рокахъ.

V. Выповнила ся чаша горя по береги.

Передъ царскою палатою, таки передъ самою брамою, бувъ широкой майданъ, на котромъ вѣдбували ся народнѣй зборы. Въ нихъ бравъ участь самъ царь зѣ своєю родиною. Тутъ рѣшали ся найважнѣйшѣй sprawy. Хто-жь поодинокѣй мавъ якусь просьбу, або кѣлькохъ разомъ, сей на послухане удававъ ся до престольной салѣ. Мно-

жество пѣдданныхъ удавало ся тамже, щобы свои жалѣ предложити лично царскѣй милости. Бувало тутъ неразъ такъ глѣтно, що Давидъ не бувъ въ силѣ, якъ належало, тысячныхъ справъ выслухати; тому лучалось, що где-котрѣ и по кѣлька разѣвъ вѣдходили зъ нѣчимъ. Часомъ треба було когось зъ дворянъ мати за собою, щобы вставивъ ся за нимъ у царя.

Ось якъ разъ тую обставину выхѣснувавъ Авесаломъ для себе, котрый, якъ вже було сказано, бувъ жадный панованя. Позбувши ся найстаршого брата Амнона, задумавъ самъ еще зажитя батька убѣгати ся о царску корону. А що вѣнъ нѣ крихѣтки не любивъ своего рѣдного батька, то совѣсть его не робила ему жадныхъ докорѣвъ. Про-те вѣдъ поранку ажъ до вечера стоявъ вѣнъ зѣ своими поплечниками въ брамѣ царского двора, где своимъ лицемѣрнымъ способомъ довершувавъ дѣявольского дѣла, перемовлюючи пѣдданныхъ на свою сторону.

Если хто зъ нихъ тиснувъ ся до царского престола, то вѣнъ задержувавъ его и охочо та терпеливо переслуховавъ, вѣддтакъ дававъ ему нѣбы порадѣ, чимъ зыскувавъ собѣ его сердце. Коли-жь хто зъ пѣдданныхъ ему яко царскому сынови хотѣвъ вѣдвдчати ся принадлежнымъ поклономъ, то хитрый молодець не-мовъ въ великѣй скромности не дававъ собѣ падати до нѣгъ або цѣлу-

вати руки, а самъ кидавъ ся ему въ обѣмы и цѣлувавъ ся зъ нимъ въ уста!... Очевидно, хто не цѣлувавъ бы ся радо зъ цѣсарскимъ сыномъ? И тыми власне поцѣлунками Авесаломъ продававъ поволи свого рѣдного батька... Израиль бувъ певный, що самъ Господь зѣславъ ему такого царевича, хорошего зростомъ, зъ чудеснымъ ангельскимъ лицемъ, зъ буйнымъ яснымъ волосемъ и золотымъ серцемъ... А сей выродный царевич мавъ бути саме найтяжшою карою для царя! Однѣ лишень старшѣ слуги лишились царици вѣрнѣй...

Въ наслѣдокъ ось такихъ штукъ батько-царь що-разъ бѣльше тративъ довѣре у народа, а зыскувавъ ненависть и одержувавъ погорду... Та сынъ важивъ ся навѣтъ колишнѣй батьковскѣй грѣхи зъужитковувати до своихъ цѣлей. Особливо умѣвъ вѣнъ чудеснымъ личкомъ и облесными словами приподобати ся невѣстамъ, котрѣ впоювали въ молодѣжь, що царь дѣйсно неспособный до кермованя державою, бо вже переживъ ся... Лукава природа Авесалома зъумѣла зъ одной стороны всѣхъ до себе прикувати, зъ другою такъ пѣдступно творити заговѣръ, що у царя нѣ крихѣтки не выкликавъ пѣдозрѣня... Добродушнѣй и легковѣрнѣй невѣсты були въ кѣнци переконанѣй, що царь есть лишъ для гдекотрыхъ зъ нихъ ввѣчливый, ласкавый и вырозумѣлый. Отся власне обставина була впрость убѣйчою для Давида, а до-

помагала Авесаломови до єго плюгавого дѣла...

У царскихъ ворѣтъ задержали Авесаломѣ и другѣ єго Амесай гарну на личку невѣсту.

— Куды такъ, молодичко? — поспытавъ Амесай.

— До царя зъ просьбою! — вѣдповѣла невѣста, склонившись паничамъ низко.

— А не могла-бъ ты намъ, сердце, предложить своихъ жалѣвъ и просьбъ? — опять поспытавъ вѣнъ єѣ лукаво.

— Не могу моеи sprawy нѣкому повѣрити, хиба одному цареви. Вѣнъ оденъ може, бо вѣнъ все може!

— То... правда... що може! — рѣкъ дворянинъ повѣльно и зъ легкою усмѣшкою на лицѣ. — Але-жъ бачишь, скѣлько тутъ зъ подобными якъ твоя справама народа? Ну, а где-котрыхъ єще може важнѣйшѣй справы вѣдъ твоихъ, сердце...

— Все одно, пѣжду! Царь нашъ се слава наша, наша гордѣсть... Єго мудрѣсть, воля и сердце краспѣ надъ все... Вѣнъ нѣкого не позволить скривдити... Про-то числю на єго лише справедливѣсть...

— Хочу вѣрити, невѣсто, въ твой слова! — рѣкъ на тоє облесно Амесай, не чуючи ся цѣлкомъ побѣжденымъ. — Мы царскѣ слуги знаємо все наилучше... Але у царя треба, бачишь, мати все когось за собою, котрый скрѣпивъ бы твою пильну

и важну просьбу... Ось тутъ власне — тутъ всказавъ рукою зъ почестію на Авесалома — есть царскій сынъ, такіи мудрый якъ володѣтель, права у него рука! Вѣнъ тобѣ pewno поможе, коли сего бажаєшь...

Коли Израильтянка учула слова „царскій сынъ“, схаменулась, поглянула на Авесалома и пригадала собѣ где-що, що чула о нѣмъ вѣдъ другихъ.

— Я дуже много доброго чула о тобѣ, пане! — рекла, кланяючись низко. — Нашъ володѣтель есть дуже ласкавий, але и сынъ его до него подѣбный дѣлами... Вѣнъ такожъ такъ само якъ царь богато може... Чи можу тобѣ представити тую мою просьбу?

Авесаломъ выпростувавъ ся, але въ кѣнци прибравши, якъ яло ся королевичеви, поважну монаршу поставу для зысканя у невѣсты еще бѣльшого довѣря, велѣвъ говорити.

— Розкажи, сердце, дѣло! — приговорювавъ солодко.

Невѣста оповѣла всю свою недолю... А що була то справа лихого пожитя еи зъ мужемъ, приходилось ѣй неразъ въ часѣ бесѣды зъ вродженою невѣстамъ встыдливостію оповѣдати симъ молодымъ людямъ.. Нарѣкала она на недоброго своего мужа... Авесаломъ цѣлкомъ поважно прислуховавъ ся.

— Благословенъ Богъ Израиля, — рѣкъ въ вѣнці лукаво до неѣ, оглянувшись наоколо себе — що давъ намъ такого умного царя! Та коли вѣнъ бувъ молодшій вѣкомъ, безперечно для всѣхъ бувъ ласкавый и справедливый... Вѣдколи-жь постарѣвъ ся та знемощѣвъ, нетерпеливить ся часто и черезъ тоѣ не годенъ, якъ слѣдъ, выслухати твоѣи справы. А що ты заносишь жалобу на твоего мужа, то будь певна, що царь не прихилить ся до твоѣи просьбы, бо, може ты вже чула, самъ має подѣвнй свои грѣхи... Мужчины все найдуть въ томъ разѣ оправданѣ, а вѣколи невѣсты. Менѣ самомулучилось чути вѣдъ другихъ невѣсть, що имъ рѣшивъ справу въ ихъ некористь... А я.. О, я справедливый! — додавъ, показуючи пальцемъ на себе.

Учувши сѣ послѣднѣи слова, невѣста вельми настрашилась, чи тѣи люде не суть случайно шпѣгунами царя, и вѣдпекуючись своѣи справы, хотѣла чимъ-скорше вѣддалитись.

— Где-жь можна — думала собѣ — судити царя, що вѣнъ несправедливый?

— Будь певна, невѣсто, — рѣкъ успокоючо хитрый Авесаломъ — що твоя справа буде горою!... Будь певна того, сердце!

А коли невѣста хотѣла упасти до нѣгъ королевичеви, вѣнъ не позволивъ на се.

— Знай, невѣсто, — казавъ — и другимъ

оповѣдай, що оденъ Авесаломъ правдиво любить вѣтчину и нарѣдъ, а бѣльше нѣхто!

Вправдѣ въ серци женщины пѣдняли ся неяснѣ сумнѣвы, але коли она еще разъ глянула королевичеви въ очи, то его ангельскѣй поглядъ успокоивъ єѣ и увѣривъ, що вѣнъ все має добру волю и має повну власть.

Однакъ королевичъ мусѣвъ довго а довго у царя старати ся, и то лестными способами, щобы бувъ въ силѣ додержати женщинѣ даного слова...

Такими и тымъ подѣбными штучками позыскувавъ вѣнъ собѣ та пѣдбивавъ серця пѣдданныхъ, а рѣдному батькови приготавливавъ безпощадный упадокъ.

Ось зближилась догѣдна хвиля выконати мерзке дѣло. Пришовъ Авесаломъ до царя.

— Паве, — рѣкъ вѣнъ — хотѣвъ бы я выручити тебе въ богослужебныхъ дѣлахъ, пѣйти до Хеврону, до рѣдного мѣся, и тутъ на могилѣ праотця, патрѣяرخа Авраама, принести Єговѣ жертву за цѣлый нарѣдъ, за нашу родину... А щобы я гѣдно, якъ яло ся королѣвскому сынови, мѣгъ выступити, позволи менѣ зѣбрати численнѣйшу дружину, зложено бодай зъ 200 молодцѣвъ. Окруженный такою дружиною, учиню се святе дѣло на славу Бога, а народови въ хосенъ...

Царь, не предчуваючи нѣчого злого, позволивъ на тоє та еще щиро обѣцѣювавъ и на дорогу по

батькѣвски поблагословивъ... рѣдну свою дитину...

Тутъ належить где-що сказати про тогдѣшній выгядъ краю.

Край Юдея, нынѣшна Палестина або свята Земля, єсть краємъ горбоватымъ. Сї горбки суть переважно стѣжковатой формы, зъ широкими площами на верху. По тыхъ горахъ вже зъ давна давенъ не лишъ позакладано мѣста, що зъ природы були належито укрѣпленї, але уряджено на нихъ и сторожу зъ роговыми трубами, котрї вѣдповѣдними знаками подавали одна до другой вѣсти и розносили такъ по краю. Се бувъ нынѣшний телеграфъ. На Руси подавано собѣ такъ вѣсти за помочію огню.

Коли отже Авесаломъ зъ дружиною прибувъ до Хеврону, розбѣславъ зъ вѣдси по всѣхъ усюдахъ своихъ людей.

— Скоро учуєшь, Израилю, голосъ трубы, — голосили они народови — то знай, що Авесаломъ въ Хевронѣ всцаривъ ся!

Такъ дѣйсво стало ся. По краю рознѣсь ся голосъ трубъ.

— Маємо молодого царя въ Хевронѣ! — заговорѣвъ народъ.

Рухъ и метушня. Изъ всѣхъ сторѣнъ наплынуло богато жовнѣра и цѣкавыхъ, зъ чого вчинила ся сильна дружина. Зъ сею то дружиною постановивъ Авесаломъ заняти Іерусалимъ та где-

кого лишъ знавъ, що порѣживъ ся зъ королемъ, а бувъ дворяниномъ, сей-часъ лучивъ ся зъ нимъ. Такъ позыскавъ собѣ колишного архіерея Ахитофела зъ мѣста Голамы, що бувъ колись у батька дорадникомъ и первосвященникомъ.

— Нарѣдъ вже опустивъ Давида! — сказавъ ему Авесаломъ веселу и цѣкаву вѣстку. — Вже нарѣдъ при мнѣ!

Такъ справдѣ було. Въ столиці бувъ нарѣдъ вправдѣ еще за Давидомъ, але весь сельскій нарѣдъ стоявъ по сторонѣ Авесалома.

Бувъ се ранокъ зимовый. А треба вамъ памятати, любі Читателѣ, що въ сихъ сторонахъ нема такои зими, якъ у насъ, бо нема нѣ снѣгу нѣ острыхъ морозѣвъ, и тому вся ростиновѣсть не скидає зъ себе пышнои зеленои шаты, а лишъ бѣльше дощу та где-коли острѣйшихъ вѣтрѣвъ. Для мешканцѣвъ однакъ и ся пора, хотяй не досыть студена, выдає ся справдѣ студеною, бо не носять теплого одѣвня, чобѣтъ, не знають печій, а вѣконъ въ тыхъ часахъ цѣлкомъ не було.

Рано-ранесенько дрѣмавъ еще Іерусалимъ въ снѣ. Дрѣмали оливнй гаѣ, темно-зеленй кипарисы зѣ своими гнучкими галузями, высокй розложистй пінівъ при королѣвскѣй палатѣ, анѣ не додумуючись державного лиха. Сполоканй густымъ уливнымъ дощемъ, мыли ся за поранку кактусы, люхкотѣла зѣ стромыхъ берегѣвъ спадаюча въ пропасти вода.

Изъ-за Оливной горы яснѣвъ на видокрузѣ зъ-пѣдѣ густыхъ хмарь край неба, пригадуючи свитаючій день, коли сонному Давидови даво страшну несподѣвану вѣстку...

— Царю, борони ся! Сынъ твоѣй Авесаломъ иде зъ вѣйскомъ на тебе! Мы зъ тобою!

Зъ-першу царь не дававъ вѣры... але зѣрвавши ся зѣ сну, побѣгъ чимъ скорше до полудневого вѣкна и глянувъ на горбы кровавои рѣдѣ та зъ жалемъ упевнивъ ся, що тягнуть вѣйска его рѣднои дитины на захѣдну браму... Защемѣло у него сердце на згадку рѣзнѣ въ тѣмъ святѣмъ мѣстѣ... Рѣшивъ ся проте уступати зъ мѣста чимъ скорше передѣ своимъ рѣднымъ сыномъ, що его позбавляе престола.. Середѣ густого дощу, босый и просто-волосый, зъ 600 найвѣрнѣйшими слугами спустивъ ся зъ сѣхѣднои брамы въ долину и перебѣгъ потѣкъ Кедронъ, щобъ дѣстатись въ безпечнѣйше мѣсце на гору Оливну, дякуючи Богу, що сынъ не дѣставъ его въ руки живцемъ..

Надѣ Іерусалимомъ замиготѣла блискавка въ хмарахъ... Здрѣгнуло ся сердце, задрожали губы его, а въ околици гомонѣвъ голосъ грому. Розплакавъ ся Давидъ, якъ мала дитина.

— Убій мене, Господи, громомъ гнѣву твоего... убій, — просивъ царь смерти на себе — лишъ не вѣдтрути мене вѣдѣ лица твоего и духа твоего святого не вѣдѣйми вѣдѣ мене!... Сынку, мѣй сынку,

чижъ я тебе на те годувавъ, щобы ты мене опѣсля зъ хаты выганявъ? — А дивлячи ся скрѣзь слезы на озарену блискавками палату, додавъ... —

Кобы ты пощадивъ бодай родину въ нѣй позѣсталу!

Бувъ въ дружинѣ Давида начальникъ Геттейцѣвъ, Геттей. Покинувъ вѣнъ свою вѣтчину и вступивъ доперва вчера до него на службу. Сей зъ милосердѣмъ дививъ ся на плачучого короля.

Побачивъ его Давидъ.

— Геттею, верни ся! — сказавъ до него. — Тебе нѣчого не вяже зѣ мною. Вчера ты доперва ставъ у мене на службу зѣ своею дружиною... Отъ же згодоси ся у нового царя, або вертай до своего краю! Нехай Господь помагае тобѣ!

— Дѣткнула тебе, царю, — вѣдповѣвъ ему ва се Геттей — до живого невдячнѣсть твои дитины... Ой, бо нѣчого такъ тяжко не ранить сердца! Буду тебе боронити до послѣдного... Где ты, тамъ я...

Цареви блиснули повнѣ слезъ очи.

— Спаси-Бѣгъ, Геттею! Нехай Господь заплатитъ тобѣ добрыми дѣтьми, не такими якъ мѣй! А теперь спѣшѣмъ ся!

Зъ Іерусалима ишло двоухъ первосвященникѣвъ, Садовъ и Авіятаръ. Передъ вѣдходомъ принесли оба жертву за щасливый оборотъ sprawy, взяли кивотъ и досягали вже Оливной горы. Зустрѣвъ ихъ тутъ заплаканный царь.

— Куды такъ, слуги Божі? — спытавъ Давидъ.

— За тобою, помазаннику Божій! — они ему на тоѣ.

— Не рухайте святыхъ рѣчей зъ святого мѣсяца, щобъ не поневѣрялись въ дорозѣ!... Моя дорога... терниста... тяжка... Я не думаю прецѣнь, щобы Авесаломъ поваживъ ся въ гнѣвъ ажъ оквернити святая святыхъ? Вѣнъ же дитя того самого Бога... Вертайте!.. Я, коли дожію, еще побачу святыню...

— Куды-жь идешь, царю?

— Въ Арабску пустыню, братя! Если ласка ваша, то надсылайте менѣ пильно вѣсти черезъ своихъ... добрыхъ сыновъ... Боже, мѣй Боже, — заголосивъ царь въ жалю — всѣ люде мають добрі дѣти... я лишь оденъ маю выродка...

Архіереѣ зъ левитами розпрощались, вернули ся.

Побожный а нещасливый монархъ обернувъ ся лицемъ до мрѣющого зъ далека кивоту, довго дививъ ся за нимъ и уклякъ до молитвы.

— Вѣдъ Твого гнѣву, Боже, — моливъ ся горячо словами XXXII. псалму — порывае мене бѣль въ тѣлѣ моимъ, нема спокою въ кѣсткахъ моихъ вѣдъ грѣхѣвъ моихъ... бо пороки мои выше верху головы моеи, а весь тягаръ ихъ осѣвъ на мнѣ и сильно мене тисне... ой тисне... — И додавъ еще зъ L. псалму. — Бо якъ-бы Ты, Боже,

схотѣвъ жертвы, то я Тебѣ принѣсь бы, але сама жертва цѣлопаденя не вдоволяе Тебе... духа сокрушенного и сердца сокрушенного Ты бажаєшь, Боже!... Приими мою отсю хотяй недобровѣльну покуту!..

Помежи оливными деревьями, що росли по стокахъ горы, перетискавъ ся Давидъ на верхъ. Въ дорожѣ хтось зъ дворянъ напѣмкнувъ ему, що ворогъ его Ахитофель такожь споганивъ ся, бо приставъ до Авесалома.

— Господи, знищи тую нечесну дружбу! — замѣтивъ на се коротко зраненый царь

А вже на горѣ, коли залитый потомъ обтиравъ ся, побачивъ одного старого друга Хусія, що мимо высокой старости хотѣвъ зъ нимъ подѣляти долю. Се наповнило царя вѣдрадою, але таки его пожалѣвъ.

— И ты тутъ, старый друже? — спытавъ ся.

— Такъ, пане мѣй и царю! — вѣдрѣкъ Хусій.

— Друже, не гнѣвай ся! Ты будешь лишень запоною въ дорожѣ, бо ты не здужаєшь зъ нами. Вертай до мѣста, тамъ менѣ будешь потрібнѣйшій!... Перехрещуй тамъ своимъ розумомъ пляны сына Авесалома! Тымъ вельми менѣ поможешь. А коли прийдешь до него, то скажи ему: „Твои брата, царю, мене старого покинули, покинувъ и батько! Отъ-же прошу тебе, даруй менѣ жите! Доси бувъ я слугою у батька твого, а вѣдь нынѣ

хочу бути у тебе!“ А пильнуй тамъ плянôвъ Ахитофеля... то хитрый чоловікъ! Держи ся за тое Садока и его сына Ахимааса, Авіятара и сына Ионатана. Учуеть що вôдъ царя, скажи имъ, а они донесуть менѣ!

Хусій вернувъ ся зъ правдивымъ жалемъ...

Давидъ выйшовъ на Росъ, верхъ Оливной горы.

Не видѣвъ вже зъ вôдси понесеного кивоту, видѣвъ лишень святыню, надъ котрою все еще порола хмары блискавка, то жовта то якъ кровь червона. Се Господь высказувавъ гнѣвъ свôй окаянному Авесаломови, пишучи страшнымъ пальцемъ на клочастыхъ хмарахъ... Видѣвъ Давидъ, якъ вôдъ блискавокъ сіяла цѣла гора Сіонъ, а побôчь неи святыня, та дрожали въ смертельнôй тревозѣ Іерусалимскій муры. Постоявъ тутъ хвильку... розпаятуючи, якъ то вôнъ въ пустинѣ тужити буде за Божимъ Домомъ, где привосивъ жертву...

И въ однôй хвили учинилось ему лекше, свѣтъ ставъ ему веселѣйшій, сердце учуло, що Богъ милосердить ся надъ нимъ и его родиною... И пôдъ впливомъ Божого вдохновеня поплыла зъ сердца поезія въ прозѣ стихомъ шестого утвору покаянного.

— Вôдступѣть — мовивъ царь — вôдъ мене всѣ, що любите бродити въ грѣхахъ!... Не хочу я бôльше зъ вами товаришувати... Господь выслушавъ таки мого голосного плачу... выслушавъ моєи смиренной просьбы... приймивъ мою щирю мо-

литву... Схаменѣте ся и встыдайте ся, вороги мой, та еще и вы навернѣть ся до Него!..

Вже спускавъ ся Давидъ по склонахъ горы, коли зустрѣвъ его отрокъ Мемфивостея, Сива. Възъ вѣнь на ослицяхъ двѣста бохонцѣвъ хлѣба, сто вязанокъ родзинкѣвъ, мѣхъ вина та еще сто феникѣвъ.

— Що се? — спытавъ его Давидъ.

— Молочнй ослицѣ — объяснявъ отрокъ — на прокормлене нашего царя, хлѣбъ и грошѣ для его службы, а вино для омлѣлыхъ въ пустыни...

Давидъ бачивъ всюды ширѣсть и любовь народа. Зѣ видимымъ вдоволенемъ поплескавъ слугу по рамени.

— Подякуй твоему панови вѣдь мене! — сказавъ до него а вѣдтакъ рѣкъ самъ до себе. — Бувають неразь чужі жичливѣйші вѣдь рѣднихъ... Лекше вже менѣ въ недоли, коли бачу жичливѣсть для мене народа мого...

И попрямувавъ Давидъ зѣ дружиною до мѣсточка Ватирима, що лежало на пѣвнѣчний схѣдъ вѣдь столицѣ, до теперѣшного Варакима. Тутъ живѣ рѣдъ Венямина. Зѣ того дому, зѣ дому Сауля, выскочивъ Семей, сынъ Гирана, и сейчасъ пѣзнавъ Давида тай ставъ кидати камѣнемъ за нимъ, безчестити и проклинати его.

— Ты проклятый мужу крови, — верешавъ — на що ты зѣйшовъ? Бѣжишь теперь босый и просто-

волосый, а колись ты добре пѣдкопувавъ повагу Сауля! Не вже-жь ты и убивъ его? Его то кровь мститъ ся теперь на тобѣ... Колись ты, псе; вѣдобравъ вѣдъ него престоль и корону, а нынѣ вѣдъ тебе Авесаломъ! Добре тобѣ такъ! Мусишь ты бути лютою звѣрюкою, коли тебе твоѣй рѣдний сынъ такъ любить...

Вже хотѣвъ вѣрный жовнѣръ Авесса кинути ся на Семей, але царь здержавъ его за руки.

— Если мой рѣдний сынъ — казавъ — настае на мое жите, то чого-жь можна надѣяти ся вѣдъ роду Сауля?

.....
Нехай-жежь идуть они собѣ дальше, а мы тымчасомъ загляньмо до столицѣ, що тамъ творить ся...

Заразь за брамою мѣста стрѣтивъ ся Авесаломъ зъ Хусіємъ.

— Най жеіе новый царь! — крикнувъ Хусій, приступивши до Авесалома.

— То така твоя любовь до старого царя? — вѣдповѣвъ ему на тое лукаво Авесаломъ. — А ты чому не зъ нимъ, Хусію?

— Що-жь маю чинити, мой пане? — ему на тое тоже лукаво Хусій. — Зъ кимъ Богъ и люде, то и я зъ нимъ! А по друге, кому-жь маю служити, якъ не сынови моего пана?

Одень другого опукувавъ и одень другому

повѣривъ. Авесаломъ завѣривъ Хусієви, а яко мудрого чоловѣка бажавъ его придѣлнати до рады Ахистофеля.

— Ахистофелю, — каже ему зъ певною погордою Хусія — приими его тамъ!... Здасть ся намъ той старій песь!...

Укололи сї слова Хусія, але не скрививъ ся... Подумавъ собѣ, що хотѣвъ..

— Оба вы добрі, хотяй молоді еще пси.. Але якъ я вамъ пораджу, то скаженина васъ нападе; а якъ васъ укушу, то безпечно обомъ буде безголове...

Такъ и опѣсля сталося. Зрадникъ Ахистофель за хвильку радить цареві одно дїавольске дѣло.

— Царю, пѣсля воєнного звичаю займи заразъ цѣсарску палату и зневажи родину! Тымъ самымъ вже побѣдишь старого царя, старого ворога.

Тутъ треба було противного лѣкарства, щобы тая дїавольска злоба вѣчого не учинила царскѣй родинѣ.

— Не чини сего, царю, — радить цареві Хусій, коли Ахистофель вийшовъ, — я щиро тобѣ раджу! Давидова родина, се твоя родина. Ахистофеля рада добра, лишъ не въ нашѣмъ випадку. Чужі собѣ володѣтелѣ такъ можуть робити, але не ты! Нарѣдъ згѣршить ся... Скажуть, що ты поганинъ... Ты вже и безъ того завявъ престоль... Розвѣси лишень шатро на верху палаты и вложи

на голову корону та царюй зъ Богомъ!

Ся рада бѣльше впала до вподобы цареви... За хвильку було вже на верху палаты шатро, а пѣдъ шатромъ видѣла укоронована голова.

Коли Ахистофель повернувъ до царя, вже все було готове, а царска родина зъ честію выйшла... Ахистофель закусивъ зъ досады губы, але не догадавъ ся, хто царю радивъ. Бувъ певный, що царь самъ такъ зарядивъ. Вылѣзъ зъ другою пекельною радою...

— Царю, я возму 12.000 людей и погоню за тымъ старымъ опрышкомъ, розѣблю его дружину, а самого убю або живцемъ приведу!... Будешъ мавъ разъ на все спокѣй!

Авесаломъ удавъ ся, коли зновъ не було Ахистофеля, до Хусія о порадѣ.

— А ты, старый, якъ радить?

Хусій хитро поспытавъ царя, якъ радить Ахистофель. Царь ему цѣло оповѣвъ. На те Хусій знайшовъ друге средство, цѣлкомъ противне.

— Якъ уважаешъ, царю! Я мавъ бы, здае ся, лучшу раду! Давидъ въ тѣй хвили имовѣрно безунино утѣкае... Вѣнъ чей же надѣе ся, що ты за нимъ пѣйдешъ въ погоню, и буде такъ бѣчи, що ему силъ стане... и таки утече, а ты себе умучишь и твою дружину... на дармо. Такъ буде вѣнъ утѣкати двѣ першій добы. Третои ночи умученый зъ труду положить ся спати и лежати буде

сномъ твердымъ... смертнымъ... Ты тогда на него нападешь и всѣхъ поймаешь якъ въ клѣтцѣ... безъ проливу крови, безъ працѣ... Нынѣ они розѣбли якъ тѣ собаки... Давидъ не абы якій воєвникъ; еслибъ ты догнавъ его, була бы кєрвава бѣйка батька зъ рѣднымъ сыномъ...

И ся рада подобала ся Авесаломови тай еще похваливъ ся нею самъ передъ Садокомъ и Авиятаромъ. Знавъ, бачите, передъ кимъ!? А Ахистофель тымчасомъ зѣ встыду не хотѣвъ вже довше жити и... повѣсивъ ся...

За хвильку ишла служниця первосвященникѣвъ зъ збаномъ по воду за мѣсто, а въ збанку несла письмо вѣдъ нихъ до сынѣвъ... Очевидно они сидѣли при керници Рогили, що вѣдъ нихъ керницею „шпѣгунѣвъ“ назвалась, бо зъ мѣста нѣякихъ хлопцѣвъ не выпускано.

— Утѣкай въ пустыню, — стояло въ листѣ написано — бо третого дня поженуть за тобою! Будь осторожнымъ и чувай надъ собою!

Хоть якъ осторожно все робило ся, а таки хтось тамъ выкрывъ и звѣстивъ Авесалома... Сей пѣславъ службу, тамъ перешукати. Але жѣнка господаря накрыла ихъ въ ровѣ плахтою, а на плахту посыпала крупъ... И такъ вымкнули ся они зъ рукъ ворогѣвъ.

Теперь Хусій все радивъ Авесаломови, але якъ радивъ?

За его порадою Авесаломъ вѣддавъ начальство найдурнѣйшому изъ всѣхъ блазнови Амесаѣви, а сей пѣгнавъ за Давидомъ...

А Давидъ вже бувъ давно за Іорданомъ... Тутъ мавъ часъ подѣлити свое вѣйско, котре выносило 1000 людей, на три части и повѣривъ начальство надъ ними тремъ вождамъ, Іоавови, Авессѣ и Іеттеѣви. Всѣ три згѣдно порадили цареви лишити ся въ мѣстѣ, а самі выступили до борбы... Давидъ передъ цѣлымъ вѣйскомъ заклинавъ ихъ на Бога, щобы пощадили жите Авесалома...

Коло Іефрему въ зеленѣй дубравѣ прийшло до кервавои розправы.

Середъ корчѣвъ и кучерявыхъ дубѣвъ Авесаломъ припертый въ розгарѣ битвы, утѣкавъ лѣсомъ передъ жовнѣрами на мулѣ... Уже и шапка злетѣла ему зъ головы, а буйне его волосе роздмухувавъ вѣтеръ... Та коли такъ гнавъ лѣсомъ, зачѣпивъ ся волосемъ о гиле и повисъ на нѣмъ... мулъ же побѣгъ дальше лѣсомъ...

Тое пѣдглянули отроки Іоава. Самі не мали вѣдваги зъ нимъ справити ся, а донесли вождови своему... Іоавъ вхопивъ три копія .. а хоть Авесаломъ бувъ колись ему другомъ, теперъ прошивъ его ними на скрѣзь... Отроки добили лишень кидающого ся та скинули въ глубоку яругу, а вѣдтакъ присыпали камѣнемъ... Вѣйско же Авесалома розбѣгло ся въ неладѣ на всѣ стороны...

Ось такъ погибъ выродный сынъ зъ Давида и Амаахи!...

Почали нараджуватись, якъ-бы то звѣстити цареви о смерти сына. Одень зъ дружины, цѣкавый Ахимаасъ, мавъ велику охоту бѣчи до царя зъ вѣсткою, та розсудный Іоавъ не допустивъ до сего.

— Небезпечна рѣчь, хлопче! — казавъ. — Давидъ все таки любивъ Авесалома. Ось коли-бы ты хотѣвъ ему таку вѣстку дати, мѡгъ бы ты свою вѡдвагу житемъ переплатити! За те пѡйди разомъ зъ Хусіємъ!...

И пѡйшли оба. Застали царя на верху дому межи двома оборонными стѣнами. Сторожа звѣстила цареви вличемъ зъ вежѣ, що хтось приходитъ зъ посольствѣмъ.

Затовкло ся серце въ Давидѣ...

— Если одень пѡсланецъ, — подумавъ собѣ — то добра новина; если-жь ихъ бѡльше, то зла!

На цѣсте Хусій порадивъ ити поодинокю передъ царя. Першій станувъ Ахимаасъ.

— Миръ тобѣ! — привитавъ царя.

— Кѡлько васъ тутки? — кинувъ ся царь на него.

— Одень! — вѡдповѣвъ вѡдъ разу незбентеженный хлопецъ.

— Жие сынъ?

— Не знаю, царю! — сказавъ на се Ахи-

маасъ. — Я бачивъ лишь загальну радôсть межи нашими, а бôльше нѣчого!

Царь повелѣвъ ему вôдôйти.

Ахимаасъ оповѣвъ Хусієви въ передкомнатахъ, якъ у царя мавъ ся... Хусій цофнувъ ся на подвôре. Тутъ постановивъ выждати добру годину. По годинѣ явивъ ся передъ царемъ.

— Ты будь точнѣйшій вôдъ тамтого! — гукнувъ на него король. — Жие мôй сынъ?

Хусій почавъ колесомъ обходити справу.

— Нехай всѣмъ такъ стане ся, якъ твоѣй дитинѣ, що важилась такъ болючо дôткнути мого володѣтеля и пана!

Давидъ сплотнѣвъ, бо зрозумѣвъ, о-що розходить ся... Почавъ заводити, суятити собою, то рвати на собѣ волосе... Очи забѣгли кровію... вывѣрились на старого Хусія, мовь-бы его прошити мали. Король дивить ся, дивить...

— Ты катомъ моєи дитини? — выкрикнувъ нечайно.

Але Хусій стоявъ смѣло; вôнъ прецѣнь не убивъ ему сына...

— Кажи вже разъ! — крикнувъ царь еще дужше.

— Не я, пане!

— Певно Іоавъ, Авесса або Іеттей! — погадавъ собѣ царь.

Але вже бôльше не допытувавъ ся, вже не

хотѣвъ знати... Ходивъ, ходивъ по комнатѣ, думавъ, а въ концѣ злагоднѣвъ.

— А... я... васъ... такъ... просивъ! — вырѣкъ урваннымъ голосомъ.

Але ледви се высказавъ, прокинувъ ся опять, затиснувъ кулакъ, звернувъ ся до Хусія и остро грозивъ...

— До смерти вамъ не забуду!... Хиба вы не розумѣете, опрышки, чимъ у батька рѣдна дитина?!

Тяжка, але и страшна була хвиля... Царь готовъ мстыти ся цѣле жите на своихъ дворянахъ. Нѣхто зъ нихъ певно не признасть на другого, але царь може вымрѣти собѣ цѣлкомъ невинну жертву... Старый жовнѣръ взявъ на себе не легкой обовязокъ розбити за всяку цѣну гнѣвъ и тугу у царя.

— Чей же, пане нашъ, не схочешъ нынѣ любити тыхъ, що тебе ненавидѣли, а ненавидѣти зновъ тыхъ, що тебе любили?... Если бы вѣнъ живъ, мы всѣ нынѣ були бы мертвѣ!

Царь змякъ трохи, а за те вѣддавъ ся власной розпуцѣ, вложивши голову въ долонѣ.

— Авесаломе, Авесаломе, дитино моя! Волѣвъ бы бувъ я старый за тебе умерти.. Та-жь тобѣ жите доперва усмѣхалось...

Хусій, вѣдперши першу грозячу небезпеч-

нѣсть, постановивъ въ розпуку царя вбити ся клиномъ и еѣ зничити...

— Царю, — промовивъ рѣшучо — коли-бы ты мавъ намъ нашу вѣрвѣсть до тебе вмѣнити за злочинъ, то будь певный, що мы всѣ тебе вѣдступимо! Ось лучше выйди зъ комнаты, где тебе нарѣдъ зъ поклономъ жде...

Послухавъ Давидъ и выйшовъ... Одушевленный нарѣдъ зложивъ своему заплаканому володѣтелю свѣи вѣрнопѣданчѣй поклѣнь, чимъ много царь успокоивъ ся. Межи народомъ були однакъ и такі, що держали зъ Авесаломомъ... Симъ грозила смерть за зраду...

— Смерть зрадникамъ! — кликнувъ навѣтъ хтось зъ товпы голосно.

Давидови стояли надто добре въ памяти слова Іонатана; вѣнъ подумавъ собѣ: „обнова короны“! Памятавъ вѣнъ на нечесный свѣи поступокъ зъ Амонитами и постановивъ простити вѣдъ сердца пѣдданымъ.

— Нѣ! Нѣхто най не умре въ Израили! — обявивъ торжественно.

Хтось зъ товпы выпхнувъ на передѣ Семел, що короля споганивъ бувъ. Сей упавъ передѣ царемъ на землю.

— Помилуй мене, царю! — благовъ, зложивши руки.

— Нѣхто, нѣхто не умре! — вѣдозвавъ ся до него царь. — Не умрешь и ты, Семею!

VI. Обнова царской короны.

Мотто: Въ домѣ Давидовѣ страхъ великъ; тамо бо престоломъ поставленнымъ судять ся вся племена земная и языцы...

Антиф. III.

По сихъ тяжкихъ страданяхъ пѣзнавъ царь Давидъ, що все те дѣяло ся въ его родинѣ за допустымъ Божимъ... А спричинили сей допустъ его тяжкѣ грѣхи, за котрѣ треба було вдоволити Божѣй справедливости.

Першою хобою его була мечь супротивъ другихъ, котрой за всяку цѣну мусѣвъ позбути ся. Зрозумѣвъ вѣнъ, що мечь належить до Бога. Що постановивъ, се и выконавъ... всѣмъ зрадникамъ и убѣйцамъ простивъ вѣдъ сердца. Рѣшучо повзявъ думку Бога надъ все любити, жите свое уладнати пѣсля законѣвъ, а добрыми дѣлами возобновити королѣвску корону, котру такъ споневѣрявъ и обезчестивъ грѣхами.

Запровадивъ вѣнъ ладъ напередъ въ родинѣ, завѣвши остру карнѣсть, а въ краю опѣсля кермувавъ ся справедливою въ справахъ державныхъ. Израилю ставъ вѣнъ служити якъ найкрасшимъ примѣромъ побожности. А тотѣ дѣла поставили

его зновъ на высотѣ задачѣ, а державу его учинили перворядною силою. Теперь познавъ вѣнъ, що доти була у него слава, доки вѣнъ буквально державъ ся приписѣвъ закона; доти була у него сила, доки въ его родинѣ згода була; доти блестяла королѣвска корона красою якъ сонце, доки голова его вѣдзначалась чеснотами и побожностію.

А що не стрѣй окрашає чоловѣка або его имя, а чоловѣкъ повиненъ стрѣй и имя свое окрасити и учинити имя безсмертнымъ, то постановивъ обновити корону не золотниками, а покутнычими слезами, щобъ одержала своѣй блескъ.

Та Господь еще уживъ сеи покутуючою боговдохновенною душѣ до своего прославленя. Дни покуты его озарили безсмертнѣй его творы числомъ 150, званѣ псалмами, котрѣ пѣсля думки ученыхъ що до красоты, силы, та чудного поетичного змѣсту не мають собѣ рѣвныхъ, а котрыхъ уживаемо при нашихъ богослуженяхъ, радосныхъ и сумныхъ.

Такъ то Богъ часто-густо днѣвъ недолѣ людскон або днѣвъ радости уживає до сплodgeня творѣвъ перворядной вартости!

Въ тыхъ псалмахъ оспѣвувавъ Давидъ величнѣсть Бога, предсказавъ прорѣчимъ духомъ прихѣдъ, терпѣнє и смерть, а вѣдтакъ воскресенє Спасителя, и въ семи псалмахъ покаянныхъ обявивъ свою страждучу душу... Предсказавъ тоже, що Спаситель выйде зъ его родины...

Всѣми тыми псальмами змывъ вѣнь грѣхи, а надто зъ грѣшника ставъ ся св. пророкомъ Божимъ. До самой вже смерти стерѣгъ ся, щобы не стративъ Божого духа, щобы не попавъ въ нові пороки. Що спокутовавъ грѣхи, якъ треба було, то видимо зъ сего.

Одного разу явивъ ся Натанъ зъ розказу Божого на царскѣмъ дворѣ и ставъ передъ Давидомъ.

— Повеже ты, царю, — сказавъ до него — вдоводивъ Божому бажаню, то вѣдпускають ся тобѣ всѣ давній провины... а обновлену покутою корону носи теперь на славу Бога и Израиля!

Борыничы въ серпню 1904.

Бібліотека для рускои молодежи
пѳдъ редакціею Юліана Насальскаго.

Выпускъ XLIV.

Томъ LXXIX.

Рѳкъ XI.

Герой-невѳльникъ.

Оповѳдане зъ часѳвъ турецкои неволѳ

написавъ

А. Веретельникъ.

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѳ А. І. Мизевича.

1904.

Ты земле турецка, вѣро бисурманска,
Ты розлуко християньска!
Неодного ты розлучила зъ вѣтцемъ зъ матерію,
Або брата зъ сестрою,
Або мужа зъ вѣрною женою“....

(Народна дума).

I.

На землю зъ легонька сѣдала тепла осѣнь.
Далеке сонечко розсыпало по нѣй свое блѣде свѣтло
и слабо грѣло. Небо було сине-пресине и чисте,
якъ душа ангела. Було тихо и спокѣйно та такъ
мило, що душа наповнялась якоюсь незвычайною
солодочію Божою красы. У воздухѣ лѣтало лѣниво
срѣбными ниточками „бабине лѣто“. Зъ деревини
канувъ жовтый листъ, а зелень поволи опускала
землю, хоть катеринославскій надднѣпровій степы
не доконче пѣдавались панѣ-осени. Они все були
еще свѣтло-зелені своєю буйною запашною травою,
широкими та высокими допухами и срѣбнобокимъ
чорнобилемъ.

Въ таку пору, въ другѣй половинѣ жовтня,
ѣхавъ степомъ на невеличкѣмъ кони козацкій асаулъ
Дмитро. Вѣнъ вертавъ мабутъ зъ далекои дороги
на Сѣчь, бо его зъ темного сукна кобенякъ зъ ру-
кавами на выльоты бувъ добре припорошений. То
бувъ трийцятилѣтній здоровый мужчина зъ бистры-

ми очима и зъ довгимъ рудымъ замашистымъ вусомъ. Ёго кѣнь бѣгъ туюцемъ, а вѣнь сидѣвъ на кони похиленый зъ понуреною головою, видко въ глубокѣй задумѣ, бо майже не уважавъ, куды ѣде, лишь иногдѣ пѣдводивъ повѣки и кидавъ зоромъ передъ себе, немовъ дививъ ся, чи прибувъ вже до цѣли.

Справдѣ вѣнь вертавъ ажъ зъ надъ Чорного Моря и то зъ великими тяжкими думками, котрѣ теперъ клонили ёго голову до долу.

Передъ шести тыжднями гнавъ вѣнь вихромъ на своимъ кони симъ степомъ, але въ противну сторону. Шалено гнавъ вѣнь тогды зъ бючимъ сердцемъ майже безъ вѣякихъ думокъ, бо въ ёго головѣ шалѣла велика горячка, такъ що годѣ було думати о чѣмъ небудь. Тогды було у него на умѣ лише одно, чи не гонить хто за нимъ въ слѣдъ и чи далеко еще ёму до цѣли. И вѣнь вѣдъ часу до часу поквапно озиравъ ся по-задъ себе и все сильнѣйше та сильнѣйше потискавъ пѣдъ собою коня, немовъ хотѣвъ стрѣлою замчатись въ безпечне мѣсце передъ погоней ворога.

Тай и було ёму чога поспѣшати и оглядаться зъ трепетушимъ сердцемъ! Вѣнь ѣхавъ до поганина-турка зраджувати своихъ братѣвъ-козакѣвъ и свѣѣй рускѣй христѣянскѣй народѣ!... Тожъ и не дивно, що поспѣшавъ зъ такою тревогою, бо

нечиста справа тревожить чоловѣка страшнѣйше въдѣ лютого ворога...

И усталивъ вѣнь свое чорне дѣло, а теперь вертае на Свѣчь, щобъ довести его до кѣнця.

Розставшись зъ турчиномъ, зъ можнымъ Джефиромъ-пашою, асауль Дмитро зъ разу потискавъ коня и линувъ стрѣлою по степѣ, радый та веселый, що ему „удалось“. Утѣха и вдоволене заняли цѣлу его голову и розсаджували єв. Ажь доперва десь въ половинѣ дороги вѣнь охоловъ зъ горячого вражѣвня и ставъ спокѣйнѣйше роздумувати надъ своимъ незвычайнымъ дѣломъ. И душа его радувалась, а уста мимоволь усьмѣхались.

— Отже, вже незадовго наступить часъ, коли я запаную красшимъ якъ дотеперь житємъ, а на тобѣ, любый братчику, и на васъ всѣхъ собакахъ, що высадилисьте мого брата на атамана, строго пѣмщу ся! — думавъ Дмитро. — Вы бо, собаки, поступили зѣ мною не по правдѣ... Вы о много молодшого вѣдѣ мене брата зробили кошовымъ атаманомъ? Се згроза! Сего вѣхто не переживъ бы...

И ясно представилась ему передъ очи тая хвиля, коли то передъ трема роками его рѣдний братъ Самѣйло Кошка зѣставъ выбранный старшиною-атаманомъ.

Вѣнь не мѣгъ нѣякъ зъ тымъ погодити ся, нѣякъ привыкнути до того и вѣдѣ той хвилѣ за-

кипѣло его сердце страшнымъ гнѣвомъ до рѣдного брата и до тыхъ козаковъ, котрѣ выбрали его. И въ своимъ заслѣпленю постановивъ вѣнь за всяку цѣну помстити ся на виовникахъ сего якъ ему здавалось нещастя.

Зъ тымъ вѣнь, правда, мусѣвъ укрывати ся передь кождымъ, але таки не выдержавъ довго.

— И за що выбрали вы Самойла атаманомъ? — запытавъ разъ одного старого сивоусого козака. — Хибань межѣ вами нема заслуженѣйшихъ мужовъ? Дивно! Самойло такій молодой и не такій дуже хоробрый воевникъ, а..

Дальше не мѣгъ докѣнчити, бо зависть здавила ему горло.

— Хочь Самойло и молодой, хочь зъ него не дуже еще хоробрый лицарь, але не въ томъ его заслуга! — вѣдповѣвъ старый козарлюга. — У него есть щось важнѣйшого якъ хоробрѣсть, а то, що вѣнь есть чоловѣкомъ наскрѣзь чеснымъ, а до того у него твердый якъ днѣпровый гранить постоянный характеръ. А тыхъ приметъ не знайдешъ у першого-лучшого чоловѣка, хочь бы навѣтъ у сивоусого...

Тѣ слова еще бѣльше укололи Дмитра и въ его сердца закипѣла еще сильнѣйша жадоба помсты...

Тай почивъ вѣнь придумувати на ню способы и шукати нагоды. Доперва по двоухъ рокахъ знайшла ся она...

Одного дня, на его щасте чи нещасте, зъявивъ ся въ Сѣчи козакъ-невольникъ, що утѣкъ зъ турецкои довголѣтнои неволѣ. Страшно було слухати его оповѣданъ про те, въ якихъ мукахъ видѣють въ турецкѣй неволи козаки и инші христіянскій душѣ. Скѣнчивши оповѣдане, утѣкачь-невольникъ Данило Вусъ звернувъ ся до Запорожцѣвъ зъ просьбою, щобъ чимъ скорше зъ цѣлою своєю силою поспѣшили на помѣчь нещаснымъ христіанамъ-невольникамъ.

— Та мы однако що року выбираємось на чайкахъ погуляти по Чорнѣмъ Мори! Отже и теперъ можемо спустити чайки и спробувати поратувати хрещеного брата! — сказавъ кошовый Самойло.

— Та певно, що такъ! — притакнули грѣмко козаки.

И рѣшено найдалше за три мѣсяцѣ въ звычайнѣмъ часѣ, т. е. въ осени, если не буде иншой перешкоды, вирушити на Чорне Море, а вѣдтакъ до Царгороду, щобъ вызволити братѣвъ зъ турецкои тюрмы.

— Я буду вамъ за провѣдника! — говоривъ утѣкачь Вусъ.

— Розумѣе ся, що нѣхто иншій! — згодились радо козаки.

Бо й справдѣ такого провѣдника немовъ самъ Богъ приславъ Запорожскимъ воякамъ, бо лучшій

вѣдь него не мѡгъ бути! Вусь перебувъ въ турецкѡй неволи въ темнѡй тюрмѣ вѡсѣмнадцать лѣтъ. Вѡнъ бувъ отже чоловѣкъ бувалый и дуже досвѣдченый, коли змѡгъ вырватись зъ клятой неволѣ и перебути утечею такій далекой свѣтъ. Бо не мала се дорога зъ Царгороду до Сѣчи! И тому знавъ вѡнъ наилучшій приступъ до тыхъ страшныхъ тюрмъ въ Царгородѣ, въ котрыхъ кѡлька сотъ христїянськихъ душъ видѣло и смерти очѣкувало.

И не мало урадувались Запорожцѣ такимъ посланникомъ, а наибѡльше зрадѣвъ асаулъ Дмитро. Однакъ не тоє тѣшило его, що маючи точнїй звѣстки про положенє несчастныхъ невѡльникѡвъ, можна ихъ буде скорше освободити, але тоє, що ему ажъ теперъ усмѣхалась нагода, сповнити свою мисїю, свѡй поганый злочинь. Тай не надумуючись довго, еще того самого дня, коли козаки урадили прогульку до Царгороду, счезъ вѡнъ изъ Сѣчи такъ, що зъ разу того нѣхто и не помѣтивъ. Ажъ доперва по кѡлькохъ дняхъ оглянулись за нимъ...

— Передъ кождымъ нашимъ походомъ — уважавъ оденъ козакъ — дѣває ся на якийсь часъ гдєсь нашъ панъ асаулъ Дмитро... Се менѣ выдає ся пѡдозрѣлымъ!...

— Та що въ тѡмъ пѡдозрѣлого? — сказавъ на тоє другїй Запорожець. — Вѡнъ мусить мати

гдесъ якусь милу, то передъ походомъ вѣдѣдуе єѣ, щобъ намилуватись нею...

— Може бути, що оно и такъ! — притакнувъ третій.

Але першій поворухнувъ на тов правымъ вусомъ и покрутивъ головою, не вѣрячи въ тѣ слова, та не сказавъ бѣльше нѣчого.

— Але пожди, небоже! На слѣдуючій разъ я вже тебе выслѣджу, пташку, бо ты щось менѣ непевный! — подумавъ собѣ.

А Дмитро, бачите, якъ счезавъ зъ Сѣчн, то на тоє, щобы зноситись зъ Татарами або Турками, зъ котрыми мавъ якійсь переговоры. Однакъ тѣ переговоры чи нарады не приносили доси нѣякого наслѣдку; доперва теперѣшнїй єго заходы увѣнчали ся пожаданымъ успѣхомъ.

— Скоро такъ стане ся, якъ я приобѣцявъ, то тогды плюю на васъ, клятї Запорожцѣ! — роздумувавъ дальше вѣдучи Дмитро. — Тогды зѣстану трапезунтскимъ пашею, въ золотѣ буду ходити, а пѣдъ моею властїю буде цѣлый єляеть.*)

А найбѣльше застановлявъ ся Дмитро думками надъ умовленимъ пляномъ зрады... Вѣнъ розбиравъ єго по кѣльканайцять разѣвъ и передумувавъ кожду точку.

— Такъ оно буде таки найлучше! — казавъ

---

*) Єляеть — намѣстництво.

до себе може вже дваццятий разъ. — На мори я ихъ розбюю на двѣ силы и тымъ ослаблю козацку флоту. Вѣдтакъ зъ заду нападе на нихъ турецка флота и тутъ вамъ, козаченьки, буде аминь !

И такъ тѣ и инші думки перебѣгали ему по головѣ, мовъ образы въ калейдоскопѣ. За каждою выступала усмѣшка на лиці.

Вѣдтакъ Дмитро наближавъ ся до мѣсця, где починались Днѣпрові пороги. Могучій ихъ стогѣнь и шумъ воды розгнали его думки и вѣнь прокинувъ ся.

И въ тѣй хвили сердце ему чогось т охнуло и защемѣло сильно такъ, немовъ збудивъ ся въ нимъ жаль за чимсь дорогимъ загубленимъ.

Се знакомый стогѣнь рѣдного Днѣпра зворушивъ въ грѣшнику струны его совѣсти. Але тѣ струны були чомусь немовъ грубі, чомусь нечуткі; Дмитро не вѣдчувъ ихъ могучого впливу. Мимо того тоє незначне зворушене якось дивно повлѣяло на него, бо щось его занудило, щось стрепенуло нимъ. Та вѣнь, хочачи немовъ вырвати ся зъ того немилого впливу, потиснувъ коня и присѣшивъ вѣзду; але на дармо! Въ глубинѣ его душѣ ворушилось щось гадиною и гнѣздилося чимъ разъ бѣльше пригноблене, що затемнювало всякі гадки. Въ кѣнци немовъ щось привалило его тяжкимъ каменемъ и вѣнь ставъ непокоитись.

Тяжкій сумъ розпростиравъ надъ нимъ що-разъ ширше свои чорні холодні крыла...

А коля до́вздивъ но́чію до Сѣчи, то така тревога, такой страхъ переявъ его, що ажъ трясъ ся на цѣлѣмъ тѣлѣ. Ему здавалось, що тамъ въ Сѣчи всѣ вже знаютъ, зъ-вѣдки вѣнь и зъ чимъ вертає; бувъ певный, що его выслѣдили и що за-разъ на першѣмъ вступѣ привитають его...

— Зраднику! Губителю христіянськихъ душъ за власне самолюбовство! Окаяный грѣшнику!

Якось перемѣгъ себе и вѣхавъ на Сѣчь!

II.

Жовтневе сонце рожевѣло блѣдо гень на далекомъ заходѣ, коли по Днѣпровѣмъ лиманѣ су-нулись легко козацкі чайки, подобаючи на якісь великі носаті морскі потворы.

Ихъ було трицять, а на кождѣй находилось по пѣвъ сотнѣ бравыхъ козаковъ, наибѣльшихъ смѣльчакѣвъ, котрі вѣдважились пуститись на широке безкрае море „погуляти“. Всѣ тѣ „прогульковцѣ“ були знаменито вооружені, а крѣмъ того на кождѣй чайцѣ находилось по шѣсть великихъ армать и бѣльшій запасъ поживы.

Легонько неслись чайки по шелистой поверхности морской воды, тихенько хлюпотѣли десятки весель, а по-надъ ѣздцями уносились мелодія пѣсни зъ

сотокъ здоровыхъ грудей, розпывалась опѣсля по безмежнѣмъ мори и тамъ гдѣсь далеко зникала. Сѣдала она на берегахъ рѣдной Украины и цѣлувала ихъ, немовъ прощаючи смѣлыхъ завзятцѣвъ зъ дорогимъ рѣднымъ краємъ...

Ой зъ-за горы хмарка выступає,
Зъ той хмарки дощикъ накрапає
Та синього моря доповняє.

А синее море розѣграло,
Турецкій корабель розѣрвало;
Втопило вѣйска сорокъ тысячъ,
Ой сорокъ на сорокъ ще й чотыри...

Спѣвали Запорожцѣ и жвавѣйше робили веслами, щобъ чимъ скорше еще передъ ночью выѣхати зъ вузкого лимана, щобъ можна безопасно переночувати на плесѣ широкого моря.

Передомъ плыли три чайки: въ серединѣ бѣльша якъ звычайнѣй зъ хоругвою, а по бокахъ двѣ меншѣ. На середнѣй атаманьскѣй находився самъ атаманъ Самѣйло Кошка и гдѣ-якѣй зъ значнѣйшою козацкою старшины якъ такожъ и головный проводиръ до турецкихъ тюремъ въ Царгородѣ, утѣкачъ козакъ Вусъ. Позаду плыли прочѣй чайки парами. На покладахъ заворушилось веселе жите. Веслярѣ веслували завзято, другѣй спѣвали, иншѣй оповѣдали свои военнѣй пригоды на морю. Були и такѣй, що першѣй разъ выѣхали на повне море; тѣй цѣкаво розглядались на всѣ стороны.

На чайцѣ, що по заду плыла, стоявъ въ глу-

бокôй задумъ асауль Дмитро; сумный и пригнобленный, не звертавъ вонъ на нѣщо найменшой уваги. За те передъ его очима пересувавъ ся страшный а для него радôстный образъ недалекой будучины.

— Тогда саме добре вже смеркне, — думавъ вонъ — якъ всѣ козацкѣ чайки минуть по правомъ боцѣ турецке портове мѣсто Очаковъ и сразу подкупленный мною пушкаръ Самойловой чайки дасть арматный выстрѣль, котрый долетить до Очакова. Тамъ почуе его турецка флота, що стоитъ въ засѣдцѣ, и за короткѣй часъ стане незамѣтно поступати за козацкими чайками. А коли козаки стануть вѣдпочивати, нападуть на нихъ турки и позатоплюють чайки, вырѣжутъ козацтво, а живыхъ заберуть въ неволю и тогда... Ахъ Господи, я не годець про те и подумати! Тогда Джефаръ-Паша попросить мене на свѣй корабель и скаже: „Здоровъ, друже! Ты славно пописавъ ся, додержавъ слова и не здрадивъ насъ! За тое вѣдъ завтра зѣстанешъ моимъ товаришемъ, трапезунтскимъ пашою!“ О, тогда не буде щасливѣйшого чоловѣка на свѣтѣ вѣдъ мене! Я стану поганиномъ и буду пливати въ всякихъ розкошахъ та достаткахъ, буду можнымъ паномъ и вже не буду подлягати розказамъ своего молодшого брата Самойла...

Золотомъ та чудными рожами стелились до-

роги нового життя передь Дмитромъ въ его мрѣяхъ и ему здавалось, що вѣнъ вже єсть пашою, що ему вже усмѣхаєсь блискуче щастє. И въ тыхъ мрѣяхъ Дмитро бувъ въ повнѣ щасливый, але въ дѣйсности якъ же инакше! Надъ нимъ немовъ щось зависло чорною хмарою, немовъ якась морска потвора роззявила страшну огнисту пащєку и хоче его пожерти...

На Чорнѣмъ Мори, на бѣлѣмъ камени,
Ясенькій соколъ жалѣбно квилить-проквилить,
Смутно себе має, на Чорноє Море зъ пильна поглядає,
Що на Чорнѣмъ Мори не добре ся починає...

Зазвенѣла и полилась зъ устъ старця-кобзаря великимъ сумомъ пѣсня, немовъ звѣщаючи яке лихо. Кожде слово тои пѣсни влилось въ Дмитрову душу и тамъ лишилось...

Щобъ зрѣвнати ся зъ Очаковомъ, бракувало козацкѣй флотѣ три милѣ дороги. Зъ заходу небо єще троха яснѣло, на широке море сѣдавъ сѣрый сумеркѣ, а зъ полудня сунула противъ козакѣвъ темна хмара.

Въ ту пору ставули на даный зъ переду знакъ всѣ козацкѣй чайки.

— Не далеко вже Очакѣвъ, братя, те погане турецке гнѣздо! — промовивъ придушенымъ трохи голосомъ атаманъ Самѣйло. — Треба намъ утишитись. Слѣвати анѣ розмовляти не вѣльно, бо клятѣ бисурмены могли-бъ перешкодити нашѣй выправѣ!

Ті атаманскі слова повторили на кождой чайцѣ козакамъ асаулы, передаючи ихъ зъ чайки на чайку.

Почувши атаманскій приказъ, все по чайкахъ утишилось, все замовкло. Погасли огнѣ пѣдъ канками и въ люлькахъ, замовкла пѣсня старого слѣпця-кобзаря и наоколо зробилось глухо и спокѣйно. Лише вѣдъ часу до часу хлюпотѣла легонько вода вѣдъ десяткѣ весель, ударяючи до легкихъ чайокѣ.

Чайки сунулись все въ передъ мовъ чорнй потворы, море все бѣльше темнѣло и темна нѣчь сѣдала на неперегляднй воды, а небо закрылось темными хмарами, мабуть щобъ не бачити того страшного видовища, що має скоити ся тои ночи на филяхъ могучого моря ..

За кѣлька хвиль козацка фльота рѣвналась зъ Очаковомъ. Кругомъ було такъ темно, що на вѣддаль кѣлькѣхъ крокѣвъ не можъ було нѣчого доглянути.

Въ тѣмъ блиснуло червонымъ огнемъ надъ атаманскою чайкою и грѣмкй выстрѣлъ арматы встрясъ воздухомъ далеко и широко. Громовый доскѣтъ рознѣсь ся по-надъ моремъ и вѣдбивъ ся ажъ гень далеко о очакѣвскй надморскй муры.

На чайкахъ въ тѣй хвили заворушилось якъ въ муравлиску. Все, що жило, зрывалось на ноги и хапало за оружїе.

— Що стало ся? — всѣ пытались перелякані.

— Зрада, дорогі брата, велика зрада! — розлягъ ся сильный голосъ Дмитра. — Слушайте, брата: той Вусъ, той утѣкачъ-невольникъ, турецкій запроданецъ, то вѣнъ певно въ змовѣ зъ Самѡйломъ атаманомъ! Они за турецкій грошѣ хотятъ всѣхъ насъ позбавити житя! А найлучшимъ сего доказомъ ось тое, що Самѡйло, коли мы зрѣвнались зъ Очаковомъ, велѣвъ выстрѣлити зъ арматы, щобъ клятымъ Туркамъ дати знати, що мы вже тутъ!

На чайкахъ загуло рѣжними голосами мовъ въ великомъ улію. Всѣ були здивовані и не могли въ першій хвили опам'ятатись, що сталося и на що рѣшитись.

Та Дмитро не давъ довго думати.

— Коли зрада, дорогі брата, то скорше вертаймо назадъ! — почавъ пѣднеслымъ голосомъ.

— Нѣ! — крикнувъ Самѡйло. — Вертати небезпечно! Лучше поспѣшити чимъ скорше на широке море...

— Отъ, бачите, — замѣтивъ на тое Дмитро — вѣнъ хоче, щобъ на морю здѣгнали насъ Турки та вирѣзали якъ баранѡвъ!

И межи Запорожцями счинилась велика колотнеча. Одні готові були ити за Самѡйломъ, другі за Дмитромъ. Довшій часъ не рѣшались на одно, ажъ въ кѡнци, коли промовивъ Самѡйло, козаки стали дѣлитись на двѣ части.

— Ну, хто хоче жити, нехай иде за мною! — крикнувъ зъ цѣлои груди Самойло и его чайка рушила въ передъ на широке море.

И скоилось лихо! Меншость чайокъ поплыла за Самойломъ, чайки же, на котрыхъ козаки дали ся збаламутити, поѣшли за Дмитромъ и поплыли назадъ въ Днѣпровый лиманъ.

Дмитро дрожавъ цѣлый зъ зворушеня. Его лице палало огнемъ, въ его головѣ клетотѣло немовъ въ кипучомъ казанку и вонъ зѣ страхомъ и трепетомъ очѣкувавъ кѣнца розпочатои справы.

Та ледви козаки зъ своимъ новымъ атаманомъ вѣхали назадъ въ лиманъ, якъ передъ ними показались въ темнотѣ мигающіи огники...

— А се що за свѣтла? — пытали всѣ здивованіи.

— Отъ, вамъ щось привиджуе ся! Я не бачу вѣякихъ огнѣвъ! Нема чого тревожитись, гайда въ передъ! — захоочувавъ въ горячѣ Дмитро.

Але огники, немовъ свѣтла лампъ, що-разъ зближались до вѣдцѣвъ. Въ кѣнци переконались всѣ, що се гонять противъ нихъ турецкїи войсковїи галеры.

— Назадъ ва море! — закомендерували собѣ козаки и пустились до вѣдвороту.

Але ледви успѣли вѣдвернути ся, якъ и по той сторонѣ побачили передъ собою новїи свѣтла турецкихъ галеръ.

— Гей, братья, чорна година! Мы окружені Турками! Уже готовитесь до завязтого бою! Якійсь поганецъ вывѣвъ насъ тутъ на загибель! — крикнувъ оденъ зъ Запорожцѣвъ и въ той хвили забрящало на чайкахъ козацке оружїе.

И справдѣ той Запорожець не помыливъ ся. На данный арматный знакъ Турки, вже давно porozумѣвшисъ зъ Дмитромъ, роздѣлили очакѣвску фльоту на двѣ части, зъ котрыхъ одна вѣхала сейчасъ дальше въ глубъ лиману, а друга уставилась на боцѣ передъ лиманомъ. И коли Дмитро зѣ своими чайками пустивъ ся зъ моря назадъ въ лиманъ, тѣ турецкї галеры, що стояли передъ лиманомъ, посунулись и заперли козацкѣй фльотѣ вѣдворѣтъ на ширше море. Тымъ способомъ удалось Туркамъ козацкї чайки изъ всѣхъ сторѣнъ окружити:

Наступила страшна хвиля.

Козаки, заскоченї ненадѣйно Турками, котрѣ зъ звѣрскою завязтостїю кинулись на козацкї чайки, на свое нещастє мусѣли роздѣлити свои такъ слабї силы, бо однї боронились зъ одною, а другї зъ другою стороны. И въ непрогляднѣй темнотѣ велась завязта борба, ажъ стогнало пѣдъ нею могуче море. Людска кровь обильными струями розплывалась и губилась по водахъ.

По одногодиннѣй борбѣ козаки були вырѣзанї турецкими ножами. Богато зъ нихъ еще живыхъ

пѣшло на дно моря, а кѣлкадесять ихъ дѣстало ся въ неволю. Ихъ заковано въ желѣзнѣ кайданы и кинено мовъ яку товарину на самъ спѣдъ ко- раблѣвъ.

Межи полонниками знаходивъ ся и Дмитро. Заразъ въ першѣй хвили бою союзникъ его Дже- фаръ Паша стративъ свою голову вѣдъ козацкои шаблюки, а тогды и для Дмитра вже не було помилуваня и лишъ завдяки якомусь чудови ли- шивъ ся межи живыми.

— Ой лучше було бы сталось... — кидавъ ся вѣнъ зъ розпуки, лежачи на покладѣ коло окерва- вленыхъ братѣвъ Запорождѣвъ, котрыхъ вывѣвъ тутъ на страшну смерть. — Лучше було бы скла- лось, еслибъ и мою грудь перешила була яка ту- рецка шаблюка! А теперь що зѣ мною станесь? Не такъ стало ся, якъ бажало ся...

Забравши козакѣвъ-полонникѣвъ и чайки, що не затопидись, Турки, не тратячи часу, пустились въ погоню за прочими Запорождями, що пѣдъ про- водомъ Самѣйла хоронились гдесъ на широкѣмъ мори, и здогонили ихъ, закимъ еще на сходѣ стало свитати. И тыхъ бѣдакѣвъ спѣткала подѣбна судьба. И тутъ выправили Турки немилосерну рѣзню, зъ котрои ледви десятохъ козакѣвъ лишило ся межи живыми.

Межи тыми бувъ и атаманъ Самѣйло.

III.

Проминуло дваццять чотыри лѣтъ.

Тяжкѣ то и кровавѣ були лѣта для нещаснаго Самойла, котрый побивавъ ся въ турецкѣй неволи, закутый въ сталевѣ подвѣйні кайданы, и бувъ гребцемъ-весляремъ на галерахъ...

Страшне жите було такого невѣльника. На суднѣ, довготы до 50 метрѣвъ, на трийцяти лавкахъ, котрѣ находились по правѣй и лѣвѣй сторонѣ судна, сидѣло по шѣсть невѣльникѣвъ-веслярѣвъ. Руки ихъ були сильно желѣзомъ прикованѣ до одного величезнаго весла, котре они въ рухъ пу-скали. Надъ головами веслярѣвъ вносила ся стеля, що творила покладъ галеры. Мѣжь лавками вздовжь судна бувъ вузенькѣй проходъ, высшій о много вѣдъ веслярскихъ лавокъ. Тымъ проходомъ, переходивъ ся зъ часта галерный наганячъ зъ кнутомъ въ руцѣ. Невѣльники-веслярѣ, сидячѣй прикованѣ до лавокъ и до весель, були якъ зима такъ лѣто обнаженѣ до нага, по поясъ, такъ що холоднѣй морскѣй хвилѣ дуже часто ихъ обливали. Вѣдпочинку они майже не мали, а если и мали, то дуже мало. Спали и вѣли они таки на своихъ лавкахъ, нѣколи не знали нѣ недѣлѣ нѣ свята, нѣ рѣжницѣ межи днемъ а ночію; все мусѣли веслувати, коли галера мала плыти. Утомленаго невѣльника, коли задрѣмавъ або бажавъ на хвиль-

ку вѣдѣти вѣдѣ тяжкой надлюдской працѣ, поѣганявъ сейчасъ галерный наганячъ, ударяючи его сильною дротяною нагайкою по нагѣмъ тѣлѣ...

Въ такѣмъ гараздѣ перемучивъ ся Самѣйло двацѣты чотыри лѣтъ вѣдѣ того часу, коли его братъ Дмитро здравивъ козацку флоту.

Поручъ зѣ Самѣйломъ сидѣвъ вѣдѣ десяти лѣтъ его товаришь, бравый козакъ Мусѣй Грачъ. Они були, якъ то кажуть, одной душѣ та не одногового успособленя.

Грачъ вѣчно сумувавъ, вѣчно бувъ понурый, та лишъ тогды веселивъ ся, коли оба зѣ Самѣйломъ стануть згадувати свою рѣдну землю християнську. И тогды Грачъ то плаче то радѣва, бо при тѣй згадцѣ дорогого краю выринали въ души его рѣвночасно жаль та туга и якась ему самому невыяснена радѣсть...

Самѣйло же не такій! Коли бувало стануть згадувати свою дорогу вѣтчину, свое давно минуле свѣбѣдне и ясне якъ сонце житѣ, тогды Самѣйло склонить голову до землѣ, посумнѣва, а блѣде, худе его лице почорнѣва землею, але свои сердечнѣ слезы стараєсь укрити передѣ товаришемъ. А такъ то здавалось, що вѣнѣ все веселой вѣдѣ, однакъ тая веселѣсть була насилувана, вымушена, и то на тоє, щобъ поѣддержати на душѣ себе и другихъ. За те въ его души болесною кровавою ра-

ною крыли ся жаль и туга за рѣднымъ краемъ, за рѣднымъ словомъ.

— И коли тоѣ наше собаче жите скѣнчить ся вже разъ? — пытаѣ иногда Самѣйла Грачь.

— Не жури ся, друже, скѣнчить ся оно... Все мусить скѣнчитись! — каже немовъ рѣвнодушно Самѣйло.

— И за що мы мучимось такъ тяжко на тѣмъ свѣтѣ? Мабуть Богъ нѣкого не скаравъ тяжше якъ насъ, бо нема гѣршой муки, якъ неволя и розлука зъ християньскою землею.

— На Бога, друже, не наръкай! — мовить Самѣйло. — Отъ, мусимо терпѣти до якогось часу, тай годѣ..

— Ну, знаѣшь, я еще разъ такъ терпѣвъ бы, якъ терплю, кобы лише знати, що еще передъ смертію бодай разъ гляну на свѣй рѣдный край и почую одно рѣдне слово..

— А я все маю надѣю, що мы еще выдѣстанемось зъ тои проклятои неволѣ, а найбѣльша моя надѣя въ Бозѣ! Если Вѣнъ не допоможе намъ до сего, то нѣхто въ свѣтѣ!

Отъ такъ, то пѣдносячи въ гору то спускаючи на дѣль тяжке весло, зъ часта оба товаришѣ розмовляли нишкомъ, щобъ не чувъ наганячь, бо розмовляти неволѣникамъ не було вѣльно. По такѣй розмовѣ лекше ставало имъ на якѣйсь часть на серци, а особливо Самѣйлсви, котрый живѣ

лишь тою надѣєю, що чи скорше чи пѳзнѣйше
лучить ся якась нагода, котра нещасныхъ невѳль-
никѳвъ высвободить зъ болючихъ кайданъ неволѳ.

IV.

Будя осѣнь.

На галерѳ, котрою вѳхавъ молоденькѣй трапе-
зунтскѣй Алканъ-Паша до дочки Козловского Пашѳ
на заручины, находивъ ся такожъ Самѳйло.

Невѳльникамъ заливавъ кєрвавый пѳтъ очи
вѳдъ надсильной працѳ. Они мусѳли веслувати
теперь зъ подвѳйною скоростѣю якъ звычайно
и тому дуже томились. Надъ ними частѳйше про-
ходжувавъ ся наганячъ и ударяючи утомленыхъ
нагайкою до крови, пѳдганявъ ихъ вѳ веслованю.

Самѳйло зъ Грачемъ веслували безъ наймен-
шого вѳдпочинку вже третѣй день тай и не диво,
що остаточно опускали ихъ силы и моривъ ихъ
тяжкѣй сонъ тай они не могли скоро веслувати.
Се замѳтивъ наганячъ и прибѳгъ до Самѳйла та
стягнувъ єго зъ цѳлои силы нагайкою по голѳй
спинѳ, ажъ брызнула кровь.

Самѳйло скрутивъ ся зъ болю и дужше вхо-
пивъ ся весла.

— А ты, собако христѣянскѣй! — закричавъ
до него наглядачъ. — Дамъ я тобѳ спати!

— Хиба-жь ты, брате, не бувъ христѣяни-

номъ? — сказавъ затискаючи зъ болю зубы Самойло до наглядача, котрый бувъ такожъ и ключникомъ Пашѣ.

— А хиба тобѣ хто боронить покинути свою вѣру? Покинь еѣ и стань тымъ, чимъ я ставъ, вѣдь коли покинувъ християнство, а тогды лекше вѣдѣтихнешь, а Паша тогды певно озолотить тебе и зрѣбитъ тебе своимъ прибочнымъ старшиною! — радивъ наглядачъ.

— О, того хиба вже нѣхто не дѣждеся! — вѣдповѣвъ на тоє твердо Самойло. — Уже черезъ дваццять чотыри лѣтъ чую я таке, такі солодкі слова; але твої паша нехай зрѣбитъ мене паномъ и цѣлого свѣта, то я таки нѣколи не выречу ся своєи дорогой християнской вѣры та солодкои рѣднои мовы! Знай, брате, що я християниномъ и русиномъ родивъ ся и тимъ згину!

— И до чого та дурна бесѣда твоя, до чого тоє упрямство? — замѣтивъ на тоє доглядачъ. — Подумай собѣ такъ самъ: що дасть тобѣ твоя вѣра, твоя мова, коли ты ось невѣльникомъ такъ тяжко мусишь горювати? Що тобѣ зъ житя такого християнского?

— Лекше, менѣ, брате, и найстрашнѣйшій муки зносити, якъ бути поганымъ зрадникомъ свого Бога и рѣдного краю! — сказавъ на тоє Самойло.

— Я се вѣдь тебе вѣчно чую... Такъ гань-же,

собако, въ мукахъ, коли ты такі упертый! Ну, веслуй-же скорше! — крикнувъ въ кѣнци наганячъ, свиснувъ зѣ злости кнутомъ Самѣйла по плечахъ и вѣдѣйшовъ на другій конецъ галеры.

— Вѣрь менѣ, друже, — вѣдозвавъ ся до Самѣйла по вѣдходѣ наглядача Грачъ — муки нашѣ вѣдъ тяжкихъ весель та пекучихъ кайданъ и вѣдъ болючої нагайки не були бы такі страшнѣ, коли-бъ не тоѣ, що вѣнъ твоѣ рѣднѣй братъ, и не тоѣ, що вѣнъ не маѣ найменшого взгляду и помилуваня надъ тобою та навѣтъ и рѣднѣмъ словомъ не хоче промовити до тебе!

— Правду кажешъ, друже, се дуже болюче! — сказавъ Самѣйло и мовчки понуривъ голову.

Сей наглядачъ, що бувъ заразомъ и ключникомъ нашѣ, т. е. замыкавъ на колодки невѣдльничѣй кайданы, бувъ се той самый, що передъ двайцяти чотырма лѣтами своєю здрадою знищивъ козацку флоту и позбавивъ жита кѣлька-сотъ христѣянського люда; бувъ се рѣднѣй братъ Самѣйла, колишнѣй козацкѣй асаулъ Дмитро... Тогда, якъ Турки справили рѣзню на козацкѣй флотѣ, и Дмитро, мѣсто зѣстати, якъ собѣ вычисливъ, трапезунтскимъ пашою, дѣставъ ся до неволѣ. Якъ сказано, Джефиръ-Паша, котрый обѣцявъ бувъ Дмитрови тоѣ достоинство, погибъ заразъ на початку битвы на морю вѣдъ козацкою шаблюки и тымъ чиномъ стративъ Дмитро своего одинокого

союзника; Турки же, не знаючи ближе про той союзъ, опѣсля не повѣрили ему на его толкованя та хвальбы, що се вѣнъ головнымъ справникомъ рѣзнѣ на козацкѣй флотѣ, и на перекѣрѣ всякимъ представленямъ взяли такожь и его до неволѣ.

Та не довго вѣнъ бѣдивъ у нѣй, бо заразъ таки покинувъ свою вѣру и мову та ставъ настоящимъ Туркомъ. За тоє именовано его зъ-разу наставникомъ надъ невѣльниками-робѣтниками въ Царгородѣ, а понеже вѣнъ оказавъ ся дуже жерстокимъ супротивъ християнъ, то перенесено его по короткѣмъ часѣ въ Трапезунтъ, где тамошній паша зробивъ его першимъ наглядачемъ надъ своими галерами и ключникомъ.

Се було достоинство досычъ значне, бо та-кѣй ключникъ-наглядачъ бувъ всевладнымъ паномъ надъ невѣльниками и ихъ житемъ. Ему треба було сказати передъ пашою лишь одно слово, що той або сей невѣльникъ заслуживъ на кару смерти або на якѣ муки, паша охотно годивъ ся на всяке предложене свого ключника.

Лучило ся таке, що на тѣй галерѣ, до котрой Дмитро бувъ назначеный на ключника, находивъ ся весляремъ-невѣльникомъ его рѣдный братъ Самѣйло. Заразъ на першѣмъ вступѣ пѣзнавъ Самѣйло свого брата...

— Здоровъ, братику коханий! — привитавъ его. — А ты-жь що зробивъ изъ себе? Поганина?

— Мовчи, христiянськiй собако! — крикнувъ на тоє по турецки розлюченый Дмитро. — Якiй я тобѣ братъ? Того слова щобъ бѣльше не чувъ я вѣдъ тебе, собако! Хиба плюнешь на свое христiянство и приймешь нашу турецку вѣру, тогды и то лишь тогды станешь моимъ братомъ! А теперь... я тебе не знаю!

Таке привитанє двоухъ рѣднихъ братѣвъ въ турецкѣй неволи великою раною врѣзалось въ серце Самѣйла и муки єго невѣльничiй вѣдъ того дня побѣльшили ся въ двоє...

— Легше менѣ було-бъ неволю зносити, если-бъ не бачити менѣ мого брата поган скимъ перекинчикомъ!.. — жалувавъ ся бувало самъ передъ собою Самѣйло.

И вѣдъ того часу Самѣйло не уважавъ Дмитра бѣльше своимъ братомъ, лишень въ души вѣд-носивъ ся до него зъ наибѣльшою погордою.

А Дмитро неразъ стававъ надъ Самѣйломъ и намовлявъ єго всѣлякими способами, щобъ покинувъ христiянство, а тогды мати буде краще житє и лучше буде єму поводитись; але Самѣйло о тѣмъ и чути не хотѣвъ.

Одного разу призвавъ до себе Самѣйла самъ паша.

— Слухай, рабе! — промовивъ лагѣдво до Самѣйла. — Знаю я, якi ти мусишь терпѣти тяжкiй муки, и менѣ жаль, що славный лицарь ко-

зацкій атаманъ вже такъ довго єсть невѣльникомъ! Не лучше-бъ тобѣ жити на свободѣ и бути якимсь старшиною? Все тоє могло-бъ статя ся и сейчасъ, колибъ ты лише приставъ на нашу вѣру, а свою занехавъ!

— Того вѣколи не буде! Волю гинути въ неволи, якъ ходити въ золотѣ пѣдлымъ зрадникомъ своєї вѣры и своєї дорогої вѣтчины! — вѣдповѣвъ на тоє рѣшучо и смѣло Самѣйло.

— Ну, то гинь и дальше сиди въ оковахъ, нерозумный христіянській псе! — крикнувъ люто наша и звернувъ ся до Дмитра. — А ты, мѣй любый друже наложи сему упертому козацкому атаману потрѣйні найтяжші кайданы!

Дмитро свято выповнивъ приказъ пашѣ и вѣдъ тогды Самѣйло знаходинь ся все въ потрѣйныхъ найсильнѣйшихъ кайданахъ такъ, що не мѣгъ добре и рушити собою.

V.

Одного ранку, коли доѣздили до Козлова, вийшовъ паша до невѣльникѣвъ.

— Гей, рабы мои! — промовивъ до нихъ. — Може знайде ся хто межи вами, що пояснить менѣ мѣй дивный сонъ, якій я мавъ сѣи ночи. Кто добре вытолкує, дѣстане мѣшокъ золота и буде вѣльный!

Именно приснило ся менѣ, що моя галера, стра- тивши всю свою рѣжноцвѣтну окрасу, стала ся жертвою страшного огню, а мое вѣйско, побите и знищене, тарялось въ багряннѣй крови, всѣ же мои невѣльники поперекидались въ сизыхъ голубѣвъ и буяли собѣ свобѣдно въ просторѣ надъ моремъ...

Паша скѣнчивъ. Межи невѣльниками стало тихо-претихо. Пѣвъ днѣ думали всѣ надъ тымъ сномъ, але нѣхто нѣчого не мѣгъ выдумати.

Тай пѣйшовъ Дмитро до Альканъ-Пашѣ.

— Нѣхто не годенъ мовить — вытелку- вати твоего сну, ясный пане, тому послухай мене! Прикажи менѣ Самѣйла порядно закувати, почвѣр- нѣй кайданы заложити на его ноги и руки и подвѣйны- ми до лавки прикувати. Той чоловѣкъ выдае ся менѣ дуже небезпечнымъ, бо вѣнъ все має надѣю, що выдѣстане ся еще на свободу...

— Та кого тутъ обавляти ся? Одного чорного невѣльника, пса християньского? Се ганьба для тебе! — крикнувъ на Дмитра паша.

Ясный пане, прости, але вѣнъ таки не- безпечный! — промовивъ несмѣло низко кланя- ючись Дмитро.

— Ну, то хйба вѣнъ лише для тебе такій небезпечный! То возьми вже и закуй его, якъ хо- чешь! — рѣшивъ въ кѣнци паша.

Чимъ скорше выйшовъ Дмитро, щобъ вы- повнити свою любу службу на рѣднѣмъ братѣ.

И немало се здивувало всѣхъ, коли побачили, що Самойло опинивъ ся въ такихъ оковахъ, въ якихъ еще нѣколи его не бачили.

— Овѣ, щось не доброго перечуває паша, коли налякавъ ся тебе одного! — замѣтивъ Грачь.

— Певно се зъ порады Дмитра! — сказавъ догадуючись Самойло. — Але бачишь, друже, я маю въ Бозѣ таку велику надѣю, що доковче будемо еще свободнї!

— Та будемо певно тогды, коли скѣнчимо свое житє! — сказавъ на те Грачь, стративши всю надѣю.

Въ кѣнци прибула галера до пристани въ Козловѣ. Паша сейчасъ высѣвъ зъ галеры и поспѣшивъ зъ своєю дружиною до судженои, а невѣльники лишились спочивати въ кайдавахъ.

Великїй бенкетъ выдавъ Козловскїй старый паша въ честь свого budouчого зятя Альканъ-Пашѣ. И цѣлый день до безпамяти бенкетувавъ Альканъ-паша зъ своєю дружиною, ажъ вечеромъ стямивъ ся и пѣславъ своихъ двоихъ найвѣрнѣйшихъ туркѣвъ на галеру, щобъ донесли ему, що тамъ дѣе ся.

— Той нашъ Дмитро — говоривъ паша до тыхъ пѣсланцѣвъ — згадувавъ менѣ нынѣ, що атаманъ Самойло є для насъ чомусъ дуже небезпечный; а чому, то се для мене загадка... Може вѣнъ самъ носить ся зъ зрадливою гадкою? Може вѣнъ самъ хоче Самойла вѣдѣмкнути и пустити

его на волю? Пойдѣть отже на галеру, поглядяньте, що тамъ дѣе ся, и менѣ сейчасъ донесѣть!

Пришли тѣ высланцѣ на галеру, ажъ чуютъ, що Самойло справдѣ розмовляє зъ Дмитромъ.

— Брате! — благає Самойло Дмитра. — Здойми менѣ хочь на хвилю кайданы та позволи выйти на покладъ! Нехай гляну на зоряне небо и въ ту сторону, где наша дорога вѣчина, то менѣ легче на души стане...

Але у Дмитра було нелюдске сердце.

— Разъ тобѣ кажу, покинь вѣру християнску и приими нашу, то будешь собѣ свободнѣйшій! — вѣдповѣвъ на тоє Дмитро.

— А я тобѣ одно кажу, шо нѣхто въ свѣтѣ не дожде бачити мене зрадникомъ, перекиньчиномъ! Згину въ неволи, але християниномъ! — вѣдповѣвъ Самойло.

— Ну, то дай менѣ спокѣй и не говори богато, бо еще пяті кайданы наложу на тебе! — грѣмнувъ Дмитро и вѣдойшовъ.

А Самойлови закипѣло братерске сердце новою кровію и замлѣло вѣдъ великого болю.

Вернули посланцѣ до пашѣ.

— Ясный Пашо! — промовили. — Маєшь ты дуже вѣрного ключника... Вѣнъ своему братови навѣтъ кайданъ не хоче попустити, а грозить еще новыми, а що найголовнѣйше, то вѣнъ Самойла на нашу вѣру наvertsає...

Такою звѣсткою урадувавъ ся Алькинъ-Паша и въ надгороду за вѣрнѣсть пѣславъ заразъ Дмитрови дорогихъ напитокѣвъ и присмакѣвъ.

Коли мѣдне вино зворушило Дмитровѣ нервы и сердце ему змякло, вѣнъ нагадавъ собѣ своего брата Самѣйла и поспѣшивъ зъ напитками до него.

— Нехай — подумавъ собѣ — и его розбере вино, то певно прийме нашу вѣру!

И стали оба брата гостити ся зъ повныхъ фляшокѣ. Дмитро не знавъ мѣры и высушувавъ кожду фляшку до дна; Самѣйлѣ же проворно выливавъ що мавъ пити за себе, а то въ рукавъ, удаючи, що такожь до дна выпивае.

И розъохотивъ ся Дмитро. Обцѣлювавши Самѣйла, увѣльнивъ его зъ кайданѣвъ; але въ кѣнци такъ зашумѣло въ головѣ вино, що звалило ключника зъ нѣгѣ.

Зъ сего скориставъ Самѣйло. Взявши спитого до безпамяти Дмитра немѣвъ дитину на свои руки, завѣсь его въ лѣжку, вынявъ ему зъ-за паса ключѣ и кинувъ ся скоро зъ дрожащими руками межи невѣльникѣвъ та ставъ имъ вѣдмыкати оковы.

Въ короткѣмъ часѣ всѣ невѣльники, що находили ся на галерахъ, побачили ся майже на свободѣ...

— Я вамъ лишень замки повѣдчинявъ, але кайданы нахай и дальше, якъ доси, висять на васъ, щобъ було незамѣтно, що замки отворенѣ! — приказувавъ зъ бучимъ сердцемъ Самѣйло. — Такъ

удаючи, що вы замкнені, ожидайте, мои товаришѣ, той години, коли Господь Богъ чей вызволить насъ изъ той турецкой неволѣ, якъ колись вызволивъ Израильтянъ зъ египетской...

Вѣдтакъ усѣвъ Самѣило на своє мѣсце и взявъ на себе свои потрѣбні кайданы, удаючи, що въ нѣчѣмъ нѣяка змѣна не зайшла.

Около пѣвночи вернувъ наг алеру Альканъ-Паша зъ вѣйскомъ и дружиною, а побачивши, що Дмитро спить, приказавъ всѣмъ якъ найспокойнѣйше заховувати ся, щобъ не розбудити его „вѣрного“ ключника. Вѣдтакъ пѣславъ двоухъ воякѣвъ, щобъ оглянули ряды невольникѣвъ, чи всѣ позамыкані въ кайданахъ.

Идутъ турки, оглядають кайданы, а козацкі сердца тремтять, тремтять.. Выстарчить лише, щобъ у одного доглянувъ турокъ, що кайданы не замкнені, то тогды всяка надѣя на волю пропала на вѣки!...

Але видко Господь Богъ милосердный самъ стерѣгъ несчастныхъ невольникѣвъ. Турки оглядаючи кайданы, не пробували замкѣвъ, чи они позачинювані, и скѣнчивши оглядины, вѣдѣшли, зъ-вѣдки прийшли.

— Слава и вдяка Тобѣ, Господи, за те, що заслѣпивъ поганамъ очи! — зѣтхнули до неба всѣ одною душею козаки.

— Можешъ цѣлкомъ спокойно класти ся до

райского сну, найяснѣйшій пане! — рапортували вояки, вернувши зъ оглядинъ.

— Дуже вѣрного ключника маєшь, найяснѣйшій пане! — говоривъ зъ нихъ оденъ. — Всѣ невѣльники позамыкаві въ кайдакахъ, а атаманъ Самѣйло сидить въ потрѣйныхъ путахъ и рушити собою не годенъ...

Вдоволенный такою вѣсткою, Альканъ-Паша положивъ ся спати, а за нимъ и все вѣйско та дружина. Всѣ пѣсля гучного пира, залитѣ сильными винами, заснули твердымъ сномъ.

Безъ памяти спали всѣ погаве на галерѣ, лишь Самѣйло и всѣ козаки-невѣльники не спали... ихъ сонъ не имавъ ся. Они ожидали важной хвилѣ, котра мала бути для нихъ найшасливѣйшою въ житю.

Заразъ по пѣвночи вылѣзъ Самѣйло нишкомъ зъ своихъ кайданѣвъ и пѣйшовъ осторожно лава вѣдъ лавы.

— Скидайте по тихоньки зъ себе кайданы — говоривъ шепотомъ — и дуже осторожно закладайте ихъ на кожного турка, тѣлько перше нехай кождый возьме въ руку шаблю або острый кинжалъ, щобы еслибъ котрый поганинъ пробудивъ ся, пустити єму зъ сердца кровь.

И заворушилось козацтво та зъ дрожачими але твердыми руками стали перекладати зъ себе кайданы на спячихъ безъ памяти Туркѣвъ. Правда, була се справа дуже трудна и небезпечна, але

для козака нема на свѣтѣ нѣколи нѣчого не-
можливого!

Въ короткомъ часѣ всѣ спячі Турки були
заковані въ козацкихъ кайданахъ и лише пятохъ
було mezi ними такихъ, котрымъ треба було пу-
стити зъ сердца кинжаломъ кровь.

— Всѣмъ имъ такъ найлучше зробити! — ра-
дивъ шепотомъ Самойлови Грачъ.

— Не можна, братику, стільки крови проли-
вати! Христосъ приказує милувати своихъ во-
роговъ! — вѣдповѣвъ Самойло и приступивъ до
Алькана-Пашѣ.

Вѣнъ лежавъ на своѣй постели зъ усмѣхне-
нымъ лицемъ та зъ розхрѣстаными грудьми, ко-
три вѣдъ часу до часу зъ глубокого вѣддыху въ
твердомъ снѣ високо пѣднимались.

— Не одно християньске жите пустивъ ты
марно зъ свѣта, безсовѣстный поганче! Такъ ось
тобѣ за се заслужена заплата...

И въ тѣй хвили острый кинжалъ зъ Самой-
ловой руки встромивъ ся въ Алькана-Пашѣ сердце
та выпустивъ и розѣдлавъ на єго бѣлі груди ба-
грянну кровь.

Паша липнувъ широко очима, стягнувъ су-
дорожно руками, пѣдкинувъ собою, вѣдтакъ скри-
вивъ ся и успокоивъ ся та заснувъ вѣчнымъ сномъ.

— А теперъ черга на Дмитра... Ему такожъ

такъ належить ся! — шепнувъ невѣдступаючій нѣ на крокъ вѣдъ Самѣйла Грачь.

— Нѣ, вѣнъ лишить ся живый и свободный на покаяне! Може еще спасе свою душу! — вѣдповѣвъ Самѣйло.

И сейчасъ выдавъ вѣльнымъ козакамъ нишкомъ приказъ, щобъ чимъ скорше вѣдплыли галерою на широке море.

VI.

Було въ недѣлю раненько.

Золоте сонце вже свѣтило надъ плесомъ моря и своими промѣнями гралось зъ дробными фидями воды. Въ ту пору трапезунтска галера Алькана-Пашѣ вже була далеко вѣдъ Козлова.

Козаки веслували изъ всѣхъ силъ, щобъ чимъ скорше якъ найдалше утечи, а бути близше своего рѣдного краю. Они плакали зъ радости та сердечно благодарили Господа, що помѣгъ имъ высвободитись зъ тяжкой неволѣ. Всѣ радѣли немов мала дитина рѣдною мамою. По тѣлькохъ лѣтахъ тяжкихъ пекольныхъ мукъ вѣдѣтхнули они въ кѣнци свободнѣйше и почувли волю, тоѣ наибѣльше щастѣ людского житя. Теперъ ожила у нихъ надѣя, скорше чи пѣзнѣйше стати на своѣй рѣднѣй християнскѣй земли, чого они такъ собѣ дуже бажали. Они, вчера еще невѣльники, нынѣ

свободнѣ завдяки хитрости и чуйности Самойла, котрый знавъ выхѣснувати якъ слѣдъ принагѣдну хвилю...

— Ахъ, Господи, кобы вже скорше станути на рѣднѣй святѣй землици! — зѣтхали козаки и жвавѣйше робили веслами, бажаючи стрѣлою домчатись до рѣдныхъ берегѣвъ.

А Турки, якъ були закованѣ, такъ спали еще твердо и не будились. Ажъ доперва близко полудня пробудивъ ся першій Дмитро и сейчасъ мовь опареный скочивъ зъ постели, побачивши стоячихъ Самойла и Грача, якъ розмовляли о чѣмсь.

— Ахъ, вы собаки, якъ вы смѣете!... — крикнувъ, прибѣгаючи до нихъ.

— Поволи, поволи, пане ключнику, а где вашѣй ключѣ? — промовивъ до него насмѣшливо Грачь.

Дмитро глянувъ кругомъ себе, скрутивъ ся сюды-туды и остовпѣвъ зъ ляку та перераженя.

— Гей, мои ключѣ! — кликнувъ безъ памяти до Грача.

— На днѣ моря! — вѣдповѣвъ Грачь.

На крикъ Дмитра розбудились Турки и на галерѣ счинилось пекло.

Побачивши себе закованыхъ и роззороженыхъ, они почали бѣсити ся зъ злости и скавулѣти дивными голосами. А коли Дмитро помѣрковавъ, якимъ лихомъ тутъ пахне, и побачивъ мертвого

Алькана-Пашу, прибѣгъ до Самойла и упавъ ему до нѣгъ.

— Братику соколику, не губи мене... даруй менѣ... прости менѣ! — ставъ лебедѣти и цѣлувати по ногахъ.

— Встань, на тоѣ теперь не часъ! Иди, сѣдай аа лаву и веслуй! — приказавъ Самойло.

Дмитро скоро скочивъ на першу лавку, вхопивъ ся весла и ставъ веслувати зъ цѣлои силы.

— Ну, мы вже далеко на мори и можемо теперь упорати ся зъ своимъ ворогомъ! — звернувъ ся Самойло до Грача.

— А певно, нехай поганцѣ змѣряють собою, чи глубоке море! — радивъ Грачь.

— Нѣ, друже, я дорожу кождымъ людскимъ житемъ! — зауважавъ на тоѣ Самойло. — Я ось що имъ зроблю! Мертвыхъ дамъ рыбама на снѣдане, а живыхъ спакуємо на лодки таки закованыхъ и пустимо ихъ на море на Божу волю... Нехай ихъ Магометъ ратує...

— Та нехай и такъ! Се робишь для нихъ велику ласку! Они для тебе певно не зробили бы того! — мовивъ невдоволенный трохи зъ Самойловои рады Грачь.

Грачеви страшно захотѣлось тяжко помстити ся на безпомѣчныхъ туркахъ, котрѣ нѣколи не милували християнъ, и вытопити ихъ всѣхъ власною рукою; але розказови Самойла противити ся

не мѡгъ. Та Самѡйло зъ козаками взялись до дѣла и незабавомъ всѣ Турки лежали якъ бараны на чотырохъ лодкахъ, спущеныхъ на море.

Турки кидали собою, грызли зубами желѣзо тяжкихъ кайданъ и скавулѣли немовъ собаки, та все було на даремно. За хвилию лодки опинились на отвертѡмъ мори, а морскій филѣ стали ними погойдувати немовъ хочачи заколысати до вѣчного сну пѣнячихъ ся зъ розпуки туркѡвъ.

Не минуло и пѡвъ години, а лодки счезли козакамъ зъ очей. Теперъ чулись козаки на турецкѡй галерѣ якъ на своѣй власнѡй.

И заразъ розлягла ся пѣсня зъ грудей молодого козака.

Пѡдъ нашою слободою
Родить жито зъ лободою.
Тамъ дѣвчина жито жала,
Малій снопики вязала...
Где не взявъ ся козаченько
На воронѡмъ кониченьку!

— Гей, братя, я дванайцять лѣтъ не спѣвавъ! — крикнувъ, перерываючи пѣсню. — Не вѡльничї кайданы скували буди въ менѣ такожь и пѣсню. А теперъ, якъ нема на менѣ кайданъ, то пѣсня сама вырывае ся зъ грудей...

— А зъ мене такожь, бо вже давно и не чувъ я и не спѣвавъ нїякои пѣсни! — крикнувъ старый сивоусый козарлюга, тупнувъ сильно ногою, такъ ажъ галера задрожала, и зъ розбитыхъ

неволею дужихъ грудей затыгнувъ захрыплымъ
голосомъ пѣсню...

Бувъ собѣ козакъ Голота,
Не боявъ ся нѣ огня, нѣ воды,
Нѣ лиха, нѣ всякого болота.
А на нѣмъ шапка-бѣрка,
Зѣ верху дѣрка,
Соломою шита,
А ветромъ пѣдбита!...

— А дивѣть, не позабувъ своихъ пѣсень!? —
зауважавъ оденъ зѣ козакѣвъ.

— Рѣдного слова и рѣдной пѣсни по вѣкъ,
брате, не забудешъ, щѣбъ ты и не знати гдѣ
бувъ! — сказавъ весело старый козарлюга.

— Гей, завчасно мы розвеселились пѣснями,
братья! — сказавъ въ тѣмъ Грачь, вказуючи ру-
кою передъ себе далеко на море.

Всѣ глянули въ ту сторону и пѣзнали, щѣ
противъ нихъ плыве турецка якась галера.

— Пропали мы теперъ! — охнувъ яѣйсь зѣ
козакѣвъ, въ котрѣмъ неволя знищила всяку на-
дѣю и выдержалѣсть.

— Коли ты боягузъ, то пропадай! — грѣм-
нувъ на него Самѣйло. — Бравый козакъ нѣколи
не схаѣ и не боить ся нѣчѣго!

Однакъ та неспѣдѣвана стрѣча дуже вразила
козакѣвъ; всѣ замовкли та посумнѣли. Така стрѣча
була для нихъ теперъ справдѣ дуже небезпечною.
Ихъ було всѣхъ вѣсѣмдесятохъ и хочъ було о-

ружіє та на галерѣ три гарматы невеликого калибру, то все-жь таки не могли рѣвнати ся зъ першою-лучшою турецкою галерою, котрої залога въ трое ихъ перевышала числомъ людскихъ силъ.

Зъ задуми розбудивъ козакѣвъ Самѣйло.

— Ну, братя, нема чого довго думати! Маємо тутъ турецку вѣйскову одѣжу... переберѣмъ ся и нехай намъ Господь Богъ допомагає! Скажемо, хто тамъ ѣде противъ насъ, що се трапезунтскій Альканъ-Паша по заручинахъ такъ гуляє по морю, а теперъ саме спить... Може такимъ способомъ вѣдвернемо найскорше всяке вѣдъ себе пѣдозрѣне...

И въ однѣй хвили порада Самѣйла була переведена въ дѣло. Всѣ козаки, знаходячі ся на покладѣ, перебрали ся не до пѣзнаня въ одѣжи турецкихъ воякѣвъ-яничарѣ.

— Однакъ, дорогі братя, коли-бъ ворогъ и пѣзнавъ насъ, то нѣякъ не пѣддавати ся ему! Радше згинути въ борбѣ, якъ дѣстати ся назадъ до неволѣ! — захоочувавъ козакѣвъ Самѣйло.

Вѣдтакъ ворожа галера все зближалась и ставала выразнѣйшою; а въ кѣнци такъ близко пѣдплыла до козакѣвъ, що можна було розрѣжнити все, що дѣе ся на еи покладѣ. Се була вѣйскова турецка галера зъ Акмечету. Въ тѣй хвили выбѣгъ Самѣйло скоро на передъ чердака и ставъ вымахувати бѣлымъ полотномъ на знакъ, щобъ галера звернула бѣльше на бѣкъ.

На сей знакъ акмечетскій Турки, пѣзнавши Альканъ-Пашѣ галеру, звернули заразъ на бѣкъ и приостановились.

— Гей, братья, зѣ-далека вѣдъ насъ, зѣ-далека! — кричавъ голосно Самѣйло. — Зѣ-далека, бо нашъ князь Альканъ-Паша вертае зѣ Козлова зѣ заручинъ и по невыспанѣй ночи спочивае теперь въ райскѣмъ снѣ, розмовляючи зѣ Аллахомъ. Осторожно. щобъ не розбудити его свѣтлости! — додавъ, зрѣвнавшись зѣ акмечетскою галерою.

— Коли такъ, — вѣдповѣвъ акмечетскій начальникъ галеры — то вѣдьте и колишѣтъ дальше нашего свѣтлого князя, нехай ему солодко спить ся! А мы скоро поспѣшаемо до нашего Ирана-Пашѣ, щобъ принести ему ту радѣстну вѣсть ..

И ворожа галера звернула осторожно на бѣкъ и небавомъ счезла козакамъ зѣ очей.

— Ну, слава Тобѣ, нашъ Господи Преблагій, що вѣдвернувъ вѣдъ насъ страшного ворога! — дякували козаки, зѣтхаючи до Господа Бога.

— На вѣчь будемо коло двѣпрового лиману! — озвавъ ся Самѣйло. — О, кобы Всевысній позволивъ намъ еще вѣвхати въ него та минута той ненавѣсный Очакѣвъ! А то зновъ можемо стрѣнути ся зѣ ворожими галерами... Тому нехай нѣхто еще не розбирае ся зѣ турецкихъ убранъ!

И справдѣ переѣхати по-надъ Очакѣвъ було дуже небезпечно, бо тамтуды вештали ся дуже

часто турецкїй галеры, котрї пильнували, щобъ козаки не выѣздили зъ лиману на широке Чорне море. А стрѣнувшись зъ ними, козаки певно не уйшли-бъ ихъ рукъ. И не диво отже, що згадавши еще про те небезнеченство, всѣ посумнѣли, бо вже при берегахъ рѣдной землѣ христїянської, за котрою тужили стѣлько лѣтъ, могли стратити волю або жите и єѣ вже бѣльше нѣколи не побачити...

— Та Господь Богъ ласкавъ! Коли допомѣгъ намъ своєю ласкою скинути зъ себе кайданы, то допоможе намъ еще и на рѣднѣй землі стати! А тогды вже, хотяйбы згинуты, то солодко и вѣд-
радно буде! — потѣшали себе въ души нащаснї невѣльники.

VII.

Надъ моремъ стояла темна глуха нѣчь.

По морскѣмъ плесѣ сунулась поволи галера зъ козаками-невѣльниками, але такъ тихо, що не було чути нѣ найменшого плюскоту воды.

За кѣлька хвиль мали вплывати въ лиманъ, аплыли тому такъ осторожно, щобъ не здрадитись передъ турецкими галерами, котрї могли где-небудь стояти причаившись.

На передѣ чердака стоявъ Самѣйло и пильно наслуховавъ та сидувавъ ся своимъ зоромъ роз-

глянутись въ пѣтьмѣ. Але кругомъ було тихо-претихо.

Всѣ козаки, що не веслували, стоячи на чердаку, такожь глядѣли нѣмо въ пѣтьму, бо хотѣли чимъ скорше доглянутись рѣднихъ берегѣвъ... Та до нихъ було еще далеко.

Въ кѣнци передъ ними замиготѣло якесь слабе свѣтьце.

— Ахъ, Боже, се мабуть ворожа галера! — прошептавъ котрыйсь козакъ, побачивши свѣтло.

— Тихо будьте! Се свѣтитъ ся въ Очаковѣ, тутъ отже дуже обережно! — поясняючи перестерѣгавъ шепотомъ Самѣйло.

И все стишилось, всѣ здавалось заперли въ собѣ духъ.

Такъ вѣхали утѣкачѣ мовчки и дуже осторожно ажъ до бѣлого дня... Та коли зѣйшло сонце, козаки стали пѣдскакувати зѣ радости та выкликувати рѣжными голосами. Они радѣли бѣльше вѣдѣ малыхъ дѣтей, плакали зѣ утѣхи, вносили набожно руки до неба и благодарили Господа, а Самѣйла носили по рукахъ.

— Ахъ, землянька наша дорога християньска! — було лишъ чути.

Галера доѣздила вже до Днѣпрового вливу въ лиманъ. Уже зѣ-далека по лѣвѣй сторонѣ зеленѣвъ безмежный степъ и чути було шумъ батька-Днѣпра.

Та въ тѣмъ стали всѣ перераженіи.

Вѣдъ правои стороны розляглись два арматніи выстрѣлы, вымѣреніи на галеру.

— Се певно Турки? — запытавъ хтось.

И въ той хвили Самѡйло опинивъ ся въ горѣ на вѣтрилахъ.

— Се нашіи! — крикнувъ радѡстно Самѡйло, глянувши въ праву сторону на островець Тендру, где стояла козацка стоянка.

Та не вспѣвъ еще промовити, якъ grimнувъ третій выстрѣлъ, котрый вцѣливъ въ галеру.

— Ей, та они затоплять насъ, бо уважають насъ за Туркѡвъ! — сказавъ Самѡйло и вынявъ зъ-за пазухи козацку хоругвь, котру черезъ цѣлый часъ неволѣ берѣгъ при собѣ яко найбѡльшу святощъ и розпростеръ еѣ на вѣтрилахъ.

Запорожцѣ, побачивши той знакъ, перестали острѣлювати галеру, а она тымчасомъ зближилась до острова.

— Хто вы? — запытавъ утѣкачѡвъ атаманъ Скалозубъ, що бувъ на стоянцѣ.

— Утѣкачѣ-невѡльнянки! — вѡдповѣвъ Самѡйло. — Утѣкаемо ажъ зъ Козлова.

— А чи се не Самѡйло Кошка? — запытавъ Скалозубъ, приглядаючись ему.

— Се вѡнъ, той самый! А чи ты часомъ не Скалозубъ?

— Вѡнъ, братику дорогій! — крикнувъ ура-

дованый атаманъ и кинувъ ся въ обѣимы до Самѣйла, котрый вже зъ прочими козаками стоявъ на земли.

— А що се вы въ турецкихъ одежахъ? — пытавъ Скалозубъ.

— Для безпечности, брате! — вѣдповѣвъ радый Самѣйло.

— Ну, тожь-то наше славне сѣчове товариство урадуе ся, коли дѣзнае ся, що Самѣйло Кошка еще живый! А мы давно мали тебе за пропащего! — казавъ Скалозубъ.

И стали невѣльники витати ся зъ вѣльными Запорожцями, межи котрыми дуже богато було имъ знакомыхъ зъ давныхъ часѣвъ

Всѣ витались и обливались слезами радости, лише оденъ Дмитро стоявъ понурый та сумный. Вѣнь не мавъ зъ кимъ витатись... Здрадникъ не мае нѣчого людского на свѣтѣ.

— А ты-жь чому такъ стоишь, як-бы не невѣльникъ? — запытавъ его Скалозубъ.

— Се мѣй братъ Дмитро! Ты не пѣзнавъ его? — сказавъ Самѣйло.

-- А се вѣнь! Здоровъ, мѣй асауле!

И Скалозубъ хотѣвъ привитати ся зъ Дмитромъ, якъ слѣдъ, але вѣнь вѣдскочивъ вѣдъ него, якъ лихий вѣдъ свяченой воды.

— Геть вѣдъ здрадника! — крикнувъ вѣдтакъ несамовито Дмитро. — На що привѣзъ ты мене

туть, брате, коли чую, що зрадника рѣдна свята земля не може знести на собѣ?

— Покай ся, брате! — сказавъ на тоє Самойло, коли всѣ присутні остовпѣли зъ дива.

— Нѣ, для мене нема вже спокою! Для зрадника нема покаяна! — крикнувъ Дмитро и въ той хвили вгородивъ собѣ въ серце турецкій кинджаль та поваливъ ся трупомъ на землю, не высповѣдавшись навѣть зъ свого тяжкого непростимого грѣха.

— Такъ все кѣнчать зрадники! — сказавъ Самойло и вѣдвернувъ ся вѣдъ трупа Дмитра.

* * *

Велика була радѣсть въ Сѣчи, коли братя витали утѣкачѣвъ-невѣльникѣвъ, а найбѣльше радѣли всѣ атаманомъ Самойломъ, котрого имя все було любимъ и широко звѣснымъ межи козацтвомъ.

И справдѣ, Самойло Кошка бувъ незвычайный чоловѣкъ, бо ледви минуло пѣвъ року по поворотѣ зъ неволѣ, вѣнъ зновъ проводивъ по Чорному морю пѣвъ сотнѣ чайокѣ, вѣдучи вызволяти християнѣ зъ турецкой неволѣ. И пѣзнѣйше вѣнъ еще неразъ выправлявъ ся въ таку небезпечну дорогу и все досягавъ свои цѣли и вертавъ зъ побѣдою.

О, на его флотѣ не знайшовъ ся бѣльше нѣвѣчемный зрадникъ!...

Бібліотека для рускои молодежи
пѳдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Выпускъ XLIV.

Томъ LXXX.

Рѳкъ XI.

Пѳдъ напоромъ совѣсти.

Зъ великорускои повѣстки Достоевскаго
переложивъ
Любомиръ Селяньскій.

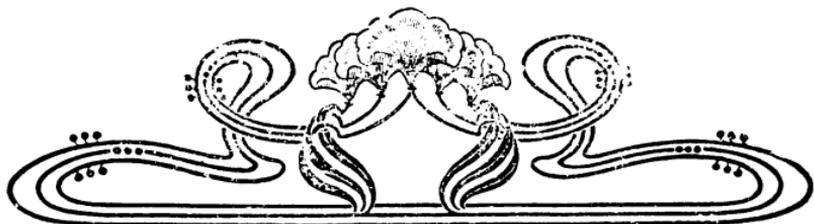

КОЛОМЫЯ.

Зъ печатию А. І. Мизевича.

1904.

Въ однѣмъ великорускѣмъ мѣстѣ стало ся разѣ
таке чудо.

Живѣ тамъ дуже богатый купецъ Максимъ
Скотобойникъ ; богатшого вѣдѣ него не було въ цѣ-
лѣй околицѣ. Збудовавъ вѣнѣ фабрику перкалѣвъ,
въ котрѣй працювало кѣлкасотъ робѣтникѣвъ, тай
ставѣ понадѣ мѣру зарозумѣлымъ.

А треба знати, що все робило ся по его воли.
Навѣтъ само начальство въ нѣчѣмъ ему не пере-
пиняло, а архимандритѣ то таки прилюдно величавѣ
его за ревнѣсть. Зѣ руки купця, що правда, дуже
щедро плыли датки на монастырь, а коли на него
находивѣ такій часѣ, то вѣнѣ тогды сердечно дбавѣ
про свою душу, горячо моливѣ ся до Бога и дуже
журивѣ ся, що стане ся зѣ нею по смерти на
тамтѣмъ свѣтѣ.

А бувѣ Максимъ Скотобойникъ вдѣвцемъ та
бездѣтнымъ ; про его жѣнку говорено всѣляко,
примѣромъ, що вѣнѣ сѣ замучивѣ еще въ першѣмъ
роцѣ супружого пожитя, бо за молоду дуже лю-
бивѣ давати волю своимъ рукамъ. Колижѣ повдо-
вѣвъ, то вже опѣсля не хотѣвъ женити ся.

Мавъ такожь слабѣсть крѣпко выпити, хотяи не все; але коли найшла на него така суматуха, то тогда пьяный безъ памяти уганявъ голый по мѣстѣ и выправлявъ крики та чуда. Колижь хвилѣ суматухи перейшли, тогда вѣнь стававъ ся сердитымъ и все, що захотѣвъ, то такъ и мусѣло бути, а все, що розсудивъ, такъ то всѣ мусѣли слухати.

Своихъ робѣтникѣвъ вѣнь обчислявъ, якъ ему подобалось. Возьме примѣромъ книгу зарѣбникѣвъ, насадить окуляры и выкличе Томка...

— Тобѣ, Томку, кѣлько належить ся? — пытає.

— Та я вѣдъ самого Рѣзда не бравъ! Трийцять девять рублѣвъ приде..

— Овъ, такъ богато? Ты и цѣлый тѣлько не вартъ, цѣлкомъ не до лица тобѣ така сума! Ось я по совѣсти десять рублѣвъ тобѣ вѣдшибну, а двацять девять бери! На, маєшь!..

И мовчить робѣтникъ та и нѣхто не смѣе и слово промовити. Всѣ мовчать.

— Я — каже бувало Максимъ, коли ему хто дорѣкавъ — знаю дуже добре, свѣлько ему належить ся... зъ тутешними людьми инакше не можна поступати... Тутешнѣ люде розпущенѣ... безъ мене они всѣ зъ голоду погинули бы, всѣ що до ноги. Тай еще и се сказати бы: тутешнѣ люде... злодѣѣ; що догляне, то и тягне; вѣдъ чу-

жого майна нѣчо ихъ вздержати не въ силѣ. Або зновъ взяти и се на увагу, що они... п'яницѣ; обчисли его, дай ему грошѣ, а вѣнъ оденъ зъ другимъ просто несе до шинку тай сидить тамъ, доки не пропе всего до ниточки... виходить голѣсенъкій. Въ кѣнци кождый зъ нихъ еще и... пѣдляка: сяде нап'ротивъ шинку на дорозѣ и давай горлати: „Матѣнко моя рѣднесенька, и нащо ты мене такого гѣркокого п'яницю на свѣтѣ привела? Та красше бы ты була менѣ, такому гѣркокому п'яницѣ, млынъскій камѣнь до шиѣ привязала тай у воду кинула!“... Такъ хйба се чоловѣкъ? Се звѣрь, а не чоловѣкъ! Его насампередъ треба розуму навчити, а вѣдтакъ вже ему грошѣ давати. Я знаю, коли ему давати...

Ось такъ говоривъ Максимъ Скотобѣйникъ про своихъ людей и такими крутыми стежками ходивъ вѣнъ...

А живъ въ тѣмъ самѣмъ мѣстѣ еще другій купецъ та и померъ. Бувъ то чоловѣкъ молодой и легкодушный, на свою бѣду еще и погорѣвъ тай стративъ весь маєтокъ. Въ послѣднѣмъ роцѣ бивъ ся зъ нуждою мовъ рыба на пѣску, ратувавъ ся, якъ мѣгъ; але прийшовъ конецъ его житю. Зъ Максимомъ Скотобѣйникомъ цѣлый часъ якось не мѣгъ дѣйти до ладу и зѣоставъ ему виненъ велику суму. Еще въ послѣднѣй годинѣ свого житя проклинавъ вѣнъ Максима.

И лишивъ вѣнъ вдову еще молодую, а зъ нею разомъ и пятеро дѣточекъ. Вже то самѣй вдовици лишити ся безъ мужа, мовь ластѣвцѣ безъ притулку, не розкѣшь на свѣтѣ; а що-жь тогда казати, коли вдовѣ на карку пятеро дѣточекъ, котрѣ прокормити нема чимъ? Крайна нужда. А тутъ послѣдній маечочекъ, дѣмъ деревляной, Максимъ вѣдбирае за довгъ..

Отже нещасна вдовица впала на такую гадку... Коли Максимъ мавъ виходити зъ церкви, она поставила рядочкомъ свои дѣти въ церковнѣмъ притворѣ. Найстаршій хлопчина мавъ вѣсьмь лѣтъ, прочѣ... самѣй дѣвчата, одна вѣдъ другои менша, а наймолодша еще таки при груди.

Скѣнчилась Служба Божа, виходить Максимъ, а въ сѣй хвили всѣ дѣти впали передъ нимъ на колѣна, зложили рученьки якъ до молитвы, а вдовица зъ пятою дитинкою и собѣ уклякнула за ними и поклонила ся до самой землѣ.

— Змилуйте ся, — благае ридаючи — добродѣю, надъ бѣдными сирѣтками, не вѣднимайте вѣдъ нихъ послѣдного кусника хлѣба, не гонѣть ихъ зъ рѣдного гнѣзда!

И всѣ, хто при тѣмъ бувъ, всѣ розплакались; всѣмъ дуже жалко стало. Але сердце богача не зворушилось.

— Ты — каже — молода еще, иди працю-

вати, а и дѣти на заробѣтки выжени! Твоѣй чоловікѣ мене на смертнѣй постели проклинавъ!

И поѣшовъ дальше, а вѣдтакъ выгнавъ вдову зъ дѣтьми зъ хаты.

— Чого ихъ дурницямъ поблажати? Зроби имъ ласку, то они еще бѣльше стануть тобѣ пхати ся, очи дерти. Все сіе ничтоже успѣваєтъ, а токмо паче молва бываетъ! — сказавъ вѣнъ по-важно по церковному, то значить по нашому — То все нѣ на що не придасть ся, а лише гѣрше поговѣрки бувають.

А про него и справдѣ ходили еще давнѣйше поговѣрки, що будьто вѣнъ до сеи вдовицѣ, коли еще дѣвчиною була, пославъ старостѣвъ, щобы єѣ засватати, бо дуже ладна була, та нѣчого не дѣпнявъ. А вже-жъ що до морального єго поведеня, то и въ мѣстѣ и навѣть по цѣлѣй губерніи ходили найрозмайтшого рода поголоски, такъ що вже и мѣры тому не було...

Ну, и выгнавъ же вѣнъ вдовицю зъ хаты не лише по злобѣ своѣй, а иногдѣ и самъ не знавъ, за що такъ тяжко скривдивъ єѣ.

Бѣднѣй же вдовѣ стали добрѣ люди зъ-разу помагати, та опѣсля и перестали. Кинула ся она заробляти, але въ тѣмъ мѣстѣ великихъ зарѣбкѣвъ кромѣ на фабрицѣ не було. То шматѣ у богатшихъ пере, то пѣдлоги мыє, то грядки поле, а все зъ грудною дитиною носитъ ся, бо где-жъ и подѣти

євъ? Старші дѣти по улицяхъ босонѣжъ лѣтають тай бѣды не чують... отъ якъ дѣти. Доки єще передъ богачемъ клякали, то и черевики носили и одежина на хребтѣ була; а теперъ пообдирали ся та гдекуды и голымъ тѣломъ свѣтять; звѣсно, на дѣтяхъ одежда горить. Та имъ се не въ гадцѣ: гуляють по мѣстѣ мовь птычки, а голосочокъ у нихъ мовь дзвѣночки.

А мати все разъ-у-разъ журить ся.

— Настане зима, и куды я васъ тогды при-тулю, чимъ захищу вѣдъ вѣтру та морозу? Охъ, кобы васъ Господь Богъ до сего часу та до себе забравъ!

И выслухавъ Господь Богъ молитвы вдовицѣ та и не дѣждались дѣточки зимы. Прийшла въ тѣмъ мѣстѣ така пошестъ на дѣти, кашель такій и ко-клюшь, що зъ одного переходивъ на друге. Насам-передъ померла грудна дѣвчинка, по нѣй захору-вали и другі, отъ о вынесла вдова сеи осени всѣ чотыри донечки на кладовище. Одну зъ нихъ, правда, конѣ на улици розтратували.

Поховала вдовиця свои сирѣтки на кладовици и що-жъ, думаете, лекше ѣй стало? Та где тамъ! Доки бѣгали, то проклинала свою долю тай смерти для нихъ у Господа Бога благала; а коли поуме-рали, то такій сумъ огорнувъ ей сердце, що хотъ руки на себе наложити. Звычайно, материньске сердце !...

Лишивъ ся у неи при житю одевъ лишь най-старшій хлопчикъ и хухае она на него доглядаючи, а ви сердце такъ и тремтитъ зъ тревоги. Слабосильный вонъ бувъ и нѣжненькій, за те личкомъ миленькій мовъ дѣвчинка. И спровадила она его до хрестного его вѣтця, управителя фабрики, а сама наняла ся за няньку до одного урядника.

Ажъ разъ, коли хлопчина бѣгавъ по обѣйстю, пригнавъ несподѣвано парою шпаркихъ коней Максимъ Скотобѣйникъ та еще пѣдъ напиткомъ. А хлопчина саме тогды збѣгавъ зѣ сходѣвъ и поховзнувъ ся, упавъ просто на купця, коли той злѣзавъ зъ вѣзка, та такъ не хотячи ударивъ его обома руками въ живѣтъ.

— Чий то такій? — закричавъ розлюченый купецъ, вхопивши хлопця за волосе и пѣднѣвши его до горы. — Лозы! Высѣчи его сейчасъ при менѣ!

Обмеръ хлопчина зъ переляку. Стали сѣчи. Бѣдъ перемѣгъ, хлопчина закричавъ.

— То еще и кричишь? Бийте, доки кричати не перестане! — лютивъ ся купецъ.

И чи довго его сѣкли чи коротко, не знати; досыть що ажъ тогды бити перестали, коли хлопецъ замовкъ. Перестали, бо злякли ся; хлопчина не дыхавъ, лежавъ въ безпамяти, чисто не живой... Розповѣдали опѣсля, що и не дуже то сѣкли, та хлопецъ бувъ страшно боязливый.

Наполохавъ ся и Максимъ Скотобѣйникъ.

— Чій то такій? — запытавъ ся зновъ.

— Тои а тои вдовицѣ! — сказано ему.

— Бачь якій! Занести его до мамы, чого вѣнъ тутъ по фабрицѣ товче ся?

И два дни Максимъ мовчавъ, ажъ третого дня опамятавъ ся.

— А що зъ хлопцемъ? — запытавъ зновъ.

А зъ хлопцемъ було дуже кепско! Захорувавъ, лежавъ у матери въ кутику, лежавъ въ горячцѣ, прийшло запалене легкихъ. Мати заразъ таки и службу покинула и того урядника, а страждѣла надъ сыномъ и днемъ и ночью.

— Гмъ! гмъ! — забурмотѣвъ купецъ. — И зъ чого то взяло бы ся? Тажъ его не такъ дуже и сѣкли! Отъ... настрашили трошки... Не одного еще горше покарало ся, а не було такихъ теремедій!..

Ждавъ вѣнъ, що вдова завѣзвѣ его передъ судъ, але у своѣй гордости не дававъ по собѣ пѣзнати вѣякого страху. Та куда бѣднѣй вдовѣ по судахъ волочити ся? Тогды пѣславъ вѣнъ вѣй вѣдъ себе пятнайцять рубливъ и свого лѣкаря, и то не тому, мовъ бы чого боявъ ся, а лише така ему гадка прийшла. Тымчасомъ наступивъ его часъ и вѣнъ черезъ цѣлѣй два тыждни запивавъ ся по мѣстѣ якъ велюдске сотворѣне. Минула зима, наступило Свѣтле Воскресене Христове.

— А що тамъ дѣе ся зъ тымъ хлопцемъ? — пытае Максимъ Скотобѣйникъ въ самый Великденъ.

А черезъ цѣлу зиму мовь воду набравъ въ губу... мовчавъ, не допытувавъ ся.

— Выздоровѣвъ, славити Бога! — говорятъ ему. — При матери жие, а она наймае ся на роботу...

Того таки дня поѣхавъ купецъ до вдовы. До хаты не зайшовъ, а выкликавъ еѣ до ворѣтъ.

— Слухай, чесна вдовице! — каже. — Хочу я твому сынови бути правдивымъ добродѣемъ и учинити велику ласку. Вѣдь нынѣ беру его до себе, до своего власного дому. И если лишь трошки менѣ угодить, то запишу ему вѣдповѣднѣй капиталъ; если же у всѣмъ менѣ угодить, то зроблю его мовь рѣдного сына по моѣй смерти наслѣдникомъ цѣлого моего маетку, але пѣдъ тымъ однимъ услѣвемъ, щобы ты, крѣмъ великихъ святъ, до него не навѣдувала ся. Коли на се пристанешъ, то завтра рано приведи хлопця! Не все-жь ему байдаки бити...

И сказавши се, вѣдѣхавъ, а мати лишилась мовь приголомшена. Почули се люде...

— Выросте малый, — кажутъ до неи — то самъ стане нарѣкати на тебе, що ты занапастила его долю...

Цѣлу нѣчку плакала вдова надъ сыномъ, а рано взяла тай завела его до купця. А хлопецъ нѣ живой нѣ мертвый... такъ боить ся.

Прибравъ его купецъ якъ панича и учителя

принявъ та заразъ таки за книжку засадивъ; а самъ то и зъ очей его не спускае, все при собѣ держать. Ледво хлопецъ куда задивить ся, вонъ вже до него...

— До книжки! Учи ся! Я тебе чоловѣкомъ хочу зробити! — гримае.

А хирлявый хлопчина вѣдъ сего таки часу, якъ его побили, ставъ кашляти.

— Чи єму у мене не жите? — дивує ся богачъ. — У матери босый бѣгавъ, шкѣрки глодавъ, чому-жь теперь еще гѣрше хирляе, нѣжь передше?

— Кождѣй дитинѣ -- поясняе учитель якъ на долони — потрібный рухъ... годѣ за книжкою все сидѣти!

— Се вѣвъ правду каже! — подумавъ Максимъ Скотобѣйникъ.

А бувъ сей учитель дуже ученый та на жалъ черезъ якусь невыяснену пригону вже давно стративъ мѣсце и живъ въ тѣмъ мѣстѣ майже зъ милостивѣ.

— Менѣ не тутъ жити бы! — говоривъ неразъ самъ про себе. — Менѣ лишъ професоромъ на университетѣ бути бы! Такъ що-жь, коли чоловѣкъ влѣзъ въ багно и нѣякъ зъ него добути ся!...

— Рухай ся! — кричить Максимъ Скотобѣйникъ на хлопця, сѣвши собѣ въ крѣслѣ.

А сей стоить передъ нимъ и трясе ся мовъ въ пропасниці. Дѣйшло до того, що хлопецъ са-

мого его голосу не мѡгъ знести... такъ весь и стрясъ ся.

— Нѣ вѡнъ такій, нѣ вѡнъ сякій! — чудуе ся еще бѡльше Максимъ. — Я его зъ болота вытягнувъ, по паньски прибравъ; на нѣмъ черевики мастерковѣ, сорочка вышивана, якъ енеральского сына утримую; чому-жь вѡнъ до мене неприхильный, чому якъ вовчєня мовчить?

И хотя всѣ, що знали Максима, вже давно перестали ему дивувати ся, то тутъ таки негѡднѣи были надивувати ся.

— Дивне диво! — говорили собѣ. — До такой малой дитины привязавъ ся, на крокъ не вѡдступить...

А Максимъ таки справдѣ занявъ ся дитиною.

— И жити не хочу, — говорить бувало — а норовы вѣ нѣмъ выкорѣню. Мене батько его на смертнѡй постели, вже по принятю святыхъ Тайнъ, проклинавъ: се у него батькѡвскій характеръ!

И ось навѣтъ лозы не уживавъ, бо єи зъ тамтого разу боявъ ся. Заголомшивъ его, безъ лозы заголомшивъ.

И скоилось лихо. Одного разу, коли купецъ вѣйшовъ зъ комнаты, хлопецъ вылѣзъ на крѣсло, щобы зъ шафы дѡстати бальоникъ, котрый передъ тымъ тамъ закинувъ ся. Шныряючи рукою по шафѣ, зачѣпивъ якось необачно рукавомъ порцелянову лампу, а лампа тарахъ на пѡдлогу! Ажь

по цѣлѣмъ домѣ роздавъ ся бренкѣтъ! А рѣчь була дорога!... Купецъ зъ третой комнаты зачувъ бренкѣтъ и скрикнувъ. Кинувъ ся хлопчина утѣкати, куда очи глядять, выскочивъ черезъ вѣкно та въ садъ та до фѣртки и погнавъ просто до рѣки, що плыла черезъ мѣсто.

А вдовжь рѣки тягнулась улица, высаджена деревьями, куда въ погожій часъ проходили ся паны. Прибѣгъ хлопецъ надъ рѣку, въ те саме мѣсце, где находивъ ся поромъ, сплеснувъ руками и чи то залякавъ ся воды чи що, станувъ мовъ вкопаний. А мѣсце се було широке, рѣка быстра, всѣлякѣй статки по вѣй плыли; на другѣй же сторонѣ були склепы, майданъ, храмъ Божій золотыми банями блищитъ ся.

И якъ разъ тогды спѣшила до порома одна полковниця зъ донькою, осьмилѣтною дѣвчинкою. Дѣвчинка ишла въ бѣленькѣй суконцѣ, поглянула на хлопчика и засмѣяла ся, а въ рукахъ несла таку маленьку коробочку, а въ коробочцѣ ѣжика.

— Дивѣть ся, — каже — мамунечко, якъ хлопчикъ глядитъ на мого ѣжика!

— Нѣ, — вѣдповѣла полковниця — вѣнъ чогось такъ застрашивъ ся... Чого ты такъ застрашивъ ся, малый хлопчику? — пытае.

— И якѣй вѣнъ гарненькѣй хлопецъ — каже дѣвчинка — и якъ гарно убраный! А чѣй ты? — пытае хлопчика.

А хлопец еще нѣколи не бачивъ ѣжа, приступивъ ближе и дививъ ся на звѣратко. Вже и забувъ на свѣй страхъ... отъ дѣточій умъ!

— Що се у васъ таке? — пытае.

— А се — каже дѣвчинка — у насъ ѣжикъ! Мы его що лише купили у селянина... вонъ въ лѣсѣ звайшовъ.

— Якій-же то ѣжикъ? — пытае хлопец.

И вже смѣе ся и ставъ его тыкати пальцемъ, а ѣжикъ наѣживъ ся; дѣвчинка жъ така рада зъ хлопчика!

— Мы — каже — его до дому несемо.. приучувати будемо...

— Ахъ, — каже хлопчина — подаруйте менѣ вашого ѣжика!

И такъ вже єв любенько просить! Та лишь се вымовивъ, ажъ наразъ почувъ грѣзный голосъ купця надъ собою...

— Аа... ось ты тутъ? Держи его!

А купецъ, бачите, до того озвѣрѣвъ, що самъ безъ шапки зъ дому за нимъ погнавъ ся.

Хлопецъ, нагадавши собѣ про все, що сталося, скрикнувъ, кинувъ ся до воды, притиснувъ кулачки до грудій, глянувъ на небо тай бухъ у воду!

Люде наробили крику, кинули ся зъ цорома, взяли ловити, та дарма! Вода понесла, рѣка быстра, а коли вытягнули, вже и залявъ ся... неживый! Слабій мавъ груди, захлыснувъ ся, та и

чи богато такому треба?

Ну, и не було еще въ людской памяти, чтобы така дѣтина наложила на себе руки. Такой грѣхъ! И що може така душечка на тамтѣмъ свѣтѣ Господу Богу сказати?

Надъ симъ пытаемъ вѣдъ сего часу дуже часто роздумувавъ и Максимъ Скотобѣйникъ.

И змѣнивъ ся чоловікъ, що пізнати его годъ було; дуже вже тогды загрызъ ся. Взявъ було пити. Пивъ, пивъ, богато пивъ, та покинувъ... не помогло. Покинувъ и до фабрики ѣздити, нѣкого не слушае. Говорять що до него, вѣнъ мовчить або рукою махне. Такъ поступавъ вѣнъ зо два мѣсяцѣ, а опѣсля ставъ самъ зъ собою размовляти. Ходить то по своимъ обѣстю то по улицахъ и самъ до себе говорить.

Згорѣло підмѣйске сельце Васькове; девять хать знищивъ огонь. Поѣхавъ Максимъ подивити ся. Обступили его погорѣльцѣ, зарыдали. Обѣцявъ имъ помѣчь дати и выдавъ приказъ; але за хвидю прикликавъ управителя и все змѣнивъ.

— Не треба — каже — нѣчого давати! — и не сказавъ, чому. — На позорище мене — каже — вѣддавъ Господь Богъ всѣмъ людямъ мовь якого выродка, то вже нехай буде и такъ! Якъ вѣтеръ — каже — розвѣялась слава моя...

Приѣхавъ до него самъ архимандритъ; старецъ бувъ строгій и дуже побожный.

— Ты чого — пытає остро — такъ поступаєшь?

— А ось чого! — промовивъ Максимъ и на-
вѣвъ ему мѣсце зъ Євангелія св. Матѣя. — „А иже
аще соблазнить единого малыхъ сихъ вѣрующихъ
въ Мя, уне есть ему, да обѣсится жерновъ осел-
скій на выи его и потонетъ въ пучинѣ морстѣй“
с. 6. „А хто бы згѣршивъ одного зъ тыхъ дѣтей,
вѣрующихъ въ Мене, лучше бы ему було привяза-
ти собѣ до ши млыньскій камѣнь и потонути въ
морскѣй глубинѣ“.

— Такъ! — сказавъ архимандритъ. — Хоть
тотѣ слова не до сего учинку сказанѣ, та все таки
можуть вѣднестись до него. Бѣда же зновъ, коли
чоловѣкъ свою мѣру згубить... пропаде такій чо-
ловѣкъ! А ты стративъ надѣю на милосердіє Боже!

Купецъ сидить, мовь бы задеревѣвъ. Архиман-
дритъ глядѣвъ на него, довго глядѣвъ...

— Слухай, небоже, — сказавъ въ кѣнци —
и затамь собѣ! Въ письмѣ святѣмъ сказано:
„Слова вѣдчаярнаго летять на вѣтеръ“. А еще и
се погадай, що и ангелы Божі недосконалі, бо
едино досконалымъ и безгѣршнымъ есть лише о-
денъ Богъ, нашъ Іисусъ Христосъ, котрому анге-
лы служатъ. Та и не бажавъ ты смерти сего
хлопчины, а лише бувъ нерозсуднымъ... Тѣлько
ось що менѣ дивне: чи мало ты лиха накоивъ,
чи мало по свѣтѣ людей жебраками пустивъ, чи
мало знищивъ, чи мало погубивъ... такъ само якъ-

бы забивъ? И чи не его то сестры еще передъ нимъ всѣ звидѣли, всѣ чотыри дѣточки, майже на твоихъ очахъ? Чому-жь тебе сей одень такъ засмутивъ? Таже за попередними всѣми ты, гадаю, не то що не жалувавъ, а и думати забувъ... Чому-жь ты такъ налякавъ ся за сего хлопчину, въ котрого смерти ты не дуже и виноватый?

— Въ снѣ менѣ вѣнѣ снить ся! — промовивъ Максимъ.

— Якъ же вѣнѣ тобѣ снить ся?

Але нѣчого бѣльше не вызнавъ купецъ; сидить та все мовчить. Здивувавъ ся архимандритъ та зъ тимъ и вѣдѣхавъ.

— Нѣчого вже тутъ не вдѣшеш! — гадає.

И пѣславъ Максимъ за учителемъ, Петромъ Степановичемъ, зъ котрымъ вѣдъ тои самой пригоды не бачивъ ся.

— Памятаешъ ты его? — пытає.

— Памятаю! — вѣдповѣдає учитель.

— Ты — каже купецъ — тутъ въ трактир-ни олѣйною краскою образы на стѣнахъ малювавъ та зъ архіереевого портрету подобизну зробивъ... чи можешъ менѣ намалювати одну картину?

— Я — вѣдповѣдає учитель ..... все умѣю! Я до всего талантъ маю, я все зробити могу...

— Ну, коли такъ, то намалюй менѣ велику картину на цѣлу стѣну! Намалюй насампередъ рѣку и улицу и перевѣзъ и щобы всѣ люде, якѣ

тогда були, тутъ надъ рѣкою стояли... понимаешь? Та щобы полковница и дѣвчинка були и той самый ѣжикъ. Та и другій берѣгъ цѣлый менѣ вымалюй, щобы видно его було якъ на долони: и церковь и майданъ и склепы и где фіякры стоять... все такъ, якъ есть. намалюй! А тутъ у перевоза надъ самою рѣкою, на тѣмъ самѣмъ мѣсти, поставъ хлопчину, але конечно щобы два кулачки ось такъ до грудій притиснувъ! Се конечно! И вѣдчини передъ нимъ зъ тамтой стороны, надъ церквою, небо и щобы всѣ ангелы въ небеснѣмъ свѣтлѣ злѣтали стрѣчати его... Можешь се потрафити, чи нѣ?

— Я все могу...

— Бо бачишь, я не такого якъ ты, але найпершого маляра зъ Москвы могу сировадити, а хотьбы и зъ самого Парижа, але ты... тямишь его лице. Если оно выйде неподѣбне або мало подѣбне, то дамъ тобѣ лише пятьдесять рублѣвъ; а если выйде цѣлкомъ подѣбне, то дамъ пятьсотъ рублѣвъ. А памятай, оченятка синевкѣй!... Та щобы картина була дуже-дуже велика, широка и висока!

Приготовили, що треба. Взявъ ся Петро Степановичъ до работы та небавкомъ приходитъ до купця.

— Нѣ, — каже — въ такѣмъ видѣ не можна малювати!

— Якъ не можна? — пытає купецъ.

— А такъ! — вѣдповѣдае учитель. — Грѣхъ сей, самоубѣйство, есть однимъ зъ наибѣльшихъ грѣхѣвъ; то якъ-же ангелы будутъ витати его по такѣмъ грѣсѣ?

— Та прецѣнь-же вѣнъ дитина... ему се не почислитель ся грѣхомъ!

— Нѣ, не дитина, а вже хлопецъ; вѣсѣмъ лѣтъ вже мавъ, коли се стало ся! Уже-жъ вѣнъ таки якусь вѣдповѣдъ мусить дати...

Еще гѣрше затревоживъ ся купецъ.

— А я — каже учитель — ось якъ приду-мавъ: неба вѣдчиняти не будемъ и ангелѣвъ ма-лювати годѣ. А спущу я зъ неба, якъ-бы на встрѣчу ему, лучъ небесный, оденъ такій ясный лучъ... такъ лучше выйде.

Отже мѣсто ангелѣвъ маларь намалювавъ небесный лучъ, а все инше вышло такъ, якъ бажавъ купецъ. И рѣка була на цѣлу стѣну, вся синя, и хлопецъ малый надъ нею, обѣ рученьки до грудѣй притиснувъ, и маленька панночка и фижикъ. Все потрафивъ...

Але купецъ сего малюнку нѣкому не показывавъ, а розвѣсивъ его въ своѣй свѣтлицѣ та передъ цѣкавыми замыкавъ его на ключъ. И хотяй якъ рвали ся всѣ, щобы картину оглянути, всѣхъ приказавъ гнати. По цѣлѣмъ мѣстѣ про ню говорено. А Петро Степановичъ, учитель, мало зѣ шкѣры не выскочить...

— Я — каже — теперъ вже все могу! Менѣ бы лише въ Петербурзѣ при самомъ дворѣ служити...

Дуже милый бувъ сей чоловікъ, але чванити ся любивъ надъ мѣру. Та и постигла его недоля. Коли взявъ всѣ грошѣ за мальовило, зачавъ сейчасъ безъ памяти пити и всѣмъ грошѣ показувати, величати ся. Ну, и убивъ его въ ночи пьяного оденъ мѣщанинъ, що зъ нимъ напивавъ ся, та обокравъ. На другій день все выдало ся.

А що зъ купцемъ опѣсля стало ся? Послушайте, добрі люде, дуже пѣкаве!

Наразъ приѣздить купецъ до той самои вдовы. Наймала она кутикъ у одной мѣщанки на самомъ краю мѣста.

Отже приѣхавъ купецъ на подворѣ, зайшовъ до хаты, ставъ передъ вдовою та поклонивъ ся їй до самои землѣ. А вдовиця, вѣдъ той самои пригоды, все хорувала, ледво рухалась.

— Мамусю! — заголосивъ купецъ. — Честная вдовице, выйди за мене, выродка, замужь, та дай жити на свѣтѣ!

Вдовиця глядитъ нѣ жива нѣ мертва.

— Хочу, — каже дальше купецъ — щобы Господь Богъ поблагословивъ насъ хлопцемъ, и если поблагословить, тогды, значить, тамтой хлопецъ простивъ насъ обоє, и тебе и мене. Менѣ такъ хлопецъ приказавъ...

Бачить вдова, що не при розумѣ чоловікѣ, а мовь-бы помѣшаний, та все таки не стерпѣла.

— Се все нѣсенѣтницѣ — вѣдповѣла єму — и одна малодушнѣсть! Черезъ ту саму малодушнѣсть я стратила всѣ мои дѣточки... Я навѣть дивити ся на васъ не могу, а не то, щобы таку вѣковѣчну муку на себе прийати...

Вѣдѣхавъ Максимъ Скотобѣйникъ та не вѣдступивъ вѣдъ свого. Цѣле мѣсто затарахкотѣло вѣдъ такого дива якъ у млынѣ.

А купецъ разь-вѣ-разь посылає свахи. Справдивъ зѣ далека до себе двѣ свои тѣтки, а тѣ все вдову пѣдмовляють, пѣдлещують ся, зѣ хаты не вылазять. Коли-жъ они нѣчого не вѣдѣяли, пѣйшли иншѣ свахи, жѣвнѣки купцѣвъ, урядникѣвъ.. Обступили вдову зѣ всѣхъ бокѣвъ та давай цокотати на всѣ заставки, а она все вѣдмагає ся...

— Охъ, — каже — кобы мои сироты ожили, а теперъ на що се? Та якъ же я передъ моими сирѣтками такѣй грѣхъ прийму?

Купецъ кинувъ ся зѣ просьбою и до архимандрита.

— Иди — каже до него — та наклони єт! Ставь архимандритѣ представляти вдовѣ...

— Ты — каже — вѣ нѣмъ нового чоловіка до житя покличешь...

Вагає ся вдова, а люде дивують ся.

— И якъ то можна, — кажуть — щобы вѣдъ такого щастя та вѣдказувати ся?

Ажъ въ кѣнци ось чимъ приеднавъ єв купецъ.

— Все-жь вѣнъ таки — каже — самоубѣйця, бо вже не бувъ дитиною, а хлопцемъ, отже мусить дати вѣдповѣдъ Господу Богу. Если жъ ты вступишь зѣ мною въ супружество, то даю тобѣ мое честне слово: збудую новый храмъ лише на вѣчный споминъ душѣ его...

Противъ сего не устоялась вдова и пристала. Тогда и повѣнчавъ ся Максимъ зъ вдовою.

И вышло всѣмъ на диво. Стали они жити вѣдъ самого першого дня у великѣй и повнѣй згодѣ, мовъ одна душа въ двохъ тѣлахъ. И взяли они вѣдвѣдзувати храмы Божіи та зъ тревогою благали Господа о щасте для себе. Були въ трехъ монастыряхъ, сповѣдали ся своихъ грѣхѣвъ и чинили покуту та милосерднѣ дѣла. Максимъ поставивъ обѣцяну святиню, выбудувавъ шпиталь и притуловище для бездомныхъ старцѣвъ и калѣкъ та вызначивъ значный капиталъ для вѣдѣвъ и сирѣтъ.

И згадувавъ за всѣхъ, кого скривдивъ, та забажавъ всѣхъ нагородити, а такъ сынавъ грѣшми, що вже жѣнка и архимандритъ придержували его за руки.

— Досыть — казали — зъ тебе и сего! Послухавъ Максимъ, нагадавъ собѣ еще одно...

— Я — каже — тамтого разу еще Томка при выплатѣ грошей скривдивт...

Ну, доплативъ Томкови. А Томко ажъ заплакавъ.

— Та я — каже — и безъ того... Та я и за тамте повиненъ Богу вѣчно дякувати!

Ось такъ вѣнъ всѣхъ нагородивъ и всѣхъ зворувивъ краснымъ примѣромъ покаяннн та сокрушенн.

— Красный примѣръ чуда творить! — кажутъ люде.

Фабрикою стала жѣнка сама завѣдувати и то такъ справно, що и доси про ню згадують. Купецъ же, правда, пити не перестававъ, коли на него приходила пора; але жѣнка стала его въ тѣ дни пильнувати, а опѣсля и лѣчити. Бесѣда его ставала поважною, а навѣть голосъ его змѣнивъ ся.

Ставъ вѣнъ незвычайно милосерднымъ навѣть и до звѣрятъ. Разъ побачивъ черезъ вѣкно, якъ хлопъ лупивъ безъ памяти коня по головѣ, и сейчасъ выйшовъ та купивъ у него того коня... въ двое заплативъ. И отримавъ вѣнъ вѣдъ Господа такожь даръ слезъ; хто бы до него не заговоривъ бувъ, такъ вѣнъ сейчасъ залѣ ся слезами.

И выслухавъ Господь Богъ ихъ молитву и давъ имъ сына. Зрадувавъ ся Максимъ дуже и першій разъ вѣдъ тои нещасливои пригоды лице

его засіяло. Богато вѣвъ тогды милостинѣ раздавъ, богато довгѣвъ дарувавъ, а на хрестины цѣле мѣсто спросивъ. И гостивъ вѣвъ всѣхъ щедро та радѣсно, та чомусь на другій день рано вставъ похмурный мовь темна вѣчь. Бачить жѣнка, що зъ нимъ щось стало ся, и принесла до него новонародженого сынка.

— Простивъ намъ — каже — нашъ хлопецъ, зглянувъ ся на нашѣ слезы и молитвы...

А треба вамъ знати, що вѣдъ коли они побрали ся, нѣколи о тѣмъ не згадували, а лише обоє самѣ для себе про се думали.

Купецъ поглянувъ на жѣнку грѣзными очима.

— Погоди еще, — каже — небого! Вѣвъ, кобысь знала, цѣлый рѣкъ до мене не приходивъ, а сеи ночи зновъ менѣ приснивъ ся.

Тогды то першій разъ затревожилось сердце жѣнки вѣдъ сихъ дивныхъ слѣвъ, мовь-бы прочуло невысказане горе.

И не дурно приснивъ ся хлопецъ купцеви. Ледви що купецъ тоє вымовивъ, майже такъ сказати въ тѣй самѣй хвили, щось стало ся дитинѣ, наразъ захорувала. И хорувала она вѣсѣмъ двѣвъ, та хотяй родичѣ и молили ся неустанно и докторѣвъ кликали, ба навѣтъ зъ Москвы найславнѣйшого доктора спровадили, нѣчого не помогло. Прибувъ докторъ зъ Москвы, розсердивъ ся...

Чого вы мене — каже — до умираючої

дитини кличете? Я найпершій докторъ, на мене цѣла Москва чекае...

Записавъ якійсь капль, взявъ вѣсьмсотъ рубльвѣвъ и сейчасъ вѣдѣхавъ. А дитина до вечера померла.

И що-жь опѣсля стало ся? Записавъ купецъ цѣлый свѣй мастокъ любѣй жѣвнцѣ, выдавъ їй всѣ грошѣ и документы, завершивъ все, якъ треба и пѣсля права, а вѣ кѣнци станувъ передъ нею и поклонивъ ся їй до землѣ...

— Пусти мене — каже — неопѣнена супру-го, душу мою спасти, поки еще можна. Если мѣй часъ безъ пожитку для душѣ проведу, то вже бѣльше не верну ся. Бувъ я твердымъ и нелюдскимъ, всѣлякѣ пакости творивъ, всѣлякихъ грѣхѣвъ допускавъ ся, и за те Господь тяжко покаравъ мене. Все маю, лише одного, спокою совѣсти, не маю. Совѣсть напирасъ на мене, покинути все, та ити вѣ свѣтъ шукати спасеня. И може Господь не вѣдкаже менѣ своего милосердія, а коли доступлю Ёго ласки, навѣдаюсь до тебе...

И здержувала его жѣвнка горячими слезами.

— Ты для мене теперь оденъ на земли, на кого-жь мене покидаешь? Я — каже — за сей рѣкъ тебе цѣлымъ сердцемъ полюбила...

И розраджувало его цѣле мѣсто черезъ цѣлый мѣсяць, и просили его и постановили силою не пустити. Але вѣнъ не послухавъ ихъ и вѣ ночи

потайки выйшовъ и вже бѣльше не вернувъ ся.

Ажь геть-геть пѣзнѣйше ставъ вѣнъ разъ на рѣкъ звѣдувати ся до любой жѣнки на короткѣй часѣ, а вѣдтакъ зновѣ ишовъ вѣ свѣтъ, вѣ трудахъ, недостаткахъ, постѣ и молитвѣ шукати вѣдпущеня своихъ грѣхѣвъ.

Додатокъ.

Розбите корабля

новеля Едмонда де Амичіса.

Давно се дѣяло ся.

Одного раѣку опускавъ великій пароходъ пристань Ливерполю, великого англійского мѣста торговельного. На пароходѣ було разомъ зъ корабельною службою около двѣста людей. Капитанъ и майже всѣ матрозы були Англійцями, а mezi подорожними була италійска народнѣсть заступлена однимъ священникомъ, трома жѣннами и малою дружиною музыкантѣвъ. Пароходъ мавъ плысти до острова Мальты. Погода була такъ неспрїяюча, якъ лишь може бути.

Межи подорожними третон клясы, на переднѣй части корабля, бувъ оденъ меньше-бѣльше дванайцятилѣтнїй хлопецъ, Италїянецъ. Якъ на свѣй вѣкъ бувъ вѣнъ за малый, але за то сильно збудованый, зъ хоршымъ, повнымъ выразу лицемъ, що вказувало выразно на типъ Сицилїяця. Вѣнъ стоявъ самотно недалеко трикутного стерна. По якѣмсь часѣ усѣвъ вѣнъ на купу ливнѣ коло вытертого

малого куферка, въ котрѣмъ було цѣле его майно, и тому не спускавъ вѣнъ зъ него ока. Облице хлопця було обпалене, а чорнѣ кучерѣ спадали филиасто на плечѣ. Вѣнъ бувъ бѣдно одягнений, мавъ на плечѣ закинений подертый кафтанъ, а черезъ плече на ремени торбу.

Задумчиво розглядавъ ся хлопецъ доволка себе, дививъ ся то на подорожныхъ то на корабель то на матрозѣвъ, що увихали ся сюды то туды, то зновъ глядѣвъ на широку, безмежну просторонь моря. Вѣнъ робивъ вражѣне, якъ-бы перетерпѣвъ недавно яке велике нещасте. Лице его було якъ у дитины, але выразъ его чертъ бувъ якъ у дорослого мужчины.

Незадовго по вѣдплывъ корабля показавъ ся на покладѣ одень матрозъ, Италиецъ зъ чорною бородою, и провадивъ за руку малу дѣвчину, зъ котрою приступивъ до Сицилійця.

— Тутъ маешь товаришку подорожи, Маріане! — сказавъ приязно и вѣдѣйшовъ.

Дѣвчина усѣла на ливвахъ коло хлопця и дивила ся на него.

— Ты куды ѣдешь? — запытавъ Сицилиецъ по короткѣй мовчанцѣ.

— Черезъ Неаполь*) до Мальты**). Ёду до родичѣвъ, що мене очѣкують. Называю ся Юлія Фаджіяні.

*) Неаполь, велико мѣсто въ Италиі.

***) Мальта, малый островъ на полудне вѣдъ Италиі.

Хлопець не сказавъ на се нѣчого. За хвилию вытягнувъ зъ табалѣ*) хлѣбъ и сушеницѣ, дѣвчина мала сухарѣ и обоє дѣти споживали, що Богъ давъ.

— Голля, отъ теперъ то буде весело! — гукнувъ италійскій матрозъ, коли переходивъ по-придѣтей. — Будемо мати охочій танецъ!

Вѣтеръ ставъ вѣяти щоразъ сильнѣйше, корабель гойдавъ ся неспокойно то въ одну то въ другу сторону. Але обоє дѣти, котрымъ морска хвороба не шкодила нѣчого, не зважали на се.

Дѣвчина навѣть усмѣхала ся. Она була майже въ тѣмъ вѣцѣ, що и хлопець, але була вѣдъ него бѣльша и выша и видко було, що трохи недомагала. Одѣта була дуже просто, кучеряве волосе було коротко обстрижене. Въ ухахъ мала великѣ срѣбнѣ кѣльчики, а голова була обвязана червоною хустиною.

Пѣдчасъ вѣды оповѣдали они собѣ свое житє.

Хлопець бувъ сирота Отець его бувъ ремѣсникомъ и передъ кѣлькама днями умеръ въ Ливерполю, полишивши малого сироту самого. Италійскій конзуль**) вѣдославъ его до родинного мѣста Палермо***) где мешкали его далекѣ свояки.

Дѣвчину взяла передъ кѣлькама роками до

*) Табала, шкѣряна торба.

**) Конзуль, заступникъ державы въ другѣй державѣ. Вѣнъ опѣкує ся горожанами державы, котру заступає.

***) Палермо, мѣсто на Сицилиі.

себе богата тѣтка, що була вдовою и не мала жадныхъ дѣтей. Убогій родичѣ вѣддали радо свою дѣвчину богатѣй тѣтцѣ на якійсь часъ, тымъ бѣльше, що сподѣвали ся вѣдъ неи спадку. Але передъ кѣлькома мѣсяцями переѣхавъ тѣтку омнибусъ, а по еи смерти показало ся, що она не посѣдала такого маетки, якъ загально думано, и що и та крихѣтка припала иншимъ. Такъ отже мусѣла дѣвчина звернути ся такожь до конзуля, а сей вѣдославъ еи до Италиі.

Обое дѣти поручено италійскому матрозови.

— Мои родичѣ — розказувала дѣвчина — гадали, що я верну до дому богачкою, а то отъ що! Я вѣду бѣдна, зовсѣмъ бѣдна. Але и родичѣ и брата любяць мене мимо того Братѣвъ маю чотырохъ. Они еще всѣ малі, але они дуже раді, що будуть мене знова бачити. Але якъ погано выглядає море! А ты — запытала она хлопця — пѣйдешъ такожь до своихъ кривнякѣвъ?

— Такъ, лишъ не знаю, чи схотять они мене.

— Або они тебе не любляць?

— Сего я не знаю!

— На Рѣздво менѣ кѣнчить ся якъ разъ тринадцатый рѣкъ! — розказувала дѣвчина дальше, а опѣсля говорили они еще то про се то про те, о морю, о людяхъ, що ихъ окружали, и такъ перебули разомъ цѣлый день.

Прочіі подорожні уважали хлопця и дѣвчину

за рѳднихъ. Дѳвчина робила ногавки, а хлопецъ розповѳдавъ ѳй всячину, а при тѳмъ поглядавъ на море, где филѳ пѳдносили ся що-разъ то выше, що разъ то грѳзнѳйше.

Надѳйшовъ вечеромъ часъ, коли всѳ мали удавати ся на спочинокъ.

— Спи здоровъ, добранѳчь! — сказала дѳвчина до Маріана.

— Ой, сеи ночи не буде нѳхто добре спати, бѳднѳй дѳточки! — сказавъ италійскій матрозъ, що якъ-разъ въ тѳй хвили переходивъ по-при нихъ.

Хлопецъ хотѳвъ такожь щось вѳдповѳсти своѳй товарищѳ, але величезна фила ударила зѳ такою силою на покладъ, що обмочила хлопця вѳдъ головы до нѳгъ.

— Охъ небеса, а се що? — западькала мала дѳвчина, тревожно обнимаючи хлопця руками.

Подорожнѳй були всѳ пѳдъ покладомъ и не зважали на филѳ, але хлопця кинула фила до машту*) и при тѳмъ вѳнъ такъ ударивъ ся въ виски, що ажъ кровь потекла.

Дѳвчина уклякнула коло него и обвязувала єму голову червоною хустиною. При тѳмъ упала одна капля крови на єи жовту одѳжь. Маріанъ схопивъ ся.

— Чи чуєшь ся вже лѳпше? — запытало дѳвча.

(* Маштъ, высокій стовиъ на кораблѳ, до якого привязують вѳтрила

— Менѣ вже нічо не бракує!

— Ну, то спи здоровѣ!

— Добрано́чь!

И окремыи сходами зѡйшли обое до своихъ спалень.

Матрозъ сказавъ правду... Ледви подорожніи удали ся на супочинокъ, якъ выбухла страшна буря. Въ кѡлькохъ хвиляхъ зломивъ ся машть надвое, а човна, шо були привязані по обохъ бокахъ корабля, унесло море якъ листочки. Въ серединѣ корабля повстало страшне замѣшане и невымовный страхъ. Одніи кричали, другіи плакали, иншіи молили ся.

Буря змагада ся черезъ цѣлу но́чь, а коли стало свитати, гуляла зъ найбѡльшою шаленостию. Тяжкіи хвилѣ заливали покладъ, стерно було цѣле пѡдъ водою, а зъ усѣхъ сторѡнъ кидали ся розьюшеніи элементы мовь скаженіи. Машинѣсты поутѣкали.

Нечайно давъ ся чути грѡмкіи голосъ капитана, котрый вzywавъ до помпы. Матрозы кинули ся чимъ скорше сповняти его приказъ, але нова хвиля зѡрвала заставу и дверѣ и заляла корабель.

Всѣ подорожніи, на пѡвъ мертвіи зъ тревоги и зворушеня, зѡбрали ся въ сали. Коли капитанъ показавъ ся въ дверехъ, кинули ся всѣ до него...

— Капитане, пане капитане! Що єсть, шо стало ся? Чи маємо яку надѣю? Охъ, ратуйте насъ, ратуйте, благаємо!

Капитанъ чекавъ, ажъ трохи успокоить ся.
— Не остае нѣчого, сказавъ опѣсля зъ повагою розпуки — якъ покѣрно пѣддати ся неминучѣй судьбѣ...

— Спасителю, змилосоуди ся надъ нами! — закричала на се въ тѣмъ нещастю зъ розпукою одна одинока панѣ.

И все на ново ридала та руки ломила; иншимъ мовъ языкъ зѣ страху закаменѣвъ. Довгий протягъ часу була гробова тишина. Поблѣдши зѣ страху, глядѣли оденъ на другого, а буря шалѣла що хвиля все гѣрше и гѣрше.

Капитанъ, хѣснующи зъ хвилины, коли буря здавала ся трохи переставати, казавъ спустити ратункову лодку. Пять матрозѣвъ вскочило до неѣ, але сейчасъ хвилѣ залили еѣ и два моряки утонули, межи ними Италієць. Иншимъ удало ся зловити ся за висячій линвы и въ той спосѣбъ дѣстати ся зновъ на корабель.

Та теперъ и матрозы стратили всяку вѣдвагу. Въ двѣ години пѣзнѣйше зануривъ ся корабель ажъ по заставки у воду.

Тымчасомъ на покладѣ представлявъ ся страшный видъ. Матери зъ розпукою притискали до сердца свои дѣти, приятелѣ обнимали оденъ другого.

— Пращай! — казали собѣ въ послѣдне.

Гдеякѣй постати ишли до своихъ каютъ, чтобы тамъ умерти, не видячи моря. Якѣйсъ подорожный

выстрѣливъ собѣ въ лобъ. Богато обнимало ся сердечно. Гдеякѣ жѣнки дѣстали страшныхъ корчѣвъ, другѣ клячали передъ священникомъ, щобы зѣ его усть учути послѣдну потѣху. Изъ всѣхъ сторѣнъ чути було лишь голоснѣ заводы и жалѣбнѣ голоса дѣтей. Тутъ и тамъ видко було непорушнѣ поста-ти, що зѣ широко розплющеными очима дивили ся бездушно въ далечѣннѣ и выглядали якъ боже-вѣльнѣ або трупы. Маріянъ и Юлія оперли ся о машть и стовпомъ глядѣли на море.

Поволи стала буря утихати, але корабель потапавъ поволи все глубше и глубше. Ёще кѣлька минутъ, а корабля не буде видко.

— Шалюпу*) до моря! — крикнувъ капитанъ.

Блѣскавкою сповнено его приказъ. Чотыр-найцятѣохъ матрозѣвъ и три подорожнѣ скочили до неи. Капитанъ стоявъ непорушно на помостѣ.

— Ходѣть зѣ нами! — кликано зѣ долины.

— Я умираю на своимъ мѣсци! — вѣдповѣвъ капитанъ.

— Мы здыбаемо гдесъ корабель, мы выратуемо ся! Ходѣть зѣ нами, инакше вы пропали!

— Нѣ, я лишусь!

— Ёще одно мѣсце вѣльне! — кричали матрозы, звертаючи ся до подорожныхъ. — Нехай прийде жѣнка!

---

*) Шалюпа... лодка ратункова.

При помочи капитана выступила одна жѣнка; але коли побачила, якъ далеко була шалюпа, не стало ѣй вѣдвaги скочити и она повалила ся обезсиленa на покладѣ. Прочіѣ були майже всѣ безсиленіѣ або умираючіѣ.

— Хлопець! — кликали матрозы.

Пѣдъ напоромъ инстиктовного бажаня самооборovy прибѣгли хлопець и дѣвчина, що доси стояли непорушно, опершись о маштѣ.

— Я, я! — крикнули рѣвночасно обоє, стараючи ся скочити просто до човна.

— Нехай приїде меньша дитина, — кликнули матрозы, — бо шалюпа вже перетяжена!

Коли мала Юлія учула тїѣ слова, опустила руки якъ-бы ранена громомъ и ажъ задеревѣла, поглядаючи пониклыми очима на Маріану.

Поглядъ хлопця стрѣтивъ ся на хвильку зъ поглядомъ дѣвчины. Вѣнъ нагадавъ собѣ, що она для него зробила, и черезъ єго душу шибнула великодушна гадка.

— Меньша дитина! — кричали нетерпеливо моряки. — Скорше! Мы плынемо!

— Она легша! — крикнувъ теперъ Маріанъ надприроднымъ голосомъ. — Напередъ, Юліє! Ты маєшь тата, маму, родину, а я сирота! Я тобѣ вѣдступаю своє мѣсце, иди за мене!

— Кинь єѣ до моря! — кричали матрозы
И Маріанъ привязавъ єѣ до ливвы и друливъ.

нею въ море. Дѣвчина крикнула и упала. Оденъ матроузъ захопивъ еѣ на руки и потягъ на човенъ.

Хлопецъ стоявъ непорушно и тріумфувавъ. Вѣтеръ розвивавъ его кучеръ, що покрывали его високе, погѣдне чоло. Вѣнъ бувъ спокѣйный и ягѣ-бы божескимъ духомъ овѣяный!

Судно стало вѣдпливати. Се бувъ вже най-высшій часъ, бо иначе бувъ бы его пѣрвавъ зъ собою виръ, якій выкликавъ-бы затоплений корабель.

Дѣвчина ледви прийшла до себе, заразъ кинула очима въ сторону хлопця.

— Пращай, Маріянє! — кликала зъ плачемъ, вытягаючи до него рамена. — Пращай, пращай!

— Пращай! — вѣдповѣвъ хлопецъ, пѣднесши руку до послѣдного пращаня.

Судно посувало ся скоро по зрушенѣмъ мори, надъ котрымъ звисавъ темный небосклѣнъ. На корабли вже нѣхто не кричавъ анѣ не нарѣкавъ. Вода була на покладѣ.

Хлопецъ упавъ нагло на колѣна и вытягнувъ руки до неба. Юлія закрыла очи.

Коли по хвили кинула зоромъ на море, корабля вже не було видно.

На рускій языкъ переклавъ

Олекса Довбушь.

Въ Коломыи дня 19. червня 1904 р.

Конкурсъ.

Підписана Редакція розписує отсимъ другій конкурсъ на написанє повѣстей.

Повѣсти мають бути :

- 1) вѣднѣдй для рускои молодежи, передовсьмъ морального и патріотичного змѣсту ;
- 2) основані на тлѣ историчнѣмъ або взяті зъ руского народного жита ;
- 3) оригинальнй, нѣгде еще испечатанй ;
- 4) обнимати пѣвтрети до трехъ аркушѣвъ печати.

Праць зъ гасломъ и запечатанымъ листомъ, въ котрѣмъ авторъ повторить тоє гасло и подасть свое назвиско зъ точнымъ означенємъ свого побуту, належить прислати на адресу підписанои Редакції до кѣнця н.ст. сьчня 1905 р.

За повѣсти, рецензійною комисією за найлучшй признанй, визначає Редакція три премій : першу на 80 кор., другу на 60 кор., третю на 40 кор.

Преміованй повѣсти стають ся власністю Редакції. Що до непреміованыхъ, то Редакція буде могла зъ нихъ авторами осѣбно порозумѣти ся.

О результатъ нынѣшного конкурсу оголосить ся въ рускихъ часописяхъ зъ кѣнцемъ марта 1905.

Въ Коломыи дня 15. лат. вересня 1904.

РЕДАКЦІЯ

Бібліотеки для рускои молодежи.

